

آهي. آهڙيءَ طرح ڏنوانن جا مشڪلات ۾ مددگار
هڪڙا هوندا آهن ته سندن ملڪيت تي مؤج ڪرڻ
وارا پيا هوندا آهن.

”مبتر ۾، تيرت ۾، براهمن ۾، ديوتا ۽ چوئشيءَ ۾،
وئدي ۾ ۽ گوروءَ (ماتا، پتا ۽ آچار) ۾ جنهنجي جهڙي
شرڙا هوندي آهي انهيءَ کي به انهيءَ قسم جو
ملندو آهي.“

ائين چئي انهيءَ براهمن کي ڏٺائون وڃڻو هو ٿيڏانهن
هليو ويو. تنهن ڪري مان ان ٿو ته ”مسافريءَ ۾ ڪو
ٻه چڻو ماڻهو به ساڻ هجي ته ان مان ڪلياڻ ٿيندو آهي. هڪ
براهمن سان مسافريءَ ۾ هڪ ڪيڪڙو ساڻ هو ته ان سندس
جان بچائي.“

اهو ٻڌي سورڻ سڌي ڇڪڻ کان موڪلائي پنهنجي
گهر ڏانهن روانو ٿيو.

سماپت

ٻئي ڪنهن کي به پاڻ سان گڏ وٺي وڃ. ”برهمڊت ماءُ کي چيو ته ”آهڙا رستي تي ڪوئي خوف نه آهي. وري وڃڻو به جلد آهي تنهن ڪري اڪيلو ئي ويندس.“ ماڻس ڀرسان واري تلاءَ تان ڪيڪڙو ڦاسائي اچي کيس ڏٺو ۽ چيائينس ته ”جيڪڏهن ٻيو ڪو ساڻ هلاڻ وارو نه اٿيئي ته ڀلا هيءُ ڪيڪڙو ئي پاڻ سان وٺ وڃ.“ برهمڊت اهو ڪيڪڙو هٿ ۾ وٺي هڪ برتن ۾ وڌو. اهو برتن وري هڪ ڪافور جي ڳوٺاريءَ ۾ وجهي ساڻ ڪهائيو. رستي تي کيس ڏاڍي گرمي لڳي تنهن ڪري تڏ ڀڄڻ ۽ ساهه ڀرڻ لاءِ هو هڪ وڻ جي هيٺان ڳوٺاري رکي لپي پيو. تڏي هير ۽ تڪ جي ڪري کيس اڪه لڳي ويئي. وڻ جي پاڙ مان هڪ نانگ ٻاهر نڪري آيو. نانگ کي ڪافو جي سرهاڻ ڏاڍي وڻندي آهي تنهن ڪري هو ڪافور ڳوٺاريءَ کي تنگ ڪري منجهس گهڙي ويو. اندر جو ڪي وڻو هو تنهن نانگ جو ساهه پاڻ ڏانهن ڇڪي کيس ماري ويو. برهمڊت جڏهن ننڊ مان جاڳيو تڏهن ڏٺائين ته ڪافور جي ڳوٺاريءَ جي مٿان نانگ مٿو پيو آهي. اهو ڏسي هو سمجهي ويو ته ”هن نانگ کي ڪيڪڙي ئي ماريو آهي. جي ڪيڪڙو نه هجي ها ته اهو نانگ مون کي ڏنگي ماري وجهي ها. ڏٺو آهي منهنجي ماما، جنهن چيو هو ته مسافريءَ تي ٻئي ڪنهن کي به ضرور گڏ وٺي وڃجي، اڪيلو وڃڻ نه کپي. مان ڏاڍيءَ نمروا ۽ شرڏا سان ماما جي آڳاٽا مڇي تنهن ڪري هن ڪيڪڙي منهنجي نانگ کان حياتي بچائي. اها ڳالهه بلڪل ٺيڪ چيل آهي ته:-

”چندرما جڏهن گهڻيل هوندو آهي تڏهن به اُمرت جي ور ڪا ڪندو آهي ۽ سڄ کان روشني وٺندو رهندو آهي پر جڏهن پور ڦاسي ڏينهن سورهن ئي ڪلاڪن سان سمورو ڦاسيل هوندو آهي تڏهن سمند ۾ ويڙو چڙهندي

پنهنجو اُنت ٿو آڻيان.“ تنهن تي پهرين منهن کيس چيو ته
 ”مورڪ! مٿان ائين ڪيو آئيئي! ائين ڪرڻ سان ته اسان
 ٻنهي جو ناس ٿيندو.“ تنهن تي ٻئي منهن پهرين کي چيو
 ته ”ان ڳالهه جو توکي ان وقت خيال ڪرڻ ڪيندو هو.“ ائين
 چئي اهو زهريلو ڦل هن کائي ڇڏيو ۽ ٻئي گڏجي مري ويا.
 تنهن ڪري مان چوان ٿو ته:-

”هڪ ڀيٽ ۽ ٻن مٿن وارا، هڪ ٻئي کي واک مان گرهه
 ڪڍي ڪارائڻ وارا پارنڊ پکي ڇڏهن پاڻ به نه ٺهيا ته سندن
 موت اچي ويو. اهڙيءَ طرح ايڪتا کان سواءِ ماڻهوءَ
 جو اُنت لڀندو آهي.“

ڇڪرڙو چيو ته ”ائين برابر آهي. ڇڱو تون هاڻي ٻلي
 گهر وڃ، پر توکي اُڪيلو نه وڃڻ گهرجي. ڇو جو چيل آهي ته:-
 ”سوادي شيءِ اُڪيلو نه کائجي. جيڪڏهن ٻيا سمهيا ٻيا
 هجن ته اُڪيلو نه جاڳي ويهجي. مسافريءَ تي به اُڪيلو
 نه وڃڻ گهرجي. ڏن ڪمائڻ لاءِ به ٻيو ساڻي ضرور
 رکجي.“

ٻيو ته:-

”مسافريءَ پر ڪو ٻڌڻو ماڻهو به ساڻ هجي ته ان مان
 ڪلياڻ ٿيندو آهي. هڪ براهمن سان مسافريءَ به هڪ
 ڪيڪڙو ساڻ هو ته ان سندس جان بچائي.“
 سورڻ سڏي چيو ته ”اهو ڪئن؟“
 ڇڪرڙو چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان ۽.“

۴. براهمن ۽ ڪيڪڙي جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ برهمڙت نالي براهمن رهندو هو. هڪ
 دفعي ڪنهن ڪم سان ٻئي ڪنهن ڳوٺ ڏانهن وڃڻ لاءِ تيار
 ٿيو ته سندس ماءُ کيس چيو ته ”پٽ! اُڪيلو ڇو ٿو وڃين؟“

چڪرڌر چيو ته ”اُهو ڪٿن؟“

سورج سڌيءَ چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانءِ.“

۱۳. پارانڊ پکين جي آکاڻي

ڪنهن تلاءَ ۾ هڪ پارانڊ پکي رهندو هو جنهن کي پيٽ هڪ پر ٻنهي پاسن کان به منهن هڻا. جيڪي به کاڌي لاءِ کين ملندو هو سو ٻئي منهن پاڻ ۾ وراهي کائيندا هئا. هڪ ڏينهن اُمرت جهڙو ڏاڍو مٺو ۽ سٺو ڦل اُن پارانڊ پکيءَ کي مليو. اُن هڪ وات ۾ وجهي چيو ته ”واھ! هن جهڙو ڦل ته اڳ ڪڏهن نه کائون. شڪ نه آهي ته هي ڪو ڪلپ برج جو ڦل هجي. يا ته اصل اُمرت ڦل اچي هتي ڪريو آهي.“ هڪ وات اُهو ڦل کائيندو به پيو وڃي ته اُن جي ساراهه جو ڍڪ به پيو پريندو وڃي. انهيءَ ئي ٻئي وات کيس چيو ته ”جيڪڏهن ائين آهي ته ٿورو ذرو مون کي به نه کائڻ لاءِ ڏي. مان به ته چپ جو آندو وٺان.“ ٻئي وات تنهن تي کيس چيو ته ”اسان ٻنهي جو پيٽ ته ساڳيو آهي. پوءِ تو کائڻ ته ڇا مون کائڻ ته ڇا؟ ڍڙ ٻنهي کي ساڳيو ٿيندو. تنهن ڪري جدا جدا کائڻ جو ڪو سود آهيئي نه. بچيل ڦل پنهنجيءَ پٺيءَ پارانڊيءَ کي هلي ٿا ڏيون. جنهن ڪري هوءَ ڏاڍو خوش ٿيندي.“ هن ڦل جو بچيل حصو پارانڊيءَ کي اچي ڏنو. هن به جڏهن اُهو ڦل کائڻ لڳو ته ڏهن انهيءَ منهن جي ڏاڍي ساراهه ڪرڻ لڳي. کيس پري ڪرڻ ۽ مٿيون ڏيڻ لڳي. ان تي ٻئي منهن کي ڪامڻي وئي ويئي. انهيءَ ڏينهن کان وٺي ٻيو منهن ڏاڍي ڏک به گذارڻ لڳو. هڪ ڏينهن ٻئي منهن کي هڪ زهريلو ڦل هٿ لڳو. اُهو ڏسي هن پهرين منهن کي چيو ته ”اڙي گهمندي، سوار ٿي نبيچ! تنهن ڏينهن تو منهنجو سخت اُپمان ڪيو آهي جو مان اڃا تائين سهي نٿو سگهان.“ هاڻي مون کي هيءَ زهريلو ڦل هٿ لڳو آهي. اُهو کائي مان

آپريڪشت ڪارڪ

يجهو ٿيندو ويو. آخر هو چٽيءَ طرح ڏسي سگهيو.

نظر موٽي اچڻ تي هن ڏٺو ته ”هيءَ مڇي ته نه آهي. هي نازڪ ٽڪر ٽڪر ٿيل آهي. هنن شايد مونکي مارڻ جو منصوبو ستيو آهي. تنهن ڪري مان چڱيءَ طرح جاچ ڪريان ته هن ۾ ڪي جو ڏوهه آهي يا راجڪماريءَ جو.“ ائين خيال ڪري بهانو ڪري اڳي وانگيان آندو ٿي وڃي پلنگه تي سمهيو. ٻاهران ڪپو موٽيو ته سائس اڳ ٿي ٺهيل هئي، ٻئي پاڻ ڪيائين ۽ راجڪماري ته سائس اڳ ٿي ٺهيل هئي، ٻئي پاڻ ۾ عيش عشرت ڪرڻ لڳا. آندي جڏهن ٻنهي کي اهڙيءَ حالت ۾ ڏٺو تڏهن جوش مان اُٿي ڪبي کي ٽنگن کان جهلي وٺي ڦيرايائين ۽ راجڪماريءَ جي چاٽيءَ جي مٿان وٺي کيس اُڇلڻ لائين. ائين ڪرڻ سان ڪبي جو ڪپ سڌو ٿي پيو ۽ راجڪماريءَ جو ٿيون ٿڻ به گم ٿي ويو.

آنديءَ ڪري مان چوان ٿو ته ”آندو، ڪپو ۽ ٽن ٿڻن واري راجڪماري ٿيئي ڇڻا ڪم ڪوٺا ڪندا رهيا پر نتيجو سندن سٺو نڪتو. اهو سڀ ڀاڱو جي آڌين آهي.“

سورڻ سڌيءَ ڇيو ته ”هي ڀاءُ، تون جيڪي چئين ٿو س برابر آهي. قسمت جيڪڏهن سٺي آهي ته سڀيئي ڪم راس ٿيندا آهن. تنهن هوندي به ماڻهوءَ کي ڪهي نه سرپشت پرڻ جيڪا ڳالهه چوڻ ان جو اٽڪل نه ڪري.“ جيڪي اهڙا هلت نه هلندا آهن اهي تو وانگيان اڪند ڪشت پوڳيندا آهن ساڳيءَ طرح :-

”هڪ پيٽ ۽ ٻن مٿن وارا، هڪ ٻئي کي واس مان ڪڍي ڪارائڻ وارا پار بند پڪي جڏهن پاڻ ۾ نه ٺهيا ته س موت اچي ويو. اهڙيءَ طرح ايڪتا کان سواءِ ڪو جو آنت ايندو آهي.“

ڌرم تي پوزي رهي سگهندي.

هڪ ڏينهن راجڪماريءَ ڪُٻي کي چيو ته ”هي پرڻم!
ڪنهن نموني سان هن انڌي کي جيڪڏهن ختم ڪري ڇڏجي
ته اسان ٻئي جيڪر پي اونا ٿي پنهنجو وقت مڙج بهار ۾
گذار يون. تنهن ڪري تون ڪٿان ڪو زهر هٿ ڪري اچ
ته هن مان جند آجي ڪري ڇڏيون.“ ڪُٻي کي گهمندي
گهمندي هڪ مڙل نانگ ڏسڻ ۾ آيو. اهو ڪٽي خوشيءَ سان
گهر اچي راجڪماريءَ کي چيائين ته ”هي پياري! هيءُ
ڪاريهر نانگ هٿ لڳو آهي. هن جا ٽڪر ٽڪر ڪري سٺا،
لونگهه ۽ پيا گرم مصالح وجهي ٿئي ۽ ۾ پڇي هن انڌي کي
ڪارائجي. کيس ڇڏجي ته هيءُ ڏاڍي عمدي مڇي آئيئي. هن
کي مڇي وٺندي به ڏاڍي آهي. ڪاٺ سان ئي نانگ جو زهر
مٿس اُٿر ڪري ويندو ۽ اسان جو مطلب پورو ٿيندو.“ ائين
چئي ڪپو ٻاهر ڪنهن ڪم سانگي هليو ويو. راجڪماريءَ
به نانگ جا ٽڪر ٽڪر ڪري، منجهن ڌڌ گڏي، ٿئي ۾
وجهي باهه تي رکيو. پار کي گهر جا پيا ڪم به ڪرڻا هئس
تنهن ڪري انڌي کي چيائين ته ”هي آريه پترا توکي مڇي
ڏاڍي وٺندي آهي. تنهن ڪري مون اڄ ڏاڍي عمدي مڇي
گهرائي آهي. مڇي ٿئي ۾ ترجي ٿي پئي. تون چلهه جي ڀرسان
ويهي ڪڙچيءَ سان مڇيءَ کي اٿلائيندو ره ته مان گهر جو
ٻيو ڪو ڪم ڪار لاهي وٺان.“ انڌو به مڇيءَ جي لالچ تي
چپ چٽيندو چلهه جي ڀرسان ويهي ٿئي ۾ ڪپو گهمائڻ لڳو.
انڌو جڏهن چلهه جي ڀرسان ويٺو هو ۽ ٿئي ۾ ڪپو ٿي
گهميائين تنن نانگ جي زهر مان ٺهيل ٻاڦ هن جي اکين
کي اچي سپرڻ ڪيو. ان ڪري هن جي اکين مان
ڪنو پاڻي وهڻ لڳو ۽ سندس اوندهه جا پردا ڳرڻ لڳا، جڏهن
هنجي اکين کي فرحت اچڻ لڳي تنن زور ڪري به ٻاڦ جي

آپريڪشت ڪارڪ

جو سنگ، پنهنجن جو پيار، نڪ مان چوڻڪارو،
 عيش عشرت، تندرستي، ورهسپتي ۽ جهڙي ٻڏي،
 پوڻتا، آچار ۽ ويچار اهي سڀ ڳالهون تڏهن ئي
 سگهنديون آهن جڏهن پيت پيرل هوندو آهي.
 اها صلاح بيهاري آندي ڏيندڙي ڏيندڙي ڇيو ته ”جيڪڏهن
 راجا کي ڪو اعتراض نه هجي ته مان راجڪماريءَ سان شادي
 ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“ راجا جي ڪرمچارين راجا کي اها
 حقيقت وڃي ٻڌائي ۽ چيو ته ”هي مهاراج! هڪ آنڌو ڏيندڙو
 ٻڏي راجڪماريءَ کي سويڪار ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو آهي.
 اڳتي جڏهن توهان آگيا ڪريو تڏهن ڪيو وڃي.“ راجا چيو ته:-
 ”آنڌو، ٻوڙو، ڪوڙهيو توڙي چندال هجي ۽ جيڪو
 شهر ڇڏي وڃڻ لاءِ تيار هجي اهو هڪ لک مهرن سان
 گڏ هن چوڪريءَ کي پاڻ سان وٺي وڃي.“
 راجا جي آگيا آنوسار راجڪماريءَ کي راجا جا ماهر نديءَ
 جي ڪناري تي وٺي آيا. ساڻس گڏ آنڌي ۽ ڪٻي کي به
 جي ڪناري هڪ لک مهرن ڏئي ملاحن کي چيائون
 پيڙيءَ ۾ ويهاري هڪ لک مهرن کان ٻاهر ٻئي ڪنهن شهر
 ته ”هنن کي هن ملڪ جي حدن کان ٻاهر ٻئي ڪنهن شهر
 ڇڏي آڇو.“ پيڙيءَ وارن راجا جي ملڪ جي حد ٽپائي ٺهه
 کي هڪ شهر ۾ لاهي ڇڏيو. انهيءَ شهر ۾ هڪ جڳهه خر
 ڪري ان ۾ گهر ٺاهي ٿيئي جڳا سڪ سان رهڻ لڳا. آنڌو
 رڳو پلنگه تي ليٽيو پيو هوندو هو، گهر جو ڪاروبار منتر
 ڪيو هلائيندو هو. ڪجهه وقت گذرڻ تي راجڪماريءَ
 ڪٿي سان پري ٿي ويو. انهيءَ باري ۾ اهو ٺيڪ چيل آهي
 ”جڏهن باهه ٿڌي ٿي پوي، چندرما منجهان باهه
 چڻنگون نڪرڻ لڳن، سمنڊ جو پاڻي منو ٿي
 تڏهن مس اميد رکي سگهجي ته ساڌارڻ ناري

نشت ڪري ڇڏيندي آهي.

”انهن مان به ٽن ٽن واري جيڪڏهن پنهنجي پٽا جي نظر چڙهي وڃي ته اها هڪدم پنهنجي پٽا کي نشت ڪري ڇڏيندي آهي. انهيءَ ۾ ڪوبه مين ميڪ نه آهي. تنهن ڪري توهان انهيءَ چوڪريءَ کي ڀلي ڀلائي به نه ڏسجو. جيڪڏهن هن چوڪريءَ سان ڪو وهانءُ ڪرڻ چاهي ته کيس هيءَ ڪنيا ڏيئي ٻنهي کي پنهنجي ملڪ جي حد کان ٻاهر ڪڍي ڇڏجو. رئين ڪرڻ سان ئي توهان جو بچاءُ ٿي سگهندو.“

براهمن جي اها راءِ ٻڌي راجا ڏندورو گهمايو ته ”هن ٽن ٽن واريءَ ڪنيا سان جيڪو شادي ڪندو ان کي هڪ لک سونين مهرن هڪدم ملنديون ۽ کيس هيءَ ملڪ به ڇڏڻو پوندو.“ گهڻي ڏينهن ڏندورو گهمندو رهيو پر چوڪريءَ سان هٿيارو ٻڌڻ لاءِ ڪوبه تيار نه ٿيو. جوانيءَ ۾ اچڻ تائين چوڪريءَ کي راجا جي درستيءَ کان بچائي ڏاڍيءَ خبرداريءَ سان ٿاڻيو ويو.

انهيءَ شهر ۾ هڪ آندو رهندو هو. منترڪ نالي هڪ ڪپو به ساڻس گڏ رهندو هو جو کيس لت کان وٺي ٻيو گهمائيندو هو. انهن ٻنهي جڏهن ڏندورو ٻڌو تڏهن آندو ڪُٻي کي چوڻ لڳو ته ”نصيبن سان هيءَ ڪنيا ملي ٿي ته اسان کي دهل جي ڌونڪي کي بيهارڻ گهرجي. هڪ لک سون جون مهرن وٺي ڪنيا سان لائون لٺوڻ ڪپن. راجڪماريءَ جي دوش ڪري جي جان هلي به وڃي ته هن ڏکي جيون مان چوٽڪارو ملي پوندو ۽ جي جيئرا رهياسون ته هڪ لک سونين مهرن سان جيوت جو آندو ماڻينداسون.“

”مان مريادا، پريم، زبان جو ميناج، چترتا، جواني، نارين

آپريڪشت ڪارڪ

۾ گهمندي هن کي هڪ براهمن مليو. راکاس براهمن جي
 ڪلهن تي چڙهي ويٺو. براهمن ٻپ وچان کيس کي ڪين
 ڇيو ۽ ڪلهن تي چڙهي ويٺل راکاس سوڌو اڳتي وڌندو
 هيو. راکاس جا گلن جهڙا نرم پير ڏسي براهمن کانئس پڇيو
 ته ”تنهنجا پير اهڙا نرم ڪئن ٿيا؟“ راکاس تنهن تي کيس
 چيو ته ”منهنجي اها پرنگيا ٿيل آهي ته آئن پيرن سان ڌرتيءَ
 تي نه گهمندس.“ اهو ٻڌي پنهنجي چوٽڪاري جو اُٻاءُ
 سوچيندي براهمن هڪ تلاءُ وٽ اچي پهتو. اُتي راکاس
 براهمن کي چيو ته ”جيستائين مان سنان پاڻي ۽ پاٽ پوڄا
 ڪري موٽي نه اچان تيستائين تون هتي ترسي ويهجانءِ.“
 راکاس پاڻيءَ ۾ گهڙيو ته براهمن خيال ڪيو ته ”هي راکاس
 سنان پاڻي ۽ پاٽ پوڄا ڪري مون کي اچي کائيندو. تنهن
 ڪري ڇو نه پڇي هليو وڃان ڇو جو آئن پيرن سان نه هو
 منهنجي پٺيان ڏوڙي ڪونه سگهندو.“ براهمن لائين ڪيو ۽
 راکاس به پرنگيا ڪوڙي ٿيل جي ٻپ کان سندس پٺيان
 نه پيو.

انهيءَ ڪري سياڻن ماڻهن چيو آهي ته:-
 ”ڄاڻ هوندي به پين کان ڪجهه نه ڪجهه پڇندو رهڻ
 ڪبي. وڏي راکاس جي ڦندي ۾ ڦاسي به ڪجهه
 پڇڻ ڪري هڪ براهمن جي جان بچي پئي.“

ڪنڇڪيءَ جي صلاح مڃي راجا براهمن کي گهرائي پڇي
 ته ”هي براهمن ديوتا ٿو! منهنجي گهر ۾ ٽن ٽن واريءَ ڪند
 جو جنم ٿيو آهي. انهيءَ جي شانتيءَ جو ڪو اُٻاءُ آهي يا نه؟
 براهمن چيو ته ”مهاراج! ٻڌو:-

”جنهن ماڻهوءَ جي گهر ۾ گهٽ يا وڌيڪ عضون وار
 ڪنيا پيدا ٿيندي آهي اها پنهنجي پتيءَ ۽ چرتر

سورڻ سڌيءَ چيو ته ”اھو ڪئن؟“
چڪرڌر چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانءِ.“

۱۱. آنڌي ۽ گهي جي آکاڻي

اُتر جي ڏسام ۾ مڌپور نالي هڪ شهر آهي. اُتي مڌسين نالي راجا راج ڪندو هو. هو ڏاڍو ڪامي پرش هو. وشه ولاس بيهڻ پوڳڻ ڪري کيس هڪ اهڙي ڌيءَ ڄائي جنهن کي ٿي ٿڻ هئا. اهڙيءَ ڌيءَ کي ڏسي راجا ڪنڇڪيءَ (راڻين جي زنواس جي سنڀال ڪندڙ) کي گهرائي چيو ته ”هن نياڳيءَ چوڪريءَ کي جهنگل ۾ ڪنهن اهڙي هنڌ وڃي ڦٽو ڪري اُچ جڻن ڪنهن کي خبر نه پوي.“ اهو ٻڌي ڪنڇڪيءَ چيو ته ”هي مهاراج! جيتوڻيڪ اُن ٿڻ واري ڪنيا نياڳي ٿيندي آهي تنهن هوندي به هن لوڪ ۽ پرلوڪ جي ننڍا کان پڇڻ لاءِ ڪنهن براهمن کي گهرائي ڪانئس پڇڻ گهرجي.“ جڻ ته :-

”جيڪو ماڻهو هميشه سياڻن کان پڇندو رهندو آهي، جيڪي اُهي چون سو ٻڌندو رهندو آهي ۽ ٻڌي ڪري پنهنجي هيٺين سان هنڊائيندو آهي، اُن جي ٻڌي ائين وڌندي آهي جڻ سورج جي ڪرڻائن سان ڪمل گل جي ڏاندي.“

پيو ته :-

”ڄاڻ هوندي به ٻين کان ڪجهه نه ڪجهه پڇندو رهڻ کپي. وڏي راکاس جي ڦندي ۾ ڦاسي به ڪجهه پڇڻ ڪري هڪ براهمن جي جان بچي پيئي.“
راجا پڇيو ته ”اھو ڪئن؟“

ڪنڇڪيءَ چيو ته ”ٻڌو ته ٻڌايانو.“

۱۲. راکاس ۽ براهمن جي آکاڻي

ڪنهن جهنگل ۾ چنڊ ڪرما نالي راکاس رهندو هو.

آڊريڪشت ڪارڪ

جي ڇيڙ آهي. تنهن ڪري تون کيس ڪاٺي مڙج ڪر.“
 راکاس گهوڙي جي شڪل ڦيرائي پنهنجي اصلوڪي روپ
 ۾ ظاهر ٿيو. چور باندر جي ٻولي سمجهي ويو. باندر جو
 مٿي ٿاريءَ تي ويٺو هو ان جو ڀڄ هيٺ پئي لڙڪيو. چور
 ڪاوڙ وڃان انهيءَ ڀڄ کي وات ۾ وجهي ڇٻاڙڻ لڳو. باندر
 کي ايڏا ته ڏاڍو پي آيو پر ڪڇي ڪونه پيو. اڪيون بند ڪري
 سور پي باندر ۾ پيٽائين. اهڙيءَ حالت ۾ ڏسي راکاس کيس
 چيو ته:-

”هي باندر! تنهنجي جهري کي ڏسي ائين پيو سمجه
 ۾ آچي ته ڪنهن وڪال (اٽلي وقت تي) پوت آچي
 توکي ورايو آهي. تنهن ڪري جيڪو ڀڳو سو چٽو.“

ائين چئي راکاس وٺي ڀڳو.
 سورڻ سڌيءَ ڇڪرڻ کي چيو ته ”مونکي هاڻي موڪل
 ڏي ته مان وڃان ۽ تون ويٺو هتي پنهنجيءَ لالچ جو ڦل پوک.“
 چڪرڻ چيو ته ”اهو ڪو سبب نه آهي. ماڻهو ۽
 چڪرڻ ۽ اٺائي سندس ڀاڳ تي مدار تي رکي. ڇو جو چو
 آهي ته:-

”ٽرڪوٽ جبل تي جنهنجو قلعو هو، سمنڊ جنهن
 ڪاهي هو، جنگ ۾ وڙهندڙ راکشس جنهنجا جوتا
 ڪپير وٽان جنهن کي خزانو ملندو هو، جنهنجو
 شاستر شڪراچاره ٺاهيو هو اهو راوڻ به قسمت
 چڪر ۾ آچي مارجي ويو.“

۽ ٻڌ:-
 ”آندو ڪيو ۽ ٽن ٽن واري راجڪماري، ٽيئي
 کوٽا ڪم ڪندا رهيا پر نتيجو سندن سٺو نڪتو
 سڀ ڀاڳ جي آڏين آهي.“

۾ پاڻ کي ڦيرائي ٻين گهوڙن سان گڏجي وڃي ٿو. بيهار ۽
جاچيان ته ان راڪاس جي شڪل گهوڙي آهي ۽ طاقت
ڪيتري اٿس. ”اهو خيال ڪري هو گهوڙن جي طبيلي ۾
ٻين گهوڙن سان گڏ وڃي بيٺو. ان وقت هڪ چور گهوڙن
جي چوري ڪرڻ لاءِ راج محل ۾ گهڙيو. سڀني گهوڙن ۾ سٺو
گهوڙو کيس اهو نظر آيو جنهن جي شڪل ان راڪاس اختيار
ڪئي هئي. چور گهوڙي جي وات ۾ لغام وجهي ٿپ ڏيئي
مٿان چڙهي ويٺو. راڪاس سمجهيو ته ”سچ پچ هيءُ وڪال
راڪاس آهي جنهن مون کي سڃاڻي ورتو آهي ۽ مون کي سزا
ڏيڻ لاءِ منهنجي مٿان اچي سوار ٿيو آهي.“ ائين خيال
ڪري هو تمام تيزيءَ سان ڀڄڻ لڳو. چور گهوڙي لغام کي
ٻيو ڇڪي پر تهاڻين هو وڌيڪ تڪو ڀيو ڊوڙ ڏنو وڃي. چور
خيال ڪيو ته ”ڪنهن به گهوڙي جو لغام ڇڪبو آهي ته هو
يڪدم بهي رهندو آهي پر هيءُ تمام تڪو هوا سان ڳالهيوڻ
ڪندو ٿو هلي. تنهن ڪري پڪ ٿي پڪ هيءُ ڪو گهوڙي
جي شڪل ۾ راڪاس آهي. تنهن ڪري ڪٿي ڪو سڌو
مٿيءَ وارو ميدان اچي ته مان پاڻ کي هيٺ ڪيرائي ڇڏيندس
نه ته خبر نه آهي ته هيءُ راڪاس مون کي ڪيڏانهن اوڙاهه ۾
گهاري هلندو ۽ ڪائي ڇڏيندو.“ اهڙيءَ طرح پور پچائي پنهنجي
اشت ديوتا جو سمرڻ ۽ ڌيان ڪيائين. ايتري ۾ رستي تي
هڪ شاهي ٻڙ جو وڻ آيو جنهن جي هيٺان گهوڙو هلڻ لڳو.
چور وڻ جي ٿارين کي پڪڙي لٽڪندو رهيو ۽ گهوڙو
سندس هيٺان نڪري ويو. ٻئي هڪ ٻئي کان جدا ٿي پرسن
ٿيا ۽ ٻنهي کي جيئڻ جي خاطري ٿي.

انهيءَ ٻڙ جي وڻ ۾ راڪاس جو مٿر هڪ باندر رهندو
هو. راڪاس کي ٻپ ۾ ڏسي باندر کيس چيو ته ”اڙي مٿر!
تون ڪنهن کان ٿو ڊڄين؟ هيءُ ته هڪ انسان تنهنجي کاڌي

آپريڪشن ڪارڪ

وَس هلي سگهندو هجي. هن هنڌ تي ڪو ماڻهو نٿو
 سگهي. توکي مان ڇڏائي نٿو سگهان. ڇڪو ٿو ٻي
 ف. جتن مان تينجي ڇٽي تي ٿو ڏسان تين منهنجي
 تي چوي ته هتان جيترو جهڙو هليو وڃان اونو وڃڻو هتان
 جي هتان نه ڪا مصيبت آهي ڪڙڪي. ڇو جو ڇٽيل
 نه ٿو.

”هي ٻانڌو! تينجي ڇٽي تي ڏسي ائين ٿيو ته
 پر آهي ته ڪنهن وڪال (آلٽي وقت تي) پوت آهي
 توکي وڌايو آهي. تينهن ڪري جيڪو ڀڳو سو ڇٽو.“
 ڇڪڙو ڇٽو نه ”اڏو ڪٿن؟“
 سورڻ سڌيءَ ڀيڙ نه ”پڙ نه پڙايان.“

۱. پرهه ٿري جن جي آکاڻي

ڪنهن شجر ۾ پڌر سين ٺالي واپا رهندو هو. هنڪي
 رتفوتيءَ ٺالي هڪ ڌيءَ هئي جا سيني گڻن سان ڀرل
 هئي. هڪ پُٺ (پوت) ٿيل واکاس هنڪي واپا جو آهي
 ڏاڍو تنگ ڪندو هو. ڇٽاڙ ٿوڪ ۽ منترن سان رتفوتيءَ جو
 ڏاڍو تنگ ڪندي هئي تينهن ڪري واکاس هن کي اُن
 هميشه وڪيا ٿيندي هئي تينهن ڪري واکاس هن کي اُن
 ڀڄائي نه ٿي سگهيو. جڏهن سندس سڙو ۽ پُٺو ۽ پُٺ
 هئي انوقت سڄي هندي هئي ته پُٺ سندس سڙو ۽ پُٺو ۽ پُٺ
 ڪيو آهي. هڪ ڌيءَ اُن واپا جو آهي واکاس گهو جي هڪ
 ڪنڊ ۾ بيٺو هو ته واکاس واريءَ پنهنيءَ ساڻيءَ کي چيو ته ”هي
 سڪي! وڪال (آلٽي وقت تي) واکاس ٻونڪي آهي تنگ
 ڪندو آهي. اُن کي روڪڻ جو ڪو اُٻاءُ آهي؟“ واکاس
 اهو ٻڌي سڄي ۾ نه ”وڪال ٺالي وارو ٻيو ڪو زبردست
 واکاس ٻڌ هن واکاس واريءَ کي تنگ ڪندو آهي پر اهو
 کيس هتان ڀڄائي نٿو سگهي. تينهن ڪري جهوڙي جي هڪ

جو بدلو مون وٺي ڇڏيو. هاڻي تون هليو وڃ. ڪنهن
تون منهنجو مالڪ هئس تنهن ڪري توکي تلاءَ ۾ گهڙ
ڏنم. ڇيل آهي ته:-

”جيڪو جهڙي هلت ڪري اُن سان موٽ ۾ ساڳئي
جي هلت ڪجي. چڱي سان چڱائي، بري سان برائي
ڏک جو ڏک ۽ مڪ جي مڪ هڻجي ته اُن ۾ دوش
نه آهي.“

تو منهنجو خاندان ناس ڪيو ته مون تنهنجو ڪيو.“ اهو
ٻڌي راجا ڏند ڪرڻيندو ڪاوڙ ۽ جوش کي دٻائي پيرين پند
پنهنجي نگر ڏانهن واپس وريو. راجا جي وڃڻ کانپوءِ راکاس
ڀاڻيءَ مان منهن ٻاهر ڪڍي-باندري کي چيو ته:-
”واهه ڙي باندري، واهه! دشمن کي ختم ڪي ۽ مون کي

متر بڻاي ۽ رتن جي مالها به بچائي ورت. ڪمل جي
ڏانديءَ سان ڀاڻي پيئندي تو پنهنجا سڀ ڪم راس
ڪيا.“

تنهن ڪري مان توکي چوان ٿو ته:-

”جيڪو لالچ ۾ ڦاسي، نتيجي جي پرواهه نه ڪندو آهي،
اهو چندر راجا وانگيان پاڻ تي نٿو ڪرائيندو آهي.“

لائن چئي سورڻ سڌيءَ ڇڪرڻ کي چيو ته ”هاڻي پلا
مون کي موڪل ڏي ته مان گهر وڃان.“ ڇڪرڻ چيو ته ”هي
پر يتر! مشڪل وقت لاءِ ڏن ڪنو ڪبو آهي. پوءِ تون مون کي
هن حالت ۾ ڇڏي ڪن ٿو هليو وڃين؟ ڇو جو ڇيل آهي ته:-

”سنڪت ۾ ڦاٿل متر کي نثر ٿي جيڪو ڇڏي ويندو
آهي اُن کي ڪرنگهن چئبو ۽ انهيءَ پاپ ڪرڻ ڪري
هو اوس نرڪ ۾ ويندو. ان ۾ ڪوبه شڪ نه آهي.“

سورڻ سڌيءَ چيو ته ”لائن برابر آهي پر جي اُن ڳالهه

آپريڪشت ڪارڪ

طس گڏ جي هاپاءِ راجا پاڻ سان گڏ باندري ڪي به پريم سان
 د ڀر ويهاري ڏوليءَ ۾ چڙهي هاپو. هيءُ ڳالھ به نيڪ
 پيل آهي نه؟

”هي برشتا ديوي! توکي نمسڪار آهي. ڏنلن ماڻهن کان
 به تون اهڙا ڪم ٿي ڪرائين جيڪي نه ڪرڻ ڪن
 ڪين اهڙن هنڌن تي ٿي گهمائين جتي پهچڻ ڏاڍو
 ڏکيو آهي.“

”جنهن وٽ هڪ سؤ آهي سو هزار چاهيندو آهي، هزار
 وارو لک جي سڏ ڪندو آهي، لکن وارو راج جي اڀلاڪا
 رکندو آهي ۽ راج جو مالڪ سرڳ جي سنگھاسن جي
 ڪامنا رکندو آهي.“

”پڏاڀي ۾ وار اڃا ٿي ويندا آهن، ڪمزور ڏند پڇي
 پوندا آهن، اڪيون پوريءَ طرح ڏسي نه سگهنديون آهن،
 ڪن ٻوڙا ٿي پوندا آهن پر رڳي لالچ ٿي جوان هوندي آهي.“
 پر پات جو انهيءَ تلاءَ وٽ پهچي باندري راجا کي پڇيو ته
 ”هي ديوي! جڏهن اڌ سورج جو درشن ٿئي ٿڏهن جيڪي
 تلاءَ ۾ گهڙندا آهن انهن کي سڌي پراپت ٿيندي آهي. تنهن
 ڪري سڀئي گڏجي تلاءَ ۾ گهڙن. توهان مونسان گڏجي سنان
 ڪجو چاڪا ته مان توهان کي اڳ ۾ ڏنل اهڙو هنڌ ڏيکاريندس
 جتان گهڙيئي مالهاون ملي سگهنديون.“

سڀئي تلاءَ ۾ گهڙي ويا. ڪيترو وقت گذري ويو ته
 هو ٻاهر نڪتائي ڪونه. راجا باندري کان پڇيو ته ”هي سردا
 هنن ايترو وقت تلاءَ ۾ ڇو لڳايو آهي؟ اهو ٻڌي باندري
 جهٽ پٽ وٺي چڙهي ويو ۽ راجا کي چيائين ته ”ه
 نرڏئي، دشت راجا! پاڻيءَ ۾ رهندڙ راڪاس تنهنجي سڀ
 ماڻهن کي کائي ڇڏيو آهي. منهنجن ماڻهن کي تو ماريو،

به ٻڃي نه سگهان. باندر ٽنهن تي کيس چيو ته ”منهنجي
 ڪنهن راجا سان دشمني آهي. جيڪڏهن تون هيءَ پنهنجي
 رتنن جي مالها مونکي ڏين ته کيس لالچ ڏيکاري ۽ پنيلائي
 سموري ڪٽنب سوڌو هن تلاءَ ۾ پرويش ڪرايان.“ باندر
 جون ويساهه جوڳيون ڳالهيون ٻڌي راکاس کيس پنهنجي
 هيرن جواهرن واري مالها لاهي ڏني ۽ چيائينس ته ”هي مترا جئن
 تون اُچت سمجهين تن ڪر.“ باندر به اها مالها ڳڻي ۽ ۾
 پاڻي راجا چندر جي نگر ۾ اچي هيڏانهن هوڏانهن گهمڻ ڦرڻ
 لڳو. هن جي ڳڻيءَ ۾ هيرن جواهرن جي مالها ڏسي ماڻهو
 کيس ورائي ويا ۽ پڇڻ لڳس ته ”اڙي باندرن جا سردار!
 تون هيترا ڏينهن ڪٿي هئين؟ سورج جي نيج کي مات ڪندڙ
 هيءَ هيرن جواهرن جي مالها تو ڪٿان آندي آهي؟“ باندر
 کين چيو ته ”ديوتائن جي خزانچيءَ ڪپڙ هڪڙي جهنگل ۾
 هڪ ڳجهو تلاءَ ٺهرايو آهي. ان ۾ سهائي آرتوار ڏينهن سڄ
 اُڀرڻ وقت جيڪو سنان ڪندو آهي اهو جئن تلاءَ مان ٻاهر
 نڪرندو آهي تن ڪپڙ جي ڪرپا سان سندس ڳڻيءَ ۾
 پنهنجو پاڻ هن قسم جي مالها اچي پوندي آهي.“ راجا جي
 ڪن تي به اها ڳالهه وڃي پهتي. راجا باندر کي گهرائي کائڻس
 ٻڃيو ته ”هي سردار! اها ڳالهه سچي آهي ته رتنن سان ڀريل
 ڪو تلاءَ آهي؟“ باندر کيس چيو ته ”هي سوامي! منهنجيءَ
 ڳڻيءَ ۾ ڀيل مالها ان ڳالهه جي ثابتي آهي. جيڪڏهن رتنن
 جي مالها توهان کي ڪپي ته ڪو ماڻهو مونکي ساڻ ڏيو ته
 مان کيس اهو تلاءَ ڏيکاريان.“ اهو ٻڌي راجا چيو ته ”جيڪڏهن
 تئين آهي ته مان پنهنجن سائين سان گڏجي پاڻ روبرو هلي
 اهو تلاءَ ڏسندس، جئن ڳهڻن ئي ماڻهن کي اهڙيون مالهائون
 ملي سگهن. باندر چيو ته ”بيشڪ تئين ڪريو.“
 رتنن جي لالچ تي راجا جون راڻيون ۽ ٺوڪر چاڪر به

ٿيو. هو کانڻ پيٽ ڇڏي هڪ ٻن مان هتي ٻن ۾ پٽڪڻ لڳو.
هو ويچار ڪندو رهيو ته ”هن راجا کان سندس ڪيل برائيءَ
جو مان ڪٿن بدلو وٺان؟ ڇو جو چيل آهي ته:-
”جيڪو ماڻهو ٻڌپ وڃان يا سوارت جي ڪري پنهنجي
ڪل جو اُٻان سهي ويندو آهي ان کي ٺيڇ پُرش
سمجهڻ گهرجي.“

اڄ ۾ وياڪل ٿي اهو باندر رلندو پندو ڪنهن ڪمل
جي گان سان پيرل تلاءَ تي اچي پهتو. اُتي هن باريڪيءَ
سان چٽائي ڏٺو ته جانورن جي پيرن جا نشان ڪناري تي
پاڻيءَ ۾ اُندر گهڙڻ جا پيا آهن پر سندن ٻاهر نڪرڻ جا
نشان آهن ٿي ڪونه. انهيءَ مان هن کي خاطري ٿي ته اُندر
پاڻيءَ ۾ ڪو اهڙو خوفناڪ پاڻيءَ جو جانور آهي جو ٻاهرين
جانورن کي گهلي ٿو وٺي. باندر جا اڄ ۾ پراڻ خشڪ پيا ٿين
پر ساڳئي وقت خطري جو آنديشو به هو. انهيءَ ڪري هو
هڪ پوري ڪمل جي ڊگهي ڏانڊي پٽي وٺ ٿي ويهي ان
جي دواران پاڻي پيٽڻ لڳو. هن جي لئين ڪرڻ ٿي تلاءَ مان
هڪ راکاس منهن ٻاهر ڪڍيو جنهن کي ڳڇيءَ ۾ رٿڻن جي
مالها پيئي هئي. اهو راکاس باندر کي چوڻ لڳو ته ”اڙي
جيڪو به پراڻي هن تلاءَ ۾ پير پائيندو آهي سو منهنجو لقمو
ٿي ويندو آهي. تو جهڙو چالاڪ ته مون نه ڏٺو نه ٻڌو
جو تون هن نموني پاڻي پي رهيو آهين. مان تنهنجيءَ چٽرائيءَ
تي ڏاڍو پرسن ٿيو آهيان. توکي جيڪي مون کان گهرڻو هجي
سو گهري وٺ.“ باندر تنهن تي ڪانئس پڇيو ته ”تو ۾
کاڌي جي ڪيتري شڪتي آهي؟“ راکاس کيس چيو ته
”سو هزار لک چيترا به جيئو هن تلاءَ ۾ هڪ دفعي سان گهڙي
اچن ته انهن سڀني کي مان هڪدم هضم ڪري سگهندو
آهيان. پر جي مان پاڻيءَ کان ٻاهر نڪران ته هڪ گدڙ سان

”جيڪي ماڻهو متر جو دڪو گهر ۾ آيل مصيبت، پنهنجي
 ماڪ جو اڇڙي وڇڻ ۽ خاندان جو خاتمو نه ڏسندا آهن
 اهي وڏياڳي آهن.“

ائين چئي سڀ ڪجهه تيار ڪري اهو بانڊرن جو سردار
 جهنگل ڏانهن هليو ويو. هڪ اڌ ڏينهن کانپوءِ اهو گهٽو
 رڌڻي ۾ گهڙي ويو. هڪ رسولي کي پيو ڪجهه هٿ نه لڳو
 تنهن ڇاهه مان ٻرندڙ ڪاٺي ڪڍي کيس وٺي هنئي. گهٽي
 جو سرير ڄاڻ لڳو ۽ هو ’مين مين‘ ڪندو گهوڙن جي طبيلي
 ۾ لنگهي ويو. اُتي زمين تي گهڙوئي ڳاهه پيو هو جنهن تي
 لپتي هو پنهنجي باهه وسائڻ لڳو. باهه چوڌاري ڦهلائي ويئي.
 ڪيترا گهوڙا باهه ۾ ڄاي ويا، ڪن جون اکيون ٺڪري آيون،
 ڪي پنهنجيون نوڙيون چٽائي باهه جا سيڪائيل ماڻهن جي
 ميڙ ۾ گهڙي ويا. چوڌاري هل هنگامو مچي ويو. انهيءَ گهٽيا
 جي ڪري راجا کي ڏاڍو ڏک ٿيو. هن گهوڙن جي وڏن
 (ويڇن) کي گهرائي کائڻ پيڻو نه ”هنن گهوڙن جا هي باهه
 جا زخم ڇٽائڻ لاءِ وڌڪ شاستر ۾ ڪو اپاءُ ڏسيل آهي؟“
 شاستر ڏسي هنن جواب ڏنو ته ”هن باري ۾ پڳوان شالي هوٽر
 چيو آهي ته:-

”جئن سورج جي اُڀرڻ سان اوندھ ناس ٿي ويندي
 اهي ٽن بانڊرن جي چرپيءَ سان باهه جي ڪري پيدا
 ٿيل گهوڙن جا زخم ناس ٿي ويندا آهن.“

اهو ٻڌي راجا سڀني بانڊرن کي مارائڻ جو حڪم جاري
 ڪري ڇڏيو. پوءِ نه جنهن کي جتي ڪو بانڊر ٿي مليو ان
 کي ماڻهن لٽ، ٻهڻ يا ٻئي ڪنهن هٿيار سان ماري ٿي ڇڏيو.
 بانڊرن جي سردار جڏهن ٻڌو ته سندس بت، پوٽا، ڀائر،
 ڀائٽيا، ڀائيڄا هن نموني ماري ويا آهن تڏهن کيس ڏاڍو ڏک

۾ ڪو شڪ نه آهي.

”جنهن کي پنهنجي حياتي پياري هجي ان کي اهو گهر هڪدم ڇڏي ڏيڻ گهرجي جتي بنا ڪنهن سبب جي جهيڙو ٿيندو هجي.“

”جهڳڙي جي ڪري محلات ڇت ٿي ويندا آهن، گارگند جي ڪري مٿر ٿا نه رهندي آهي، خراب راجا جي ڪري ملڪ برباد ٿي ويندو آهي ۽ کوٽن ڪرمن جي ڪري راجائن جو جس گهٽجي ويندو آهي.“

سپيٽي باندر ختم ٿي وڃن تنهن کان اڳ ٿي هي محلات ڇڏي اسان کي جهنگل ۾ هلي رهڻ کپي.“ هنجي ڳالهه تي ڪنهن کي ويساهه ٿي ڪونه آيو. سپيٽي ڇترو ڪري کيس چوڻ لڳا ته ”بدائي ۾ تنهنجي مٿ مارجي ويئي آهي. رانهي ڪري تون اهڙيون واهيات ڳالهيدون پيو ڪرين. ڇو جو چيل آهي ته:-

”بدن ۽ ٻارن کي وات ۾ ڏند ڪونه ٿيندا آهن تنهن ڪري سندن وات مان لاڙ (گگ) پئي وهندي آهي ۽ ان سان گڏ سندن عقل به وهي ويندو آهي.“

هتي اسان کي راجڪمار پنهنجن هٿن سان طرح طرح جا ميوا مٺايون ۽ پيا مال پيا ٿا ڪارائين. هتي ڇو ته سرڳ ۾ رهيا پيا آهيون. جهنگ ۾ نه ڪسارا، ڪوڙا، ٽڪا ۽ سڪل ميوا به مشڪلات سان ملندا. تنهن ڪري اسين هيءُ هنڌ مور نه ڇڏينداسون.“ ٻاهو ٻڌي باندرن جي پرڏان اکين ۾ آب آڻي کين چيو ته ”هي بيوقوفو! توهان کي هن سموري سڪه جي نتيجي جي ڄاڻ ڪونه آهي. هيءُ زبان جو چشڪو آخر زهر ۾ بدلاجي ويندو. مان پنهنجي ڪٽنب وارن جو ناس پنهنجين اکين سان ڏسي نٿو سگهان. تنهن ڪري مان هاڻي جو هاڻي جهنگل ۾ هليو ٿو وڃان. ڇو جو چيل آهي ته:-

باندرون جون ٿوليون ٺاهي انهن کي پيا ڪڏائيندا هئا. راجڪمارن
 باندرون کي قسمن قسمن کاڌا ڏئي بوداڻو ڪري ڇڏيو هو.
 باندرون جو وڏو شڪر، برهسپتيءَ ۽ ڇاڻڪيم جهڙو ٻڌيمان
 هو. انهن باندرون کي هو نيتي شاستر جون ڳالهيون پيو
 ٻڌائيندو هو. راجڪمارن جي وندر لاءِ راج مهل ۾ گهيتا به
 رکيل هئا جي پيا چڱيءَ طرح پلٽيا هئا. انهن گهيتن مان هڪ
 کي زبان جو ڏاڍو چشڪو هو. هو نه ڏينهن ڏسندو هو نه رات.
 جنهن مهل وڻندو بهيس ان مهل رنڌڻي ۾ گهڙي ويندو هو
 ۽ جيڪي ڏسندو هو ان ۾ جهٽ منهن وجهي کائي ڇڏيندو
 هو. رسوين کي به کائي، برتن، ٺڪر، پتر جيڪي هٿ ايندو
 هو سو کيس وهائي ڪڍندا هئا ۽ کيس ٻاهر هڪالي ڇڏيندا.
 هئا. باندرون جي سرڪري ڇڏهن هيءَ روڻداد ڏئي تڏهن
 هن دل ۾ ويچار ڪيو ته ”رسوين ۽ گهيتي جي وچ ۾ ڇڪتاڻ
 جو ٻرو نتيجو باندرون کي پوڳڻو پوندو. هن گهيتي کي رڌل
 پڪل کاڌي مان سواد اچي ويو آهي ۽ بورچي ڪاوڙ ۾ اچي
 ڪنهن وقت هن کي پرندڙ بندي وهائي ڪڍندا ته هن جي
 بدن جي ان سڙڻ لڳندي ۽ هو پڇندو پڇندو جڻن گهوڙن
 جي طبيلي مان لنگهندو ته اُتي پيل سڪي گاهه کي اچي
 ٻاهه لڳندي جنهن ڪري ڪڙهه ته سڄي سڙي ويندي پر
 گهوڙن کي به ٻاهه جي ڪري زخم رسندا. شالي هوتن
 (جانورن جي بيمارين جو علاج ڪندڙ) لائين چيو آهي ته
 باندرون جي چرٻيءَ سان گهوڙن جا زخم چٽي سگهندا آهن.
 آخر ڳالهه انهيءَ ڪڙيءَ تي وڃي پهچندي. لائين منهنجي
 اندر وارو ٻولي رهيو آهي.“ لائين ويچار ڪري هن سڀني
 باندرون کي خلاصو سڏي کين چيو ته:-

”جتي رڌل پڇاڻ وارن جي گهيتن سان اُڻڻ هوندي
 اُتي باندرون جي مٿان اچي مصيبت ڪڍ ڪندي. ان

آپريڪشت ڪارڪ

هتي ٿي گهوڙا پيدا ٿي پوندا. انهن جي وڪري مان جهجهو ٿي
سون ملي پوندو. انهيءَ سون مان چؤماڙ جاءِ ٺهرائيندس.
ڪوئي براهمن منهنجي گهر اچي پنهنجي سندرءِ جوان ڪنيا
مونکي ڏيندو. ان مان مونکي هڪ پٽ ٿيندو. ان جو نالو
مان سوم شرما رکندس. جڏهن هو رڙهيون پائڻ سڪندو تڏهن
مان گهوڙن جي ڪڙهه جي پٺيان ويهي پستڪ پيو پڙهندس.
مان گهوڙن جي ڪڙهه جي ماءُ جي هنج مان لهي گهوڙن جي
سوم شرما به مونکي ڏسي ماءُ جي هنج مان لهي ايندو ته مان
ڪرڻ جي پرسان رڙهيون پائيندو مون ڏانهن پيو ايندو ته مان
ڪاوڙ ۾ پرڃي براهمنيءَ کي چونڊس ته 'آڙي! ٻار کي نه
ڪو! هوءُ به گهر جي ڪم ڪار ۾ اهڙي نه رڌل هوندي جو
منهنجي ڳالهه ٻڌندي ٿي نه. مان به جوش مان اٿي کيس وڃي
لب لڪاءِ ڪيندس.' ائين به پڇائيندي چئن هن ٺنگ مٿي
ڪنڀين تڏهن اها لڪ وڃي دلي کي لڳي. دلو پڇي پيو ۽ ستون
براهمن جي مٿان هارجي پيا جنهن ڪري هو پيلو ٿي پيو.
انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته 'ايندڙ وقت لاءِ جيڪو
نه ٿيندو ڳالهين جا پور پيو پڇائيندو آهي اهو سوم شرما
جي پيءُ وانگيان ڏرندو ٿي پوندو آهي.'
سورڻ سڌيءَ چيو ته 'ائين برابر آهي. پر منهنجو نه
پر ڪو ڏوهه آهي نه. سڀئي لوپ ۾ قاسي پيڙا پوڳيندا آهن
جو جو چيل آهي ته:-

"جيڪو لالچ ۾ قاسي نتيجي جي پرواهه نه ڪندو آهي
اهو چندر راجا وانگيان پاڻ تي ٺٽو ڪرائيندو آهي."
چڪر ڏر چيو ته "اهو ڪيئن؟"
سورڻ سڌيءَ چيو ته "ٻڌ ته ٻڌايان."

۹. راجا چندر جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ چندر نالي راجا رهندو هو. هن

هوندو آهي ۽ نه وري متر جي صلاح تي ئي هلندو آهي
 اهو منتر ڪوريءَ وانگيان چٽ تي ويندو آهي.

چڪر ڌر چيو ته ”اھو سڀ نيڪ آهي. آسا روپي ڏاڻا
 جنهن تي ڪنهن جو ويساهه ئي نه چمي ان جي ڦندي ۾
 ڦاسي ماڻهو پنهنجي ڪل ڪرائيندو آهي. ڪن جو هيٺيون
 چوڻ بلڪل درست آهي ته:-

”ايندڙ وقت لاءِ جيڪو نه ٿيڻ جهڙين ڳالهين جا پور
 پيو پڇائيندو آهي اهو سوم شرما جي پيءُ وانگيان زردو
 ٿي پوندو آهي.“

سورڻ سڌيءَ چيو ته ”اھو ڪئن؟“

چڪر ڌر چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانءِ.“

۸. سوم شرما جي پيءُ جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ سوڀا وڪريڻ (ڪنڇوس سپاءِ وارو) نالي
 وارو براهمن رهندو هو. بکيا پني هو پنهنجو گذران ڪندو
 هو. بکيا ۾ کيس ستون (پگل ڪڙڪ جا ڍاڻا) ملندا هئا. کاڌي
 کانپوءِ جيڪي ستون بچي پوندا هئس اهي هڪ دلي ۾ وجهندو
 ويندو هو ۽ انهيءَ دلي جي ڳچيءَ ۾ نوڙي ٻڌي هڪ ڪليءَ
 ۾ ٽنگي ڇڏيو هئائين. ان جي هيٺان هڪ ڪٽ وڇائي هميشه
 ان تي سمهندو هو ۽ ان دلي ڏانهن چٽائي پيو نهاريندو
 هو. هڪ رات جو ان دلي ڏانهن نهاريندي دل ۾ پور پچائڻ
 لڳو ته ”هيءُ دلو آخر ستن سان ڀرجي پوندو. جڏهن ڏڪر
 پوندو تڏهن ان مان هڪ سؤ روپيا پيدا ٿي سگهندا. ڪجهه
 روپيا خرچي به ڪريون خريد ڪندس. ڇهين ڇهين مهيني
 وٽ ڪرڻ سان انهن مان وڏو ڌڻ ٿي پوندو. انهن بڪرين
 جي بدلي ۾ گانيون خريد ڪندس. گائين مان مينهنون ۽ مينهن
 مان گهوڙيون وٺندو رهندس. گهوڙيون وٺي ڪنديون ته

راوڻ جي مت مارجي ويئي. انهن ڳالهين جو وڃار
ڪري راڄ جي تمنا نه ڪرڻ ڪئي.

”جنهن راڄ جي واسطي پائر، پٽ ۽ ويجهو مت مائٽ به
نڀائي وٺڻ چاهيندا آهن اهڙي راڄ جو پري کان ئي
تياڳ ڪرڻ ڪئي.“

ڪوڙي ۽ پنهنجي ۽ پٽي ۽ کي چيو ته ”تنهنجو چوڻ بلڪل
درست آهي. پر مون کي بدعا نه مان کائڻس گهران ڇا؟“
تنهن تي سندس استري ۽ کيس چيو ته ”تون هر روز جيترو
ڪپڙو اُڻندو آهين ان مان گهر جي خرچ جو پورا ٿو ٿيندو
رهيو آهي. هاڻي تون ديوتا کان به هٿ وڌيڪ ۽ هڪ ٻيو
مٿو گهر ڇڻڻ اڳيان ۽ پٺيان ساڳئي وقت ٻيڙو ڪم ڪري
سگهين. ان آمدنيءَ مان اڌ اڳي وانگيان گهر جي خرچ ۾ ڪم
لايندو ۽ باقي اڌ خاص ڪمن لاءِ پاسيرو ڪيو وڃي.
ائين ڪرڻ سان سڀني ڪورين ۾ تنهنجي واه واه بڻجي
ويندي ۽ پنهنجو وقت به ڏاڍي آند سان گذاريندو. هن
لوڪ ۾ سڪه ملندو ۽ ٻراوڪ به سهيلو ٿيندو.“ اهو ٻڌي ڪوري
ڏاڍو خوش ٿيو ۽ پنهنجي ۽ استريءَ کي چيائين ته ”شاهس
هڃيئي، پتورڻا ناري! تو بلڪل سٺي ڳالهه ٻڌائي آهي. مان
ائين ئي ڪندس. اهو منهنجو پڪو فيصلو آهي.“

ڪوري ۽ ديوتا کي وڃي ٻاراڻا ڪئي ته ”هي ديوتا!
جيڪڏهن مونکي من گهريو ور ڏيڻا ٿو چاهين ته به هٿ ۽
هڪ مٿو مونکي وڌيڪ ڏي.“ هن جي ائين چوڻ تي هڪدم
سندس به مٿا ۽ چار ٻانهون ٿي پيون. هو خوش ٿيندو گهر
ڏانهن بي ويو ته ماڻهن سمجهيو ته هي ڪو راکاس آهي.
تنهنڪري کيس ٻهٽن ۽ لٽين سان ماري پورو ڪري ڇڏيائون.
انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته ”جنهن کي پنهنجو عقل نه

ڪوريءَ چيو ته ”ننهن هوندي به مان پنهنجيءَ پٽيءَ کان پچندس. ڇو جو هوءَ پتورتا آهي ۽ هن کان پڇڻ کانسواءِ مان ڪوبه ڪم نه ڪندو آهيان.“ لائين چئي هو هڪدم پنهنجيءَ بستريءَ وٽ آيو ۽ کيس چيائين ته ”هي پياري! آڄ مون تي هڪ ديوتا پرسن ٿيو آهي. هن مونکي وڏو گهرڻ لاءِ چيو آهي. مان توکان پڇڻ آيو آهيان ته کانئس آڻڻ چاهيان. منهنجي مٿي حجام چيو آهي ته کانئس راج گهر.“ سندس بستريءَ کيس چيو ته ”حجم کي به ڪو عقل ٿيندو آهي؟ مٿان هن جي چوڻ تي لڳو آهيون. ڇو جو چيل آهي ته:-

”ٻڌيمان پرسن کي ڪي به چارڻ، قيديءَ، حجم، ٻار ۽ ٻيا پنهنجي سان ڪڏهن به صلاح نه ڪري.“

پوءِ ته راج جو ڪاروبار سنڀالڻ ڪهڙو نه ڏکيو ڪم آهي؟ سنڌي (صالح)، وگرهه (جنگ)، ٻان (حملو ڪرڻ)، آسن (پوسان) چانوڻي (لڳائي ويهڻ)، سنشيه (شڪي حالت پيدا ڪرڻ)، دويدي پاڻو (ٻن دشمنن کي پاڻ ۾ ٽڪرائڻ) انهن ڇهن قسمن جي اُٻاون مان هڪ نه هڪ جو بکيڙو لڳو ٿي پيو هوندو آهي. راجا جي نمڻي حرام ٿي پوندي آهي. ڇو جو:-

”جڏهن تاجپوشي ٿيندي آهي تڏهن راجا کي چنتائون گهيري وينديون آهن. سنگهاسن تي ويهاري وقت راجائن جي مٿان دلن جي پاڻيءَ سان گڏ مصيبتون به مٿن اچي پونديون آهن.“

پوءِ ته:-

”راج جي واسطي ٿي رام کي ٻن ۾ وڃڻو پيو، پانڊون کي ديس نيڪالي ملي، يادو مار جي ويا، راجا نل کي جهنگ مان به ڀڄي وڃڻو پيو، سؤداس راجا جي پري گت ٿي، سهسر ارجن موت جي منهن ۾ اچي ويو ۽

پنڊو پنهنجي ڳوٺ ۾ جڏهن گهڙيو ٿي تڏهن سندس مٿي هڪ
 حجام گڏيس، ان سان ديوتا جي وردان جي سهڻي ڳالهه
 ڪيائين ۽ کانئس پڇيائين ته ”هي مٿي مونکي ٻڌاء ته ديوتا
 کان مان ڇا گهران؟ هو مون تي ڏاڍو پرسن ٿيو آهي. مان
 توکان اها ڳالهه پڇڻ لاءِ موٽي آيو آهيان.“ حجام کيس چيو
 ته ”جي رڳو آهي ته تون کانئس راج گهر جڏهن تون راجا ٿي
 پوين ۽ مان تنهنجو منتري. آسان ٻئي گڏجي هن دنيا جا ته
 مڙا ماڻهنداسين پر پرلوڪ جو توشو به ناهينداسين. ڇو جو چيل
 آهي ته:-

”جيڪو راجا هميشه پيو دان ڪندو آهي ان جو ايترو
 نه جس ٿهائجي ويندو آهي جو ديوتائون به ساڻس ويس
 پيا ڪندا آهن.“

ڪوريءَ کيس چيو ته ”اها ڳالهه برابر آهي پر گهر واريءَ
 کان به ته پڇان.“ حجام کيس چيو ته ”هي پيارا، زالن سان صلاح
 ڪرڻ شاسترن جي برخلاف آهي. ڇو جو هنن جو عقل هميشه
 ڏاڻيءَ کڙيءَ ۾ رهندو آهي. شاسترن ۾ چيل آهي ته:-
 ”ٻڌيمان ماڻهن کي ڪڍي نه رسترن کي کاڌو، اٿو،
 ڪهڙو زور ڏين ۽ سڀتان پيدا ڪن. انهن سان ڪا به
 صلاح مصلحت نه ڪرڻ کپي.“

”شڪراچار به چيو آهي ته جنهن گهر ۾ رستريءَ، شرابي
 ۽ ٻار تي ظابطو نه آهي اهو گهر اڇڙي ويندو آهي.
 ”جيستائين ماڻهو رسترن جون ڳالهيون اڪانت ۾ نه
 ٻڌي تيستائين هو کلي مڪه رهي وڌن جي آڳيا پاليندو
 رهندو آهي.“

”زالون رڳو سوارت واسطي ئي پريم ڪنديون رهنديون
 آهن. جيڪڏهن کين ڪا سک جي اميد نه هجي
 پنهنجي سڳي پٽ جو به نياڳ ڪري ڇڏينديون آهن.“

اھو ٻڌي چڪرڻ ڇڏيو ته ”هي مٿرا ائين برابر آهي. هيءَ

وارتا به نيڪ چيل آهي ته:-

”جنهن کي پنهنجو عقل نه هوندو آهي ۽ نه وري مٿر جي صلاح تي ئي هلندو آهي اهو مٿر ڪوريءَ وانگيان ڇٽ تي ويندو آهي.“

سورڻ سڌيءَ ڀڄيو ته ”اھو ڪٿن؟“

چڪرڻ ڇڏيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانءَ“

۷. مٿر ڪوريءَ جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ مٿر (ڍلڙو) نالي هڪ ڪوري رهندو هو. ڪپڙن اڻندي ڪنهن وقت سنڊس آڏاڻو ڀڄي پيو. ڪهاڙي ڪٽي ٽپن آڏاڻي ٺاهڻ لاءِ جهنگ ۾ ڪاٺ وڍڻ لاءِ ويو. گهمندي گهمندي هن هڪ وڏو سرڙهن جو وڻ ڏٺو. دل ۾ خيال ڪيائين ته ”هي شاهي وڻ آهي. هن جي ڪاٺ مان آڏاڻي جو سٺو سامان ٺهي پوندو.“ اهو ويچار ڪري هن وڻ تي ڪهاڙيءَ سان ڌڪ هنيو، انهيءَ وڻ ۾ ديوٽا جو واسو هو. انهيءَ ڪوريءَ کي چيو ته ”اڙي ڪوري! هن وڻ ۾ منهنجو واسو آهي.“ سمند جي لهرن کي ڇڄي ڪري هوا هن وڻ سان اچي لڳندي آهي. اُن مان مونکي ڏاڍو آند پراپت ٿيندو آهي.“ ڪوريءَ کيس چيو ته مان ڇا ڪريان؟ ڪاٺ جي سامان کانسواءِ ته منهنجا ٻچا بک مري ويندا. مونکي هي وڻ ضرور وڍڻو آهي. تنهن ڪري تون ٻڌي ڪنهن هنڌ وڃي ره.“ ديوٽا کيس چيو ته ”ٻچا، مان توتي ٻرسن ٿيو آهيان. توکي جيڪو وڻ گهر ٿو هجي سو گهري وٺ پر هن وڻ کي نه وڍ. ڪوريءَ ديوٽا کي چيو ته ”جيڪڏهن ائين آهي ته مان پنهنجو مٿر ۽ استريءَ سان صلاح ڪري موٽي ٿر اچان.“ ديوٽا کيس چيو ته ”پل انهن سان صلاح ڪري اچ.“ ڪوريءَ

”تنهن ڪانسواءِ بيهڪ جا ٿي هئڻ، ڇه منهن، نو رس، چٽيهه راڳ، ۽ چاليهه پاڻ ٿيندا آهن.“

”اهڙي نموني ڳائڻ جا سؤ پنجاهي ۽ کان به وڌيڪ ڀاڱا ٿيل آهن ۽ ڀرت مٺي ۽ (پنهنجي ٺاڻيه شاستر ۾) انهن جو ورڻ ڪيو آهي.“

”ديوتائن کي به هن دنيا ۾ ڳائڻ کان وڌيڪ ٻي ڪا ڳالهه نه وڻندي آهي. راڻو سڪل تمدن جي سرسان نرلوچن پڳوان شڪر کي پنهنجي رس ڪري ڇڏيو.“

هي ڀاڱيچا! ايتريءَ ڄاڻ هوندي به تون چئين ٿو ته مان واڳ نه ڄاڻان.“ گذر ڇيس ته ”هي ماما! جيڪڏهن رئين آهي ته مان لوڙهي جي ٻاهران بهي چوڪيدارن جي آڇ جو خيال ٿو رکان، تون ڀل ته مڙج سان ويهي ڳاء.“ گڏهه چئن ئي هيٺنگ وارو ڳائڻ شروع ڪيو تنهن ٻنيءَ جي سنڀال ڪندڙ چوڪيدار لڏيون ڪٽي ڏند پيڪوڙيندا اُٿي آچي نڪتا. گڏهه کي ڏسي کيس لڏيون سان ايتري ته مار ڏنائون جو هو ڦاٽي ٿي زمين تي ڪري پيو. گڏهه جي ڳچيءَ ۾ نري ڪانسواءِ ڀڳل اُڪري ٻڌي چوڪيدار وڃي سمهي پيا. پنهنجي ذاتي سپاءَ موجب سُر ڀرو ٿيل تي گڏهه ٿوريءَ دير پڇاڻان اُٿي ڪڙو ٿي بيٺو، ڇو جو چيل آهي ته:-

”ڪٿي، گهوڙي ۽ خاص ڪري گڏهه تي مار جو اثر گهڻو وقت نه ٿيندو آهي.“

گڏهه به اُڪريءَ سوتو ٻنيءَ جو لوڙهو ٿي ٻاهر ٿيو ته کلي ڪري گذر ڇيس چيو ته:-

”ماما راهه جو ٿوراڳ ڳائو! منهنجي منع ڪرڻ تي به تون بس نه ڪئي. انهيءَ ڳائڻ جو انعام توکي ڏيو مليو آهي جو ڳچيءَ ۾ هي عجيب (اُڪريءَ جو) هار پيو اٿئي.“

راڳ، ڳايان. ٻڌاء ڪهڙو راڳ، ڳايان؟“ گذر چيس ته ”اڙي ماما! هن بکيڙي ڪرڻ مان ڪهڙو فائدو؟ اسين ٻئي ته هتي چوري پيا ڪريون. چورن کي هميشه لڪڻ ئي ڪپي. چو جو چيل آهي ته:-

”جنهن کي ڪنگهه هجي ان کي چوري نه ڪرڻ ڪپي. جنهن کي جهوٽن ڪاٺ جي عادت هجي ان کي به چوريءَ جو ڏنڌو نه ڪرڻ ڪپي. روڳي ماڻهو جي جيئڻ چاهي ته کيس چپ جو سواد ڇڏي ڏيڻ ڪپي.“

وري تنهنجو ڳاٺ ڪو سريلو به نه آهي. سنڪ جي آواز وانگيان پري تائين پيو ٻڌو آهي. هن ٻنيءَ جي سنڀال ڪندڙ سڀئي سمهيا پيا آهن. اُهي جاڳي پوندا ته اسان کي ٻڌي ڇڏيندا يا ماري وجهندا. تنهن ڪري هي اُمرت جهڙيون ڪاڪڙيون ڪاءُ ۽ هيءُ نه ڪرڻ جهڙو ڪم نه ڪر.“ اهو ٻڌي گڏهه کيس چيو ته ”تون جهنگلي جانور آهين تنهن ڪري تون راڳ، مان ڇا ڄاڻين؟ انهيءَ ڪري لائين پيو چوڻ. چيل آهي ته:-

”سره جي چانڊوڪيءَ رات ۾ پنهنجن پيارن جي اڳيان ويهي جيڪي راڳ، جا مڌر آلاپ ٿا ٻڌن اُهي وڏا ڳڀي آهن.“

گذر چيس ته ”ماما، لائين برابر آهي. پر توکي ڳاٺ نه ايندو ئي نه آهي. تون ته رڳو هيٺيون ڏئي ڄاڻين. پوءِ اهڙي ڳاٺ مان فائدو ئي ڪهڙو جو پاڻ کي نقصان پهچائي. گڏهه چيس ته ”اڙي مورڪ! لعنت هجيئي! چئين ٿو ته مون کي راڳ، ڳاٺ نه ايندو آهي؟ راڳ، جا قسم ٻڌ.“

”ست سر، ٽي گرام، ايڪويه مورچنئون، اٺونجاھ، تال، ٽي ماترائون ۽ ٽي لڙ جا قسم ٿيندا آهن.“

ي ڪناري ايڪ ٻڌي ڏيڏر ويٺو هو. انهيءَ شت ٻڌي ۽
 سهر ٻڌي ۽ جي هيءَ دردشا ڏسي پنهنجيءَ پٽيءَ کي چيو ته:-
 ”شت ٻڌي ۽ کي مهاڻو مٿي تي ڪٽي پيو وڃي ۽ سهر ٻڌي ۽
 کي هٿ ۾ لڙ ڪائيندو ٿو وڃي. هي پياري! مان غريب
 ايڪ ٻڌي آئند سان نرمل پاڻيءَ ۾ ويٺو آهيان.“

سورڻ سڌيءَ چيو ته ”انهيءَ هوندي به توکي مٿر جي
 ڳالهه مڃڻ ڪپندي هئي. مون توکي ڪيترو روڪيو پر لالچ
 جي وس ٿي وڌيا جي گهمند ۾ تو منهنجي هڪ به نه ٻڌي.
 اهو نيڪ چيل آهي ته:-

”ماما، واه جو ٿور ڳاڙو ڳاڙو! منهنجي منع ڪرڻ تي به
 تو بس نه ڪئي. انهيءَ ڳاڙو جو انعام توکي اهو مليو
 جو ڳچيءَ ۾ هيءَ عجيب هار پيو آئيئي.“
 چڪرڻ چيو ته ”اهو ڪئن؟“

سورڻ سڌيءَ چيو ته ”ٻڌ نه ٻڌايان.“

۶. ڳائيندڙ گڏهه جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ اُڏت (مخوور) نالي هڪ گڏهه رهندو هو.
 ڏينهن جو ڌوپيءَ جو ٻار ڏوٺي رات جو پنهنجيءَ مرضيءَ
 موجب مڙج سان پيو گهمندو هو. ٻڌجڻ جي ٻپ کان صبح
 جو پاڻي ڌوپيءَ جي گهر هليو ايندو هو. اُن وقت کيس
 ڌوپي ٺوڙيءَ سان ٻڌي ڇڏيندو هو. رات جو ٻئين ۾
 گهمندي هن جي هڪ گذڙ سان مٿر ٿي ويئي. پنهنجي ٽولهه جي
 زور تي لوڙهو ڀڄي هو گذڙ سان گڏجي ونگين، ڪاڪڙين
 ۽ ڇيڙن جي ٻين ۾ گهڙي ويندو هو. ٻئي ڄڻا ڏوٺي ونگيون ۽ ڇيڙ
 کائي صبح جو پنهنجي ماڳ موٽندا هئا. هڪ ڏينهن هن مستاني
 گڏهه گذڙ کي چيو ته ”آڙي پاڻيچا! چاندوڪي رات ڪهڙي
 سهڻي ٿي لڳي! تنهن ڪري منهنجي دل ٿي چوي ته جيڪو

”دنيا ۾ ڪا اهڙي ڳالهه نه آهي جا ٻڌيمانن جي ٻڌيءَ لاءِ حاصل ڪرڻ ڏکي هجي. ڇاڻڪيم (اڪيلي سر ڪنهن به هٿيار کان سواءِ) انهن ننڍن گهراڻي وارن کي ماريو جن جي هٿن ۾ تلوارون ڇهڪي رهيون هيون.“

۽ پڻ

”جتي هوا ۽ سورج جون ڪرڻائون نه ٿيون پهچي سگهن اتي ٻڌيمان پرڻ جي ٻڌي هڪدم پرويش ڪري ويندي آهي.“

انهيءَ ڪري رڳو سندن گفتگو ٻڌي ۽ ڏاڏي جو وسيلو گهر ڇڏڻ نه جڳائي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”پنهنجو جنم ڪهڙي به سادي هنڌ ٿيل هجي ته به جيڪو آئندو اتي ايندو اهو سرڳ جي سندر پڌار ٿي ماڻڻ مان به نه ايندو.“

اهو ٻڌي ڏيڏر چيو ته ”مترو، توهان برابر ٻڌيمان آهيو پر مونکي ته پڇي وڃي ڪانسواءِ ٻيو ڪو چاروئي نٿو سڃهجي. منهنجي لاءِ ٻڌي ته رڳو ان ڏس ۾ ئي ٿي ڪم ڪري. تنهن ڪري مان پنهنجي ۽ پٽيءَ کي ساڻ وٺي ٻئي ڪنهن تلاءَ ڏانهن ٿو وڃان.“ ائين چئي ڏيڏر راتو راهه ٻئي تلاءَ ۾ هليو ويو. صبح جو مهاڻا آيا ۽ تلاءَ ۾ رهندڙ سڀ قسم جون مڇيون، ڪڇئون، ڏيڏر ۽ کيڪڙا سڀ پنهنجي چارن ۾ ڦاسائي ڇڏيائون. سهر ٻڌيءَ ۽ شت ٻڌيءَ به پنهنجن رستين سان گڏ ٻار کي بچائڻ جي گهڻين ئي چالاڪين سان ڪوشش ڪئي پر اهي به چار ۾ ڦاسي پيا ۽ ائيني ڦٽڪي ڦٽڪي ساڻ ڏنائون. پهرين جو مهاڻا خوش ٿي گهر موٽڻ لڳا. ڳوري هٿ ڪري هڪ مهاڻي شت ٻڌيءَ کي پنهنجي مٿي تي کنيو ۽ ٻيو مهاڻو سهر ٻڌيءَ کي هٿ ۾ لڙڪائيندو هليو. ڪو به

سورڻ سڌي ۽ چيو ته ”اھو ڪٿن؟“

چڪرڙ چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان ۽“

۵. ٻن ڀڄن جي آکاڻي

ڪنهن تلاءَ ۾ شت ٻڌي ۽ سهر ٻڌي نالي ٻه وڏا مڇر رهندا هئا. انهن جي مٿي تي هڪ ڏيڏر سان هئي. ٽيئي چٽا ڪڏهن تلاءَ جي ڪناري تي نه ڪڏهن ڪناري جي ڀرسان واريءَ تي ويهي پاڻ ۾ ڳالهائون ٻولهيون ڪري وري پاڻيءَ ۾ آنڊر وڃي ٿاڻيڪا ٿيندا هئا. هڪ دفعي هي ٽيئي پاڻ ۾ ڳالهائون ڪري رهيا هئا ته شام جي وقت مهاڻا مٿي تي مڇين سان ڀريل ٿوڪريون ۽ هٿن ۾ چار ڪٽي اٿان لنگهيا. اهو تلاءَ ڏسي هنن پاڻ ۾ صلاح ڪئي ته ”هن تلاءَ ۾ مڇيون تمام گهڻيون آهن ۽ پاڻي به تانگهو آهي. تنهن ڪري سڀاڻي صبح جو هتي اچي چار وڇائبا.“ ائين چوندا هو پنهنجن گهرن ڏانهن هليا ويا. مڇن ۽ ڏيڏر جو سندن اها ڳالهه ٻڌي ته هو اُبت چمتا ۾ پئجي ويا. ڏيڏر ڳالهه شروع ڪندي چيو ته ”اڙي شت ٻڌي! مهاڻن جي ڳالهه ٻڌ ۽ هاڻي ڇا ڪرڻ کپي؟ پڇي هاون يا هتي ئي رهيا پيا هجون؟“ اهو ٻڌي سهر ٻڌي ڪلي چيو ته ”هي مٿي ڊڄين جو ٿو؟ رڳو ڳالهه ٻڌي ڊپ ڪرڻ نه کپي. چو جو:-“

”زانگن، ٺڳن ۽ دشتن جا جيڪڏهن مطلب پورا ٿيندڙ هجن ته هيءَ دنيا ئي نه هلي سگهي.“

پهريائين ته هو هتي ايندا ئي نه. جي آيا به ته مان پنهنجي عقل جي ڪيڏ سان سڀني کي بچائيندس. چو جو مان ٿرڻ جا اٺيڪ نمونا ڄاڻندو آهيان.“ اهو ٻڌي شت ٻڌي چيو ته ”تنهنجي ڳالهه باڪل پوري آهي. تون برابر سهر ٻڌي (هزار عقلم وارو) آهين. چو جو چيل آهي ته:-“

نخ ڏسي کيس هيٺيون وڃن آچي ياد پيو ته :-

”ٽنگن (عيمن) ۾ گهڻي مصيبتون آچي جاڳنديون آهن.“
 ائين چئي هو به کاڌو چڙي هليو ويو. اهڙيءَ طرح ٿيئي.

۾ پاھ ٿيل لڳا ۽ ماڻهو سندن ننڍي ڪرڻ لڳا.
 سورڻ سڌيءَ ڇيو ته ”مون توکي ڪيڏي نه منع ڪئي.“
 تون مور کتا جي ڪري ضد ٻڌي پيئين. ان جو تون هاڻي

تيڄو پوڳي رهيو آهين. انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته :-
 ”سڀني شاسترن ۾ هوشيار هوندي به عام رواجي هلت چلت
 نه ڄاڻندڙ، مور ک پٺڻن وانگيان پنهنجي ڪل ڪرائيندا

آهن.“

اھو ٻڌي ڇڪرڻ ڇيو ته ”اھو ڪو سبب نه آھي. ڏاڍا
 سياڻا ماڻھو به ڪوئي قسمت هٿ ڪري ڏکي گذاريندا آهن
 ۽ تمام ٿوري عقل وارا به پنهنجو وقت ڏاڍي آند ۾ گذاريندا
 آهن. ڇو جو ڇيل آهي ته :-

”پل ته ڪير به سنڀال ڪندڙ نه هجي پر جي پاڳ پايرو
 آهي ته پڪ ٿي پڪ بچاءُ ٿيندو. ٻئي پاسي ڪنهن جي
 چڱيءَ طرح پرگهور لهجي پر جي سندس پاڳ اٿڻو آهي
 ته اهو ڪڏهن نه بچندو. جهنگ ۾ ڦٽو ڪيل لاوارث
 به بچي سگهندو آهي پر گهر ۾ چڱيءَ طرح سنڀال ورتل
 به بچي نه سگهندو آهي.“

پيو ته :-

”شت ٻڌيءَ (هڪ سؤ عقل واري) کي مهاڻو مٿي تي
 کڻي پيو وڃي ۽ سهس ٻڌيءَ (هڪ هزار عقل واري)
 کي هٿ ۾ لڙڪائيندو ٿو وڃي. هي بياري! مان غريب
 ايڪ ٻڌي (هڪ عقل وارا) آند سان نرمل ٻاڻيءَ ۽
 وينو آهيان.“

جڏهن گڏهه جي مالڪ ڌوپيءَ ٻڌي تڏهن هو ڏنڊو ڪٽي
سندن پٺيان ڪاهي پيو. ڌوپيءَ کي ڏنڊي سان ايندو ڏسي
سڀيئي وٺي ڀڳا. رستي تان هاندي کين هڪ وڏي ندي
فطر آئي. ان ۾ هڪ ڪيسو ڦل جي وٺ جو پٺ ٽرندو پي آيو.
ان کي ڏسي هڪڙي پنڊت چيو ته:-

”هي ايندڙ پٺ اسان کي ضرور پار پهچائيندو.“

رائين چئي مٿس چڙهي ويٺو ته نديءَ ۾ ٻڏڻ لڳو. تنهن
پٺي پنڊت وڃڻ ڪڍيو ته:-

”جڏهن سموري وسترو ناس ٿيڻ تي هجي ته اڌ کي
جدا ڪري باقي اڌ بچائي وٺجي. سمورو نقصان سهڻ
ڏاڍو ڏکيو آهي.“

رائين چئي هن جو سر ڌڙ کان ڌار ڪري ڇڏيائين.

گهمندي گهمندي باقي ٿي ڇڻا هڪ ڳوٺ ۾ اچي پهتا.
تو ناڻن کين پنهنجي گهرن ۾ پوڄڻ ڪرڻ لاءِ نوتو ڏنو. هڪڙي
پنڊت کي کاڌي ۾ سنيون مليون. انهن کي ڏسي هن کي
سنيون وڃڻ ياد اچي ويو ته:-

”ديرگهه سوئري (ڪم ۾ ديرگهه ڪرڻ وارو يا ڊگهين تمدن
وارو) ناس ٿي ويندو آهي.“

رائين چئي کاڌو ڇڏي هليو ويو.

پٺي کي کاڌي ۾ ڪپو ملي. ان کي وري هينئون وڃڻ
ياد پيو ته:-

”جيڪو گهڻو قتليل هوندو آهي، اهو گهڻو وقت جتا
نه ڪندو آهي.“

رائين چئي هو به کاڌو ڇڏي هليو ويو.

تئين کي وري کاڌي ۾ دهڙا مليا. ان ۾ ننڍا ننڍا

رھيا ۽ پاڻ ۾ ويچار ڪرڻ لڳا ته ڪهڙو رستو وٺي هلاجي.
ايتري ۾ هڪ سينٽ جي ڪاٺي اتان لنگهي جنهن سان گهٽيئي
ماڻهو مساڻن ٿا انهن وڃي رهيا هئا. انهيءَ تي انهن مان هڪڙي
پستڪ کوليو ۽ وڃڻ ڪڍيائين ته:-

”مهاجن (وڏا يا گهڻا ماڻهو) جنهن رستي تان هان اهوئي
نڪ مارڻ آهي.“

اهو واکيه ست ڪري سڀيئي انهن ڪاٺيءَ وارن ماڻهن
جي پوئتان هلاڻ لڳا. جڏهن مساڻن ۾ پهتا تڏهن اُتي هڪ
گڏهه ٿاڻون. انهيءَ تي ٻئي پنهنجي پوٽي کولي ته اُن مان
وڃڻ نڪتو ته:-

”شاديءَ مراديءَ، دڪن سڪن، بيماريءَ سيماريءَ، دشمن
جي مقابلي وقت، راج درٻار ۽ مساڻن ۾ جيڪو ساڻ
هجي اهو سڄو متر آهي.“

تنهن ڪري هيءُ گڏهه اسان جو سڄو ٻڌو متر آهي. اهو
شاستر جو واکيه برماڻ ڪري ڪو سندس ڳچيءَ کي چنڊڙي
پاڪر بائڻ لڳس ته ڪو سندس ڪر ڏوٽڻ لڳو. ايتري ۾ اُتي
کين هڪ اُٺ نظر آيو. اُن کي ڏسي ٽئين پنڊت پستڪ
کوليو ته اُن مان وڃڻ نڪتو ته:-

”ڌرم ٽڪڙو اڳتي وڌندو آهي.“

انهيءَ تي سڀني فيصلو ڪيو ته ڇاڪاڻ ته اُٺ تمام ٽڪڙو
ٻو هلي تنهن ڪري اهو ڌرم جو سروپ آهي. چوٿين پنڊت
پستڪ کوليو ته اُن مان وري هيءُ وڃڻ نڪتو ته:-

”متر جو ڌرم سان ميلاب ڪرائجي.“

انهيءَ وڃڻ موجب سڀني ٿڌ جي فيصلو ڪيو ته هن
گڏهه، متر کي اُٺ، ڌرم سان ميلاب ڪرائڻ کپي. سڀني
گڏهه کي ٻڌي اُٺ جي ڳچيءَ سان ٻڌو. اها ڳالهه

وجهڻ لاءِ تيار ٿيو. تڏهن چوٿين سياڻي کيس منع ڪندي چيو ته ”ٿورو ترس.“ تون چئين ٿو ته هن شينهن کي مان جيئرو ڪندس. شينهن جي جيئرو ٿي پيو ته آسان سڀني کي کائي ڇڏيندو.“ انهيءَ تي هن چيو ته ”تو کي ڌڪار هجي! مون کي ته پنهنجي وڏا جو جوهر ڏيکارڻو ٿي آهي. وڏا اُڃائي ٿورو وڃائيندس؟“ تنهن تي چوٿين کيس چيو ته ”ڇڱو پلا، جيستائين مان وٽ تي چڙهي وڃان تيستائين ته ترس.“ ائين چئي هو وٽ تي چڙهي ويو ۽ هوڏانهن جڏهن شينهن جيئرو ٿيو ته انهيءَ کي کائي ويو. سڀڏي وٽ تان لهي پنهنجي گهر هليو ويو. انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته ”وڏا کان وڌيڪ ٻڌي ليکي ويندي آهي. شينهن کي جيئارڻ ڪري بي سمجهه وڌوان بي موت مري ويا.“

بي ڳالهه به چيل آهي ته :-

”سڀني شاسترن ۾ هوشيار هوندي به عام رواجي همت ڄات نه ڄاڻندڙ، موزڪ پندڻ وانگيان پنهنجي ڪُل ڪرائيندا آهن.“

ڇڪرڌر پڇيو ته ”اُهو ڪئن؟“

سورڻ سڏي چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۴. دور ڪم پندڻ جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ چار براهمن رهندا هئا. جنجو پاڻ ۾ ڏاڍو پرڳم هو. چئني صلاح ڪئي ته ٻئي ڪنهن پُراڻت ۾ هلي وڌيا پڙهي ڌن ڪمائجي. چارئي گڏجي وڏا پڙهڻ لاءِ قنوج ۾ ويا. اُتي پائشالا ۾ وڃي پڙهڻ لڳا. ٻارهن سال وڏا پڙهي جڏهن پندڻ ٿيا تڏهن گورو کان آگيا وٺي پنهنجا پستڪ پوٽيون کڻي روانا ٿيا. هلندي هلندي هڪ اهڙي هنڌ ڇي پهتا جتي به رستا اچي پاڻ ۾ ملايا ٿي. اُتي هو ويهي

هو. هڪ دفعي سڀني مٿن صلاح ڪئي ته ”انهيءَ وديا مان ڪهڙو فائدو جنهن جي وسيلي پرديس ۾ وڃي راجائن مهاراجائن کي پرڳڻن ڪري پئسو گڏ ڪري نه سگهجي؟“ انهيءَ ڪري آسان کي پورب جي ديش ڏانهن هارڻ ڪئي. اهو فيصلو ڪري چارئي سنڀري روانا ٿيا. رستي تي انهن مان جيڪو سڀني کان وڏو هو تنهن چيو ته ”آسان چٽي ۾ هڪ کي شاسترن جو گيان نه آهي رڳي سياڻپ اٿس. راجائن وٽان ته رڳو ودوانن کي ئي دان ملندو آهي. سياڻپ ڏسي ته ڪو دان نه ڏيندو آهي. تنهن ڪري اسين پنهنجي مليل دان مان هن کي حصو نه ڏينداسون. پل ته هي گهر موٽي وڃي!“ انهيءَ تي ٻئي انهيءَ سياڻي کي چيو ته ”تو کي ڪا به وديا نه ايندي آهي تنهن ڪري گهر موٽي وڃ.“ ان تي ٽئين چيو ته ”آسان کي لائين ڪرڻ نه جڳائي. ننڍڙو کان وٺي چارئي گڏجي رانديون روينديون ڪندا رهيا آهيون. تنهن ڪري پل ته گڏجي هلي ۽ کيس آسانجي ڪمايل ڌن مان برابر حصو هارڻ گهرجي ڇو جو چيل آهي ته:-

”هيءُ منهنجو آهي يا ٻراڻو اهو ويچار تنگدل انسان ڪندا آهن. ادارتا سان پيرل دل وارا سموريءَ دنيا کي پنهنجو ڪتب ڪري سمجهندا آهن.“

تنهن ڪري هيءُ آسان سان ضرور هلندو. اڳتي پنڌ ڪندي براهمن کي ڪٿي شينهن جا هڏا نظر آيا. تنهن تي براهمن مان هڪڙي چيو ته ”اڄ مان پنهنجيءَ وديا جي آزمائش ڪندس. هتي ڪو پراڻي مٿو پيو آهي. پنهنجي وديا جي بل سان هن کي جيٽاريندس.“ اهڙيءَ طرح هڪڙي پنهنجي وديا جي زور تي اهي سمورا هڏا گڏ ڪري انهن مان بوٽو تيار ڪيو. ٻئي منجهس ماس ۽ رت ملائي ڇوڙي مڙهي ڇڏي. ٽيون جڏهن هن ۾ ساهه

آهڙي ڏمڪي ڏني هئي، تنهن ڪري ڪوبه سڌ هاڻي هتي
 نٿو سگهي. جيڪڏهن ڪو آچي نڪرندو آهي ته اهو
 آڄ، نٿو، ٻڌايو ۽ موت کان آڇو ٿي رڳو هن قسم جو
 پوڳيندو رهندو آهي. هاڻي مان توکان موڪلايان ٿو.
 مان هاڻي آزاد ٿي پنهنجي وطن وران ٿو. راتين چئي هو
 هليو ويو.

براهمن جي دير لڳائڻ ڪري سون جي سڌي ۽ وارو سندس
 ساٿي سندس پيرو (پيرن جا نشان) کڻي آچي انهيءَ هنڌ پهتو
 ۽ کيس رتوڇاڻ ٿيل، مٿي تي چڪر ڦرندڙ ۽ دانهون ڪوڪون
 ڪندو ڏسي اکين ۾ لڙڪ آئي. کيس چيائين ته ”هي پيارا،
 هيءُ توسان ڪهڙي ويدن تي ويٺي؟“ هن چيو ته ”بس،
 منهنجي قسمت ڪوئي هئي.“ تنهن تي هن کيس چيو ته ”هن
 جو سبب ته ٻڌاء.“ تنهن تي هن چڪرڌاري ۽ کيس سموري
 حقيقت ڪري ٻڌائي. اهو ٻڌي سورڻ سڌي ساڻس همدردي
 ڏيکاري کيس چيو ته ”ڀاءُ، مون توکي ڪيترو سمجهايو.
 منهنجي ڳالهه نه مڃي تو پنهنجو ضد پورو ڪيو. هاڻي ڇا
 ڪجي؟ پڙهيل ڳڙهيل ودوان به مورڪ ٿي پوندا آهن. اها
 ڳالهه برابر چيل آهي نه؟“

”وديا کان وڌيڪ ٻڌي ليکي ويندي آهي. شينهن
 کي جيئارڻ ڪري ئي سمجهه ودوان ئي موت مري ويا.“
 چڪرڌر چيو ته ”اهو ڪئن؟“

سورڻ سڌي چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانء.“

۳. شينهن کي جيئاريڻ جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ چار براهمن ڀاڻ ۾ مٿر ٿي رهندا هئا. انهن
 مان ٽي شاسترن جا ڄاڻو ته هئا پر منجهن سمجهه اصل ڪا
 هئي. چوٿين کي شاسترن جي ڄاڻ ڪانه هئي پر سمجهو ٿاڀ

پٽڪڙ لڳو. رابندي پنندي کيس اهڙو ماڻهو نظر چڙهيو جو
 سڄو رتو ڇاڻا ٿيل هو ۽ سندس مٿي جي چوڌاري هڪ چڪر
 (مٿيو) ٿي ڦريو. هن ڏانهس وڌي کانئس پڇيو ته ”تون ڪير
 آهين؟ هيءُ چڪر تنهنجي مٿي جي چوڌاري ڇو ٿو ڦري؟
 ڪٿي پاڻي ملي سگهي ته ٻڌاء.“ هن جي ائين چوڻ تي اهو
 چڪر اُنهيءَ ماڻهوءَ کي ڇڏي براهمن جي مٿي کي چنڀڙي
 پيو ۽ سندس چوڌاري ڦرڻ لڳو. براهمن تنهن تي هن کي
 چيو ته ”هي ڇا ٿي ويو؟“ هن جواب ڏنو ته ”منهنجي مٿي
 کي به اهو چڪر اُنهيءَ نموني ئي چنڀڙيو هو.“ براهمن کيس
 چيو ته ”منهنجي مٿي تان هي چڪر وري ڪڏهن لهندو؟
 مون کي ته ڏاڍو سور ٿو پوي.“ هن جواب ڏنس ته ”تو وانگيان
 جڏهن ڪو سڌيءَ واري وٽ ڪٿي هتي ايندو ۽ اُچي توسان
 ڳالهائيندو تڏهن کيس هيءُ چڪر چنڀڙي پوندو.“ براهمن
 هن کان پڇيو ته ”تون هتي گهڻي وقت تائين هئين؟“ تنهن
 تي هن جواب ۾ پڇيو ته ”هن وقت دنيا ۾ ڪهڙو راجا آهي؟“
 براهمن جواب ڏنو ته ”ويٽاوتس راجا.“ هن چيو ته وقت جو
 انداز ته مان لڳائي نٿو سگهان پر جنهن وقت راجا رام جو راج
 هو ان وقت غريبيءَ جي ڪري پریشان ٿي سڌيءَ جي وٽ
 هٿ ڪري هن رستي تان اُچي لنگهيو هيس. بي ماڻهو جي
 مٿي تي چڪر ڦرندو ڏسي مون کانئس پڇيو ۽ اهو مون کي
 اُچي چنڀڙيو.“ براهمن پڇيس ته ”هي پيارا، هن حالت ۾
 توکي ڪاڏو پيتو ڪئن ٿي مليو؟“ هن وراڻي ڏني ته ”هي
 پريتر، پنهنجو خزانو غالب ٿيندو ڏسي ڪيبيرو ڏيوتا سڏن.“
 ماڻهن ۽ ديوتائن جي وچ ۾ يڪش، گنڌرو ۽ سڌ تي جوڻيون
 آهن. يوگ جي ساڌنائن ڪرڻ سان ان سڌيون پراپت ٿينديون
 آهن. انهن مان پوريل خزانو ڏسي سگهڻ به هڪ سڌي آهي.
 سڌارش سڌين جي دواران اڻ ٿيڻيون ڳالهيون به ڪري سگهندا آهن.
 ڪري هماليه ۽ ڪلاش پربت جي وچ ۾ رهندا آهن.

ٿامو گڏ ڪرڻ لڳو. تنهن تي ٻئي چيس ته ”مورڪ، ٿامو ڪري
 ڪيترو به ڪٽين ته به ان مان شاهوڪار نه ٿي سگهندين. تنهن
 ڪري اڳتي هلي ڏس ته ڇا ٿو ٿئي.“ انهيءَ تي هن چيو ته
 ”توهين پلي اڳتي وڃو. مان ٿامو ڪٽي گهر موٽندس.“ باقي
 ٽي چٽا اڳتي وڌيا. ڪجهه ڏينهن پنڌ ڪرڻ کانپوءِ هڪ جي
 هٿ مان وٽ ڪري پئي. هن اُتي زمين کولڻ شروع ڪئي.
 ڏٺائين ته چانديءَ جو خزانو ڀريو پيو آهي. هو خزانو کولڻ لڳي
 ويو. تنهن تي ٻئي چيس ته ”مورڪ، هيءَ چاندي تون ڪيتري
 ڪٽي سگهندين؟ ان مان ڪهڙو شاهوڪار ٿيندين؟ اڳتي هلندي
 ته ضرور سون ملندو. سون ٿورو به مليو ته مالامال ٿي پونداسين.“
 تنهن ڪري اسانڪي اڳتي هلا ڪئي. راتين چٽي به چٽا اڳتي
 هليا ۽ سندن اُيون ساڻي چاندي گڏ ڪري واپس موٽيو. به
 چٽا جيڪي اڳتي وڌي رهيا هئا تن مان هڪ جي هٿ
 مان وٽ ڪري پئي. هن ڏاڍو خوش ٿي زمين کولي ته کيس
 سون ئي سون نظر آيو ۽ پنهنجي مٿر کي چيائين ته ”اڳتي
 هلا پيڪار آهي. تون به جيترو ڪٽي سگهين اوترو سون ڪٽي
 هل.“ تنهن ئي سندس ساٿيءَ جواب ڏنو ته ”هي مورڪ!
 تون هيءَ سولي ڳالهه به نٿو سمجهي سگهين! پهريائين ٿامو،
 پوءِ چاندي، تنهن کانپوءِ سون مليو آهي. هن کانپوءِ ضرور
 هيرا جواهر هوندا. انهن مان هڪ اهڙو قيمتي جواهر ڪٽي
 هلياسين ته غريبيءَ جا سڀئي دڪ دور ٿي ويندا. تنهن ڪري
 اسانڪي آڃا اڳتي وڌڻ گهرجي. ايتري ٻار ڪٽڻ جو ڪهڙو
 ضرور آهي؟“ هن چيس ته ”تون پلي اڳتي وڃ.“ مان هتي
 ويهي تنهنجو انتظار ڪندس.“

انهيءَ نموني چوٿون چٽو اُڪيلو اڳتي وڌيو. گرميءَ به
 سورج جي ٿپت کيس ستائڻ لڳي. اڄ کيس ڏاڍو هلاڪ ڪرڻ
 لڳي. سڌيءَ وارو رستو ئي کانئس پلجي ويو. هيڏانهن هوڏانهن

”جيستائين ماڻهو برشارت نه ٿو ڪري تيستائين سندس پاڻ به نه ٿو ڪلي. سورج به جڏهن تل راس ۾ ايندو آهي تڏهن بادلن تي سوپ پائيندو آهي.“
تنهن ڪري توهان به اسانڪي ڪا اهڙي ڳوٺ جي ساڌنا نٿا ڏاڍو چئن اسانڪي ڌن جي پراپتي ٿئي. اها ساڌنا ڀلي ته غفا ۾ گهڙيل، مسائن ۾ ويهي چپ ڪرڻ، شاڪني ديويءَ جي آڙاڻا، ماڻهوءَ جي ماس جي بل چاڙهڻ يا ساڌڪ جي وٽ جي سروي ۾ هجي. ٻڌو آهي ته توهان اڌ پٽ شڪتيءَ جا پندار آهيرو. ڇيل آهي ته:-

”وڏا ماڻهو ئي وڏا ڪم ڪندا آهن. سامونڊي اڱيءَ کي سمند ئي پاڻ ۾ سمائي سگهندو آهي.“

پيروانند کي به انهن تي ڏيا اچي ويئي ۽ ڏاڍي محنت سان ڳوٺ جي سڌيءَ سان منتر پڙهيل چار (ڪپهه جون) وٿيون ٺاهي هن کين ڏنيون ۽ چيائين ته ”هماليه جبل ڏانهن منهن ڪري وڃو. جنهن جي وٽ جتي ڪري پوي اتي کيس بوريل خزانو ملندو. اتي کوٽائي ڪري اهو ڌن ڪٽي واپس موٽندا وڃو.“ اهو اُپديش وٺي چارئي جڳا ڳوٺ جي چوڻ موجب اتر طرف روانا ٿيا. ڪيترن ڏينهن جي پنڌ ڪرڻ کان پوءِ هڪ جي هٿ مان اها وٽ ڪري پئي. هن اُتي زمين ويهي کوٽي. ڏٺائين ته هيٺ ٽامي جي کاڌ آهي. هو

چوٽش شاستر موجب سورج کي هر هڪ مهيني هر هڪ راس مان لنگهڻو ٻوندو آهي. اهڙيون ٻارهن راسيون آهن جن مان تل (تلا) به هڪ آهي. تل سنڪرات آڪٽوبر مهيني ۾ ايندي آهي ۽ ان وقت چؤماسو ختم ٿيندو آهي. تلا جي اُڪري معنيٰ تارازي آهي. ان موجب هن ساوڪ جو تائيج ٿيندو ته جڏهن سورج به پاڻ کي تارازيءَ ۾ تورڻ جهڙي ٽڪاڻ ٿو وٺي تڏهن هو پنهنجي ورور ڪندڙ بادلن تي غالب ٿو پئجي وڃي.

آپريڪشت ڪارڪ

”سر جو سانگو نه ڪري جيڪي همت وارا ماڻهو موقعو هتان نه وڃائيندا آهن انهن کي ئي اڃا انوسار درلپ ڏن پراپت ٿيندو آهي.“

”پاڻي ڪڏهن آسمان مان ڪرندو آهي ته ڪڏهن کوٽ سان پاڻال مان ٽڪري ايندو آهي. تنهن ڪري پاڳ ٽي ڀروسو نه رکي هميشه پرشارت ڪرڻ کپي.“

”ماڻهو ڪي پرشارت سان ئي پوري سڃاڻا ملندي آهي.“
”نصيب يا پاڳ، به ماڻهو جو اڻ ٽٽل ڳو آهي يعني

اُهو به سندس اڳئين جنم جو پرشارت آهي.“
”همت وارا ماڻهو پراڻن جي پرواهه نه ڪري جو کائڻا ڪم ڪندا رهندا آهن. انهن جي اها همت پيشڪ عجب ۾ وجهندڙ آهي.“

”جيستائين پنهنجي سرپرست کي ڪشت نه ڏبو تيستائين دنيا جا قسمين قسمين سڪه پراپت نه ٿيندا. وشنو پڳوان به جڏهن مڌو دئيت کي مارڻ ۽ سمنڊ کي ولوڙڻ ڪري سندس ٻانهون ٿڪجي پيون تڏهن ئي لڪشميءَ کي گلي سان لڳائي سگهيو.“

”پاڻيءَ ۾ رهي به جو هميشه چار مهينا سال ۾ آرام ڪندو ٿو رهي اهو پلي نه نرسنگهه روپ ڌارڻ ڪري ته سندس استري (لڪشمي) چنچل ڪئن نه ٿيندي؟“

”آکاڙ مهيني ۾ جيڪا اڪادشي (گيارس) ايندي آهي ان کي ديوشنئي نالي سان سڏيو آهي ۽ پراڻن ۾ ڪٿائون آهن ته ان ڏينهن کان وشنو کير ساگر ۾ چئن مهينن لاءِ وڃي آندو آهي ۽ وري ڪٿي مهيني جي پرڏني اڪادشي ڏينهن ڏند مان اُٿندو آهي. چؤماسو به انهن مهينن ۾ ٿيندو آهي. هن سارو جو مطلب اهو آهي ته چاڪاڻ ته وشنو مهينا آڻي ٿي ڏندون ٿو ڪري تنهن ڪري سندس استري اهڙي چنچل آهي.“

”ماڻهو پاي نه بهادر خوبصورت، ٺاهوڪو، ڳالهائڻ ۾ چتر،
هٿيارن هلائڻ ۾ پڙ ۽ شاسترن جو ڄاڻو هجي پر پتسي
کان سواءِ هن دنيا ۾ کيس ڪير پڇندو به ڪونه.“

”اندريون اهي ساڳيون آهن، نالو به اهو ئي آهي، دماغ
به برابر سالم آهي، ڳالهائڻ ۾ به فرق نه آهي ته به ٿن
جي گرمي غائب ٿيڻ تي هڪ ئي ڪن ۾ ماڻهو ڇا مان
ڇا ٿو ٿي پوي. هيءَ ٿاڍي عجيب ڳالهه آهي.“

انهيءَ ڪري اسان کي ٿن ڪنو ڪرڻ لاءِ ڪيڏانهن
ٻاهر هلڻ گهرجي. اهڙيءَ طرح پاڻ ۾ صلاح ڪري پنهنجي
دیس، نگر ۽ مٿن مائٽن جو تياڳ ڪري بي ڪنهن ديس
ڏانهن راهي ٿيا. ڇو جو چيل آهي ته:-

”جنهن ماڻهوءَ جي هن دنيا ۾ چنتائين جي ڪري مت
مارجي ويٺي آهي اهو سچ جو مارڱ ڇڏي ڏيندو
آهي، مٿن کان الڳ ٿي ويندو آهي ۽ پنهنجيءَ ماما
۽ جنم پريميءَ کي به ڇڏي جيڏانهن وڌندو آٿس انهن
هليو ويندو آهي.“

گهمندا ڦرندا هو اچين ۾ اچي پهتا. اُتي سپرا نديءَ ۾
سنان ڪري مهاڪال (شو پڳوان) جي مندر ۾ درشن ڪري
جڏهن موٽيا تي تڏهن کين پڇيوائند. نالي هڪ يوگي گڏيو
چئني براهمن هن کي پرڻام ڪيو ۽ سڀيئي گڏجي ساڻس
سندس من (آشرم) ۾ ويا. اُتي يوگيءَ کائڻ پيئڻ نه ”نوهي
سڀيئي ڪٿان آيا آهيو؟ ڪيڏانهن وڃڻ جو ارادو آڻو
ڪهڙي مطلب سان هتي آيا آهيو؟“ انهن سڀني ڇيو
”اسان ڪنهن ڪارج کي سد ڪرڻ لاءِ مسافري ڪري رهيا
آهيون ۽ اُتي وڃڻ ٿا چاهيون جتي جهجهو ٿن ملي يا مو
ڇو جو چيل آهي ته:-

”سر جو سانگو نه ڪري جيڪي همت وارا ماڻهو موقعو هٿان نه وڃائيندا آهن انهن کي ئي اڃا آئوسار درلپ ڏن پراپت ٿيندو آهي.“

”پاڻي ڪڏهن آسمان مان ڪرندو آهي ته ڪڏهن کوٽ سان پاڻال مان ٽڪري ايندو آهي. تنهن ڪري پاڻ تي ڀروسو نه رکي هميشه پرشارت ڪرڻ کپي.“

”ماڻهو ڪي پرشارت سان ئي پوري سڃاڻا ملندي آهي.“

”نصيب يا پاڻ؟“ به ماڻهو جو اڻ ٽٽل ڳو آهي يعني اهو به سندس اڳئين جنم جو پرشارت آهي.“

”همت وارا ماڻهو پراڻن جي پرواهه نه ڪري ڇوڪا ٿا ڪم ڪندا رهندا آهن. انهن جي اها همت بيشڪ عجب ۾ وجهندڙ آهي.“

”جيستائين پنهنجي سرير کي ڪشت نه ڏبو تيستائين دنيا جا قسمين قسمين سڪ پراپت نه ٿيندا. وشنو پڳوان به جڏهن مڌو دئيت کي مارڻ ۽ سمنڊ کي ولوڙڻ ڪري سندس ٻانهون ٿڪجي پيون تڏهن ئي لڪشميءَ کي گلي سان لڳائي سگهيو.“

”پاڻيءَ ۾ رهي به جو هميشه چار مهينا سال ۾ آرام ڪندو ٿو رهي اهو ڀلي ته نرسنگهه روپ ڌارڻ ڪري ته به سندس استري (لڪشمي) چنڊل ڪئن نه ٿيندي؟“

”آکاڙ مهيني ۾ جيڪا ايڪادشي (گيارس) ايندي آهي ان کي ديوشنئي نالي سان سڏبو آهي ۽ پراڻن ۾ ڪٿائون آهن ته ان ڏينهن کان وشنو کير ساگر ۾ چئن مهينن لاءِ وڃي آرام ڪندو آهي ۽ وري ڪٿي مهيني جي پربوڌني ايڪادشي ڏينهن ٻنڊ مان اُٿندو آهي. چؤماسو به انهن مهينن ۾ ٿيندو آهي. هن سلوڪ جو مطلب اهو آهي ته ڇاڪاڻ ته وشنو ڇا مهينا آسي ٿي ٻنڊون ٿو ڪري تنهن ڪري سندس استري اهڙي چنڊل آهي.“

سهن مٿو پٽڻ لڳي. جڏهن سندس پتي بکيا ڪري موٽيو
 ڏهن پٽر جي شرڪ ۾ ڏکي ٿيل استريءَ کيس چيو ته ”آڙي
 لاڳي! نوپ جي ڪري تو منهنجي ڳالهه نه مڃي. آسانجي
 مت جي رکيا ڪندڙ پنهنجي پٽي پٽ نور جي حياتيءَ کان
 آسانگي هٿ ڌوڻا پيا. ان جو هاڻي نتيجو ويهي ٿو. ڇو
 جو چيل آهي ته:-

”لاڳ ٻاڪل ڇڏي نه ڏجي، پر تمام گهڻي لاڳ به
 ڪرڻ نه گهرجي. ڏاڍي لالچي ماڻهوءَ جي مٿي ۾ چڪر
 پيو گهمندو آهي.“

براهمن چيو ته ”اهو ڪئن؟“

براهمنيءَ چيس ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۲. چڪرڙ جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ براهمن جا چار پٽ رهندا هئا جن جي
 پاڻ ۾ ڏاڍي مٽڻا هئي. غريبيءَ جي ڪري چئني ملي پاڻ
 ۾ صلاح ڪئي ته ”هن غريبيءَ کي ڌڪار هجي! ڇو جو:-
 ”مٿن مائٽن جي وچ ۾ ڪنگال ٿي رهڻ کان بهتر آهي
 ته چيٽن ۽ هاڻين واري ۽ ڪندن سان پيرل بن ۾ وڃي
 رهجي جتي ڪو ماڻهو به نه هجي ۽ گاهه جي سڀڃا
 ئي سمهي ڇوڏن جا ڪڙا پائي گذر ڪجي.
 ”جنهن وٽ پئسو نه هوندو آهي اهو جيتوڻيڪ پنهنجي
 مالڪ جي پير سان شيوا ڪندو آهي ته به مٿس موچڙا
 پيا پوندا آهن. سندس ويجهو عزت ڪانئس پري پيا پنجن
 سندس گڻن جو ڪير قدر ڪونه ڪندو، پٽ کيس
 ڇڏي ويندا، سٺي ڪٽنب مان شادي ڪيل استري
 به سندس پوري شيوا نه ڪندي، سندس مصيبتون
 وڌنديون وينديون، نيتي پسند ڪندڙ ۽ همت وارا
 به سندس اوڏو ڪين ايندا آهن.“

ڪنهن وقت پنهنجي سپاءَ جي وس ٿي منهنجي پٽ کي
ڪو نقصان نه پهچائي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”پنهنجو پٽ ڀلي ته نالائق، مغرور، بدشڪل، مورڪ،
خراب عادتن وارو ۽ دشت هجي ته به هردي ۾ آئند
پيدا ڪندڙ ٿيندو آهي.“

”ماڻهو چوڻدا آهن چندن سيتل ٿيندو آهي پر پٽ جي
لڳن کي ڇهڻ سان چندن کان به وڌيڪ سيتلتا ملندي
آهي.“

”ماڻهو پنهنجي مٿن پٽا، گهڻگهري ۽ مالڪ جو بنڌن
ايترو پسند نه ڪندو آهي جيترو ڪ پنهنجي پٽ جو.“

هڪ ڏينهن بستري تي پنهنجي پٽ کي سمهاري خالي
ڊلو کڻي براهمڻيءَ پنهنجي پٽيءَ کي چيو ته ”مان پاڻي ڀرڻ
لاءِ لاءِ ٿي ٿي وڃان. تون هن نور کان ٻار جي سنڀال ڪج.“
براهمڻي وٽي ته براهمڻ به گهر اُڪيلو ڇڏي بکيا پنڀ لاءِ ٻاهر
ويو. انهيءَ وچ ۾ هڪ ڪارو نانگ پر مان ٻاهر نڪري آيو.
نور جي لاءِ سمان براهمڻ جي پٽ کي بچائڻ لاءِ نور پنهنجي
سڄي ڪمزور نانگ سان زبردست مقابلو ڪيو ۽ آخر کيس
ڪر ڪري ماري ڇڏيائين. سندس وات ۽ چنبا رت
سان ترڪي پيا. براهمڻيءَ کي پنهنجي بهادري ڏيکارڻ لاءِ
هو گهر مان نڪري ٻاهر نڪري بيهو. براهمڻي جڏهن پاڻيءَ جو
ڊلو ڀري موٽي ۽ نور کي رت سان ڍڪيل ڏٺائين ته سمجهيائين
ته اڪائي نڪ نور منهنجي سڪيتي پٽ کي ماري وڌو
آهي. انهن سمجهي اهو ٻڌي ۽ جو ڊلو وٺي نور جي مٿان ڦٽو
ڪيائين جنهن ڪري نور ائين ترڪي ويو. نور کي ماري
ڏي ڇوڙا ڪندي جڏهن اندر پهتي ته ڏٺائين ته سندس پٽ
جي ائين نانگ ٽڪر ٽڪر سو پيو آهي. اهو ڏسي براهمڻي

جي گهر ۾ مون اهڙي گهٽنا ڏني هئي. ”حجام چيڪي مٽي ڀڄي
 سينٽ جي گهر ۾ ڏٺو هو سو کين ورڻن ڪري ٻڌايو. انهيءَ
 تي نياڀاڌيش مٽي ڀڄي ڀڄي ڪي گهرائي کائڻس پيڻو نه ”اڙي
 سينٽ، تو جيئن ساڌو ڪي پنهنجي گهر گهرائي کيس چوماري
 ڇڏيو آهي؟“ انهيءَ تي مٽي ڀڄي سينٽ پنهنجي سڀني واري
 سموري حقيقت بيان ڪري ٻڌائي. ”انهيءَ تي هنن چيو ته
 ”اي سمجهيءَ سان نقل ڪندڙ هن حجام کي قاسيءَ تي چاڙهيو
 وڃي.“ حجام کي قاسيءَ تي چاڙهي هنن چيو ته:-

”جيڪي ڪجهه چڱيءَ طرح نه ڏٺل آهي، پوريءَ طرح
 ڄاڻ نه آهي، هڪ جو ٻيو ٻڌل آهي ۽ اٽلي نموني
 ڇيل آهي اهو جئن هڪ حجام ڪيو ٿڻ ڪنهن سياڻي
 ماڻهوءَ کي نه ڪرڻا ڪبي.“

هي به ليڪ ڇيل آهي نه:-

”سوچ ويچار کانسواءِ ڪوبه ڪم نه ڪرڻا ڪبي. نور ٿڪ
 ڪري پوءِ ئي ڪم ڪجي نه ته لائين پڇتائڻو ٻوندو
 جئن هڪ براهمنيءَ کي ڪنهن نور جي لاءِ.“

مٽي ڀڄي چيو ته ”اهو ڪئن؟“

نياڀاڌيش چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۱. براهمنيءَ ۽ نور جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ ديوشرما نالي هڪ براهمن رهندو هو.
 سندس استريءَ کي هڪ ڀٽ ڄاڻو. انهيءَ ڏينهن هڪ نور
 جي ماديءَ به ٻار ڄڻو پر هوءَ ويڙهي مري ويئي.
 براهمني انهيءَ نور جي ٻچي کي به هر روز کير پيئاريندي
 هئي ۽ ٻيءَ طرح به سندس پنهنجي ڀٽ وانگيان چڱيءَ طرح
 سنڀال ڪندي هئي. پر کيس انهيءَ تي وشواس ٻجهندو ئي
 ڪونه هو. هميشه سندس اندر ۾ ڪڙڪو رهندو هو ته مٿان

جو چين ساڌن جي آشرم جي ٻاهرين دروازي وٽ اچي بيٺو
مهاٿمائن چئن مڏوڪري ڪرڻ لاءِ ٻاهر نڪتا تن هيءُ
سندن چرڻ تي ڪري پيو ۽ کين چيائين ته ”ڪرڻا ڪري
اڄ مون وٽ پوڄن پايو.“ مهاٿمائن به رومان ۽ ڪهڙن جي
لاڳ تي پنهنجن ٻين شردارو پڳتن کي ڇڏي حجام جي پوئيان
ٿي هليا. ڇو جو چيل آهي ته:-

”هيءُ ڪهڙو نه عجيب تماشو آهي جو گهر ٻار ڇڏي
اڪيلو گذاريندڙ، ڪوبه ٻرڻ پاڻ وٽ نه رکي هٿن ۾
ماني جهلي ڪاٺ وارا ۽ پاڻي پيئڻ وارا ۽ بدن تي ڪوبه
ڪپڙو نه پائيندڙ به ترشڻا ۾ ڦاسي پوندا آهن.“

”پوڙهي ماڻهو ڇا وار اچا ٿي ويندا آهن، سندس ڏند
ڪمزور ٿي ويندا آهن، سندس اکيون ۽ ڪن کيس ڪم
ڪرڻ کان جواب ڏئي ڇڏيندا آهن پر سندس ترشڻا
تڏهن به جوان هوندي آهي.“

جڏهن مهاٿمائن سندس گهر پهتا تڏهن کين اندر وهاري
دروازو وٺي بند ڪيائين ۽ ويو سندن ڪوپڙيون ڏنڊي سان
ڪٽيندو. ڪي ته مري ويا. ڪيترن جي مغز مان رت ريلو
ڪري وهڻ لڳو ته ٻين وٺي هاءِ گهوڙا مڇائي رڙ هيٺ رڙ
مٿي ٻڏي سڄي شهر ۾ گوڙ مڇي ويو. ڪوٺاڻ پنهنجي
سپاهين کي هنگامي جي باج ڪرڻ لاءِ موڪليو ته هنن ڏٺو
ته هي ننگ ڌڙنگ جيني ٻاوا سڄا رت ۾ ٻڏا پيا آهن ۽ پيا
هيٺانهن هوڏانهن ٻڄن. سپاهين اچي کانئن پڇا ڪئي. هنن
حجام واري، ساري روئداد کين ٻڌائي، سپاهي حجام کي ٺوڙي ۽
سان ٻڏي ساڌن سان ڏڏ کيس ڪچهريءَ ۾ وٺي آيا.

نيا ياديش حجام کان پڇيو ته ”توهي اُترت ڇو ڪم ڇو ڪيو
آهي؟“ حجام چيو ته ”مان پڇا ڪرڻان؟ مٿي ڀڏو سيٺ جي

جون ستايل آهيون. هڪ دفعو ئي اکيون کولي اسان
 کي پنهنجيءَ نظر سان نهال نه ڪر. اسان جي رکيا
 ڪرڻ ۾ تون سمورٽ آهين. تنهن هوندي به تون اسان
 جو بچاءُ نٿو ڪرين. تو جهڙو ٻيو نرڊئي ڀلا ڪير هوندو؟
 اهڙو پرڪاشمان جينن جو ڀڳوان مهاوير توهان جي رکيا
 ڪري.”

اهڙيءَ طرح اُستتيءَ جا سلوڪ اُچارڻ ڪري ٻڌان مهنت
 جي ڀرسان وڃي کيس ڏاڍيءَ زور سان وندنا ڪيائين.
 مهنت به آشيرواد ڏئي کيس ڌرم جو اُپديش ڪيو.
 حجام ڏاڍيءَ شردا سان مهنت ڪي پرارٿنا ڪئي ته ”هي
 سوامي، اڄ سموري ساڌو منڊليءَ سان هن داس جي گهر
 کي پنهنجي ڇرڻ ڪمان سان ٻوڙ ڪريو ۽ اُتي پوڄن پائي
 مون کي ڪرٽارٽ ڪريو.“ جين منيءَ کيس چيو ته ”اڙي
 شردالو! ڇا اسان کي ٻانڀڻ سمجهيو آئيني جو نوتو ڏيڻ آيو
 آهين؟ آئين ته مقرر وقت تي مڌو ڪريءَ (بکيا) لاءِ نڪرندا
 آهيون. جيڪو شردالو منهن سامهون اچي ويندو آهي ان وقت
 بلڪل سادو ۽ سوکيم کاڌو رڳو پرائڻ جي هاجل لاءِ کائيندا
 آهيون. تنهن ڪري هتان هليو وڃ. وري اهڙي ڳالهه نه ڪج.“
 تنهن تي حجام کيس چيو ته ”هي سوامي! مون کي توهان جي
 ڌرم جي ڪافي ڄاڻ آهي. توهان ڇا ته گهڻيءَ شردالو پڳت
 آهن. توهين انهن وٽ پيا لنگهي وڃو. پر مون به ڪيتري
 عرصي کان توهان جي ڌرمي ڳرڻن تي پيٽا چاڙهڻ لاءِ قيمتي
 رومال تيار ڪري رکيا آهن. ڳرڻن جو آلتو ڪرائڻ لاءِ ليڪڪ
 کي اُڇورو ڏيڻ لاءِ رقم به پاسيري ڪري رکي آٿم. باقي
 توهان جي ڪرپا ڏرشتيءَ جي ضرورت آهي.“ ائين چئي
 حجام پنهنجي گهر اچي هڪ ڪپڙ جي وٺ جو مضبوط ڏنڊ
 تيار ڪيو ۽ گهر جا دروازا بند ڪري پوري ڏيڍ بجي منهنجي

شڪل سون جي ڏيڍ ۾ بدلاجي ويئي. سيٺ اهو ڏن گهر جي
اندر پنهنجي ڪمري ۾ لڪائي ڇڏيو ۽ حجام کي ڪجهه
خرچي ۽ ڪپڙا ڏيئي کيس چيائين ته ”هيءَ ڳالهه ڪنهن سان
نه ڪج.“

حجام پنهنجي گهر اچي ويچار ڪرڻ لڳو ته ”هنن نوڙهن
سادن کي جيڪڏهن مٿي تي لٽ هڻبي ته هو سون جي
شڪل ۾ بدلاجي ويندا. تنهن ڪري سڀاڻي گهڻن ئي مٿي
ڪوڙيلن سادن کي گهرائي کين ڏنڊن سان ماري ڏس ته
جهجهو ئي سون ئي پوندو.“ انهيءَ ارڻ ۾ سندس رات
ڏاڍيءَ مشڪلات سان گذري. صبح ٿيندي ئي هو چين
سادن جي هڪ وڏي آشرم ۾ وڃي پرڏان مهنت کي ئي دفعا
برڪرما ڪري، ڌرتيءَ تي گوڏا کوڙي، وات جي اڳيان
ڪپڙي جو پلانڊ جهلي وڏي واڪي سان هيٺيون سلوڪ
پڙهڻ لڳو:-

”جين ڌرم جي گيانِي پرشن جي جڻ هجي! سندن من
۾ ڪام جي واسنا لائين پيدا نه ٿي ٿئي جڻ غير آباد
ڪرائي زمين ۾ سلو.“

۽ ٻڌ

”ڇپ اهاڻي آهي جا مهاوير جين پڳوان جي آستني ٿي
ڪري، من اهو چئبو جو هميشه سندس ڌيان ۾ رتو
رهي ۽ هٿ اُهيءَ، واکاڻ جوڳا آهن جي سندس پوڄا
ڪندا ٿا رهن.“

”مار (ڪامڊيو) جون اُٻسراون سماديءَ ۾ ويٺل مهاوير
جين پڳوان جي اڳيان نيسي مان اچي چوڻ لڳيون ته
’اڳيون ٻوٽي ڌيان جو ڍونگه ڪري ڪهڙيءَ ڪاميءَ
جو من ۾ ويچار ڪري رهيو آهين؟ اسين ڪام ڏيو

بدل اچي ويئي. سڀني ۾ پدم نڌيءَ جيئن ساڌو ۽ جي روپ
 کيس درشن ڏيئي چيو ته ”هي سيٺ! تون چنتا نه ڪر.
 منهنجن ڏاڏن پرڏاڏن پدم نڌيءَ جي روپ ۾ پنهنجي پرشارت
 سان مونکي ڪمائي گڏ ڪيو هو. هن ساڌو ۽ جي پيش ۾ مان
 صبح جو تنهنجي گهر ايندس. ڪنهن ڏنڊي سان منهنجي
 مٿي تي ڌڪ وهائي ڪڍجانءِ ته مان سون جي شڪل ۾
 بداهي ويندس. اهو سون ايترو ته گهڻو هوندو جو ڪڏهن
 ڪٽندو ئي نه.“

صبح جو جڏهن نند مان جاڳيو ته کيس سڀني جي يادگيريءَ
 اچي ورايو. ”اڙي! هيءُ سڀنيو پلا سڄو ٿيندو؟ مان پلا هميشه
 ڌن جي چنتا ڪندو تو رهان تنهن ڪري سڀني به ان قسم
 جا ٿو ڏسان. اهي پلا سڄا ڪئن نڪرندا؟ ڇو جو چيل آهي ته:-
 ”پيمار، شوڪ ۾ ڌڪي ٿيل، چنتائن سان گهيري ملهيو،
 ڪامي پرش ۽ مستانو جيڪو سڀنيو ڏسندو آهي ان کي
 ڪابه معنيٰ نه هوندي آهي.“

ايتري ۾ سيٺ جي استريءَ پنهنجي پيرن جي زخمي ٿيل
 ننهن کي مرهم (مل) لڳائڻ لاءِ حجام کي گهرايو. انهيءَ ئي
 وقت سيٺ جيئن سڀني ۾ ڏٺو هو تنهن ساڳيءَ شڪل وارو
 چين ساڌو اوچتو سندس اڳيان اچي پرگهت ٿيو. مٿي پدم
 سيٺ به سڀني واري ڳالهه ياد ڪري کيس پير سان پيل لٺ
 وهائي ڪڍي. ساڌو هڪدم ڌرتيءَ تي ڪري پيو ۽ سندس

هڪ جي اڳيان پندرهن پڙيون ڏيڻ سان جيڪا رڪ
 نهئي تنهن کي پدم نڌي (خزانو) چيو آهي. جيئن ته اڪ
 ڏهاڪا، سؤ هزار، ڏهه هزار، اڪ، ڏهه اڪ، ڪروڙ
 ڏهه ڪروڙ، ارب، ڏهه ارب، ڪروڙ، ڏهه ڪروڙ، نڪر
 ڏهه ڪروڙ ۽ پدم.

آپريڪشت ڪارڪ

آپريڪشت ڪارڪ (بنا وڃاري ڪم ڪرڻ) نالي
جون تندر شروع ٿو ڪجي جنهنجو پهريون سلوڪ هيءُ آهي:-

”جيڪي ڪجهه چڱيءَ طرح ڏنل نه آهي، پوريءَ طرح
ڄاڻل نه آهي، هڪ جو ٻيو ٻڌل آهي ۽ اُتي نموني چيل
آهي اهو ڄڻ هڪ حجار ڪيو تنهن ڪنهن سياڻي ماڻهوءَ
کي نه ڪرڻ ڪٿي.“

انهيءَ باري ۾ ٻڌو ويو آهي ته ڏاکڻي ماڪ ۾ پاڻاڻي پٿر
نالي هڪ شهر هوندو هو جتي مٽي پٿر نالي ڪو سين
رهندو هو. ڌرم، آرت، ڪار ۽ موڪي انهن چڻي پٿرن
جي پراڻيءَ لاءِ ڪم ڪندي ڪم نصيبيءَ سان سندس خزانو
کڻي ويو. پٿري نه هئڻ ڪري سندس مان مرنبو به گهٽجي
ويو. هڪ دفعي رات جو کٽ تي لپڻي وڃار ڪرڻ لڳو ته
”ڌڪار هجي هن نرڌن (ڪنگالڻي) کي! ڇو جو چيل
آهي نه:-

”نرڌن ماڻهوءَ جي سڻي هات، پوئڙا، ڪميا، سخاوت،
زبان جو ميناج ۽ خاندان کيس ڪنهن به طرح نامور نه
بڻائيندا آهن.“

”جڏهن ماڻهو ڪنگال ٿو ٿئي. ٿڌهن سندس آڪڙ
سومان، ڏاهپ، هوشيارِي، شوق ۽ ذوق سڀ ڪافي
ٿي ويندا آهن.“

”بسنت رات جون جڏهن هوائون لڳنديون آهن ته
سياري جي ٿڌ پاڻيهي گهٽجي ويندي آهي. اهڙو

آپريڪشت ڪارڪ

آپريڪشت ڪارڪ (بنا وڃاري ڪم ڪرڻ) نالي
پنجنون تتر شروع ٿو ڪجي جنهنجو پهريون ساوڪ هيءُ آهي:-
”جيڪي ڪجهه ڇڱيءَ طرح ٿڌل نه آهي، پوريءَ طرح
ڄاڻل نه آهي، هڪ جو ٻيو ٻڌل آهي ۽ اُٿي نموني چيل
آهي اهو ڇهن هڪ حجار ڪيو تن ڪنهن سياڻي ماڻهوءَ
کي نه ڪرڻ کپي.“

انهيءَ باري ۾ ٻڌو ويو آهي ته ڏاکڻي ماڪ ۾ پاڻاي پٿر
نالي هڪ شهر هوندو هو جتي مٽي پٿر نالي ڪو سيٺ
رهندو هو. ڌرم، آرٽ، ڪام ۽ موڪيه انهن چئني پڌارتن
جي پراپتيءَ لاءِ ڪم ڪندي ڪم نصيبيءَ سان سندس خزانو
کڻي ويو. پئسي نه هئڻ ڪري سندس مان مرتبو به گهٽجي
ويو. هڪ دفعي رات جو کٽ تي لپي وڃار ڪرڻ لڳو ته
”ڏڪار هجي هن نرڌنئا (ڪنگالپي) کي! ڇو جو چيل
آهي ته:-

”نرڌن ماڻهوءَ جي سٺي هالت، پوئڻا، ڪميا، سخاوت،
زبان جو ميناج ۽ خاندان کيس ڪنهن به طرح نامور نه
بڻائيندا آهن.“

”جڏهن ماڻهو ڪنگال ٿو ٿئي تڏهن سندس آڱڻ،
سومان، ڏاهپ، هوشيارِي، شوق ۽ ذوق سڀ ڪافور
ٿي ويندا آهن.“

پسنت رت جون جڏهن هوائون لڳنديون آهن تڏهن
سياري جي ٿڌ پالهي گهٽجي ويندي آهي. اهڙيءَ

تنتو پنڄون
آپريڪشت ڪارڪ

کري چډي جنهن کري کتا عام جام مړي لڳا. چترانگه
 ن بي کنهن شهر ځاننهن هليو ويو. اُني کنهن شاهوکار
 ي استري ځاي يې پړواه هوندي هتي تنهن کري هو
 مدن گهر پر گهڙي انيک قسمن جا طعام پيو کائيندو هو. پر
 ځنهن اُن گهر مان باهر نکرندو هو ځنهن بيا کتا کيس
 راځي ويندا هئا ځنندن سان چک پائي زخمي کري چډيندا
 هئس. انهيءَ تي هن ويچار کيو ته ”پنهنجو ديس ئي پلو
 آهي جتي ځکار پوښ تي به وقت سک سان پيو گذرندو آهي.
 اُني کو هن نموني وراځي کونه ويندو آهي، تنهن کري
 مان پنهنجي شهر ځاننهن موئي هلندس.“ اهو ويچار کري
 پنهنجي شهر پر موئي آيو. سندس متن مائن کائنس پچيو ته
 ”هي چترانگه! باهران جو موئيو آهين، اُتان جو حال احوال
 ته ڏي. اهو ملڪ ڪئن آهي؟ کاڌو ڪهڙي قسم جو کائيندو
 هئين؟ ماڻهو توسان ڪئن هلندا هئا؟“ چترانگه کين چيو ته
 ”پر ديس جون توهان سان ڪهڙيون ڳالهيون ڪريان؟
 ”پر ديس پر نگر جون نارينون دليون آهن ۽ کائڻ
 لاءِ سٺا طعام ملندا آهن پر هڪ ئي اوڻائي آهي جو
 پنهنجيءَ ذات وارا پر خلافي ڪندا رهندا آهن.“
 واگهو ۽ به اهو ٻڌي مڙ مڙ لاءِ تيار ٿي بازدر کان
 موڪلائي پنهنجي گهر ځاننهن روانو ٿيو. اُني پنهنجي گهر تي
 قبضو ڪيل واگهو ۽ سان جنگ جوئي کيس ماري چډيائين
 پوءِ پاڻ سک سان رهڻ لڳو.
 هيءَ ڳالهه نیک چيل آهي ته:-
 ”پوڙهي ڏيکي کي هڏ هلائڻ کانسواءِ جيڪو به گاهه مله
 آهي اهو پيو کائيندو آهي، اهڙيءَ طرح پرشارت کانس
 پراپت ٿيل لکشميءَ کي به ڪا اهميت نه آهي.“

پڊڻو ڇڏي ٿو ڀڄ. سندن آڇي ٿو ٻيو. ”اهو ٻڌي پڊڻو
پڊڻي ڄاڻي اٿي ڀڳو. ڇڏي ڇڏي مان گذر ماس
کاٺا شروع ڪيو ته هڪ ٻيو گذر آڇي اٿي نڪتو. ان
کي طاقت ۾ باط ڇڏو ڇاڻي پهرين گذر هي شلوڪ پڙهيو:-

”سريشت روشن اڳيان اچي، پيادرن کي باط ۾ وڃرائي،
نيچ ماڻهو کي ڪجهه ڏيئي، هڪ ڇڏي طاقت واري
سان دٻندو مقابلو ڪجي.“

پڊڻن ٽڪن ڏندن سان ٻئي آيل گذر جو مقابلو ڪري
کيس هڪ ڀاڻي پڇائي ڪڍيائين ۽ پوءِ گهڻن ئي ڏينهن تائين
هاتي ۽ ٻيو ماس کائيندو رهيو.

باندر واڻهو کي ڇوڻ لڳو ته ”انهيءَ ڪري تون پڊڻي
ساڳيءَ ذات واري دشمن سان جنگ ڪري کيس پڇائي
ڪڍ. پيءُ حالت ۾ جي سندس پاڙ پختي ٿي ويئي ته هو
پڊڻي پڇائي ڪري ڇڏيندو. ڇو جو ڇڏيل آهي ته:-

”گائين مان مال متاع جي اميد رکڻ ڪجي، اراهمڻ مان ٽپسيا
جي ۽ نارين مان چنڊا جي ۽ پڊڻي ذات وارن مان
دٻ جي اميد رکڻ گهرجي.“
ٻيو ٻڌو.

”بوديس برنگر جون نارين ڏييون هونديون آهن ۽ کاٺا لاءِ
سٺا طعام ملندا آهن پر هڪ ئي اوتائي آهي جو پڊڻي
ذات وارا اوتائي ڪندا رهندا آهن.“
واڻهو ڇڏو ته ”اهو ڪئن؟“
باندر ڇڏو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۱۱. هڪ ڪٽي جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ چترانگم (جيتل بدن وارو) نالي هڪ خٿر
رهندو هو. اٺي ڏاڍو ڌڪو آهي ٻيو. ماڻهن ڪنهن کي جوت ڏيڻا

پنهنجي واڳهن جو نالو نشان مٿائي ڇڏيان. هن کان اڳ هڪڙي واڳهه منهنجي شڪار ٿيل هاڻيءَ کي کائي جوڻو ڪري ڇڏيو هو. انهيءَ ڏينهن کان وٺي مان واڳهن تي ڏاڍو ناراض آهيان.“
 اهو ٻڌي واڳهه ڏاڍو دهاجي ويو ۽ کيس چيائين ته ”هي پاڻيڇا! مون کي ڇيءَ دان ڏي. شينهن هتي اچي ته گهڻي وقت کانپوءِ به ساڻس منهنجي اچڻ جي ڳالهه نه ڪج.“ ائين چئي هو پڇي هليو ويو.

واڳهه جي وڃڻ کانپوءِ هڪ چيتو انهيءَ هنڌ آيو. هن کي ڏسي گذرڻ ۾ خيال ڪيو ته ”چيتي جا ڏند مضبوط ٿيندا آهن. هن کان هاڻيءَ جي چمڙي چيرائي وٺان!“ اهو ويچار ڪري هن چيتي کي چيو ته ”پاڻيڇا! تون گهڻن ڏينهن کانپوءِ ماڻو آهين. بکيو پيو نظر اچين. تون ته منهنجو مهمان آهين. هن هاڻيءَ کي شينهن ماريو آهي. ان مون کي هن جي سنڀال لاءِ هتي بيهاريو آهي. جيستائين شينهن اچي تيستائين هاڻيءَ کي ٻه چار ڇڪ هڻي ڏوڙ تي سندس ماس کائي وٺ.“ چيتي کيس چيو ته ”ماما! جيڪڏهن اها ڳالهه آهي ته مان هاڻيءَ جي ماس کائڻ جي ضرورت نه ٿو سمجهان. حياتي آهي ته ماڻهوءَ کي سوين سک پيا ملندا. ڇو ڇو چيل آهي ته:-
 ”ماڻهوءَ کي اهوئي پوڄڻ ڪرڻ کپي جيڪو کائي سگهي،
 کائڻ کانپوءِ پڇائي سگهي ۽ جو پوڄڻ کانپوءِ سندس
 نندريستي وڌائي.“

انهيءَ لاءِ کاڌو اهو کائڻ جڳائي جيڪو کائڻ جي لائق هجي. تنهن ڪري مان هتان پڇي ٿو وڃان.“ گذر کيس چيو ته ”اڙي ٻڃڻ! تون بي فڪر ٿي ڪاءُ. پري کان ئي ڏسي گهڻو اڳ مان توکي شينهن جي اچڻ جي خبر ڏيندس.“ چيتو گذر جي ڳالهين ۾ اچي ويو ۽ هاڻيءَ جي چمڙي ۾ ڇڪ وجهي ان کي چيرائين مس ته گذر کيس چيو ته ”اڙي پاڻيڇا!

نه به گاهه گڏهن نه کائيندو آهي.

منهن ڪري هي مڙل هائي مان توکي بخشيش ڪري ٿو
ڏانءُ. اهو ٻڌي ٿڌڙ کيس پيو ته ”مالڪن کي ٺوڪرن
سان اُٿڙي ٿي هلت هان کپي، ڇو جو پيل آهي ته:-

”آنت سمي اچي ٿي به نرمل ڪڏن وارا مالڪ پنهنجيون
خاصيتون ٻڌي نه ڏيندا آهن. سنهه کي باهه ۾ ساڙي باهر

ڪڍبو ته به آهي جو اچوئي رهندو“

شينهن جي ويڻ کانپوءِ هڪ واڳهه انهيءَ هنڌ آيو. ان کي
ڏسي ٿڌڙ دل ۾ پيو ته ”شينهن جهڙي ظالم کي ته مون
آڙي نياز ڪري ٿاري ڇڏيو پر واڳهه ته زبردست جانور
آهي، ڪپٽ کانسواءِ هن سان ٻجي نه سگهيو، ڇو جو پيل آهي ته:-

”جتي سار به دابر نيتيءَ جو پريوڻ نه ٿي سگهي اتي
ڪپٽ کان ڪر وائجي. ڪپٽ سان ئي سڀ کي سڌو
ڪري سگهيو آهي.“

ماڻهوءَ رسيئي سٺا ڳڻ هجن ته به کيس ڪپٽ سان ڦاسائي
سگهيو آهي، ڇو جو پيل آهي ته:-

”صاف، سٺي، ڇمڪندڙ، اوچل ۽ گول موتيءَ سان
به جڏهن پيد نيتي اختيار ڪبي آهي (کيس ٿنڪه ڪبو
آهي) تڏهن کيس ڏاڍي ۾ ٻڌي سگهيو آهي.“

اهو وڻجار ڪري ڪيڙي مٿي ڪري مٽڪيءَ سان ٿڌڙ
وانهه کي پيو ته ”آڙي مان، توکي ڪهڙيءَ کٽيءَ ڪنيو آهي
هو هتي ٻاڻي هڪ صفا جي منهن ۾ آهي ٻيو آهين؟ هن هائيءَ
کي منهن ۾ ماريسو آهي. مونکي هنجي سنڀال لاءِ هتي
ٻوڙي لڳائي ٿي سٺان ڪرڻ وڻو آهي. ويندي وقت
مونکي هڪ ڏٺي وڻو آهي ته ”جيڪڏهن ڪو وائڻ هتي
آهي تڪري ته مونکي ٻڌ ٻڌ ۽ اطلاع ڏج ته هن پيلي ۾

پرڻ مهاڻا سڏيندا آهن.

اھو ٻڌي باندر چيو ته ”هي پيارا، جيڪڏهن تئين آهي ته تون ساڻس وڃي مقابلو ڪر. ڇو ڇو؟“

”جنگ ڪرڻ ڪري توکي ٻڌو فائدو رسندو. جي مري وئين ته سڌو سرڳ ۾ ويندين، پر جنگ کڻي جيئرو هوندين ته گهر به واپس ملندءَ ۽ جس به ٿيندءَ.“

”سريشت پرڻن اڳيان نهي، بهادرين کي پاڻ ۾ وڇڙائي، نيٺ ماڻهوءَ کي ڪجهه ڏيئي هڪ جهڙي طاقت واري سان دوٻڌو مقابلو ڪجي.“

واڳهوءَ چيو ته ”اھو ڪئن؟“

باندر چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانءِ.“

۱۰. گذڙ ۽ شينهن جي آکاڻي

ڪنهن ٻن ۾ مهاڇٽرڪ (ڏاڍو چالاڪ) نالي هڪ گذڙ وهندو هو. هڪ لڱا هن پياي ۾ هڪ مئل هاڻي ڏٺو. سندس چوڌاري هو ٻيو ڦيرا پائي. ڇڪ وڃي سندس چمڙي چيري نه ٿي سگهيو. ايتري ۾ هڪ شينهن گهمندو ڦرندو اچي اُتان لانگهائو ٿيو. شينهن کي ڏسي گذڙ ڌرتيءَ تي مٿو نواڻي، هٿ ٻڌي نيزاريءَ سان کيس چيو ته ”هي سوامي! مان توهان جو چوڪيدار آهيان. توهان جي لاءِ ئي مان هن هاڻيءَ جي مٿان پهرو ڏئي رهيو آهيان. هي منهنجا مالڪ! توهان هن کي انگيڪار ڪريو.“ گذڙ کي عزت سان ڀريل ڏسي شينهن کيس چيو ته ”مان بي ڇو ماريل شڪار نه کائيندو آهيان. ڇو جو چيل آهي ته:-“

”خانداني ماڻهوءَ کي ڪيترا به ڪشت ڏسڻا پون ته به هونيتيءَ ۽ مريادا جي رستي کان ٻاهر نه ويندو آهي، جن جانورن جو ماس کائيندڙ شينهن ڪيترو به بکيو هجي

وڃي ۽ گھنڊائي وڃائيندو پيو آهي. جيڪڏهن ڪنهن شڪاري
جانور جي ذريعي ڀڙهي ويو ته پنهنجي ۽ حياتي ۽ تان هٿ ڌوڻا
نوندس. ”اتا ڳالھ سيني نوڏن سندس ڏيان ئي آندي پر
هن ٻڌي اڻٻڌي ڪري ٻڌي.

انهيءَ بن ر ڪنهن سڀنيهن گھنڊائي ۽ جو آواز ٻڌي ڏٺو ته
نوڏن جو ڌڻ ڪيس نظر آيو. انهن مان هڪڙو نوڏو ڏيندو ٿيندو
۽ وليمون پوندو پٺيان رڃي ويو هو. سندس ٻيا ساٿي تلاءُ تان
ٻاڻي ٻي رهندا رهيا. اڪياو رهيل نوڏو رستو ڀلجي پيو. ڪيس
سڌو ڊگ ۽ ليڪي نه پيو. ڏانهون ڪوڪون ڪندو چئن اڳتي
وڌو ٿي اهو سڀنيهن گھنڊائي ۽ جي آواز ئي سندس ڪيڊ لڳو
آيو. ويجهو اچي سڀنيهن نوڏي کي ڳڇي ۽ ٽي چنڊو وهائي
ڪڍيو ۽ هڪ ئي ڌڪ سان سندس ڪيل شتر ڪري ڇڏيائين.

انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته ”هٿ ۽ آڱڙ وچان جيڪي
ڀڳن ماڻهن جي نيڪ صلاح جي پيروي نه ڪندا آهن انهن
جو راتين مائو ٿيندو آهي جنهن هڪ آف جو شينهن جي هٿان.“
اهو ٻڌي واڳهو پيو ته ”هي مٿرا

”نيتي ساستر برود وائن جو چوڻ آهي ته جنهن سان ست
پر ڳڏجي حاجي اهو مٿر تي پڪو. انهيءَ ڪري
مٿرنا جي ناتي مان جيڪي چوان ٿو سو ٻڌ.

”ابديش ڏيندڙ ۽ ٻين جي ڀلائي پهايندڙ ماڻهن کي هن
لوڪ توڙي ٻرلوڪ ۾ ڌڪ جي پراستي نه ٿيندي آهي.“

نئين ڪري عيتوڻيڪ مان ڪر ٿڪهن ۽ ڀاڻي آهيان ڏهن
۽ ابديش ڏيان جي مون تي ڪرا ڪرو. جو جو پيل آهي ته:-

”ٻلائي ڪندڙن سان جيڪو چڱيءَ طرح هوندو آهي ان
جي بل مانس ۽ کي ابترو وزن نه آهي. جيڪو پراڻي
ڪندڙن سان چڱا پيو پوندو آهي انکي ئي سرشت

پرڻ مهاتما سڏيندا آهن.“
 اهو ٻڌي ٻاندر چيو ته ”هي پيارا، جيڪڏهن ائين آهي
 ته تون ساڻس وڃي مقابلو ڪر. ڇو جو:-

”جنگ ڪرڻ ڪري توکي ٻٽو فائدو رسندو. جي مري
 وئين ته سڌو سرڳڻ ۾ ويندين، پر جنگ کڻي جيئرو
 هوندين ته گهر به واپس ملندءَ ۽ جس به ٿيندءَ.“

”سريشت پرڻن اڳيان نهي، بهادرن کي پاڻ ۾ وڃڻي،
 نيچ ماڻهوءَ کي ڪجهه ڏيئي هڪ جهڙي طاقت واري
 سان دوٻڌو مقابلو ڪجي.“

واگهوءَ چيو ته ”اهو ڪئن؟“

ٻاندر چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانءَ.“

۱۰. گذر ۽ شينهن جي آکاڻي

ڪنهن ٻن ۾ مهاڇترڪ (ڏاڍو چالاڪ) نالي هڪ گذر
 رهندو هو. هڪ لڱا هن ٻيلي ۾ هڪ مئل هاڻي ڏٺو. سندس
 چوڌاري هو ٻيو ڦيرا پائي. ڇڪ وجهي سندس ڇهڙي چيري
 نه ٿي سگهيو. ايتري ۾ هڪ شينهن گهمندو ڦرندو اچي اُتان
 لانگهائو ٿيو. شينهن کي ڏسي گذر ڌرتيءَ تي مٿو نواڻي،
 هٿ ٻڌي. نيزاريءَ سان کيس چيو ته ”هي سوامي! مان
 توهان جو چوڪيدار آهيان. توهان جي لاءِ ئي مان هن هاڻيءَ
 جي مٿان پهرو ڏئي رهيو آهيان. هي منهنجا مالڪ! توهان هن کي
 انگيڪار ڪريو.“ گذر کي نتڙت سان ڀريل ڏسي شينهن
 کيس چيو ته ”مان ئي جو ماريل شڪار نه کائيندو آهيان.
 ڇو جو چيل آهي ته:-

”خانداني ماڻهوءَ کي ڪيترا به ڪشت ڏسڻا پون ته به
 هو نيتيءَ ۽ مزاج جي رستي کان ٻاهر نه ويندو آهي، جئن
 جانورن جو ماس کائيندڙ شينهن ڪيترو به بکيو هجي

وڃي ۽ ٿوهندا ۽ وڃائيندو آيو آهي. جيڪڏهن ڪنهن شڪاري
ٻانور جي وڏو ڇوڪري وڃي نه ٻنهنجي ۽ حياتي ۽ نان هڪ ڏوٽا
ٻولندس. ”اها ٻالو سيني ٿوڏن سندس ڏيان تي آندي ٻو
هن ٻڌي اٿيندي ڪري ٻڌي.“

انهيءَ ۾ ڪنهن شينهن ڪهنڊائيءَ جو آواز ٻڌي ڏٺو ته
ٿوڏن جو ڏٺا کيس نثار آيو. انهن مان هڪڙو ٿوڏو ٺهندو ٿهندو
۽ وڃي ٻولندو ائين رهجي ويو هو. سندس ٻيا ساٿي تلاءُ تان
ٺاٺي اچي رهندا رهيا. اڪياو رهيل ٿوڏو رستو ڀڄي پيو. کيس
سڌو ڏٺو ۽ ڏٺي نه پيو. ڏانهن ڪوڪون ڪندو چئن اڳتي
وڌو ۽ ٿوڏن اهو شينهن ڪهنڊائيءَ جي آواز تي سندس ڪڍ لڳو
آيو. ويجهو آهي شينهن ٿوڏي کي ڳڻي ۽ ٽي چنبرو وهائي
ڪڍيو ۽ هڪ ئي ڌڪ سان سندس کيل خٽ ڪري ڇڏيائين.
انهيءَ ڪري مان پوان ٿو ته ”هڪ ۽ آڪڙ وڃان جيڪي
چئن ماڻهن جي نيڪ صلاح جي بيروني نه ڪندا آهن انهن
جو انهن عالمو ٿيندو آهي جن هڪ اٺ جو شينهن جي هٿان.“
اهو ٻڌي واڳوڻو چيو ته ”هي مٿرا

”نيتي شاستر ۾ وڌوانن جو چوڻ آهي ته جنهن سان ست
پير گڏجي حاجي اهو مٿر ئي ڇڪو. انهيءَ ڪري
مٿر ۾ ٽي ماڻهي مان جيڪي پوان ٿو سو ٻڌو.

”اڀريش ڏيندڙ ۽ ٻين جي ڀلائي چاهيندڙ ماڻهن کي هن
لوڪ ٿوڙي پرلوڪ ۾ رک جي پراڻي نه ٿيندي آهي.“

تنهن ڪري جيتوڻيڪ مان ڪرنگهن ۽ ٻائي آهيان تڏهن
به اڀريش ڏيڻ جي هن تي ڪرڻ ڪرو. جو جو ڇيل آهي ته:-

”ڀلائي ڪندڙن سان جيڪو پڳيءَ طرح هلندو آهي ان
جي ڀل مانسيءَ کي اترو وزن نه آهي. جيڪو ٻرائي
ڪندڙن سان پڳا پير پوهندو آهي انکي ئي سرشت

جنم ڏنائين. رات ڏينهن اُهي ٻن ۽ ڏيلهون سندس اڳيان رکيا هوندا هئا. ڏاڇي ۽ جو بدن ورط لڳو ۽ سندس توڙو به چڱو قد ڪڍڻ لڳو. واپو روز ڏاڇي ۽ جو کير ڏهي وڪڻي پنهنجي گهر جي ڀاتين جو قوت گذران ڪيندو هو. واپي پريم وچان توڙي جي ڳچي ۽ ۾ هڪ گهنڊڻي ٻڌي ڇڏي.

واپي ان کان پوءِ ويچار ڪيو ته ”ٻين ننڍن ننڍن ڪمن ڪرڻ مان ڪهڙو فائدو؟ هڪ ڏاڇي جي پالنا سان منهنجي سڄي گهر جي آجيوڪا چڱي طرح نڪري ٿي سگهي ته ٻئي ڪنهن ڪم ۾ پنهنجي تنگ ڇو آڙايان؟“ اهو ويچار ڪري هن پنهنجي گهر واريءَ کي چيو ته ”هي روزگار ڏاڍو فائدي وارو آهي. منهنجي مرضي آهي ته ڪنهن سيٺ کان روپيا اڌارا وٺي ڏاڇي خريد ڪرڻ لاءِ گجرات وڃان. جيستائين مان موٽان تيستائين هن ڏاڇي ۽ توڙي جي توکي سنڀال ڪرڻي پوندي.“ هو گجرات مان ٻي ڏاڇي خريد ڪري آيو. سندس ڀاڳ اچي پليزو ٿيو. انهن ٻن ڏاڇين مان اٺن ۽ توڙن جو هڪ چڱو خاصو ڌڻ ٿي پيو. اٺن جي سنڀال لاءِ هن هڪ نوڪر رکيو جنهن کي پگهار ۾ سال ۾ هڪ توڙو ۽ هر روز کيس پيئڻ لاءِ صبح ۽ شام جو ڏاڇي ۽ جو کير ڏيندو هو. اهڙيءَ طرح اهو واپو اٺن جي واپار سان پنهنجو وقت سڪ سان گذارڻ لڳو.

اٺن جا توڙا ڀرسان واري جهنگ ۾ صبح جو چرڻ ويندا هئا. وليون، ڏيلهون، وڻن جا ٻن ۽ گاهه ڍڙ تي کائي وڙي تلاءَ مان پاڻي پي، پاڻ ۾ رانديون روينديون ڪندا، شام جو گهر موٽندا هئا. پهرين ڏاڇي ۽ مان پيدا ٿيل پهريون توڙو جنهن جي ڳچيءَ ۾ واپي گهنڊڻي ٻڌي هئي اهو آڪڙ وچان اُڪياو سڀني جي پٺيان پيو ايندو هو. انهيءَ تي ٻين توڙن چيو ته ”هي بيوقوف توڙو اسان جي جهنڊ کان ٻوٽي ٿو رهجي

ڪم هو. جيتوڻيڪ استري سڀ کي پياري هوندي آهي
تنهن هوندي به استريءَ جي چوڻ تي مترن ۽ مٿن مائٽن کي
سمند ۾ ڦٽو نه ڪبو آهي. اڙي مورڪ! تنهنجيءَ مورڪتا جي
جي ڪري ئي تنهنجو وٺاڻ ٿيندو ۽ ٿين مون اڳي ئي توکي
ٻڌائي ڇڏيو آهي. جئن ته:-

”هٺ ۽ آڪڙ وڇاڻ جيڪي ڇڱن ماڻهن جي نيڪ صلاح
جي بيروئي نه ڪندا آهن انهن جو ٿاڻو خاتمو ٿيندو
آهي جئن هڪ اٺ جوشينهن جي هٿان.“

واڳهو ۽ چيو ته ”اها ڪئن؟“
باندر چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۹. گهندڙي ٻڌل اٺ جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ اُجڙلڪ (اُڇو اُڇرو) نالي گاڏين جوڙيندڙ
رهندو هو. غريبيءَ کان تنگ اچي هن ويچار ڪيو ته ”ذڪار
ڏجي هن ڪنگالپٽي کي! شهر جا سڀئي ماڻهو پنهنجي
ڪم ڪار ۾ لڳل آهن پر منهنجي لاءِ هن شهر ۾ ڪو ڪم ئي
نه آهي. سڀني کي چوڻاڙ گهر آهن پر مون کي رهڻ لاءِ پورو
مکان به نه آهي. هن واڍڪي ڪم مان ڪهڙو فائدو ٿيڻو
آهي؟“ اهو خيال ڪري هو اهو شهر ڇڏي ٻئي ڪنهن هنڌ
وڃي رهيو. هڪ لڱا جهنگ ۾ گهمندي هن هڪ اٺ جي
مادي ڏٺي جا پنهنجي قافلي کان پٺتي رهجي ويئي هئي ۽
کيس وير جا سور ستائي رهيا هئا. انهيءَ گريپٽيءَ اٺ
جي ماديءَ کي پڪڙي کيس پنهنجي ڏيري تي وٺي آيو.
کيس اوڙيءَ سان ٻڌي اُٺي بيهاري ڇڏيائين. ڪهاڙي ڪٽي
هو ٻهاڙي جهنگل مان نرم ڏيڀلن وارا پن وڍي مٿي تي ڪٽي
آيو ۽ ڏاڇيءَ جي اڳيان اچي رکيائين. ڏاڇي جئن ڏاڍي مزي
سان ڏيري ڏيري اُهي پن کائڻ لڳي تن هڪ نوڏي کي

وئي، ۽ منهنجي گهر تي دشمن قبضو ڪري ويٺو آهي.
اڳتي الائجي اچا ڇا ٿيو آهي؟
هيءَ ڳالهه به نڪ پيل آهي ته:-

”هڪ ڏڪ جي پوڻان پيا ڏڪ به لڳندا ويندا آهن.
کاڌي جي ختم ٿي وڃڻ تي بڪ وڌيڪ چٽي ٿيندي
آهي. مشڪلات جي وقت دشمن وڌي ويندا آهن.
آلٽي نصيب هئڻ تي ماڻهن سان اهڙيون ئي عثوبتون
ٿينديون آهن.“

هاڻي مان ڇا ڪريان؟ هن سان ڪئن وڃي وڙهان؟ سام
نيتي (شائتيءَ جون ڳالهيون ڪرڻ) سان کانئس پنهنجو گهر
واپس وٺان، يا پيد نيتيءَ يا دند نيتيءَ جو آسرو وٺان؟ يا
پنهنجي مٿر باندري کان پڇان ڇو ڇو پيل آهي ته:-

”پلائي چاهيندڙ، صلاح ڏيڻ جي لائق وڏن کان پڇي
جيڪو ڪم ڪيو آهي ان ۾ وڳو نه ٿو ٿو آهي.“

اهو ويچار ڪري ڇهونءَ جي رڻ تي ويٺل باندري کان
هن وري پڇيو ته ”هي مٿرا منهنجي بدنصبي ڏس. هڪ
ٻيو بلوان واڳهو منهنجي گهر تي قبضو ڪري اچي ويٺو آهي.
تنهن ڪري مان توکان پڇڻ آيو آهيان ته مان ڇا ڪريان. هن
حالت ۾ سام، داند، وغيره اڀائڻ مان ڪنهنجو پراوڪ ڪرڻ
نڪ ٿيندو؟“ تنهن تي باندري کيس چيو ته ”هي ڪرنگهن!
منهنجي منع ڪرڻ تي به تون منهنجي پوڻان ڇو ٿو پوين؟ تو
جهڙي مورڪ تي منهنجيءَ سکيا ڇو ڪو اُٿر نه ٿيندو.“ اهو
ٻڌي واڳهوءَ کيس چيو ته ”مون اُٻاڏيءَ جي بهرين ٻرل ڪي
ياد ڪري تون مون کي اُٻاڏيش ڏي.“ باندري چيس ته ”مان
تو کي ڪجهه نه ٻڌائيندس. پنهنجيءَ استريءَ جي چوڻ تي
مون کي سمجه ۾ پوڙڻ لاءِ وئي ٿي هائين. اهو هڪ نيچتا ڇو

Shrimati & Shri Chhatmal M. Chhatmani

*request the pleasure of your company
on the auspicious occasion of
the marriage of their son the sacred thread ceremony*

A N A N D
with
H A R S H A
&
R A J A N
of their son

(D/o Shri Kishinchand

M. Mahija)

On Tuesday, the 2nd. March
1976 from 7 to 9 P.M. at
Shri Mahaveer Digambar
Jain H.S School Hall Jaipur

PROGRAMME
2. Anand Bhawan
Jaipur-302004

on the 1st March 1976

TIME 3 P.M.

Wednesday, 3rd March 76

With best compliments from

Relatives

”هي بيماري، نديءَ ۾ نه ڪپڙا آلا ٿي ويندا. تنهن ڪري جيڪي بدن تي ڪپڙا پيا اُٿيئي سي به لاهي ڏي جنهن نديءَ ۾ تون سولائيءَ سان هلي سگهين.“ عورت ائين ڪيو ۽ اهو ڳڻ سڀ مال متاع ۽ ڪپڙا کڻي رهندو رهيو.

ڪڙميءَ جي زال ڪناري تي پنهنجي پريميءَ جي انتظار ۾ ويٺي هئي ته هڪ گداڙي وات ۾ هڪ ماس جي لوت وڃي اُن طرف آئي. ايتري ۾ نديءَ مان مڇي ٻاهر نڪري ڪناري تي اچي پيئي. گداڙي لوت کي ڇڏي مڇيءَ ڏانهن وڌي. ٻوي جو هڪ ڳجهه سا لوت کڻي اڏامي ويئي. هوڏانهن گداڙي مڇيءَ وٽ پهتي مس نه مڇي پاڻيءَ ۾ ڪسڪي هلي ويئي. سندس محنت وڻت ڏسي انهيءَ زندگيءَ استريءَ گداڙيءَ کي چيو ته:-

”ڳجهه ماس جي لوت کڻي هلي ويئي. مڇي پاڻيءَ ۾ گهڙي ويئي. مڇي ۽ لوت ٻنهي کي هٿان وڃائي هي گداڙي! تون هيئنڙ ڇا ويني ڏسين؟“

اِهو ٻڌي اُن عورت کي پنهنجي پتيءَ، ملڪيت ۽ پريميءَ کان الڳ ٿيل ڏسي گداڙيءَ سندس چتر ڪندي چيو ته:-

”جيتري مون ۾ چالاڪي آهي، اُن کان پيڙهي تو ۾ آهي. پر تنهنجو پريمي ۽ پتي ٻنهي مان هڪ به ڪونهي. هي زندگي عورت! هيئنڙ تون ڏسين ڇا ويني؟“

واڳهو جنهن اها آکاڻي ٻڌائي رهيو هو تنهن پتي هڪ سامونڊي جانور اچي کيس چيو ته ”بي هڪ وڏي واڳهو تنهن جي گهر تي قبضو ڪري ڇڏيو آهي.“ اِهو ٻڌي، من ۾ ڏکي ٿي پنهنجي دشمن کي گهر کان ٻاهر ڪڍڻ جو اُپاءُ سوچيندي هن چيو ته ”هه منهنجي بد بختي!“

”منهنجو مٿو شترو ٿي پيو، استري موت جي“

۾ هڪ واپار ڦريو ته هن چيتي جي ڪل لاهي گڏهه جي
مٿان وڃي کيس رات جو جڻ جي پٺيءَ ۾ ڇڏي ڏيندس ته
ڪڙمي سندس ٻپ کان ٻاهر نه نڪرندا. هن پنهنجي
واپار کي عمل ۾ آندو. رات جو گڏهه جي مٿان چيتي جي
ڪل وڃي کيس جڻ جي پٺيءَ ۾ ڇڏي ڏيندو هو ۽ صبح جو
کيس پنهنجي گهر وٺي ويندو هو. اهڙيءَ طرح ڪجهه ڏينهن
گذريا ته گڏهه هڪدم تازو تازو ۽ ٿلهو مٿاڙو ٿي پيو ۽ کيس
ڪڙهه ۾ وٺي وڃڻ لاءِ ڏويءَ کي زور کان ڪم وٺڻو پوندو
هو. هڪ ڏينهن پري کان هن هڪ ماديءَ (گڏهه) جي هيٺنگ
ٻڌي. هو به جواب ۾ زور سان پنهنجي سريلي هيٺنگ ڏيڻ کان سواءِ
رهي نه سگهيو. ڪڙمين جو هيٺنگ جو آواز ٻڌو ته لنيون،
چڙيون ۽ ڀالا ڪٽي آيا ۽ چيتي جي ڪل سان ڍڪيل گڏهه کي
ڏسي کيس اتي ئي پورو ڪري ڇڏيائون.

تنهن ڪري مان چوان ٿو ته:-

”چيتي جي ڪل سان ڍڪيل خوفناڪ شڪل واري،
لڪي پينل گڏهه زبان تان ظابطو وڃائي ويندو ۽ موت
جي منهن ۾ اچي ويو.“

واڳهو جئن باندر سان ڳالهائون ڪري رهيو هو تڏهن هڪ
سامونڊي جانور اچي کيس خبر ڏني ته ”اڙي واڳهو! تنهنجي
استريءَ جنهن ان جل ورائڻ ڇڏي ڏنو هو اها پريم جو پورو
اجورو نه ملڻ ڪري ۽ تنهنجي دير لڳائڻ ڪري مري ويئي.“

اهو ٻڌي واڳهو جي مٿان چڻ ته وڃ ڪري پيئي. هو
وياڪل ٿي زار زار روئڻ لڳو ۽ چيائين ته ”اڙي هيءَ منهنجي
قسمت ڪئن ڪري پيئي؟ هيءَ ڪهڙي مصيبت اچي ڪڙڪي ۾
چو جو:-“

”جنهن جي گهر ۾ ماما ۽ منو بوليندڙ پٽي نه آهي ان

کي جهنگ ۾ هليو وڃڻ کپي ڇو جو ان جي لاءِ جهنگ
۽ گهر هڪ جهڙا آهن.

تنهن ڪري هي منهنجا مٿرا تون مونکي ڪميا ڪر. مون
تنهنجو وڏو آپڙا ڪيو آهي. هاڻي مان سندس وڇوڙي ۾
جيئري پاڻ کي آڳ ۾ ڄلائي ڇڏيندس.

اهو ٻڌي باندر کيس کلي چيو ته ”اڙي مورڪ، اهو ته
مان اڳ ئي سمجهي ٿي سگهيس ته تنهنجيءَ استريءَ توکي
ڇڏيو پنهنجي چار ۾ ڦاسائي پنهنجي آڏين ڪري ڇڏيو
آهي. انهيءَ ڳالهه جي هاڻي توکي پوريءَ طرح خاطري ٿي.
اڙي ڪم عقل! خوشيءَ جي موقعه تي تون غم ڇوڻو ڪرين؟
اهڙيءَ زال مان ڇوئڪاري ملڻ ڪري ته توکي پوسن ٿين
گهرجي. ڇو جو:-

”جيڪا استري دشتن وانگيان هلت چلت ڪندي هجي
۽ جنهنکي رڳو وڻندو ئي جهيڙو هجي اها ماڻهوءَ کي
جلد ئي دڪدائي ٻڌايي ۾ آڻي ڇڏيندي آهي.“

”تنهن ڪري هن دنيا ۾ جيڪو پنهنجو ڀلو چاهي ان
کي ڪپي ته اهڙين دشت استرين جي نالي کان نه پري پڃي
”دشت استريءَ جي جيڪي من ۾ هوندو آهي اهو
ڇپ تائين نه آڻيندي آهي. جيڪي ڇپ تي هوندو
اٿس اهو ٻاهر نه ٻاڻيندي آهي. جيڪي هوءَ چونڌو
آهي تنهن ڪندي ڪونه آهي. استرين جو سپاءُ عجيب
ٿيندو آهي.“

”استرين جو لپاڻيندڙ ڇمڪو ڏسڻي جيڪي سندن او
ويندا آهن اهي ائين ناس ٿي ويندا آهن جئن ڏ
جي لالت ٿي پئنگه.“

”ڇوان استريون لپاڻين وانگيان ٻاهران ڏسڻ ۾ سهڻا

پر هڪ وڻجار ڦريو ته هن چيتي جي ڪل لاهي گڏهه جي
مٿان وڃي کيس رات جو جڙن جي ٻنيءَ ۾ ڇڏي ڏيندس ته
ڪڙمي سندس ٻپ کان ٻاهر نه نڪرندا. هن پنهنجي
وڻجار کي عمل ۾ آندو. رات جو گڏهه جي مٿان چيتي جي
ڪل وڃي کيس جڙن جي ٻني ۾ ڇڏي ڏيندو هو ۽ صبح جو
کيس پنهنجي گهر وٺي ويندو هو. اهڙيءَ طرح ڪجهه ڏينهن
گذريا ته گڏهه هڪدم تازو ترانو ۽ ٿلهو متارو ٿي پيو ۽ کيس
ڪڙهه ۾ وٺي وڃڻ لاءِ ڏوييءَ کي زور کان ڪم وٺڻو پوندو
هو. هڪ ڏينهن پري کان هن هڪ ماديءَ (گڏهه) جي هيٺنگ
ٻڌي. هو به جواب ۾ زور سان پنهنجي سريلي هيٺنگ ڏيڻ کان سواءِ
رهڻي نه سگهيو. ڪڙمين جو هيٺنگ جو آواز ٻڌو ته لنيون،
چڙيون ۽ ڀالا ڪٽي آيا ۽ چيتي جي ڪل سان ڀڪيل گڏهه کي
ڏسي کيس اٽي ٿي پورو ڪري ڇڏيائون.

تنهن ڪري مان چوان ٿو ته:-

”چيتي جي ڪل سان ڀڪيل، خوفناڪ شڪل واري،
لڪي بيٺل گڏهه زبان تان ظابطو وڃائي ويندو ۽ موت
جي منهن ۾ اچي ويو.“

انهيءَ جئن باندري سان ڳالهيون ڪري رهيو هو تنهن هڪ
ڏينهن تانور اچي کيس خبر ڏني ته ”اڙي واڳوڙا تنهنجي
ڪل سان ڀڪيل ورتائڻ ڇڏي ڏنو هو اها پر ٻي جو پورو
ڪل سان ڀڪي ۽ تنهنجي دير لڳائڻ ڪري مري ويئي.“

انهيءَ جي مٿان ڇڻ ته وڃ ڪري پئي. هو
تڏهن روانو لڳو ۽ چيائين ته ”اڙي هيءَ منهنجي
ڪل سان ڀڪي ۽ ڪهڙي مصيبت اچي ڪڙمي ۾

سرو بوليندڙ ٻڌي نه آهي ان

صبح جو درٻار ۾ راجا وٽ جڏهن ورهڻي آيو تڏهن راجا کانئس پڇيو ته ”اڙي ورهڻي! ٻي موقعه هتي ۽ مٿو ڇو ڪوڙايو آئيني؟ ان تي هن جواب ڏنو ته:-

”استرين جي چوڻ تي ماڻهو ڇا نه اُڻ ڪري ۽ کين ڇا نه ٿو ڏي؟ زال جي چوڻ تي ماڻهو گهوڙي وانگيان هٻڪار ۾ ڪندو آهي ته موقعي نه هوندي به مٿو ڪوڙائيندو آهي.“

اڙي دشت واڳوڻا ٿون به نند ۽ ورهڻي ۽ وانگيان پنهنجي ۽ استري ۽ جي قبضي ۾ اچي ويو آهن. هي پيارا، تو مون کي مارڻ جي سازش ستي هئي پر تنهنجي ۽ ڪوڏ جي ڪري سمورو راز کلي پيو. ڇو جو ليڪ چيل آهي ته:-

”زبان تي ظابطو نه هٽ ڪري طوطو ۽ مٽا ٻڌن ۾ قاسي پوندا آهن پر بگهه پکين کي ڪوبه نه قاسائيندو آهي. تنهن ڪري چپ ڪرڻ ڪري سڀ ڪارج راس ٿيندا آهن.“

ڇو جو چيل آهي ته:-

”چيتي جي کل سان ڍڪيل، خوفناڪ شڪل واري، لڪي بيل گڏهه زبان تان ظابطو وڃائي ويٺو ۽ موهه جي منهن ۾ اچي ويو.“

”راڳهو ۽ ڇيو ته ”اهاو ڪئن؟“

بازدر ڇيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۷. گڏ هم ۽ ڌوڀي جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ سُڌ پٽ (صاف ڪهڙن وارو). نالي هڪ ڌوڀي رهندڙ هو. هن وٽ فقط هڪ ئي گڏهه هو. گاهه پئي نه ملڻ ڪري هو ڏاڍو ڪمزور ٿي پيو هو. انهي ڌوڀي ۽ جهنگ ۾ گهمندي هڪ مئل چيتو ڏٺو. ان ڪري سندس من

واڏهوءَ چيو ته ”اهاو ڪٿن؟“

بائڊر چيس ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۶. نند ۽ وررچي ۽ جي آکاڻي

مهاٻلوان ۽ شڪتي شالي نند زالي هڪ راجا هوندو هو جنهن جي راڄ جي حد سمنڊ تائين پکڙيل هئي. سرءُ جي چنڊ وانگيا اُن جو نرمل جس چوڌاري ڦهليل هو. گهڻيءَ راجائن جڏهن سندس چرطن تي اچي مٿو نوائيندا هئا تڏهن انهن جي مٿي جي مڪتن جي هيرن جواهرن مان نڪرندڙ روشنيءَ جي ڪرڻائن ڪري سندس پيرن هيٺان رکيل صنداي رنگين نظر ايندي هئي. سندس منڍري وررچي هوجو پٺ سڀني شاسترن ۾ ماهر ۽ راڄ ڀيتيءَ ۾ پارنگت هو. هڪ دفعي هن پنهنجيءَ استريءَ کي پيار پي ڪيو ته هوءَ ساڻس رسي ويٺي. هن کيس پرچاڻڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي پر هوءَ سرچي ٿي نه. آخر سندس پٽيءَ کيس چيو ته ”هي پياري، تون جنهن ڳالهه ۾ خوش ٿين اها مان ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“ تنهن تي سندس استريءَ کيس ڏيرج سان چيو ته ”جيڪڏهن تون مٿو ڪوڙائي منهنجي پيرن تي اچي رکيندين ته مان خوش ٿينديس.“ منڍريءَ ائين ڪيو ۽ هوءَ به ٿهڪ ڏئي کان لڳي.

اهڙيءَ طرح راجا نند جي راڻي به ساڻس رسي ويٺي. راجا کيس گهڻوئي ليلايو پر هوءَ ٻرچي ٿي نه. راجا کيس تنهن تي چيو ته ”هي پيارو پياري! مان توکان سواءِ هڪ ڪن به جي نه سگهندس. تنهنجيءَ پرستيا لاءِ مان سڀ ڪجهه ڪرڻ لاءِ تيار آهيان. جيڪي چئين سو مان ڪريان.“ راڻيءَ تنهن تي کيس چيو ته ”جيڪڏهن وات ۾ لغام وجهي موٽي پنهنجيءَ پٽيءَ تي ويهڻ ڏين، مان توکي گهوڙي وانگيان هڪليان ۽ تون به گهوڙي وانگيان هٽڪار ڪرين ته مان خوش ٿينديس.“ راجا ائين ڪيو ۽ راڻي به خوش ٿي.

صوبو جو نواب ۽ راجا وقت جڏهن وريجي آيو تڏهن راجا کائيس پيو ته ”اڙي وريجي! ٻي موقعه هتي ۽ مٿو ۽ ڪوڙايو آئيئي؟ ان تي هن جواب ڏنو ته:-

”استرين جي چوڻ تي ماڻهو ڇا نه ٿو ڪري ۽ کين ڇا نه ٿو ڏي؟ زال جي چوڻ تي ماڻهو ڳجوري وانگيان خطڪار نه ڪندو آهي ته موقعي نه هوندي به مٿو ڪوڙائيندو آهي.“

اڙي نه ڏست وانجڙا ٿون به ٿيند ۽ وريجي ۽ وانگيان ٻينجي ۽ استري ۽ جي قبضي ۾ اچي ويو آهين. هي بيان ٿو مون کي مارڻ جي سازش سٽي هئي پر نهينجي ۽ ڪراڪ جي ڪري سمورو راز کلي پيو. ڇو جو ٿيڪ ڇيل آهي ته:-

”زبان تي ظابطو نه هجڻ ڪري طوطو ۽ مٿا ٻڌن ۾ ڦاسي پوندا آهن پر ٻگهه ٻگهين کي ڪوبه نه ڦاسائيندو آهي. تنهن ڪري ڇپ ڪرڻ ڪري سڀ ڪارج راس ٿيندا آهن.“

ڇو جو ڇيل آهي ته:-

”پيتي جي ڪل سان ٻوڪيل، خوفناڪ شڪل واري، لکي پينل گڏهه زبان کان ظابطو وڃائي ويندو ۽ موت جي منهن ۾ اچي ويو.“

برائجڙو پيو ته ”اهو ڪٿن؟“

پانڊر پيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۷. گڏهه ۽ ڌوڀيءَ جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ شڏ پٽ (صاف ڪپڙن وارو) نالي هڪ ڌوڀي رهندو هو. هن وقت فقط هڪ ئي گڏهه هو. گاهه ٻئي نه ملڻ ڪري هو ڏاڍو ڪمزور ٿي پيو هو. انهيءَ ڌوڀيءَ جهنگ ۾ گهمندي هڪ مٿل پيٽو ڏٺو. ان ڪري سندس من

واڳهو ۽ چيو ته ”اھو ڪٿن؟“
 باندر چيس ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۶. نند ۽ ورڇي جي آکاڻي

مها بلوان ۽ شڪتي شالي نند نالي هڪ راجا هو نند و
 جنهن جي راج جي حد سمنڊ تائين پکڙيل هئي. سرءُ جي
 وانگيا ان جو نرمل جس چوڌاري ڦهليل هو. گهڻي راجا
 جڏهن سندس چوڻ تي اچي مٿو نوائيندا هئا تڏهن انهن جي
 مٿي جي مڪن جي هيٺن جواهرن مان نڪرندڙ روشنيءَ جو
 ڪرڻاڻ ڪري سندس پيرن هيٺان رکيل صندلي رنگين ڏس
 ايندي هئي. سندس منڍري ورڇي هو جو پٺ سيني شاسترن
 ۾ ماهر ۽ راج نيتيءَ ۾ پارنگت هو. هڪ دفعي هن پنهنجي
 استريءَ کي پيار پي ڪيو ته هوءُ ساڻس رسي ويٺي. هن
 کيس پڇائڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي پر هوءُ سرچي ئي نه. آخر
 سندس پٽيءَ کيس چيو ته ”هي پياري، تون جنهن ڳالهه ۾ خوش ٿين
 آها مان ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“ تنهن تي سندس استريءَ
 کيس ڏيرج سان چيو ته ”جيڪڏهن تون مٿو ڪوڙائي منهنجي
 پيرن تي اچي رکيندين ته مان خوش ٿينديس.“ منڍريءَ ائين
 ڪيو ۽ هوءُ به ٽهڪ ڏئي ڪاٺ لڳي.

اهڙيءَ طرح راجا نند جي راڻي به ساڻس رسي ويٺي. راجا
 کيس گهڻوئي ليلائو پر هوءُ پڇي ئي نه. راجا کيس تنهن تي
 چيو ته ”هي پراڻ پياري! مان توکان سواءِ هڪ ڪن به جي نه
 سگهندس. تنهنجيءَ پرستيا لاءِ مان سڀ ڪجهه ڪرڻ لاءِ
 تيار آهيان. جيڪي چئين سو مان ڪريان.“ راڻيءَ تنهن تي
 چيو ته ”جيڪڏهن وات ۾ لغام وجهي مون کي پنهنجيءَ
 ۾ تي ويهڻ ڏين، مان توکي گهوڙي وانگيان هڪايان ۽
 تون به گهوڙي وانگيان هٿڪار ڪرين ته مان خوش ٿينديس.“
 ائين ڪيو ۽ راڻي به خوش ٿي.

صبح جو دربار ۾ راجا وٽ جڏهن ورڇي آيو تڏهن
 راجا کانئس پڇيو ته ”آڙي ورڇي! ٻي موقعه هيءُ مٿو ڇو
 ڪوڙايو آئيئي؟“ ان تي هن جواب ڏنو ته:-
 ”استرين جي چوڻ تي ماڻهو ڇا نه ٿو ڪري ۽ کين ڇا
 نه ٿو ڏي؟ زال جي چوڻ تي ماڻهو گهوڙي وانگيان
 هٽڪار به ڪندو آهي ته موقعي نه هوندي به مٿو
 ڪوڙائيندو آهي.“

آڙي دشت واڳوڻا نون به نندا ۽ ورڇي ۽ وانگيان پنهنجيءَ
 استريءَ جي قبضي ۾ اچي ويو آهين. هي پيارا، تو مون کي
 مارڻ جي سازش سٽي هئي پر تنهنجيءَ بڪواد جي ڪري
 سمورو راز کلي پيو. ڇو جو نيڪ چيل آهي ته:-
 ”زبان تي ظابطو نه هئڻ ڪري طوطو ۽ مٽا ٻنڌن ۾
 ڦاسي پوندا آهن پر ٻگهه پکين کي ڪوبه نه ڦاسائيندو
 آهي. تنهن ڪري چپ ڪرڻ ڪري سڀ ڪارج راس
 ٿيندا آهن.“

ڇو جو چيل آهي ته:-
 ”چيتي جي ڪل سان ڍڪيل، خوفناڪ شڪل واري،
 لڪي بيٺل گڏهه زبان تان ظابطو وڃائي ويندو ۽ موت
 جي منهن ۾ اچي ويو.“
 ”واڳوڻو ڇيو ته ”اهو ڪئن؟“
 بازدار ڇيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۷. گڏ هڻ ۽ ڌوڀيءَ جي آکاڻي
 ڪنهن شهر ۾ سُڌ پٽ (صاف ڪپڙن وارو). نالي هڏ
 ڦوڀي رهندو هو. هن وٽ فقط هڪ ئي گڏهه هو. گاهه ٻي
 نه ملڻ ڪري هو ڏاڍو ڪمزور ٿي پيو هو. انهيءَ ڌوڀيءَ
 جهنگ ۾ گهمندي هڪ مڙل چيتو ڏٺو. ان ڪري سندس

واڳھوءَ چيو ته ”اھو ڪئن؟“

باندر چيس ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۶. نند ۽ ورڇي جي آکاڻي

مها بلوان ۽ شڪتي شالي نند نالي هڪ راجا هوندو هو جنهن جي راڄ جي حد سمنڊ تائين پکڙيل هئي. سرءُ جي چنڊ وانگيا اُن جو نرمل جس چوڌاري ڦهليل هو. گهڻيءَ راجائن جڏهن سندس چرطن تي اچي مٿو نوائيندا هئا تڏهن انهن جي مٿي جي مڪڻن جي هيٺن جواهرن مان نڪرندڙ روشنيءَ جي ڪرڻائن ڪري سندس پيرن هيٺان رکيل صنداڻي رنگين نظر ايندي هئي. سندس منڍري ورڇي هو جو بٺ سڀني شاسترن ۾ ماهر ۽ راڄ نيتيءَ ۾ پارنگت هو. هڪ دفعي هن پنهنجيءَ استريءَ کي پيار پي ڪيو ته هوءَ ساڻس رسي ويئي. هن کيس پرڇاڻڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي پر هوءَ سرچي ئي نه. آخر سندس پٽيءَ کيس چيو ته ”هي پياري، تون جنهن ڳالهه ۾ خوش ٿين اها مان ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“ تنهن تي سندس استريءَ کيس ڏيرج سان چيو ته ”جيڪڏهن تون مٿو ڪوڙائي منهنجي پيرن تي اچي رکيندين ته مان خوش ٿينديس.“ منڍريءَ لائين ڪيو ۽ هوءَ به ٽهڪ ڏئي ڪاٺ لڳي.

اهڙيءَ طرح راجا نند جي راڻي به ساڻس رسي ويئي. راجا کيس گهڻوئي ليلايو پر هوءَ پرچي ئي نه. راجا کيس تنهن تي چيو ته ”هي پراڻ پياري! مان توکان سواءِ هڪ ڪن به جي نه سگهندس. تنهنجيءَ پرسنتا لاءِ مان سڀ ڪجهه ڪرڻ لاءِ تيار آهيان. جيڪي چئين سو مان ڪريان.“ راڻيءَ تنهن تي کيس چيو ته ”جيڪڏهن وات ۾ لغام وجهي موٽي پنهنجيءَ پٺيءَ تي ويهڻ ڏين، مان توکي گهوڙي وانگيان هڪليان ۽ تون به گهوڙي وانگيان هٽڪار ڪرين ته مان خوش ٿينديس.“ راجا لائين ڪيو ۽ راڻي به خوش ٿي.

شهر ۾ اچي نڪتو. پنهنجي پتيءَ کي ڏسي انهيءَ ويچار تي
 استريءَ راجا کي وڃي دانهن ڏني ته ”هي راجن، منهنجي
 پتيءَ جو ڪو دشمن آهي جو هتي اچي پهتو آهي.“ راجا
 پنهنجي ماڻهن کي حڪم ڏنو ته انهيءَ ماڻهوءَ کي هڪدم
 قتل ڪيو وڃي. براهمن کي جڏهن راجا جي اڳيان آندو ويو
 تڏهن براهمن کيس چيو ته ”هي راجا، هن استريءَ وٽ منهنجي
 ڪا امانت آهي اها مون کي موٽائي وٺي ڏيو. توهان ڌرماتما
 آهيو ۽ توهان وٽان نياپهه ماڻ جي پوري آشا آهي.“ راجا
 تنهن تي ان استريءَ کي چيو ته ”تو رت جيڪي هن براهمن
 جو هجي سو کيس موٽائي ڏينس.“ براهمنيءَ تنهن تي کيس
 چيو ته ”هي ڏيو، مون وٽ ته هن جو ڪجهه به نه آهي.“
 براهمن چيو ته ”مان ٿي دفعا سنڪلپ ڪري پنهنجي عمر
 جو اڌ هن کي ڏنو آهي. اهو مون کي موٽي ماڻ گهرجي.“
 راجا جي ڊپ کان براهمني به ٿي دفعا چيو ته ”پنهنجي عمر
 موٽائي وٺ.“ هن جي لائين چوڻ سان ئي براهمنيءَ جو اُٺي
 جو اُٺي ساهه نڪري ويو. راجا وسهه ۾ پئجي براهمن کان
 پڇيو ته ”هي ڇا ٿيو؟“ انهيءَ تي براهمن کيس پنهنجو سمورو
 ورتانت ٻڌايو.

انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته ”جنهن جي لاءِ مون پنهنجو
 سمورو ڪٽنب ڇڏيو ۽ پنهنجي عمر جو اڌ کيس ڏئي ڇڏيو
 اها مون کي ڇڏي هلي ٿي وڃي. ڪير استرين تي وشواس
 ڪندو؟“

بازدر واڳهوءَ کي چيو ته ”بي به هڪ عجيب ڪهاڻي
 ٻڌل آهي.“

”استرين جي چوڻ تي ماڻهو ڇا نه ٿو ڪري ۽ کين ڇا
 نٿو ڏي! زال جي چوڻ تي ماڻهو گهوڙي وانگيان هٽڪار
 به ڪندو آهي ته موقعي نه هوندي به مٿو ڪوڙائيندو آهي.“

طرح هو جيترو وقت اتي هئا اوترو وقت انهيءَ منڊي جي
 خاطرداري ڪندا رهيا. جڏهن هو اتان رواني ٿيڻ تي هئا
 ته براهمنيءَ پنهنجي پتيءَ کي چيو ته ”جڏهن توهين ڪيڏانهن
 هليا. ٿا وڃو ته مون کي ڪو ڳالهائڻ بولھائڻ وارو ڪبي. تنهن
 ڪري هن منڊي کي ساڻ وٺي هاون.“ براهمن ٽنهن تي کيس
 چيو ته ”مان پاڻ کي ۽ توکي ئي مشڪل سان سنڀالي ٿو سگهان
 ته هن منڊي کي ڪٿان سنڀالي سگهيو؟“ براهمنيءَ چيو ته
 ”مان هن کي پيٽيءَ ۾ وجهي ڪٿي هلنديس.“ موت جي منهن
 مان اچي نڪتل استريءَ جي ڳالهه براهمن کي رکڻي پئي.
 هڪ دفعي ڪنهن ڪوهه جي ڀر ۾ جڻ ٿيئي چٽا ويٺا هئا
 تنهن منڊي کي پيار ڪندڙ انهيءَ براهمنيءَ پنهنجي پتيءَ کي
 ڪوهه ۾ وٺي اوچتو ڌڪو ڏنو. براهمنيءَ انهيءَ منڊي کي
 پيٽيءَ ۾ وجهي اتان هڪدم رواني ٿي ۽ ڪنهن شهر ۾ اچي
 پهتي. چورن کي پڪڙڻ لاءِ رات جو پهري تي نڪتل پوليس
 آفيسرن جو هن کي مٿي تي پيٽيءَ سان ڏٺو ته اهي زبردستي
 سان سندس پيٽي ڪسي راجا وٽ ڪڍي آيا. پيٽي جڏهن راجا
 جي سامهون ڪولي ويئي ته اندران منڊو نڪري آيو. هوڏانهن
 براهمني به روئندي پٽيندي راجا وٽ اچي نڪتي. راجا جي
 پڇڻ تي کيس چيائين ته ”هيءُ منهنجو بيمار پتي آهي. هن
 جا مٿ مائٽ سدائين هن کي تنگ ڪندا ٿا رهن. تنهن
 ڪري کيس پنهنجي مٿي تي ڪڍي توهان وٽ بي آيس.“ اهو
 ٻڌي هن جي پتور ڌرم تي پرسن ٿي راجا کيس چيو ته
 ”هي براهمني! تون منهنجي پيٽ آهين. توکي مان به ڳوٺ
 دان ۾ ٿو ڏيان. تون پنهنجي پتيءَ سان گڏجي آئندڙ پنهنجو
 وقت گذار.“

هوڏانهن براهمن جو پاڳ، پليرو هو جو ڪنهن ڀلي آلهيءَ
 کيس ڪوهه مان ٻاهر ڪڍيو هو ۽ هو به گهمندو ڦرندو انهيءَ

”هي براهمن! جيڪڏهن تون پنهنجيءَ عمر جو آڌ سنڪاپ ڪري هن کي ڏين ته تنهنجي استري جيئري ٿي پوندي.“
 اهو ٻڌي هٿ منهن ڌوئي پوئو ٿي براهمن هٿ ۾ جل ڪٽي پنهنجيءَ عمر جو آڌ ٿي دفعا سنڪاپ ڪري پنهنجيءَ براهمنيءَ کي ڏنو ته ايتري ۾ هوءَ جيئري ٿي پئي. پئي چٽا پاڻي پي ۽ جهنگ جا ميوا کائي اڳتي وڌيا. اهڙيءَ طرح گهمندي ڦرندي هڪ ڏينهن اُهي پئي ڪنهن شهر جي باهريان هڪ باغ ۾ اچي پهتا. براهمن پنهنجيءَ استريءَ کي چيو ته ”هي پياري! مان شهر مان کاڌي پيتي جو سامان وٺي ٿو اچان ۽ تون تيستائين هتي ئي ويٺي ره.“ لئين چئي هوشهر ڏانهن هليو ويو.

انهيءَ باغ ۾ ڪوھ جي آڻت ٿي ويهي هڪ سمنڊ ڏسڻ کي هڪائي به پيو ۽ مٺي آواز ۾ ڳائي به پيو. هن جي سرناب آواز تي موهت ٿي اها براهمني وٽس ويئي ۽ کيس چيائين ته ”هي برسير! مونکي تنهنجي راڳ هڻي گهاٽي وڌو آهي.“
 هاڻي جيڪڏهن تون منهنجي ڪام ترشنا پوري نه ڪندس ته توکي استري هٿيا جو پاپ لڳندو.“ منڊي تنهن کي کيس چيو ته ”آڙي! مان پنڳلو ماڻهو توکي ڪئن خوش ڪري سگهندس؟“ تنهن تي هن چيو ته ”توڪي اهو ڪم ضرور ڪرڻو ئي پوندو.“ لاچار ٿي منڊي سندس ڳالهه قبول ڪئي.
 ان کان پوءِ براهمنيءَ کيس چيو ته ”اڄ کان وٺي جيستائين مان جيئري آهيان تيستائين هيءُ سرير تنهنجي اُڀاڻ آهي.“ تنهنڪري تون اسان سان گڏجي هل.“ منڊي چيو ته ”نڪه آهي.“

براهمن کاڌي پيتي جو سامان وٺي موٽيو ۽ پنهنجيءَ استريءَ سان گڏجي کائڻ ويٺو ته براهمنيءَ کيس چيو ته ”هي ويچارو منڊو به بکيو آهي. هن کي به کاڌي مان ڪجهه ڏيو.“ اهڙيءَ

منهن ڪري جيستائين هنن راجپوتن کي اها خبر نه پوي ته تون ڪنير آهين تيستائين تون ڀڄي هليو وڃ نه ته ڏاڍيءَ تڪليف ۾ اچي ويندين. اهو ٻڌي ڪنير به هڪدم اُتان ڀڄي هليو ويو. انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته:-

”جيڪو توري عقل وارو پاڪندي پنهنجي مطلب جي ڳالهه وساري سچ ڳالهائيندو آهي اهو بتي ڀڌڻ واريان پنهنجو مطلب پورو ڪري نه سگهندو آهي.“

بيوقوف! توکي ڌڪار هجي جو تو پنهنجيءَ استريءَ جي ڪري اهو ڪم ڪيو. استرين تي ڪڏهن به وشواس نه ڪرڻ کپي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”جنهن جي لاءِ مون پنهنجو سمورو ڪتب ڇڏي ڏنو ۽ پنهنجيءَ عمر جو اڌ کيس ڏئي ڇڏيو اها مونکي ڇڏي هلي ٿي وڃي. ڪير استرين تي وشواس ڪندو؟“

واڳهو ۽ چيو ته ”اهو ڪئن؟“

بائڊر چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۵. براهمنيءَ ۽ منڊي جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ هڪ براهمن رهندو هو. هن کي پنهنجي استري پراڻن کان به وڌيڪ پياري هئي. هوءَ وري پنهنجي گهر جي ڀاتين سان سدائين جهيڙو ڪندي رهندي هئي. هر روز جي گهيءَ ۽ ڪلڪل کان بيزار ٿي براهمن براهمنيءَ کي وٺي بتي ڪنهن ملڪ ڏانهن روانو ٿيو. رستي ۾ گهاٽي جهنگل ۾ براهمنيءَ کيس چيو ته ”هي آريه پٿر، مونکي ڏاڍي اُچ لڳي آهي. ڪٿان پاڻي هٿ ڪري اچ.“ هن جي ڇوڙ تي براهمن پاڻي کڻي آيو ته ڏٺائين ته سندس استري مٽي پٽي آهي. پٿر ۾ وياڪل ٿي براهمن منهن مٿو پٽو ۽ ورلاپ ڪرڻ لڳو. ان وقت آڪاس مان کيس آواز ٿيو ته

۾ سموري سڏا اٽساهه ڏيکاريندي آهي. پر جي اهو
پڇي وڃي ته سموري لشڪر ۾ به پاڇ اچي پوندي آهي.
”راجا هميشه همت وارن، ڏير جوان ۽ اٽساهي سوروارن
کي چاهيندو آهي. ڪانفرن کي ته هو ليکيندو ئي
ڪين آهي.“

انهن ٻنهي نه گهر پهچي پنهنجي وڏي ڀاءُ جي حرڪت
پنهنجي پيءُ کي ڪٿي ٻڌائي. ”هاڻيءَ کي ڏسي هو ٻريان ئي
پڇي ويو.“ اهو ٻڌي گدڙ جو ٻڌو ڏاڍي جوش ۾ اچي ويو.
سندس چپ ٽٽڻ لڳا، اکيون ڳاڙهيون ٿي ويس. پرون
ٽاڻي ٽنهي کي شوخيءَ سان گهٽ وڌ ڳالهائڻ لڳو. ان ئي
شينهن کيس خلاصو سڏي اڪانت ۾ وڃي سمجهايو ته ”هي
بت، توکي ائين چوڻ نه ڪبي. هي تنهنجا ننڍا ڀائر آهن.“
انهيءَ ئي پاڻ وڌيڪ ڪاوڙجي چوڻ لڳو ته ”ڇا مان بهادريءَ،
شڪل ۽ ود يا ٻر هٿن کان گهٽ آهيان جو هو مون تي ٽٽوئي
ٿا ڪن؟ مان ڪين هن ٽٽوئيءَ جو ضرور سبق سيکاريندس.“
اهو ٻڌي هن جي جان بچائڻ جي ارادي سان اُٿل ۾ ڪلندي
شينهن کيس چيو ته:-

”هي بت! تون برابر بهادر آهين، ودوان آهين ۽ ڏسڻ
۾ به سهڻو آهين پر جنهن خاندان ۾ تون پيدا ٿيو آهين
اُتي هاڻيءَ کي ماريو نه ويندو آهي.“

هي ٻڄا! تون ٻڌ. تون اصل گدڙ جو ٻار آهين. مون ٽوئي
ڏيا آڻي پنهنجو ڪير پياري توکي پالي وڌو ڪيو آهي. تنهن
ڪري جيستائين هٿن ٻنهي کي ان جي خبر پوي تنهن کان
اڳر ئي وڃي پنهنجي ذات وارن سان شامل ٿيءُ. پيءُ
حالت ۾ هي توکي ماري ڀرلوڪ جو دروازو ڏيکاريندا.“ اهو
ٻڌي هو ٻٻ وڃان پڇ پائي وٺي پڳو.

کچه به نه مایو ۽ بن پر گهمندي سچ لهي ويس. گهر ځانهن مرتندی کیس هک گدڙ جو پچو ملیو. هن کي ننډو بار سمجهي، کیس پنهنجين ځانن پر سنڀالي کڻي جيترو ئي هن شينهن اڳيان اچي رکيو. شينهن کائنس پچيو ته ”چا اڄ ڪو شڪار هت نه لڳو؟“ شينهن جواب ڏنس ته ”هن گدڙ کانسواءِ اڄ مونکي ڪچه به هت نه آيو. مون کيس بالڪ سمجهي نه ماريو آهي. وري هو پنهنجي ذات جو به آهي. چو جو چيل آهي ته:-

”پراڻ هليا وڃن پر استريءَ، سنڀاسيءَ، براهمن، بالڪ ۽ خاص ڪري ويساهه رکندڙ تي ڪڏهن به حملو نه ڪجي.“ تنهن ڪري تون هن کي کائي اڄ جو ويلو ته نجاهه. سپاڻي ٻيو ڪو شڪار ڳولهيو.“ تنهن تي شينهن کيس چيو ته ”هي پٿار، توهن کي بالڪ سمجهي نه ماريو پوءِ مان کيس پنهنجي پيمت لاءِ چو حلال ڪريان؟ چو جو:-

”حيائيءَ جي خطري پيدا ٿيڻ تي به پنهنجو ڪرتوبه وساري برو ڪم نه ڪرڻ کپي. اهو ئي سنانن ڌرم آهي.“ تنهن ڪري هي منهنجو ٿيون پٽ ٿي رهندو.“ لائين چئي شينهن پنهنجي بن ٻارن سان گڏ کيس پنهنجي ٿڻ مان کير پياري تازو ترانو ۽ سگهارو ڪري ڇڏيو. اهي ٿيئي بنا ڪنهن پيد پاءِ جي پاڻ پر گڏ رانديون ڪندا ۽ گهمندا ڦرندا پنهنجي بالڪڻ جو وقت گذارڻ لڳا. هڪ دفعي ڪو جهنگلي هاڻي اُتي اچي نڪتو. ان کي ڏسي شينهن جا ٻچا ڪاوڙ پر پرچي ڏانهس وڌڻ لڳا ته گدڙ جي ٻچي کين روڪي چيو ته ”اڙي، هيءُ هاڻي توهان جي خاندان جو دشمن آهي. متان هن جي ويجهو ويا آهيو!“ لائين چئي هو وٺي گهر ڏانهن ڀڳو. پنهنجي وڏي پاءِ جي ٻچي وڃڻ تي شينهن جي ٻچن جي همت به ڏري ٿي ويئي. چو جو چيل آهي ته:-

”دُرج ۽ انساهه واري هڪ ئي ماڻهوءَ جي ڪري ڀت

هڪ دفعي جنگ جي موقع تي راجا سورويرن جي سمنان ڪرڻ
۽ سڀني کي پاڻ وٽ گهرايو. هاڻي تيار ٿيڻ لڳا، گهوڙن تي سنب
وڻ شروع ٿي ويا ۽ جنگي جوڌا پنهنجن هٿيارن کي تيز
ڪرڻ لڳا. انهيءَ موقع تي راجا ڪنير کي ايڪانت ۾ وٺي
ويو ۽ کانئس پڇيائين ته ”هي راجپوت! ڪهڙيءَ جنگ ۾
تو کي هي سامهون زخم رسيا آهن؟“ تنهن تي هن چيو ته ”هي
سوامي، هي ڪنهن هٿيار جا زخم نه آهن. مان ذات جو ڪنير
آهيان. منهنجي گهر ۾ گهڻي نڪرڻ پيا هوندا آهن. هڪ ڏينهن
شراب پي ٻيئي ۾ بي حال ٿي انهن جي مٿان ڪري پيس.
انهن زخن جا نشان منهنجي منهن تي نظر اچي رهيا آهن.“
اهو ٻڌي راجا پنهنجي ٽوڪرن کي حڪم ڪيو ته ”راڄپوتن
جو نقل ڪندڙ هن ڪنير آسان سان ڍوڪو ڪيو آهي. کيس
گهڻا ڏئي ٻاهر ڪڍي ڇڏيو.“ تنهن تي ڪنير راجا کي چيو
ته ”هي سوامي، ائين نه چئو. جنگ ۾ توهان منهنجي هٿن
جي صفائي ڏسي انصاف ڪجو.“ راجا تنهن تي کيس چيو ته
”برابر تو ۾ سڀ گڏ موجود آهن تنهن هوندي به هتان هليو
وڃ. ڇو جو:-

”هي پٽ! تون برابر بهادر آهين ۽ ڏسڻ ۾ به سهڻو آهين
پر جنهن خاندان ۾ تون پيدا ٿيو آهين اتي هاڻيءَ کي
ماريو نه ويندو آهي.“
ڪنير چيو ته ”اهو ڪئن؟“
راجا چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۴. شينهن ۽ گدڙ جي ٻچي جي آکاڻي

ڪنهن ٻن ۾ شينهن ۽ شينهن جو جوڙو رهندو هو. شينهن
کي هڪ دفعي ٻه جاڙا ٻار ڄاوا. شينهن هر روز جانورن کي
ماري شينهن جي اڳيان اچي رکندو هو. هڪ ڏينهن کيس

هڪ دفعي جنگ جي موقع تي راجا سورويون جي سمنان ڪرڻ لاءِ سڀني کي پاڻ وٽ گهرايو. هاڻي تيار ٿيڻ لڳا، گهوڙن تي سنبھ پوڻ شروع ٿي ويا ۽ جنگي جوڌا پنهنجن هٿيارن کي تيار ڪرڻ لڳا. انهيءَ موقع تي راجا ڪنير کي اڳڪٿي ۾ وٺي ويو ۽ کانئس پڇيائين ته ”هي راجپوت! ڪهڙيءَ جنگ ۾ توکي هي سامهون زخم رسيا آهن؟“ تنهن تي هن چيو ته ”هي سوامي، هي ڪنهن هٿيار جا زخم نه آهن. مان ذات جو ڪنير آهيان. منهنجي گهر ۾ گهڻي ٺڪر ٺوپر پيا هوندا آهن. هڪ ڏينهن شراب پي ٻڙي ۾ بي حال ٿي انهن جي مٿان ڪري پيس. انهن زخمن جا نشان منهنجي منهن تي نظر اچي رهيا آهن.“ اهو ٻڌي راجا پنهنجي ٺوڪرن کي حڪم ڪيو ته ”راجپوتن جو نقل ڪندڙ هن ڪنير آسان سان ڏوڪو ڪيو آهي. کيس گهٽ ڏئي ٻاهر ڪڍي ڇڏيو.“ تنهن تي ڪنير راجا کي چيو ته ”هي سوامي، ائين نه چئو. جنگ ۾ توهان منهنجي هٿن جي صفائي ڏسي انصاف ڪجو.“ راجا تنهن تي کيس چيو ته ”برابر تو ۾ سڀ گڏ موجود آهن تنهن هوندي به هتان هليو وڃ.“ چو چو:-

”هي پٽ! تون برابر بهادر آهين ۽ ڏسڻ ۾ به سهڻو آهين پر جنهن خاندان ۾ تون پيدا ٿيو آهين اتي هاڻيءَ کي ماريو نه ويندو آهي.“

ڪنير چيو ته ”اهو ڪٿن؟“

راجا چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۴. شينهن ۽ گدڙ جي ٻچي جي آکاڻي

ڪنهن ٻن ۾ شينهن ۽ شينهن جو جوڙو رهندو هو. شينهن کي هڪ دفعي ٻه جاڙا ٻار ڄاوا. شينهن هر روز جانورن کي ماري شينهن جي اڳيان اچي رکندو هو. هڪ ڏينهن کيس

پڊڇڻر وانگيان سچ ڳالهائي ڦاٽ ڦاڙي ڇڏي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”جيڪو ٿوري عقل وارو پاڪندي پنهنجي مطلب جي ڳالهه وساري سچ ڳالهائيندو آهي اهو پڊڇڻر وانگيان پنهنجو مطلب پورو ڪري نه سگهندو آهي.“

واڳڻو ڇيو ته ”اهو ڪئن؟“
بائڊر چيس ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۳. پڊڇڻر نالي ڪنڀر جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ پڊڇڻر نالي هڪ ڪنڀر رهندو هو. هڪ دفعي نشي جي جوش ۾ ٿاڙجي پگل دان جي ٽوڪدار ٺڪرن جي مٿان ڪري پيو جنهن ڪري سندس مٿو ڦاٽي پيو ۽ رت ريل ڪري وهڻ لڳس. ڏاڍيءَ مشڪلات سان اُٿان اُٿي پنهنجي گهر آيو. پوري پرهيز نه ڪرڻ ڪري سندس زخمو ڏاڍو خراب ٿي پيو ۽ ڏاڍيءَ تڪليف کانپوءِ سندس مٿ تي ڇٽي ويو.

هڪ دفعي ماڪ ۾ ڏاڍو ڏڪر اچي پيو. ڪنڀر جو به ڏنڌو نه ٻي هليو تنهن ڪري پريشان ٿي راجا جي ٽوڪرن سان گڏجي ٻوڏيس هليو ويو ۽ ڪنهن راجا وٽ کيس ٽوڪري ملي ويئي. راجا سندس منهن تي زخم جا نشان ڏسي سمجهيو ته هي ڪو بهادر ماڻهو ٿو ڏسجي. ڇو جو دشمن سان سامهون ٻيئي مٿاڙو ڪرڻ ڪري کيس هي زخم ٿيل ٿا ڏسجن. انهيءَ ڪري راجا کيس ڏاڍيءَ عزت سان ڏسندو هو ۽ ٻين راجپوتن کان به وڌيڪ کيس پائڻيندو هو. انهيءَ ڪري ٻيا راجپوت وري ساڻس دريغ ڀاءُ ڪرڻ لڳا پر راجا جي ڊپ ڪري کيس ڪجهه ڇٽي نٿي سگهيا.

اهي ۽ پڊڇڻر پانڊون وارو نه آهي پر پيو ڪو آهي.

گذه هن جون ڳالهينون ٻڌي سندس ٿنڊي ۾ ڦاسي ويو
 ۽ وري ساڻس گڏجي هليو. اهو نيڪ چيل آهي :-
 ”بدقسمتيءَ جي ڪري ئي ماڻهو ڄاڻي واپي به کوٽو ڪم
 ڪندو آهي. هن دنيا ۾ کوٽو ڪم ڪنهن کي وٺندو
 به آهي ڇا؟“

هن پيري ته شينهن حملي ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو ويٺو هو.
 گذه جتن ويجهو آيس تن کيس چنبو هڻي سندس کيل شتر
 ڪري ڇڏيائين. گذر کي ان جي سنڀال لاءِ چڱي شينهن ٺڌيءَ
 تي سنان ڪرڻ لاءِ ويو. هوڏانهن لقمي کاڌ لاءِ گذر جو
 وات پي-پاڻي پاڻي ٿيو تنهن ڪري هو پاڻ روڪي نه سگهيو
 ۽ گذه جي دل ۽ ڪن کائي ڇڏيائين. هوڏانهن شينهن سنان
 پاڻي ڪري، ديوتا جي پوڄا ڪري ۽ پٿرن کي پاڻي ڏيئي
 موٽيو ته ڏٺائين ته گذه جي دل ۽ ڪن غائب هئا. اهو ڏسي
 شينهن ٽپي باهه ٿي ويو. گذر کي ڪاوڙ مان چيائين ته
 ”اڙي دشت! هيءُ تو ڪهڙو ڪم ڪيو آهي؟ هن جي دل
 ۽ ڪن کائي منهنجو پوڄن تو جوڻو ڪري ڇڏيو آهي.“ گذر
 تنهن تي ڏاڍيءَ زمرتا سان کيس چيو ته ”هي سواهي! هن
 کي دل ۽ ڪن اصل هئا ئي ڪونه. پيءُ حالت ۾ هو هتي
 اچي توهان جو چنبو کائي به وري جيڪر ڪئن بهو دفعو
 اچي ها؟“ اهڙيءَ طرح هن جي ڳالهه تي وشواس ڪري
 ڪجهه حصو گذر کي ڏئي گذه کي شينهن کائي ويو. انهيءَ
 ڪري مان چوان ٿو ته :-

”هو آيو ۽ شينهن جي دهشت جهلي نه سگهيو. اهو
 ڪري پڇي هليو ويو. پر هن مورڪه کي ڪن ۽ دل
 هئا ئي ڪونه تنهن ڪري پڇي ويو ته به وري موٽي آيو.
 تنهن ڪري هي مورڪه! تو مونسان ڪپت نه ڪيو“

پنچنتر

لاء تيار ٿي ويهي ره. ”شينهن چيس ته ”پيارا، مونڪي
 ظاهران ظهور ٿسي هو پڇي ويو آهي. وري هو موٽي ڪئن ايندو؟
 تنهن ڪري تون بي ڪنهن جانور جي ڳولا ڪر.“ گذر کيس
 چيو ته ”ان ۾ تنهنجو ڇا؟ تون رڳو حملي ڪرڻ لاء تيار ٿي
 ويه.“ ان کانپوءِ گذر انهيءَ ساڳئي گڏهه کي ڪنهن هنڌ
 چرندو ڏٺو. گذر کي ٿسي گڏهه چيو ته ”واه، ڙي پاڻيڄا،
 واه! مون کي ڏاڍي سٺي هنڌ وٺي هلائين. مان ته موت جي
 منهن ۾ اچي ويو هيس. چڱو پلامونڪي ٻڌاء ته سهين ته اهو
 ڪهڙو جانور هو جنهن جي چنبي جي چوٽ کان مان پڇي
 نڪتو آهيان. اهو ٻڌي گذر کلي کيس چيو ته ”اڙي ماما،
 توکي ايندو ٿسي منهنجي مامي (گڏهه) توهان پاڪر پاڻو
 لاء چئن تيار ٿي تن تون گيدين وانگيان وٺي پڳو آهين. هوءَ
 تو کان سواءِ نه ٿي رهي سگهي. توکي پڇندو ٿسي اتي
 ترسائڻ لاءِ هن توکي پنهنجو ڪم هنيو. سندس ٻيو ڪو
 مطلب نه هو. تنهن ڪري موٽي هل. تو کان سواءِ هن ان جل
 رٿائڻ ڇڏي ڏنو آهي ۽ چوي ٿي ته ’جيڪڏهن لمبڪرڻ
 پنهنجو پٽي نه ٿيو ته مان پاڻ کي باهه ۾ ساڙي ڇڏينديس يا
 ٽپيءَ ۾ ٻوڙي ڇڏينديس. مان هن جو وچوڙو سهي نٿي
 ڳهان.“ انهيءَ ڪري ڪرپا ڪري موٽي هل. نه ته توتي
 ٿري هتيا جو پاپ پوندو ۽ پڳوان ڪامديو ٿوي ناراض
 ٿي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”سرڳ ۽ ٻر لوڪ جي خيالي سک جي ڦل جي ڪوجنا
 ڪندڙ، توري ٻڌيءَ وارا جيڪي مورڪ، سڀني سڪن
 جي کاڌ ۽ ڪامديو کي جيتيندڙ استريءَ جو تياڳ ڪري
 سنڀاسي يا ورڪت ٿي ويندا آهن اهي ڪامديو جي
 ڪوب ڪري مٿي اڳهاڙا، نوڙها، گيتروءَ جا ڪپڙا
 پائيندڙ، جتانون رکائيندڙ يا ڪوپرون ڪٽندڙ ٿي پوندا آهن.“

گڏه هُن جون ڳالهيون ٻڌي سندس ڦندي ۾ ڦاسي ويو
۽ وري ساڻس گڏجي هليو. اهو نيڪ چيل آهي :-

”بدقسمتيءَ جي ڪري ئي ماڻهو ڄاڻي واپي به کوٽو ڪم
ڪندو آهي. هُن دنيا ۾ کوٽو ڪم ڪنهن کي وٺندو
به آهي ڇا؟“

هُن پيري ته شينهن حملي ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو ويٺو هو.
گڏهه جڏهن ويجهو آيس تنهن کيس چنبو هڻي سندس کيل ختم
ڪري ڇڏيائين. گدڙ کي اُن جي سنڀال لاءِ ڇڏي شينهن ٺٽي
تي سٺان ڪرڻ لاءِ ويو. هوڏانهن لڳي ڪاٺ لاءِ گدڙ جو
واٽ پي-پاڻي پاڻي ٿيو تنهن ڪري هو پاڻ روڪي نه سگهيو
۽ گڏهه جي دل ۽ ڪن کائي ڇڏيائين. هوڏانهن شينهن سٺان
پاڻي ڪري، ديوتا جي پوڄا ڪري ۽ پٿرن کي پاڻي ڏيئي
موٽيو ته ڏٺائين ته گڏهه جي دل ۽ ڪن غائب هئا. اهو ٽسي
شينهن ٽپي باهه ٿي ويو. گدڙ کي ڪاوڙ مان چيائين ته
”اڙي دشت! هيءُ تو ڪهڙو ڪم ڪيو آهي؟ هُن جي دل
۽ ڪن کائي منهنجو پوڄن تو جوئر ڪري ڇڏيو آهي.“ گدڙ
تنهن تي ڏاڍيءَ نرمي سان کيس چيو ته ”هي سواهي! هُن
کي دل ۽ ڪن اصل هئا ئي ڪونه. پيءُ حالت ۾ هو هتي
اچي توهان جو چنبو کائي به وري جيڪر ڪئن ٻيو دفعو
اچي ها؟“ اهڙيءَ طرح هُن جي ڳالهه تي وشواس ڪري
ڪجهه حصو گدڙ کي ڏئي گڏهه کي شينهن کائي ويو. انهيءَ
ڪري مان چوان ٿو ته :-

”هو آيو ۽ شينهن جي دهشت جهلي نه سگهيو. ان
ڪري پڇي هليو ويو. پر هُن مورڪه کي ڪن ۽ دل
هئا ئي ڪونه تنهن ڪري پڇي ويو ته به وري موٽي آيو.“
تنهن ڪري هي مورڪه! تو مونسان ڪهت ته ڪيو پر

لاء تيار ٿي ويهي رهه. ”شينهن چيس ته ”پيارا، مونکي ظاهران ظهور ڏسي هو پڇي ويو آهي. وري هو موٽي ڪٿن ايندو؟ تنهن ڪري تون بي ڪنهن جانور جي ڳولا ڪر.“ گذر کيس چيو ته ”ان ۾ تنهنجو ڇا؟ تون رڳو حملي ڪرڻ لاء تيار ٿي ويهه.“ ان کانپوءِ گذر انهيءَ ساڳئي گڏهه کي ڪنهن هنڌ چرندو ڏٺو. گذر کي ڏسي گڏهه چيو ته ”واهه ڙي پاڻيڄا، واهه! مون کي ڏاڍي سٺي هنڌ وٺي هلائين. مان ته موت جي منهن ۾ اچي ويو هيس. ڇڳو پلامونکي ٻڌاء ته سهين ته رهو ڪهڙو جانور هو جنهن جي چنبي جي چوٽ کان مان ٻڃي نڪتو آهيان. رهو ٻڌي گذر کلي کيس چيو ته ”اڙي ماما، توکي ايندو ڏسي منهنجي مامي (گڏهه) توهان پاڪر پائڻ لاءِ جئن تيار ٿي تن تون گيدڻ وانگيان وٺي پڳو آهين. هوءِ تو کان سواءِ نه ٿي رهي سگهي. توکي پڇندو ڏسي اتي ترسائڻ لاءِ هن توکي پنهنجو ڪر هنيو. سندس ٻيو ڪو مطالب نه هو. تنهن ڪري موٽي هل. تو کانسواءِ هن ان جل ورتائڻ ڇڏي ڏنو آهي ۽ چوي ٿي ته ’جيڪڏهن لمبڪرڻ منهنجو پٽي نه ٿيو ته مان پاڻ کي باهه ۾ ساڙي ڇڏينديس يا پاڻيءَ ۾ ٻوڙي ڇڏينديس. مان هن جو وچوڙو سهي نٿي سگهان.“ انهيءَ ڪري ڪرپا ڪري موٽي هل. نه ته ٺوٺي استري هتيا جو پاپ پوندو ۽ پڳوان ڪامڊيو ٺوٺي ناراض ٿيندو. ڇو جو چيل آهي ته:-

”سرڳ. ۽ پرلوڪ جي خيالي سک جي ڦل جي کوجنا ڪندڙ، ٿوري ٻڌيءَ وارا جيڪي مورڪ، سڀني سڪن جي کاڌ ۽ ڪامڊيو کي جيتيندڙ استريءَ جو تياڳ ڪري سنڀاسي يا ورڪت ٿي ويندا آهن اهي ڪامڊيو جي ڪوپ ڪري مٿي اُگهاڙا، نوڙها، گيڙوءَ جا ڪپڙا پائيندڙ، جٽائون رکائيندڙ يا ڪوبريون کڻندڙ ٿي پوندا آهن.“

تي زور آندو ته جيڪڏهن تون اسان جو سچو ٻچو مامو آهين ته ڪنهن ڳوٺ ۾ وڃي اسان جي لائق ڪو ٻڌي ڳولهي آڻ. انهيءَ ڪري مان توکي آلي هلاڻ لاءِ ليلائي رهيو آهيان. گذرڻ جون اهي ڳالهيون ٻڌي ۽ گڏهين جي نالي ٻڌڻ سان گڏهه جي من ۾ ڪار جي پاونا جاڳي پئي ۽ هن کيس چيو ته ”پيارا، جيڪڏهن تئين آهي ته اڳيان ئي ۽ مان تنهنجي ڪڍ آڃان ٿو.“ هي باڪل ليڪ چيل آهي ته:-

”سندر سر ر واريءَ استريءَ کي ڇڏي دنيا ۾ ٻيو ڪو اميرت يا زهر آهيئي ڪونه سندس ميلاپ سان جان ۾ جان ايندي آهي ۽ ان جي وچوڙي ۾ حياتي هلي ويندي آهي.“

ٻيو به

”جنهن جي ميلاپ ۽ درشن کانسواءِ به رڳو نالو ٻڌڻ سان من ۾ ڪار جاڳي ٿو پوي انهيءَ استريءَ سان اک اڙاڻ ڪري جنهن جي من ۾ وڪار پيدا نه ٿئي ته اها هڪ تعجب جي ڳالهه آهي.“

اهڙيءَ طرح هو پٺياڃي گذرڻ سان گڏجي شينهن وٽ اچي پهتو. پٽڙا پوڳيندڙ شينهن به هن کي ڏسي چئن اُٿو مس ٿي گڏهه کيس ڏسي وٺي پڳو. ٻچڻ وقت شينهن کيس پنهنجي چنبي هٿ ۾ ڪوشش ڪئي پر ڪم نصيبيءَ ڪري سندس نشان گسي ويو. ان تي گذر جوش ۾ اچي شينهن کي چيو ته ”واهه سائين واهه! ڏٺي سين تنهنجي مڙسي! سامهون آيل هڪ گڏهه کي به نه ٿو ماري سگهين سو هاڻو آهين هاڻين سان مقابلو ڪرڻ.“ شرم وچان مشڪي شينهن کيس چيو ته ”اڙي! مان ڇا ڪريان؟ مان تيار ٿيل ٿي ڪونه هيس. نه ته هاڻي به منهنجو نشان نٿو گسائي سگهي.“ گذر چيس ته ”ڇڱو ته مان کيس وري هڪ دفعه ٿو وٺ وٺي ٿو آڃان. تون کيس مارڻ

”هي سوامي! مان بک ۾ ويا ڪل ٿي رهيو آهيان ۽ هڪ قدم به هلي نٿو سگهان. ان ڪري مان توهان جي شيوا ڪئن ڪري سگهندس؟“ شينهن تنهن تي چيس ته ”اڙي وڃ ۽ وڃي ڪنهن جانور جي ڳولا ڪر جنهن کي هن حالت ۾ به ماري سگهان.“ اهو ٻڌي گذر جانور جي ڳولا ڪندي ڪنهن ڀرسان واري ڳوٺ ۾ وڃي پهتو. اُتي هن لمبڪرڻ نالي هڪ ڏوري گڏهه کي ڏٺو جو تلاءَ جي ڪناري تي ڏاڍيءَ مشڪلات سان ڊيڻ جي گاهه کي کائي ٿي سگهيو. سندس ڀرسان وڃي گذر کيس چيو ”ماما، مان توکي نمسڪار ٿو ڪريان. گهڻن ڏينهن کانپوءِ تنهنجو ڊرشن ٿيو آهي. ٻڌاء ته تون هينئر ڪمزور ڇو ٿي ويو آهين.“ تنهن ئي لمبڪرڻ کيس چيو ته ”اڙي پاڻيڇا! ڇا ٿو پڇين؟ نردئيءَ ڏوييءَ ٻار ڍوڻائي پاسريون ٿي پڇي ڇڏيون آهن. کائڻ لاءِ وري گاهه ڇهتي به نٿو ڏئي. ڏسين وينو ته هي مٽيءَ سان مليل گاهه وينو کان. هاڻي ٻڌاء ته منهنجو سرير ڏورو نه ٿيندو ته ڇا ٿيندو.“ گذر چيس ته ”ماما! جي رئين آهي ته تون آجايو پيو گهين. مون سان گڏجي هل ته هڪ اهڙي سندر آستان تي هلي رهايان ۽ جتي پڪراجن وانگيان روح کي راحت ڏيندڙ ساڻو گاهه ٿي گاهه آهي. اُتي مان به توسان گڏ رهندس. ٻئي دؤج بهار ۾ ڳالهينون ٻولهينون ڪندا آئند سان پنهنجو وقت وٺيت ڪنداسين.“ لمبڪرڻ چيس ته ”اڙي پاڻيڇا! ڇهين ته سڄ نو ڀر آسان ڳوٺاڻن کي جهنگلي جانور شڪار ڪري کائي کپائي ٿا ڇڏين. بوءِ انهيءَ سندر آستان مان ڪهڙو سود وريو؟“ گذر چيس ته ”ماما، رئين نه ڇؤ. اُتي منهنجو ڏاڪو ڄميل آهي. پير ڪو اُتي پير به ٻائي نٿو سگهي. ڏويين جي ظلم کان ستايل اُتي ٿي گڏهيون به ٿيون رهن. اُتي رهڻ ڪري هو باڪل ٿلهيون مٽاريون ۽ جوان ٿي پيون آهن. انهن مون

وڃي ڇڻ ته گنگدت وري ڪوهه ۾ نه ايندو.

رائين ڇڻي ڳوهه کي روانو ڪري ڇڏيائين.

باندر واڳهوءَ کي چيو ته ”اڙي دشت! مان به گنگدت وانگيان وري منهنجي گهر مور ڪونه ايندس.“ اهو ٻڌي واڳهوءَ وراڻي ڏني ته ”هي مٿرا توکي رائين ڪرڻ واجب نه آهي. تون منهنجي گهر هل ته ڪرنگهنتا (پتي جي پلائيءَ کي نه مڃڻ) جي ڏوهه کان مان آجرو ٿيندس. نه ته مان هتي جو هتي پراڻ نياڳ ورت رکندس ۽ انجو پاپ توکي مڙهيندس.“ باندر تنهن تي چيس ته ”اڙي مور ڪه! ڇا مان لمبڪرڻ (ڊگهن ڪنن وارو) گڏهه آهيان جو آفت کي منهن سامهون ڏسي به پنهنجيءَ جان تان هٽ ڏوئي ويهان؟

”هو آيو ۽ شينهن جي دهشت جهلي نه سگهيو. ان ڪري پڇي هليو ويو. پر هن مور ڪه کي ڪن ۽ دل هٽائي ڪونه تنهن ڪري پڇي ويو ته به وري موٽي آيو.“ واڳهوءَ پڇيو ته ”پيارا، اهو لمبڪرڻ ڪير هو؟ آفت آيل ڏسي به ڪئن موت جي منهن ۾ اچي ويو؟ اهو سڀ ڪرڻا ڪري ٻڌاء.“

باندر چيس ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۲. شينهن ۽ گڏهه جي آکاڻي

ڪنهن جهنگل ۾ ڪرال ڪيسر (خوفناڪ بڻسڪن وارو) نالي هڪ شينهن رهندو هو. سندس هڪ نوڪر ٽوسرڪ (مٽيءَ جي رنگ وارو) نالي گدڙ هو جو سدائين سندس آڱيا جو پالن ڪندو هو. هڪ دفعي شينهن ڪنهن زبردست هاڻيءَ سان وڙهيو جنهن ڪري سندس بدن ۾ گهڻي نازڪ زخم ٿي پيا ۽ هو گهمي ڦري اصل نه پي سگهيو. ان جو نتيجو اهو نڪتو جو ٽوسرڪ به بک ۾ پاڻ ٿڌو لڳو ۽ ڏاڍو ڪمزور ٿي ويو. اهڙيءَ حالت ۾ هڪ ڏينهن هن شينهن کي چيو ته

بندوبست ڪرڻو آهي. ”گنگدت تنهن تي کيس چيو ته ”اڙي متر، منهنجي هوندي توکي چنتا ڪرڻ جي ضرورت نه آهي. جيڪڏهن تون مونکي ڪوهه مان ٻاهر وڃڻ ڏين ته ٻئي ڪوهه جي ڏيڏرن کي پيپلائي مان هتي وٺي اچان.“ تنهن تي پريهه درشن کيس چيو ته ”تون ته مونکي پائرن وانگيان آهين تنهن ڪري آءٌ توکي ڪڏهن هٿ ڪونه لڳائيندس. پر جي ٻين ڏيڏرن کي هن نموني وٺي ٿو اچين ۽ منهنجي پوڄن جو پرڀند ٿو ڪرين ته مان توکي پنهنجي پتا وانگيان پوڄيندس. تنهن ڪري ڀلي تون ٻاهر وڃ.“

گهڻن ئي ديوتائن کي دل ۾ مڃائيندو گنگدت ساڳيءَ چرخيءَ جي نوڙيءَ جي وسيلي ڪوهه مان ٻاهر نڪري آيو. پريهه درشن ڪيتري عرصي تائين گنگدت جي موٽڻ جي انتظار ۾ ويٺو رهيو. پر گنگدت نه موٽيو. پريهه درشن پاسي ۾ رهندڙ هڪ ڳوٺ کي چيو ته ”هي نيڪ عورت، تون منهنجي ٿوري مدد ڪر. گنگدت کي تون گهڻن ڏينهن کان سڃاڻين. تون کيس ڪنهن تلاءَ تي ڳولهي کيس منهنجو هي نياپو وڃي ڏي ته ”جيڪڏهن ٻيا ڏيڏر نٿا اچن ته تون اڪيلو ئي موٽي هليو آءٌ. مان تنهنجي جدائي نٿو سهي سگهان. جيڪڏهن مان توسان هٿ چراند ڪريان ته مونکي تنهنجو سنهن آهي.“ هن جي چوڻ موجب ڳوٺ ۾ گنگدت کي هڪ تلاءَ تي ڳولهي چيو ته ”هي گنگدت، تنهنجو متر پريهه درشن تنهنجي ڏاڍي انتظار ۾ ويٺو آهي. تنهن ڪري جلدي هل. هو توکي ڪو نقصان نه پهچائيندو. انهيءَ ڳالهه جو هن قسم ڪنيو آهي. تنهن ڪري تون ڪنهن به ڊپ ڊاءَ کان سواءِ اٿي هليو هل.“

اهو ٻڌي گنگدت چيو ته:—
 ”بکيو ماڻهو ڪهڙو باپ نه ڪندو آهي؟ ڪمزور ماڻهو
 نرڏئي ٿيندا آهن. هي نيڪ عورت! پريهه درشن کي

رهي ڇو جو سمورو ناس ٿي وڃي اهو سهڻو ڏاڍو
ڏکيو آهي.

”سياڻو ماڻهو ٿوري جي واسطي گهڻي جو هٿ وٺي
نقصان نه ڪرائيندو آهي. ٿوري سان گهڻي جو بچاءُ
ڪجي اها ئي سياڻپ آهي.“

اهو ارادو ڪري هو هڪ هڪ ڏيڏر هر روز نانگ کي
ڏيندو رهيو. هو به مقرر ٿيل هڪ ڏيڏر کي کائي لڪي ڇڏي
پن مان به ڪسرون ڪڍندو هو. ڇو جو اهو نيڪ ڇيل
آهي نه.

”ميرن ڪهڙن سان ماڻهو جتي ڪٿي ويهي سگهندو
آهي. اهڙيءَ طرح چرتر جو ڪريل ماڻهو به ڪهڙو به
ٿرو ڪم ڪندي هپڪندو نه آهي.“

هڪ ڏينهن اهو نانگ پن ڏيڏرن سان گڏ گنگدت جي
پٺ پئمادت کي به کائي ويو. اهو ڏسي گنگدت کي ڏاڍو
ڏک ٿيو. اوچنگارون ڏئي روئڻ لڳو ۽ پاڻ کي ڌڪارڻ لڳو.
ان تي سندس استريءَ کيس چيو ته:-

”پنهجي سائين کي مارائي هاڻي تون اڃا ڇو ٻيو
روئين؟ پنهنجن سائين جي مارجي وڃڻ تي هاڻي اسان
کي ڪير بچائيندو؟“

تنهن ڪري هاڻي به تون ٻاهر نڪري وڃ. پنهنجو
بچاءُ ڪر ۽ هن کي مارڻ جو ڪو آپاءُ سوچ.“ اها صلاح به
گنگدت کي نه آڻي. ڪجهه ڏينهن ۾ پري درشن سڀني
ڏيڏرن کي کائي خلاص ڪري ڇڏيو. رڳو گنگدت وڃي
بچيو. پري درشن گنگدت کي چيو ته ”آڙي گنگدت، مون
کي به لڳي آهي. سڀ ڏيڏر خلاص ٿي ويا. تون مون کي
هتي وٺي آيو آهين تنهن ڪري منهنجي پوڄن جو توکي ٿي

تون پنهنجن سائين مان رڳو هڪ هڪ مون کي کائڻ
ڏيندو وڃ ۽ مان هتي رهيو پيو هوندس. ٻيءَ حالت ۾
سڀني کي هڪدم خلاص ڪري ڇڏيندس.“ اهو ٻڌي
فدات ڏاڍي فڪر ۾ پئجي ويو. وياڪل ٿي من ۾ سوچڻ
وڌو ته ”اڙي، مون ڇا ڪيو جو هن نازگهه کي هتي وٺي آيس؟
ڪڏهن هاڻي کيس منع ٿو ڪريان ته هي سڀني جو ڪم
هي ڇڏيندو. اهو برابر چيل آهي ته:-

”پاڻ کان نهايت وڌيڪ شڪتي شالي شتروءَ سان ڇڪو
مترتا جو ناتو ٿو ڳنڍي سر ڇڪي زهر جي گوري ٿو
کائي. ان ۾ ڪوبه شڪ نه آهي.“

تنهن ڪري لاچار هن جي لاءِ پنهنجن سائين مان روز هڪ
جو بگهه ڪڍڻو پوندو. ڇو جو چيل آهي ته:-
”سڀ ڪجهه ڦري وٺڻ لاءِ شتروءَ کي تيار ٿيل ڏسي
حال في الحال ٿورو گهڻو ڏئي ڪجهه وقت لاءِ کيس
تاري ڇڏجي جتن سمند پاڻيءَ ۾ رهندڙ وڊوا اُگهيءَ
کي ٿورو ٿورو پاڻي سڪائڻ لاءِ ڏئي پيو کيس
هلائيندو آهي.“

اُهوڙيءَ طرح
”جيڪو ڪمزور ماڻهو زوراور جي گهرڻ تي خوشيءَ سان
کيس هڪ ڪٽو به نه ٿو ڏي يا ڏيکاريل شيءِ کيس
نه ٿو سڙائي ته اهو ساڳيو ئي ماڻهو ڌمال مال مان ٿي
کيس مٿن جا ڪي ڏيندو آهي.“

ساڳيءَ طرح

”ڇڏهن ڏسجي ته سڀ ڪجهه هٿن مان هلي وڃڻ ٿو
آهي تڏهن سياڻي ماڻهوءَ کي ڪهي ته آڏو ڇو پاڻمراد
نڀاڻ ڪري ڇڏي. باقي بچيل سان پنهنجو ڪم هلائيندو

پنهنجي ڪٽنب جو ويري مون کي آجيوڪا جو سولو ساڌن
 ٻڌائي رهيو آهي. اُتي رهي مزي سان پيو ڏيڏر کائيندس.
 ڇو جو نيڪ چيل آهي ته:-

”جنهنجون اندريون ڪمزور ٿي ويون هجن ۽ آجيوڪا
 جو ڪو وسيلو نه هجيس ته انکي اهڙو نمونو وٺڻ کپي
 جتن کيس سهوليت سان روزي ملندي رهي.“

اهو ويچار ڪري پريهه درشن چيو ته ”جيڪڏهن ائين آهي
 ته اڳيان ٿي هل ته مان به تنهنجي ڪڍ وٺي اُتي پهچي وڃان.“
 گنگدت کيس چيو ته ”هي پريهه درشن، مان توکي چڱيءَ طرح
 اُتي وٺي هلندس ۽ ٿاڻيڪو ڪندوسان. پر منهنجي ساٿين
 جو بچاءُ ڪج. جيڪي ڏيڏر آڏ ڏيکاريندو وڃان ۽ رڳو انهن
 کي کائڻ ڏيان.“ پريهه درشن کيس چيو ته ”اڄ کان وٺي تون
 منهنجو متر آهين. تون ٻڌ نه ڪر. تنهنجي چوڻ موجب ئي
 مان پنهنجي ڪارروائي ڪندو رهندس.“ ائين چئي هو پر
 مان ٻاهر نڪتو ۽ گنگدت کي پاڪر پائي ساڻس گڏجي هليو.
 ڪوبه وقت پهچي گرڻيءَ جي وسيلي پريهه درشن کي هيٺ
 لائين ۽ کيس هڪ پرهره لاءِ جاءِ مقرر ڪري ڏنائين.
 گنگدت سان جيڪي ڏيڏر چپ پيل هئا سي کيس ڏيکارايائين.
 پريهه درشن انهن سڀني کي آهستي آهستي کائيندو ريو.
 اهڙيءَ طرح ڏيڏرون جي ختم ٿيڻ تي پريهه درشن گنگدت
 کي چيو ته ”کاڌي جي لاءِ هاڻي پيو ڪو پوڄن ٻڌاءُ. مونکي
 هتي وٺي آيو آهين ته کاڌي جو پرهند توکي ئي ڪرڻو آهي.“
 گنگدت کيس چيو ته ”هي متر، تنهنجو ڪم پورو ٿيو. هاڻي
 تون وري ساڳيءَ طرح چرخيءَ جي رستي موٽي وڃين ٿو
 سگهين.“ پريهه درشن کيس چيو ته ”اڙي گنگدت، هيءَ
 تنهنجي هلت ته واجب نه آهي. هيئنتر مان ڪيڏانهن موٽي
 ويندس؟ منهنجي پرهره بهي ڪنهن اچي ڏيرو ڏمايو هوندو.“

”جنهن کان ڪنهن جو موت ٿيندڙ هجي اهو سڀني ۾
سندس اوڏو نه ويندو. پوءِ تون هيءَ مورڪتا جي ڳالهه
ڪئن ٻيو ڪرين؟“

گنگدت تنهن تي کيس چيو ته ”جيڪي تون چولين ٿو سو
سورنهن آنه سچ آهي. تون اسان جو سپاويڪ شترو آهين.
پر منهنجي دشمنن مونکي ڏاڍو سوڙهو گهٽيو آهي، تنهن
ڪري سندن آڻ مڃي تو وٽ آيو آهيان. ڇو جو چيل آهي ته:-
”جڏهن سڀ ڪجهه ناس ٿي وڃي ٿي هجي ۽ جان جو ڪم
۾ هجي ته ان وقت شتروءَ کي به پازڻ ڳڻي ۾ پائي
مڃائجي ۽ پنهنجي حياتي ۽ ماڪيت بچائجي.“

پريه درشن تنهن تي کيس چيو ته ”لوڪي ڪنهن آزاريو آهي؟“
گنگدت انهن تي کيس چيو ته ”منهنجي عزيزن تي.“ پريه درشن
کانئس پڇيو ته ”منهنجي رهڻ جو هنڌ ڪوھ، ڍنڍ، ٺلاڪ، نديءَ
يا ٻئي ڪهڙي هنڌ آهي؟“ گنگدت جواب ۾ چيو ته ”هڪ
سوڙهي ڪوھ ۾.“ پريه درشن چيس ته ”پيرن کانسواءِ مان ان
ڪوھ ۾ گهري ڪئن سگهندس ۽ جي گهران به ته مونکي رهڻ
لاءِ پر اتي ڪٿان ملندو جتي آءٌ ويهي تنهنجن مائٽن کي
هلاڪ ڪريان. ڇو جو چيل آهي ته:-

”سياڻي ماڻهوءَ کي رڳو اها شيءِ کانڻا کپي جا ڳيسجي
سگهجي، کانڻا کانپوءِ ٻجي سگهي ۽ پٽڻ کان پوءِ نندرسٽيءَ
کي فائدو پهچائي.“

گنگدت کيس چيو ته ”تون مون سان گڏجي هل. مان توکي
آسانيءَ سان اتي وٺي هلندس. ڪوھ جي پاڙ وٽ هڪ غشا
آهي. ان ۾ ويهي تون پنهنجي ڪارروائي ڪري سگهندين.“
اهو ٻڌي پريه درشن من ۾ ويچار ڪيو ته مان هوئنن تي ٻڌو ته ٿيو
آهيان. مشڪل سان ڪو ڪوئو مس ٿو ڦاسائي سگهان. هي

ڪرائجي. ڇو جو ائين ڪرڻ سان پنهنجي هٿان ڪجهه نه ويندو ۽ دشمن نابود ٿي ويندو.

”ڪندو ٻيهر ۾ ڇڏي ويندو آهي ته کيس ٻئي ڪندي يا سٽيءَ سان ٻاهر ڪڍبو آهي. اهڙيءَ طرح ٻڌيمان کي ڪي به زبردست دشمن جو زبردست دشمن سان مقابلو ڪرائي پنهجي ڇڏي ستياناس ڪري پنهنجو بچاءُ ڪري.“

اهو ويچار ڪري ڏر جي ٻاهران بهي نازڪ کي سڏ ڪرڻ لڳو ته ”هي پري درشن، هي پري درشن! ٻاهر نه اچ.“ اهو ٻڌي نازڪ خيال ڪيو ته ”هي سڏ ڪندڙ پنهنجي ذات جو نه ٿو سمجهي ۾ اچي. سندس ڳالهائڻ ٻئي نموني جو آهي.“ وري منهنجو ڪنهن سان رستو ئي ڪونهي جو هن نموني سڏي تنهن ڪري ساوڌان ٿي مون کي پنهنجي قلعي ۾ ئي رهڻ ڪي چيستن پڪ ٿئي ته هو آهي ڪير. ڇو جو چيل آهي نه:-

”برهسپتيءَ چيو آهي ته جنهن جي خاندان، همت چلت، سپاءُ ۽ رهڻ جي جاءِ جي خبر نه هجي ان سان مٽر نه ڪجي.“

شايد ڪوئي منتر، مرليءَ يا ٻولين جي وسيلي مون کي منڊڻ چاهيندو هجي يا ماڳهين ڪو دشمنيءَ جي بدلي وٺڻ لاءِ مون کي کائڻ جي خواهش رکندڙ هجي.“ اهو خيال ڪري هن جواب ۾ چيو ته ”اڙي تون ڪير آهين؟“ تنهن ئي کيس وراڻي ملي ته ”مان گنگد نالي ڏيڏرن جو راجا آهيان تون سان مٽر ٻڌڻ ٿو چاهيان.“ پري درشن تنهن ئي کيس چيو ته ”اڙي هيءَ ته تون عجيب ڳالهه ٿو ڪرين! ڪڏهن به ڪانين جي نه پاڻ ۾ مٽر ٿي آهي؟ ڇو جو:-“

منهنجي استري تنهنجي دل ڀلا ڪيڏانهن ڪندي؟ تنهن ڪري تون مهمان ٿي منهنجي گهر هل. تنهنجي پاڇائي ڏاڍي انتظار ۾ هوندي.“ باندر تنهن تي کيس چيو ته ”اڙي بي ايمان، دشت! اکر هتان. مان قيام ڪين ههندس، ڇو جو چيل آهي ته:-
 ”بکيو ماڻهو ڪهڙو پاپ نه ڪندو آهي؟ ڪمزور ماڻهو
 ڀرڻي ٿيندا آهن. هي نيڪ عورت! پر ڏرشن ڪي
 وڃي ڇو ته گنگدت وري ڪوهه ۾ پير نه پائيندو.“
 واڳهو ڇيو ته ”اهاو ڪئن؟“
 باندر ڇيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۱. ڏيڏرن جي راجا ۽ ڏاڏن جي آکاڻي

هڪڙي ڪوهه ۾ گنگدت نالي ڏيڏرن جو راجا رهندو هو. سندس متن مائٽن کيس ڏاڍو هلاڪ ڪيو. تنهن ڪري هو ڪوهه جي ڪرڙيءَ تي چڙهي ٻاهر نڪري آيو ۽ ويچار ڪرڻ لڳو ته انهن پنهنجن متن مائٽن کي ڪئن جوڳي سيڪت ڏيان. ڇو جو چيل آهي ته:-

”محيبت جي وقت جنهن نقصان پهچايو هجي ۽ تڪليف ۾ ڏسي جنهن ٺٽولي ڪئي هجي، انهن ٻنهي کي سيڪت ڏيڻ واري ماڻهوءَ کي مان سمجهندس ته ڇڻ ٺٽون جنم ورتو آڻائين.“

انهيءَ نموني ۾ به، ٻچائي رهيو هو ته ٻريان هڪ ڪار بهر نانگ کي پنهنجي ڏر ۾ گهرندو ڏٺائين. دل ۾ ارادو ڪيائين ته انهيءَ نانگ کي ڪوهه ۾ وٺي هلاان ۽ کيس انهن نالي جي متن مائٽن جي وچ ۾ هلي ويهاريان جتن انهن سڀني جي صفائي ڪري ڇڏي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”پنهنجي ڪارج مڌ ڪرڻ لاءِ دشمن کي ٻئي ڪنهن دشمن سان اٽڪائي ڇڏجي. ٻوان جو ٻوان سان مقابلو

وڻ مان پنهنجي دل ڪڍي ڏي ته هن چنڊيءَ استريءَ جو وڃي ضد پورو ڪريان.“ واڳهو بانڊر کي موٽائي ڪناري تي وٺي آيو. بانڊر ته من ئي من ۾ ديوتائن جون سڪائون پي باسيون. پاڻ کي ڪناري تي سلامت ڏسي هن هڪدم وڻ تي وٺي ٿپو ڏنو ۽ ويچار ڪرڻ لڳو ته ”جان بچي ته لک ڪٿيا“ چو جو:-

”بي ويساهيءَ تي نه ويساهه اصل نه ڪجي پر چيڪو ويساهه ڄمائي وشواس پائر بڻجي اُن ئي به ويساهه نه ڪجي. ويساهه مان پيدا ٿيل ٻپ ماڻهوءَ کي پاڙ کان پٽي ڇڏيندو آهي.“

”اڄ منهنجي نئين جنم جو ڏينهن آهي.“ اُهڙيءَ طرح بانڊر من ۾ سوچي رهيو هو ته واڳهوءَ کيس چيو ته ”متر، ڏي پلا پنهنجي دل ته تنهنجي پاڇائيءَ کي ڪارائي خوش ڪريان.“ بانڊر کلي ڪري ۽ کيس ڌمالي چيو ته ”هي مورڪ، دغا باز، ڪپتي توکي ڌڪار هجي! ڇا ڪنهن کي به دليون به ٿينديون آهن؟ هليو وڃ هتان. وري هن ڄمونءَ جي وڻ خيٺان نه اچج.“

”هڪ دفعه دغا ڪندڙ متر سان چيڪو وري ميلاب وڌائڻ چاهيندو آهي اُن جو ائين موت ٿيندو آهي جئن خچر جي ماديءَ جو گريوئي ٿيڻ سان.“

اِهو ٻڌي واڳهوءَ جا ٺپ ٿي ٽري ويا. هو دل ۾ چوڻ لڳو ته ”مون ڏاڍي مورڪتا ڪئي جو هن سان پنهنجيءَ استريءَ جو ڳجهه سايو وري ڪوشش ڪري ڏسان. من مون تي وشواس ڪري وڃي!“ اِهو ويچار ڪري کيس چيائين ته ”هي متر، مون ته ڇڙو ڪري توکي چيو ته منهنجيءَ استريءَ کي تنهنجيءَ دل جي ضرورت آهي. مون ته تنهنجي آزمائش تي ورتي

ڪري منهنجيءَ پٺيءَ تي چڙهي ڪنهن به ڊپ ڊاءَ کان سواءِ
اوڏائون هل. ”اھو ٻڌي باندر کيس خوشيءَ وڃان چيو ته
”جيڪڏهن تئين آهي ته پوءِ ڏير ڇو ٿو ڪرين؟ جلدي هل.
مان تنهنجيءَ پٺيءَ تي چڙهي ٿو ويهان.“ تئين چئي باندر
واڳھوءَ جي پٺيءَ تي چڙهي ويٺو ۽ واڳھو سمند ۾ تيز رفتار
سان هلايو لڳو. وڃ سمند ۾ چئن پنهنجي رفتار وڌيڪ تيز ڪرڻ لڳو
تئين باندر کيس چيو ته ”هي ڀاءُ، تون آهستي آهستي هل. پاڻيءَ
جي ڇولين منهنجي سر ۾ ڪي پساڻي ڇڏيو آهي.“ واڳھوءَ به سمجهيو
ته ”هاڻي باندر ڪيڏانهن وڃي سگهندو؟ سمند جي وچ ۾ سوڳھو
ڦاٿو آهي. تنهن ڪري کيس چوڻ سڄيءَ حقيقت مان واقف
ڪريان چئن پنهنجي اُشت ڏيو جو سمرو ڪري مرو لاء تيار
ٿي هلي؟“ تئين خيال ڪري هن باندر کي چيو ته ”هي
مرو، مون توکي پنهنجيءَ استريءَ جي ڳالهين سان پٺيلائي
مارڻ لاءِ هتي آندو آهي. تنهن ڪري تون هاڻي پنهنجي
اُشت ڏيوڻا جو سمرو ڪر.“

باندر تنهن تي کيس چيو ته ”مون تنهنجو ڪهڙو گناهه
ڪيو آهي جو مونکي مارڻ هليو آهين؟“ واڳھوءَ کيس چيو
ته ”چئن جي کاٻا ڪري اميرت جهڙي رس سان ڀريل تنهنجي
دل منهنجي استري کاٻا ٿي چاهي. تنهن ڪري مون کي
چالبازي ڪرڻي پئي. باندر کي به ترٽ دماغ ۾ ڪا ڳالهه
سجھي آئي تنهن کيس جواب ڏنو ته ”هي پيارا، جي تئين
آهي ته تو مونکي اُتي چوڻ چيو. ڇو جو مان پنهنجي دل
هميشه ڇهونءَ جي رڻ جي ڏرم لڪائي رکندو آهيان. اُتي
چئين ها ته مان هڪدم پنهنجي پاڻيءَ لاءِ توکي اها دل ڪڍي
ڏيان ها. مون کي جو تون دل کان سواءِ ٿو وٺي هلين ته اُن مان
تنهنجو ڪارج سونڍو ٿي ڪين.“ تنهن تي واڳھوءَ کيس چيو
جيڪڏهن تئين آهي ته مان توکي موٽائي وٺي ٿو هلاان.

’برهم هتيا، چوري، شراب پيئڻ ۽ نيم جي پيئڻ ڪرڻ وارن لاءِ مهاتمان پرائشچيت چيا آهن پر ڪرنگهن جي لاءِ ڪوئي پرائشچيت نه آهي.’

تنهن ڪري جيڪڏهن منهنجي ڏير کي پنهنجي گهر آڻي سندس آدرستڪار نٿو ڪرين ته منهنجي ملاقات توسان وري برلوك ۾ ٿيندي. آڄ هن سان جهڳڙو ڪندي وقت گذري ويو. تنهن ڪري مان تو وٽ ڏير سان آيو آهيان. هاڻي توکي مون سان هلڻو ئي پوندو. تنهنجي پاڇائي سٺا وستر بهري، هار سينگار ڪري، دروازي جي چائٽ کي اُٺن ۽ ڪيلي جي پنن سان سينگاري تنهن جي سواگت لاءِ انتظار ۾ بيٺي آهي.

بائدر چيو ته ”منهنجيءَ پاييءَ جو چوڻ نيڪ آهي. ڇو جو:-

”ڪوري جڏهن تانيءَ ۽ پيٽي مان تيار ٿيل ڪهڙي کي پاڻ ڏانهن پيو ڇڪيندو آهي اهڙيءَ طرح جيڪو لاهي متر پٽي کي پاڻ ڏانهن پيو ڇڪيندو پر پاڻ وٽس ويندو ئي نه آهي ته اهڙي متر جو ٻڌيمان ماڻهو تيار ڪري ڇڏيندا آهن.

”ڏيڻ ۽ وٺڻ، ڳجهيون ڳالهيون ٻڌڻ ۽ ٻڌائڻ، ڪاٺ ۽ ڪارائڻ اهي مترتا چون ڇهه مکيه نشانيون آهن.“

پر مان آهيان جهنگ جو جانور ۽ تون رهين ٿو باڻيءَ ۾. پوءِ مان تنهنجي گهر هلي ڪئن سگهندس؟ تنهنڪري پاييءَ کي هتي ئي وٺي آڃ ته کيس پرڻام ڪري مان سندس آسپاس وٺان.“

واڳهو تنهن ئي کيس چيو ته ”هي متر! منهنجو گهر سمند جي پوئين ڪناري تي هڪ رڻڻيڪ هنڌ تي آهي. تنهن

ٻانڌري وسي رهي آهي جنهن کي پنيلاٺ لاءِ سوين
ستون پيو سٿين. تنهنجي دل ۾ نه منهنجي لاءِ ڪا
جڳهه آهي. پوءِ منهنجي پيرن تي ڪري مونسان
ٺٺولي ڇو ٿو ڪرين؟

اها ٻانڌري جيڪڏهن تنهن جي ٻراڻ پياري نه آهي ته
منهنجي چوڻ تي ڇو ڪين ٿو کيس ماري؟ جيڪڏهن اهو
ٻانڌر آهي ته پوءِ هو ڀلا توسان ايترو پريم ڇو ڪندو؟ وڌيڪ
مان توکي ڇا چوان؟ جيڪڏهن هن جو ڪليجو مونکي نه ٿو
آڻي ٿين ته مان ان ڇل ورتائڻ ڇڏي ٿي ڏيان ۽ اهڙيءَ طرح
پنهنجو آنت آڻينديس. اهو منهنجو پڪو فيصلو ڪري سمجهو.
هنجو اهو پڪو ارادو سمجهي چنتا ۾ وياڪل ٿي واڳهو من
۾ چوڻ لڳو ته:-

”سريس (پيءُ)، مورڪ، ناري، ڪيڪڙو، مڇي، نير ۽ شراڻي
ڪنهن کي هڪ دفعو به چنڀڙيا نه کيس سڌرو ڪونه
ڇڏيندا.“

تنهن ڪري مان ڇا ڪريان؟ مان هن کي ڪئن ٿو ماري
سگهان؟ راتين ويچار ڪندو هو ٻانڌر وٽ آيو. کيس دير سان
آيل ڏسي ٻانڌر به ڪجهه هٻڪي کانئس پڇيو ته ”مٿس تون
اڄ دير سان ڇو آيو آهين؟ تنهنجي چهري تي اڄ اها
هڪ ئي نه آهي. هميشه وانگيان ڪو سلوڪ به نٿو پڙهين؟“
واٽوءَ تنهن تي کيس وراڻي ڏني ته ”تنهنجي پايي مون تي
اڄ ڏاڍو ڪاوڙي آهي. هوءَ ئي چوي ته ’اڙي ڪرنگهن!
تون وري مون کي پنهنجو منهن نه ڏيکار ڇانه ڇو جو روز
تون وڃي پنهنجي مٿس جو مٿو ٿو کائين پر کيس هڪ دفعو
نه پنهنجي گهر آڻي سندس خاطر داري نه ڪئي آئيئي. تو
جهڙن لاءِ ڪوبه برائيت نٿو ٿي سگهي. ڇو جو چيل آهي ته:-

ٿي ڏي ته اها ڪائي مان ٻڌاي ۽ موت کان چوٽڪارو پراپت
 ڪري هميشه توهان سان آندو پر وقت گذاريندي رهان. ”واڳهو ۽
 کيس چيو ته ”پياري، مٿان لائين چيو آئيئي! هن سان ته
 منهنجو پاڻن جهڙو رستو ٿي ويو آهي ۽ وري منهنجو ڦل ڏانا
 (ميون جي بخشيش ڪندڙ) آهي. اُنڪي آءُ ڪٿن ماريئس؟
 تنهن ڪري انهيءَ هٿ تان هيٺ لهي وڃ. چو جو:-
 ”هڪڙي ڀاءُ کي ساڳي مانا جنم ڏيندي آهي پر ٻئي
 کي وچن ڏئي ڌرم جو ڀاءُ ڪيو آهي. ڌرم جي ڀاءُ
 جو ڌرم جو سڳي ڀاءُ کان به وڌيڪ آهي.“
 واڳهو ۽ جي استريءَ چيو ته ”تو ڪڏهن به منهنجي ڳالهه
 نه ٿا ڏاري آهي. مان سمجهان ٿي ته اها ڪا باندري آهي جنهن
 جي پيرن ۾ سڄو ڏينهن تون اُٿي ٿو گذارين. مون هاڻي توکي
 چڱيءَ طرح ڄاڻو آهي. چو جو:-
 ”ڪنهن به ڳالهه جو جواب تون سڌيءَ طرح نٿو ڏين.
 جيڪي گهران ٿي سو به نه ٿو آئين. رات جو باهه جي
 اُٺن وانگيان گرم ۽ اڀا ساهه ٿو ڪڍين. گلي لڳل ۾ ڊرائي
 ٿو ڏيکارين. مني ڏاڍ ۾ مزو ٿي ڪونه ٿو اچيئي. هي
 ڪپتي! انهيءَ مان، مان سمجهان ٿي ته منهنجي من
 ۾ مون کان وڌيڪ بي ڪا پياري وسي رهڻ آهي.“
 اهو واڳهو پنهنجيءَ استريءَ جي پيرن تي ڪري پيو
 کيس پنهنجيءَ هنج ۾ ويهاري مٿي منت ڪرڻ لڳس ته:-
 ”هي پراڻن کان پياري، تنهن جي چرڻن تي جهڪي هميشه
 تنهنجو چاڪر ٿي رهڻ مون سوڪار ڪيو آهي ته
 به ڪاوڙ ٿي ڪرين؟“
 واڳهو ۽ جي استريءَ به اکين ۾ آنسون آڻي کيس چيو
 ”هي ڪپتي! تنهن جي من ۾ ته اها ثقلي سونهن و

يا اٿو ٿنڌڙ، مورڪ يا پنڊت، سرڳ ۾ پهچائڻ لاءِ ڀل
جي سمان آهي.

”منو مهاراج چيو آهي ته وٺڻو ڏيو پوري ٿيڻ تي يا
شراڙ ۾ ڪو اٿڻي آچي ته ان کان رهڻ جو هٿ ڄاڻي،
ڪل ۽ وڊيا بابت نه پڇجي.“

”وٺڻو ڏيو سماپت ٿيڻ تي گهڻو پنڊت ڪري آيل ۽ ٿڪل
اٿڻي ۽ چي چيڪو شيوا ڪندو آهي ان کي سرڳ
ملندو آهي.“

”جنهن جي گهر مان آيا ساهه ڪڍندو اٿڻي نراس ٿي
ويندو آهي انجا پٿر (پرلوڪ ۾ ويل سنڀندي) ۽
ديوتاؤن کانئس پنهنجو منهن ڦيري ڇڏيندا آهن.“

ائين چئي بانڊر واڳهوءَ کي سواڊي ڄمون ڏنا. واڳهوءَ به
ڄمون کائي ڪيتريءَ دير تائين بانڊر سان ڳالهون ٻولهون
ڪري سمنڊ ۾ پنهنجي گهر هليو ويو. اهڙيءَ طرح روز وڻ
جي ڇايا ۾ ويهي پئي ڄمون به کائيندا هئا ۽ گيان گوشت
به ڪندا هئا. ڏوڏي کائي رهڻ کانپوءِ جيڪي ڄمون ٻچندا
هئا سي واڳهوءَ ڀاڙ سان کڻي ويندو هو ۽ وڃي پنهنجيءَ
استريءَ کي کائڻ لاءِ ڏيندو هو.

هڪ ڏينهن واڳهوءَ جي استريءَ پنهنجي پٽيءَ کان پڇيو
ته ”آمريت جهڙا هيءُ ڄمونءَ جا ڦل هر روز تون ڪٿان تو
آئين؟“ تنهن تي واڳهوءَ کيس چيو ته ”رڪت مک نالي هڪ
بانڊر منهنجو مٿر آهي. اهو پرير سان هي ڦل مونکي ڏيندو
آهي.“ ان تي واڳهوءَ جي استريءَ چيو ته ”جيڪو سدائين
هن قسم جا آمريت جهڙا ڦل کائيندو تو رهي ان جي دل به
آمريت سان ڀرجي ويئي هوندي. هاڻي جيڪڏهن توکي
پنهنجيءَ استريءَ جي ضرورت آهي ته ان جي دل مونکي

لبڌ پڙ ٿاڻش

لبڌ پڙ ٿاڻش (لڌل جو گم ٿيڻ) نالي چوڻون تندر شروع
ٿو ڪجي جنهن جو پهريون سارو ڪهي آهي:-

”سنگت جي سمي ۾ جنهن جي مت نه ٿي مارجي وڃي
اهو سمند جي وچ ۾ ويل باندر وانگيان مشڪلاتن مان
پار لنگهي ويندو آهي.“

انهيءَ بابت هيٺين ٻڌڻ ۾ ٿو اچي:-

ڪنهن سمند جي ڪناري تي هڪ وڏو جمن جو وڻ
هو جنهن مان ٻارهن ئي مهينا ميوو ملندو رهندو هو. ان
وڻ تي رڪت مک (ڳاڙهي منهن وارو) نالي باندر رهندو
هو. هڪ دفعي ڪرال مک (خونڪ منهن وارو) نالي هڪ
واڳهو سمند مان ٻاهر نڪري ڪناري جي نرم واريءَ تي
وڻ جي هيٺان اچي ويٺو. رڪت مک کيس چيو ته ”تون
منهنجو آٿڻي (مهمان) آهين. انهيءَ ڪري اميرت جي سوا
جهڙا هي ڪارا جمن مان ٺوڪي ڏيان ٿو، اهي سويڪار ڪر.
چو جو:-

”وٺڻو ڏيو ڪرم کان پوءِ آيل ڪهڙو به آٿڻي وٺندڙ

* رسوئي تيار ٿيڻ تي ڪاٺ کان اڳ ڊيوتائن جي نمت
پهريائين تيار ٿيل پوڄن جي سڀني قسمن مان ٿورو ٿورو ڌرو
گڏي آڱيءَ ۾ وجهجي. ان کان پوءِ گهٽ ڪٽي ۽ ڪاٺو کي
سڄي کاڌي مان ملائي گهٽ ۾ گهٽ هڪ گرهه ڏجي. ان
ڪري ڪي وٺڻو ڏيو ٻلي ٿو چڻجي. ان کان پوءِ ڪنهن آٿڻيءَ
کي به ضرور ڪارائتو آهي.

تنتہر چوٹون
لبتہ پرگاش

”تمهي لوڪن کي ڇڏيندڙ مانڌاڻا راجا ڪيڏانهن هليو
 وڃو؟ ستيم ورت (سچ جي پرڳڻا تي پورو) مهاراجا
 پيشمر بڻاهه ڪئي آهي؟ جنهن ديوتائن تي به راج ڪيو
 اهو راجا نهئس ڪٿي آهي؟ سریشٺ شاسترن جو ڄاڻو
 (گيتا جو اُپديش ڏيندڙ) ڀڳوان ڪرشن ڪٿي آهي؟
 اهي سڀئي لائدر جي آسٽ تي ساڻس گڏ ويهندا هئا.
 هاڻي، گهوڙا ۽ رت سندن دروازن تي هميشه تيار
 بيٺا هوندا هئا. ٻاوان ڪال سيني کي پيدا ڪري وري
 کين ميساري ڇڏيو.

”اهيئي راجائون، اهيئي منترِي، اهيئي سندر استريون،
 اهيئي باغ باغيچا! ڪال هڪ ئي دفع انهن تي نظر
 ڦيرجي ته سڀ اڻوڻ ٿي ويا.“

اهڙيءَ طرح مستاني هاڻيءَ جي ڪن وانگيان چنڊل راج
 لڪشمي پراپت ڪري نياءَ پوربڪ پرجا جي پالنا ڪري
 راج جو سڪ ماڻو.“

ڪيان ڪڏهن به هڪ هنڌ ٽڪاءُ نه ڪندي آهي. دشمن
 سنگهه وانگيان ڪڏهن به توڙ تائين نه ٺاهيندي آهي.
 گج جي زهر وانگيان لاعلاج، شارب جي بادل وانگيان ٿوريءَ لالائي
 ٿاڙاهن، پوري واري، پاڻيءَ جي بد بدن (ٿوڪڻ) وانگيان
 ڪدم ناس ٿيندڙ، سڀني ۾ پراپت ٿيل پدارثن وانگيان تمام
 وڏو وقت سک ٿيندڙ هن لڳي ٿي ڪڏهن به پروسو نه
 ٿورڪي سگهجي ٿو جو.

”راجا جي سنگهاسن تي ويهڻ وقت (ٽاچپوشيءَ مهل)
 جڏهن سندس ستسڪار ٿيندو آهي تڏهن سندس دماغ
 کي ڪيترن منجهيل ڳالهين کي حل ڪرڻ لاءِ ڪم
 ڪرڻو پوندو آهي. ٽاچپوشيءَ جي پاڻيءَ جي دٻن سان
 گڏ مصيبتون به مٽائين اچي پونديون آهن.“
 مصيبتون ترڪنهن وٽ به وڃي ٿيون سگهن.

”رام جو بنواس، ٻليءَ راجا جو ٻڌجي وڃڻ، پانڊون
 جو جهنگ ۾ رهڻ، يادون جو موت، نل راجا جو
 تخت ڇڏي پڇي وڃڻ، آرڄن جو ٽائياچار به (ٽاچ
 سيڪاري ٻڌڙ) ٿيڻ، لنڪا جي راجا راوڻ جو خاتمو،
 اهي سڀ ڳالهون وقت تي ماڻهوءَ کي سهڻيون ٿيون پون.“

ڪو به ڪنهن جو نچاءُ نٿو ڪري سگهي.
 ”اندر ڏيونا جو مٿر مهاراجا دشرٺ جو سرڳ ۾ کيس
 سهائتا ڪرڻ ويو هو سو ڪٿي آهي؟ سمنڊ جي لهرن
 کي روڪڻ وارو راجا سنگر آڄ ڪٿي آهي؟ وين راجا
 جي سرير کي ولوڙي منجهانس ڪڍيل پوڙو راجا ڪٿي
 آهي؟ ڪٿي آهي سوريه جو پٽ منو؟ ڪال ڀڳو
 هڪ دفعه کين جاڳائي وري هميشه لاءِ سڀني

آهن تيمستائين سندن جوش سان ڀريل هوندي کي شائني نه ملندي آهي.

شروع ڪيل ڪر کي سمايت ڪرڻ ڪري منهنجو هوندو هاڻي بسرام ۾ آهي. توهان جي راڄ مان شترن روپي ڪندا پاڙون پئجي ويا آهن. تنهن ڪري هاڻي پنهنجو سمورو ڌيان پرڄا جي سنڀال ۽ پالنا ڪرڻ ۾ لڳاءُ ڄڻ هيءَ راڄ جي لڪشمي تنهنجا پٽ پوٽا به ماڻيندا رهن ڇو ڇو:-

”جيڪو راجا پرڄا جو بچاءُ ۽ سنڀال نٿو ڪري انجو جنم ٻاڏن آجايو آهي ڄڻ بکر جي ڳچيءَ ۾ لٿ ڪمندڙ ٿئي. (جن ۾ نه کير هوندو آهي ۽ نه ماس)

”جنهن راجا کي ڳڻن ۾ برتري، برين عادتن کان نفرت، سندن سيوڪن لاءِ آدر هوندو آهي اهو راجا تمام گهڻي عرصي تائين اها راڄ جي لچمي ماڻيندو آهي جنهن جا وستر چنورن جي گهمائڻ سان لڏندا رهندا آهن ۽ نرمل اچي رنگ واري ڪپڙي جي چٽيءَ سان سينگاريل هوندي آهي.“

”دشمن ڏٺ ٿي ويا ۽ مون کي راڄ ملي ويو.“ لائين سمجهي ڪري لچميءَ جي مٿي ۾ پاڻ کي ٽپڪ نه ڪئي. راڄ لچمي چنڊل ٿيندي آهي هڪ هنڌ کيس آرام ٿي نه ايندو آهي. ڄڻ بانس جي لڪڙي تي چڙهڻ ڏکيو آهي تنهن راج لچمي پراپت ڪرڻ اڻکي آهي. ڪن ۾ ڪيرائي ڦٽو ڪندي آهي. هزار عيلان سان کيس دٻائي رکجي ته به آخر ڏوڪو ڏيئي هلي ويندي. بانڊرن جي جانيءَ وانگيان نهايت چنڊل آهي. ميڙ منت ڪرڻ تي به ٻي ڪڍي اڏامي ويندي. ڪمل جي ٻن تي ڄڻ پاڻيءَ جي بوند نرليپ هوندي آهي تنهن لچمي ڪنهن سان لڳ لاڳاپو نه رکندي آهي. ٻون جي ڇال

وڃو چيل آهي ته:-

”جن ماڻهن ڪم ڪرڻ جو ڪو پورو فيصلو نه ڪيو آهي،
جي محنت، ڪرڻ کان چرڪن ٿا، هر هڪ ڳالهه ۾ هڪ
بئي جي عيب جوئي ٿا ڪن ۽ جي نتيجي جي لاءِ
ڀاڙ ۾ جهڙو ڪندڙ آهن اهي هن دنيا ۾ پنهنجي ڪل
ڪرائيندا آهن.“

بديمان ماڻهو ننڍا ڪم به ڏاڍي خيال سان ڪندا آهن.

وڃو:-

”هي ڪم نه منهنجي لاءِ خسيس آهي، هي ڪم ته ڪنهن
ٻه ٽڪليف کان سواءِ پاڻي هي ٿي سگهندو، هن ٽچ
ڪم ڪرڻ ڪري منهنجي ڪا واکاڻ نه ٿيندي، اهڙيءَ
طرح تي پرواهي ڏيکاريندڙ ماڻهو مشڪلات جي وقت
منجهي پوندا آهن ۽ پوءِ کين پڇتائڻو پوندو آهي.“

مون پنهنجي سواميءَ جي شترن کي جيتي پنهنجي ڪرتوبه
جي پالنا ڪئي آهي. اڄ کان وٺي ڪنهن به اون کانسواءِ
مزي سان رات جو نند ڪري سگهندس. وڃو چيل آهي ته:-
”گهر مان نانگ کي ٻاهر ڪڍي يا کيس ماري، ڦرني
کانسواءِ سمهي سگهيو آهي. نانگ جي ڊپ کان رات
جو نند اصل نه ايندي آهي.“

۽ پڻ

”پنهنجي واپار ۽ ڌنڌي کي وڌائي وڌو مان مرنبو حاصل
ڪيل، جن کي پنهنجي مٿن مائٽن ۽ وڏڙن جي آسپس
مليل آهي، سڀ ڪنهن ڪم ۾ نيتي ۽ جو ورتاءُ ڪندڙ،
همت جي وسيلي ڪهڙو به جو کائڻو ڪم ڪندڙ ۽
پنهنجي عزت قائم رکڻ لاءِ ڪهڙو به ڏکيو ڪم
ڪندڙ جيستائين پنهنجي ڪم ۾ سڱندا پراپت نه ڪندا

”سئي پاڳ واري ماڻهو جي ٻڌي ڪاريه جي آرنپ
ڪرڻ وقت ٿلهي آهي، سندس يادگيريءَ جي طاقت
مضبوط ٿيندي آهي، ڏن دولت کي چڪڙ واريون
رڙون ڪڏهن به اٿو اثر نه ڏيکارينديون آهن، ويچار
شڪتي سٺي ٿيندي آهي، من واڌاري جو انيڙو ڪرڻ
لڳندو آهي ۽ ساراهه جوڳي ڪم ۾ پريم وڌندو آهي.“

نيتي، دان ۽ ويرتا واري پرش سان ئي راج قائم رهندو
آهي، جو جو پيل آهي ته:-

”دان ڪندڙ، بهادر ۽ ودوان سان سنگه ڪرڻ ڪري
ماڻهو ڳڻوان ٿي سگهندو آهي. ڳڻوان مان ڏن، ڏن
مان لڪشي (سوپيا)، لڪشيءَ مان آڱيا (جي پالما)
۽ ان مان راج پراپت ٿيندو آهي.“

ميگه ورڻ چيو ته ”نيتي شاستر جو ڦل ته هٿون هٿ
توت ئي ملي ٿو وڃي. ان جو پاڻ ڪرڻ سان ئي توهان
شترن جي دل ۾ گهري ويا ۽ اُرمڊن کي سهوري ڪٽنب
پر وار سميت سماپت ڪري ڇڏيو.“

سٽرجيويءَ تنهن تي چيو ته:-

”نڪن، زبردست ۽ خوفناڪ آپائن سان جنهن کي پنهنجي
هٿ هيٺ آڻيو آهي ان سان به پهريائين سام نيتيءَ
(مترتا جي رستي) جو آڌار وٺي پاڻ کي سندس ويجهو
آڻجي. جهنگل ۾ به تمام اُناهيڻ ۽ ڦهليل، ديوتا جي واس
واري پڙ جهڙي ورڻ جون ڪاٺيون يا پن گهربل هوندا
آهن ته پهريائين سندس بوجا ڪبي آهي.“

بيو ته هي سرامي! ان ڳالهه جوڳي ڪهڙي ضرورت
آهي ته وقت تي ڪم نه ڪرڻ ڪري ڏاڍي جڙاڪشي ۽
مجنٽ ڪرڻي پوندي آهي پوءِ به اهو ڪارج سد تئي يا نه.

”نيتي روپي زبورن سان سينگاريلن مهاڀرشن جي وڏائي
انهيءَ ۾ ئي آهي ته سنڪٽ اچڻ تي به هو آرٽپ
ڪيل ڪم اڌ ۾ ڇڏي نه ڏيندا آهن.“

”نيمچ ڀرڻ وڳهن جي ڊپ کان ڪو ڪم شروع ٿي نه
ڪندا آهن. مڌم ڀرڻ ڪم شروع ڪرڻ کانپوءِ رڪاوٽ
پوڻ تي ڪم اڌ ۾ ئي ڇڏي ڏيندا آهن. پر اٽل ڀرڻ
هزار ٽڪر جي وڳهن پوڻ تي به شروع ڪيل ڪم کي
بالڪل ڇڏي نه ڏيندا آهن.“

شتروءَ کي پاڙون پٽي تو منهنجي راڄ مان سڀ ڪندا
ٻاهر ڪڍي ڦٽا ڪيا آهن. نيتي شاستر جي ڄاڻن لاءِ رڳو
بلڪل ضروري آهي ته:-

”باقي بچيل قرض، اُڻ وساميل باهه، رهيل ڪهيل بيماري
۽ ساڳيءَ طرح بچيل شترو وري وري پيا وڌندا آهن.
تنهن ڪري انهن جي باقي بچت رهڻ نه ڏجي.“

سٿر جيويءَ چيو ته ”هي ديؤ، تون ڀاڳ وارو آهين. جو
تنهنجا سڀ ڪم سڦلن سان سمپت ٿيا آهن. رڳو بهادريءَ
سان ڪم پورو ڪري نه سگهيو آهي پر جي ٻڌيءَ کان ڪم
وٺبو ته اوس وڃي پراپت ٿيندي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”هٿيارن سان مارڻل شتروءَ کي سڄ پڄ مئل نه سمجهڻ
گهرجي. جڏهن سندس ٻڌي ناس ٿي وڃي تڏهن ئي
کيس پوريءَ طرح نشت ٿيل سمجهڻ گهرجي. هٿيار
فقط سربر کي ناس ڪري سگهندو آهي پر ٻڌيءَ جي
ناس ٿيڻ تي خاندان، ڌن دولت ۽ جس سڀ ڪجهه
ڇڏي ڇڏي ويندو آهي.“

اهڙيءَ طرح ٻڌيمان ۽ پراڪرمي ماڻهوءَ جا ڪم گهڻيءَ
جفاڪشيءَ کان سواءِ پورا ٿيندا آهن.

مندوش چيو ته تنهن ڪري مان چوان ٿو ته ”مان اهو سڀ سمجهان وينو ته ٿڌو مونسان نهڪي نه سگهندا. گهر کائڻ ڪري اٿڌي ٿيل براهمن وانگيان مان ڪجهه ڏينهن تائين هنن جو انتظار ڪري رهيو آهيان.“

تنهن کانپوءِ مندوش کلندي کلندي چئي ڏنو ته ”ٿڌو کائڻ پر به گهڻي قسم جو سواد ملندو آهي.“ اهو ٻڌي جل پاد گهٻرائجي ويو. هڪدم مندوش وٽ وڃي کيس چيائين ته ”پيارا، هي تون ڪهڙي قسم جون ڳالهيون پيو ڪرين؟“ مندوش ڳالهه ڦيرائي کيس اهڙو جواب ڏنو جو هن جو شڪ دور ٿي ويو. وڌيڪ ڇا ٻڌايائو. مندوش سڀني ٿڌن جي صفائي ڪري آخر جل پاد کي به کائي ويو جنهن ڪري ٿڌن جو نالو نشان به ميسارجي ويو.

سٿوجيوءَ چيو ته انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته ”وقت پوڻ تي ٻڌيمان کي ڪي به پنهنجي شتروءَ کي ڪاهي تي کڻي به گهمائي. ڇو جو اهڙيءَ طرح هڪ ڪاري نانگ ڪيترن ٿڌن کي ماري ڇڏيو.“

”هي راجن! ڄڻ مندوش پنهنجيءَ چترائيءَ ۽ هوشياريءَ سان سڀني ٿڌن کي خلاص ڪري ڇڏيو تنهن مون به پنهنجي شترون جي صفائي ڪري ڇڏي. ڇو جو هي نيڪ چيل آهي ته: ”هن هر لڳل باهه وٺڻ کي برابر جلائي ڇڏيندي آهي پر سندن ڌرتيءَ ۾ پوريل پاڙون سلامت هونديون آهن. پر ٿڌي پاري واري هوا سندن پاڙن کي به ساڙي ڇڏيندي آهي.“

ميگه ورڻ چيو ته ”ڇاڇا، ائين برابر آهي ته جيڪي مهاڀر هوندا آهن سي ڪهڙيءَ به زبردست مشڪلات اچڻ تي شروع ڪيل ڪم کي اڌ به ڇڏي نه ڏيندا آهن. ڇو جو چيل آهي ته:-

چيو ته ”مونکي ته براهمن جو سراپ مليل آهي. وري به توهان جي آڳيا مان مڃي سگهان ٿو.“ اهڙيءَ طرح هر روز ٿيڌرن کي کانڻ ڪري ٿورن ئي ڏينهن ۾ سندس بدن مضبوط ٿي پيو. من ۾ خوش ٿي هو خيال ڪرڻ لڳو ته:-

”هنن ٿيڌرن کي دلجو ڏيئي مون کين پنهنجي وس ۾ ڪري ڇڏيو آهي. جي مان هنن کي رئين کائيندو رهيس ته هي ڪيترا ڏينهن جتا ڪندا؟“

جل پاد به مندوش جي بناوٽي ڳالهين تي موحت ٿي ڪجهه سمجهي نه سگهيو. ڪجهه عرصي کانپوءِ هڪ ٻيو وڏو ڪاريهر نانگ اُٺي ۽ هنڌ آيو. هو مندوش تي ٿيڌرن کي سوار ٿيندو ڏسي ڏاڍي عجب ۾ پئجي ويو ۽ کيس چيائين ته ”اڙي مٿي، جيڪي اسان جو لقمو بطح جي لائق آهن انهن کي تون پنهنجي ۽ پٺيءَ تي چاڙهي پيو گهمائين! هيءَ ڳالهه ته آڙي ئي نٿي!“ مندوش تنهن تي کيس چيو ته:-

”مان اهو سڀ سمجهان ويٺو ته ٿيڌر مونسان نهڪي نه سگهندا. گيهه کانڻ ڪري انڌي ٿيل براهمن وانگيان مان ڪجهه ڏينهن تائين هنن جو انتظار ڪري رهيو آهيان.“

ڪاريهر نانگ کانئس پڇيو ته ”اهو ڪئن؟“

مندوش چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۱۷. گيهه سان انڌي ٿيل براهمن جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ يگيم دت نالي براهمن رهندو هو. هن جي زال جو پٽي ڪنهن سان بربر هوندو هو. پنهنجي پٽيءَ کان چوريءَ گيهه ۽ کنڊ جا گيهه ٺهرائي پنهنجي برهمڻيءَ کي پهچائيندي هئي. هڪ ڏينهن يگيم دت کيس گيهه کڻي ويندو ڏسي ورتو. تنهن تي هن کانئس پڇيو ته ”پياري، هيءَ مال

ميرو ته ”مونکي ته براهمن جو سراپ مليل آهي. وري به توهان تي آکيا مان مڃي سگهان ٿو.“ اهڙيءَ طرح هر روز ٽيڏرن کي کائڻ ڪري ٿورن ئي ڏينهن ۾ سندس بدن مضبوط ٿي پيو. من ۾ خوش ٿي هو خيال ڪرڻ لڳو ته:-

”هنن ٽيڏرن کي دلجو ڏيئي مون کين پنهنجي وس ۾ ڪري ڇڏيو آهي. جي مان هنن کي ائين کائيندو رهيس ته هي ڪيترا ڏينهن جتاءُ ڪندا؟“

جل پاد به مندوش جي بناوٽي ڳالهين تي موٽ ٿي ڪجهه سهجهي نه سگهيو. ڪجهه عرصي کانپوءِ هڪ ٻيو وڏو ڪاريهر نازڪ اٺيءَ هند آيو. هو مندوش تي ٽيڏرن کي سوار ٿيندو ڏسي ڏاڍي عجب ۾ پئجي ويو ۽ کيس چيائين ته ”اڙي مٿس جيڪي اسان جو لقمو بڻجڻ جي لائق آهن انهن کي تون پنهنجيءَ ٻنيءَ تي چاڙهي پيو گهمائين! هيءَ ڳالهه ته آڙي ئي نٿي!“ مندوش تنهن تي کيس چيو ته:-

”مان اهو سڀ سمجهان ويٺو ته ٽيڏر مونسان لهڪي نه سگهندا. گيهه کائڻ ڪري انڌي ٿيل براهمن وانگيان مان ڪجهه ڏينهن تائين هنن جو انتظار ڪري رهيو آهيان.“

ڪاريهر نازڪ کائڻس پڇيو ته ”اهو ڪئن؟“

مندوش چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايان.“

۱۷. گيهه سان انڌي ٿيل براهمن جي آکاڻي

ڪنهن شهر ۾ يگيم دت نالي براهمن رهندو هو. هن جي زال جو ٻئي ڪنهن سان پرڻ هوندو هو. پنهنجي پٽيءَ کان چاريءَ گيهه ۽ ڪنڊ جا گيهه ٺهرائي پنهنجي پريءَ کي ڏيئي ڏيڻي هئي. هڪ ڏينهن يگيم دت کيس گيهه کڻي ويندو هو. ٻيو ڏينهن ئي هن کائڻس پڇيو ته ”پياري، هيءَ ما

هي راجا، تو جو چيو ته مون دشمن سان رهي ڇڻ تيار
جي ڌار تي هلاڻ جو ورت نٿا هيو ان جو برابر مونکي آزمودو
مايو، جو جو ڇيل آهي ته:-

”نه بي عزتيءَ جي پرواهه ڪجي ۽ نه عزت جو ئي سانگو
رکجي. پنهنجو ڪم ڪن به ڪري ڪڍي اچي. پنهنجو
سوارت پورو نه ڪرڻ ئي مورڪا آهي.“

”وقت پوڻ تي ٻڌيمان کي ڪي ته پنهنجي شتروءَ کي
ڪاٽي تي ڪٽي به گهمائي، ڇو جو اهڙيءَ طرح هڪ
ڪاري نانگ ڪيترن ڏيڏرن کي ماري ڇڏيو.“
ميگه ورت چيو ته ”اهو ڪن؟“

سٿرجيوئيءَ چيو ته ”ٻڌ ته ٻڌايانءَ.“

۱۶. نانگم تي سواري ڪندڙن ڏيڏرن جي آکاڻي

ورڻ پربت جي ڀرسان هڪ هنڌ مندوش (ٿوري زهر
وارو) نالي هڪ ٻوڙهو نانگ رهندو هو. هڪ دفعي هن
پنهنجي من به ويچار ڪيو ته ”اهڙي ڪا تجويز ڪريان جنهن
بنا ڪنهن تڪليف جي مونکي پوڄن ملندو رهي.“ راتين ٻيهر
پڇائيندو هو هڪ اهڙي تلاءَ تي اچي ويٺو جو ڏيڏرن سان
ڀريل هو. هو پاڻکي راتين ڏيکاري ڏاڍا لڳو، ڇڻ ته دنيا جو
ترڪ ڪري هڪ تياڳي مهاٿما آهي. تنهن تي هڪ ڏيڏر
ڪائنس پڇيو ته ”ماما، ڇو اڳي وانگيان پنهنجي کاڌي لاءِ
هٿ ٻير نٿو هلائين؟“ نانگم کيس جواب ڏنو ته ”مون اڳي
کي هاڻي پوڄن جي پاهنا گهٽ وڌ آهي. اڄ رات جو کاڌي
جي ڳولها ۽ گهمندي مون هڪ ڏيڏر ڏٺو ۽ کيس پڪڙڻ
جي ڪوشش ڪيم. مرن جي ڊپ کان هو ويد پات ڪندڙن
براهمن جي وٽم هيو ويو. اتي آڻي بهتي نه ٿي سگهيس.
سندس انتظار ۽ تلاءَ جي ڪناري تي ويٺو هيس ته مون

”وقت ٻروڙ ٻندڙ وديوان کي ڪهي ته جڏهن به ڪي ڏکيا
ڏينهن اچي ڪڙڪن ته چڱي يا مٺي ڪم جو ويچار نه
ڪري پنهنجو مقصد پوري ڪرڻ لاءِ وقت تي منهن
ڏئي بهي. گانڊيوڌنش جي ڏور ڇڪا ڪري جنهن
ارجن جا هٿ سخت ٿي پيا هوا اهو ساڳيو ارجن
ساڳين هٿن سان ساز وچائي وقت تي ٺيڪ ۽ ڳاڻڻ لڳو.
”سڳاٽا چاهيندڙ پرش جيتوڻيڪ اُتساهه ۽ شڪتيءَ سان
پرپور به هجي ته به پاڻ کي ظابطي ۾ رکي بدقسمتيءَ
جي وقت ڌيرج کان ڪم وٺي. راندر، ڪبير ۽ ٻين سان
پراڻي ڪندڙن پائرن وارو مهاراجا يڌشتر سنڪت جي
وقت وراثت راجا جي محلاتن ۾ ڇا ڪيتري عرصي
تائين من، واڻيءَ ۽ سرپار جو ڪشت نه سهندو رهيو؟
جوانيءَ ۽ سونهن جي صاحبن، ڪنٽيءَ (مادريءَ) جي ٻن
ڀائرن (نڪل ۽ سهڊيو) کي وراثت جي گائين چارڻ جو ڪم
نه ٻروڙ ڪرڻو پيو.“

”ڀروڙتي جا سونهن ۾ پنهنجو مٿ پاڻ ۽ جوانيءَ جي
سڀني ڳڻن سان پرپور هڻي، سرپشت ڪل ۾ سندس
جنم ٿيو هو، لڪشميءَ وانگيان جنهنجو ڇهڪو هو اها
به سمي جي آڻي ٿيڻ تي وراثت راجا جي محلات ۾ اڪل
روپ ۾ رهڻ لڳي. ٻيون زالون کيس سترنڌري (گهٽ
درجي جي داسي) ڪري سڏينديون هيون ۽ ساڻس
خنڪيءَ سان ڳالهائينديون هيون. ان کي چندن گهي
ڪري پنهنجو وقت گذارڻو پيو.“

ميڪو ورڻ چيو ته ”هي ڇاڇا، دشمن سان گڏ رهڻ مان
ترار جي ڌار سمان سمجهندو آهيان.“ سترجيويءَ چيو ته ”هي
ديو، راتين برابر آهي. پر هنن جهڙي مورڪن جي منڊلي مون
ڪٿي ڪانه ڏٺي. رڪتاڪش کانسواءِ ٻيو ڪوبه انهن ۾ سڀاڻو

ڪري ڇڏيندو آهي. هو چڱي کي لڳو سمجهندو آهي
 ۽ پاپ کي لاپ رسائيندڙ پڇي.

پنهنجي آڱري ٺاهڻ جي بهاني قلعي جي دروازي وٽ
 ڪاٺن جو ڍرو گڏ ڪري سڄي اُڀرڻ سان اُن جي انڌي ٿيڻ
 تي ستر جيوي جادئي ميگه ورڻ وٽ ويو ۽ کيس چيائين
 ته ”هي سوامي، اُسان جي دشمن جي غلام آهڙي ۽ حالت کي
 ڏسڻ لاءِ آهي جو هڪدم کيس باهه ڏئي سگهجي. توهان پنهنجي
 سڀني ساٿين سان گڏجي هڪ هڪ ڀرندڙ جهنگل جي ڪاٺي
 پنهنجي ۽ جهنگل ۾ ڪٽي مون واري آڱري ۾ اچي وجهو جنهن
 سڀني شترو ڪمي پاڪ (دلي ۾ وجهي سوڙ هو گهٽي جلائڻ)
 ۽ واراڻي باهه ۾ پسر ٿي وڃن.“ اهو ٻڌي ميگه ورڻ
 خوشيءَ وچان چيو ته ”هي ڇاڇا، تون پنهنجو احوال ته ٻڌاءِ!
 ڏهڻ ڏينهن کان پوءِ تنهنجو درشن ٿيو آهي.“ ستر جيوي ۽
 تنهن تي کيس چيو ته ”ڳالهين ٻولهين ڪرڻ جو هي وقت
 نه آهي. ڇو جو دشمن جو ڪو جاسوس کيس چيڪڏهن
 منهنجي هتي آڇڻ جي خبر ڏيندو ته منهنجي منصوبي جو
 سڄو ماڻهائو ٻهي اچي پت پوندو ۽ هو انڌا اُلو پئي ڪنهن
 هٿ هليا ويندا. تنهن ڪري جلدي ڪريو ڇو جو ڇپيل آهي ته:-
 ”جاد ٿيندڙ ڪم ۾ جيڪو دير ٿو وجهي اُن تي ديوتا اُن
 ڪاوڙ جي اُن ڪم ۾ وڳهن وجهندا رهندا آهن.“
 ”جيڪي قائد ڪم جلد نه ٿا ڪيا وڃن انهن جو رس
 ڪال ديوتا پي ويندو آهي (يعني اُهي ڪم پوءِ نشٽل
 ٿي پوندا آهن).“

سڀني شترو کي نشت ڪري ڇڏهن واپس موٽي ايندين
 تڏهن تانڪيڪو ٿي وستار سان سڀ ڪجهه ٻڌائيندو ساڻس.

ستر جيوي جون اهي ڳالهيون ٻڌي ميگه ورڻ ۽
 سندس سڀني ساٿي ڀرندڙ ڪاٺي جو هڪ هڪ ڪر

هت چپ ڪري ويهي ٿو رهان. ”ايتري ۾ انهيءَ غفا ۾
 رهندڙ ڏٺو پيچ (ڏٺ وانگيان اچي پيچ وارو) نالي گدڙ به
 اُٿي اچي نڪتو. هن ٻاهران جاچي ڏٺو ته شينهن جي آندڙ
 وچڻ جي پيرن جا نشان ته مٽيءَ تي ظاهر بيٺا آهن پر ٻاهر
 نڪرڻ جا ڪونه آهن. انهيءَ تي هن دل ۾ چيو ته ”منهنجو
 موت ته هڪيو تڪيو آهي. هن غفا جي آندڙ پڪ ئي پڪ
 شينهن آهي. مان هاڻي ڇا ڪريان؟ انهيءَ ڳالهه جي خاطري
 ڪن ڪريان؟“ اهو ويچار ڪري هو غفا جي ٻاهران بهي
 ڏاڍي زور سان آواز ڪري چوڻ لڳو ته ”اڙي غفا، اڙي غفا!“
 ٿورو وقت چپ ڪري وري چوڻ لڳو ته ”اڙي غفا، ڇا توکي
 ياد نه آهي ته منهنجو توسان شرط ٿيل آهي ته ٻاهران اچڻ
 تي پهريائين مان توکي سڏ ڪندس. تون وري اُن جو جواب
 ڏيندين؟. پوءِ مان آندڙ گهرندس. جنهن حالت ۾ تون اڄ ڪو
 جواب نه ٿي ڏين تنهن صورت ۾ مان پيءُ ڪنهن غفا ۾ ٿو
 هليو وڃان.“ اهو ٻڌي شينهن من ۾ خيال ڪيو ته ”هيءَ غفا
 برابر گدڙ جي اچڻ تي کيس سڏ جو جواب ڏيندي آهي.
 اڄ منهنجي ڊپ کان کيس جواب نه ٿي ڏي. ڇو جو چيل
 آهي ته:-

”جن کي ڊپ ويڙهي ويندو آهي انهن جا هٿ پير نه
 هلندا آهن. سندن زبان مان ڳالهائڻ نه نڪرندو آهي
 ۽ سندن سر ۾ پيو ڪنبدو آهي.“

تنهن ڪري مان ئي کيس جواب ٿو ڏيان جنهن هو هڪ
 دفعه ئي آندڙ اچي ته کيس مان پنهنجو پوڄن بڻايان.“ اهو
 ويچار ڪري شينهن گدڙ جي سڏ جو جواب ڏنو. شينهن
 جي آواز سان غفا ڀرجي ويئي ۽ ڪيترون هنڌ اُن جو ٻڌڻو
 ٿيڻ لڳو جنهن ڪري گهڻي مفاصلي تي بيٺل جانور به ٻڃي
 ويا. گدڙ به هٿن چوندو پڇي ويو:-

۱۴. سوني وٺ لاهيندڙ پکيءَ جي آکاڻي

ڪنهن بهاري ماڪر هڪ وڏو وڻ هو. ان تي سنڌڪ نالي ڪو پکي رهندو هو. هو ڇڏهن وٺ لاهيندو هو ته اها سون ٿي پوندي هئي. هڪ ڏينهن هنکي پڪڙڻ لاءِ هڪ شڪاري سهي سنڀري نڪتو. پکيءَ ان جي ڀرسان پنهنجي وٺ لائي ته اها سوني ٿي پئي. اهو ڏسي شڪاري وسيم ۾ پئجي چوڻ لڳو ته ”بالڪڙي کان وٺي مان پکين کي ڦاسائيندو رهيو آهيان پر مون ڪڏهن به ڪنهن جي وٺ سون ۾ بدلايل نه ڏٺي. اهو ويچار ڪري شڪاريءَ ان وٺ تي پنهنجو چار وڇايو. پکي بي فڪر ٿي مزي سان وٺ تي ويٺو هو. کيس سهڪڻي ڪانه پئي ته کيس ڦاسائڻ لاءِ ڪو چار وڇايل آهي. ان ڪري هو چار ۾ ڦاسي پيو. شڪاري به کيس چار مان ڇڏائي، ٻجري ۾ بند ڪري پکيءَ کي گهر کڻي آيو ۽ ويچار ڪيائين ته ”مان هن عجيب پکيءَ کي ڇا ڪندس؟ جيڪڏهن ڪير هن پکيءَ جي تاثير جي وڃي راجا سان ڳالهه ڪري ته شايد منهنجي جان ٿي جوکي ۾ اچي وڃي. تنهن ڪري مان پاڻ ٿي هن پکيءَ جي باري ۾ راجا کي سڀ ڪجهه ٻڌائي ڇڏيان.“ ائين خيال ڪري پکي کڻي هو راجا وٽ آيو ۽ کيس سموري حقيقت ٻڌايائين. راجا پکيءَ کي ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ ٺوڪرن کي حڪم ڪيائين ته ”هن پکيءَ جي چڱيءَ طرح سنڀال ڪجو ۽ کيس کاڌي پيئي ۾ خوش رکجو.“ وزيرن تنهن تي راجا کي چيو ته ”هي مهاراج، توهان هن مورڪ شڪاريءَ تي ڪٿن ٿا وشواس ڪريو؟ ڇا ڪڏهن پکيءَ جي وٺ مان به سون پيدا ٿيو آهي؟ تنهن ڪري هن کي ٻجري مان ڪڍي آزاد ڪري ڇڏيو.“ وزيرن جي ڳالهه ٻڌي راجا عجب پکيءَ کي ڇڏي ڏنو تنهن هن دروازي جي ڪمان تي سوني وٺ لائي ۽ پڇيائين ته :-

ڪن هيءُ ٻئي پسند آيتي؟“ چوڪريءَ چيو ته ”هي ٻٽا، هيءُ ته چڙءَ چرڻ کان سواءِ آهي. اُن سان مان ڪن نهڪي سگهندس؟“ رشيءَ تنهن تي جبل کان پڇيو ته ”توکان وڌيڪ ڪو ٻڌان آهي؟“ جبل تنهن تي چيو ته ”هي مهرشي، مون کان وڌيڪ طاقت وارا ڪوئا آهن جي مونکي اُڪي پنهنجا پر ٺاهيندا آهن.“ انهيءَ تي منيءَ ڪوئي کي گهرائي چوڪريءَ کي ڏيکارڻو ڪيس چيائين ته ”ڏي، هيءُ ڪوئن جو راجا آهي. توکي پسند هجي ته توکي اهو گهوت وٺي ڏيان.“ چوڪري ڪوئي کي ڏسي ڏاڍو خوش ٿي. کيس پنهنجي اصلوڪي يادگيري اچي ويئي. هن رشيءَ کي چيو ته ”ٻٽا جي، برابر هي ئي سڀني کان سرشت آهي. مونکي به ڪٿي ٻڌائي هن سان شادي ڪرايو جڏهن مان پنهنجي جاتيءَ جي ڌرم جو پالن ڪري گرهست جو گاڏو نيڪ نموني هلائي سگهان.“ رشيءَ پنهنجي تپسيا جي بل سان کيس ڪٿي ٻڌائي سندس شادي ڪوئي سان ڪرائي ڇڏي.

رڪتاڪش چيو ته ”مان انهيءَ ڪري چوان ٿو ته سورج، بادل، هوا ۽ جبل جهڙي ٻئيءَ کي ڇڏي هڪ ڪٿيءَ پنهنجي ذات جو ٻئي پسند ڪيو. پنهنجي جاتي ڇڏڻ محال آهي.“ رڪتاڪش جي ڳالهين کي ٻڌو اُٻڌو ڪري پنهنجي خاندان کي ناس ڪرڻ لاءِ سترجيويءَ کي هو پنهنجي قلعي ۾ وٺي آيا. اندر قلعي ۾ گهري سترجيوي اُندر ۾ خوش ٿي سوچڻ لڳو ته:-

”سواميءَ جو ڀار چاهيندڙ جنهن مونکي ماري ڇڏڻ جي صلاح ڏني اهوئي سڀني ۾ نيتي شاسترن جو ڄاڻو آهي.“

جيڪڏهن هي سڀئي هن جي ڳالهه مڃين ها ته هنن جو ڪجهه به نقصان نه ٿئي ها.

”تنهن ڪري رڄو ڌرم اچڻ کان اڳڻ ئي ڪنيا جو
وھانءُ ڪري ڇڏڻ گھرجي. اُنن ورھين جي عمر ۾
ڪنيا جي وھانءُ جي واکاڻ ڪيل آھي.“

”جوانيءَ جي نشانين ظاھر ٿيڻ تي پٽرن (مري ويان
وڌن) جا اڳلا پڇ ناس ٿي ويندا آھن. ڇاڻي ظاھر ٿيڻ
تي سندن پويان پڇ ناس ٿي ويندا آھن. رڄو ڌرم
۾ اچڻ تي مٿن مائٽن جا پڇ سميتھي ويندا آھن.“

”رڄو ڌرم ۾ اچڻ تي ھڪدم پنھنجيءَ مرضيءَ موجب
ڪنيا دان ڪري ڇڏڻ گھرجي. سوايڊر پومنووءَ جو
ڇوڻ آھي تہ ننگڪا ڪنيا جو وھانءُ ڪري ڇڏڻ کپي.
”پيءُ جي گھر ۾ ئي جنھن ڪنيا کي رڄو ڌرم اچي ٿو
وڃي اھا وھانءُ جي لائق ٿي نہ ٿي سگھي ۽ کيس
شودرن ۾ شمار ڪرڻ کپي.“

”وھانءُ کان اڳ، رڄو ڌرم اچڻ تي پٽا کي کپي تہ پاڻ
جھڙي، يا پاڻ کان وڌيڪ يا گھٽ شانائتي ماڻھوءَ کي
ڪنيا دان ڪري ڇڏي. ان ۾ ڪو دوش نہ آھي.“

تنھن ڪري مان ڪنھن لائق پٽيءَ کي ھيءُ ڪنيا دان
ڪندس. ڇو جو چيل آھي تہ:-

”جنھن جو خاندان ۽ ڌن دولت ھڪ جھڙي ھجي ان
سان ئي شاديءَ جو ناتو ڳنڍجي ۽ نہ ٻئي سان.“

”خاندان، چتر، پالنا ۽ سنڀال ڪرڻ جي شڪتي، وديا،
ڌن، سرڀر ۽ عمر انھن ستن ڳڻن جي ڳڻ ڳوٺ ڪري
سياڻو ماڻھو ڪنيا جي مٿي ماڻھي ھلائي. ٻين ڳالھين
جي ويچار ڪرڻ جي غرور نہ آھي.“

جيڪڏھن جيڪو ڪريءَ جي مرضي ھجي تہ مان سورڀر ديوتا
کي گھرائي کيس آڇ ڪريان.“ رشيءَ جي ڌرم پٽيءَ کيس

تنهن تي سٿو جيويءَ کيس جواب ۾ چيو ته ”توهان سڀني جي
ڪري ميگهه ورڻ مون سان هيءَ جٽ ڪئي آهي. اڳتيءَ
۾ پوريش ڪرڻ وقت مان اهو سنڪلپ ڪندس ته باقي جنم
۾ مان اهو ٿيان جتن ميگهه ورڻ کان پنهنجو بدلو وٺي سگهان.“
راڄپوتيءَ ۾ هوشيار رڪناڪش کيس چيو ته ”هي پيارا، ڄاڻي
ڄم کان پنهنجو سڀاءُ ڪپٽ سان ڀريل آهي. بناوڻي ڳالهين
ڪرڻ ۾ به هوشيار آهين. اهو جو جنم وٺي به پنهنجو سڀاءُ
ڪاٺو جهڙو ٿي رهندو. انهيءَ باري ۾ هڪ ڪهاڻي چيل آهي:-
”سورج، بادل، هوا ۽ جبل جهڙي پٽيءَ کي ڇڏي هڪ
ڪٽيءَ پنهنجيءَ ذات جو پٽي پسند ڪيو. پنهنجي ڄاڻي
ڇڏڻ مهال آهي.“

مستربن پڇيو ”اهو ڪٿن؟“
رڪناڪش چيو ته ”ٻڌو ته ٻڌايانو.“

۱۳. ڪوٽي جي ڌيءَ جي آکاڻي

جبلن جي ڏنگين ڦڙين ڇوڻ تان ڪرنڊڙ پاڻيءَ جي آواز
ٻڌڻ ڪري ٻنل مڇين جي اٿل پٿل مان پيدا ٿيل اچي ڦڻ
اچي، اچي ميلپ جي ڪري چٽڪري رنگ وارين لهرين
سان ۽ ڪندڙ گنگا نديءَ جي ڪناري تي، جپ ۽ تپ ڪندڙ،
نير ۽ ورڻ رڪندڙ، وڻن جو پاڻ ۽ يگين جون ڪريائون
ڪندڙ، نور ۽ نورو ٿيو پاڻي پي ۽ وڻن مان ڪريل ميوا ۽
وڻن جون ٻيون ڪاٺي گذر ڪندڙ، وڻن جي ڇوڏن مان ٺهيل
رڻي لنگوٽي ٻنل ٿي سون جو هڪ آشرم هو. اُتي ياگيو لڪ
ٺاهي هڪ ڪل پٽي رهندو هو. گنگا جيءَ تي سنان ڪري
جتن هو ذات ورتا ”اڳي ۽ اڳي“ جي لپ پري رهيو هو تنهن
مٿان اڏامندڙ ٻڌڻي وات مان هڪ ندي ڪٽي ڪري اچي
سندس مٿ ۾ لهي. نديءَ جي ڪپ تي پيٺل پڙ جي ورڻ

طرح ٻڌو. اڄ مان صبح جو ڏيويءَ جي مندر ۾ درشن ڪرڻ ويٺي هيس. اُتي اوچتو ڏيويءَ مونکي درشن ڏيئي چيو ته ”هي پتري، مان ڇا ڪريان؟ تنهنجي مون ۾ ڏاڍي شردا ۽ ڀڳتي آهي. توکي ٻڌائيندي ڏاڍو ڏک ٿو ٿئي. هڪ مهيني کان پوءِ تون وڌو ٿيندينءَ.“ تنهن تي مون کيس چيو ته ”هي ڏيوي، جڏهن تون ايندڙ مصيبت ٻڌائي ٿي سگهين تڏهن ان مان چوٽڪاري جو اُٻاءُ به تون ضرور ٻڌائي سگهندينءَ. تنهن ڪري مون داسيءَ کي ڪرپا ڪري اهڙو اُٻاءُ ٻڌاء جڏهن منهنجو پتي سؤ ورهيه جيئرو رهي.“ انهيءَ تي ڏيويءَ چيو ته ”هي پتري، اُٻاءُ آهي به نه به آهي. پر اهو سڀ تنهنجي وس ۾ آهي.“ اهو ٻڌي مون چيو ته ”انهيءَ اُٻاءُ ڪندي جيڪڏهن مونکي پنهنجي حياتي به ڏيڻي پوي ته مان اهو ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“ تنهن تي ڏيويءَ چيو ته ”جيڪڏهن اڄ تون ڪنهن پرورش (ڌارئي ماڻهوءَ) براهمن کي ڪٽ تي ويهاري پاڻ کي ڇهه ۽ چنڀڻ ڏيندينءَ ته تنهنجي پتيءَ جو موت ٿري سگهندو ۽ هو سؤ سال جيئرو رهندو. منهنجي پراڻا سويڪار ڪري تون مون وٽ آيو آهين. ديوتا جو وچن ڪڏهن به ٻيءَ طرح ٿي نه سگهندو.“ ديوت به ٻانهن کي سمجهي ويو ۽ ان وقت جيڪي واجب هو سو ڪيائين. بيوقوف ورتو به ڪٽ جي هيٺان نڪري آيو ۽ پنهنجيءَ زال تي خوش ٿي کيس چيائين ته ”شاباس پتورنا، شاباس! بي ايمان ماڻهن جي چوڻ تي لڳي مون کي تنهنجيءَ چال ۾ شڪ جاڳيو تنهن ڪري مون ٻاهر وڃڻ جو بهانو ڪري پنهنجي ٻريڪيا ڪرڻ ٿي چاهي. پر تو جهڙي پتورنا ۽ ستي ڪا ڳولهي ليندي. منهنجيءَ عمر وڌائڻ ۽ موت کي ٽارڻ لاءِ ئي تو هي سڀ ڪجهه ڪيو آهي.“ ائين چئي پنهنجيءَ زال کي پاڪر ٻائي کيس پنهنجي ڪلهي تي چاڙهيائين ۽

ٻن ٻن وٺڻو آهي. ان ڪري راجڪمار جو سرير ڏينهن ڏينهن
 ڏٺو ٿيندو ٻي ويو. گهڻيئي سندس علاج ڪيا ويا. وڏن
 وڏن وڏن ڪي شاسترن مان دوائون ڄاڇي کيس ڏنيون ويون پر ڪنهن
 فرق نه ڪيو. کيس ڪنهن به طرح آرام نه آيو. حياتيءَ مان
 بيزار ٿي راجڪمار ماءُ پيءُ جا محلات ڇڏي ٻئي ڪنهن شهر
 ۾ ڪنهن مندر ۾ وڃي رهيو ۽ بکيا ٻئي پنهنجو گذر ڪرڻ لڳو.
 انهيءَ شهر ۾ ٻلي نالي راجا هو جنهن کي به جوان ڏيڻ
 هيون. اهي ٻئي هر روز صبح جو سڄ اُڀرڻ مهل پنهنجي پيءُ
 کي وڃي پرڻام ڪنديون هيون. هڪ کيس چوڏي هئي ته
 ”مهاراج، توهان جي پيءُ هجي. توهان جي ڪرپا سان ئي
 آسان کي سڀئي سک ملندا ٿا رهن.“ ٻي چوندي هيس
 ته ”مهاراج، سڀڪو پنهنجي ڪئي جو ڦل ٿو پوڳي.“ هڪ
 ڏينهن ڪاوڙ ۾ اچي راجا پنهنجي منترِيءَ کي چيو ته
 ”هي منترِي، هن مغرور ڇوڪريءَ کي ڪنهن اهڙي پرديسيءَ
 سان پرڻائي ڇڏجن هيءُ پنهنجي ڪئي جو ڦل پوڳي.“ راجا
 آڪيا ”ائين ڇٽي منترِي به چار ڄڻا ساڻ ڪري انهيءَ ڇوڪريءَ
 کي انهيءَ راجڪمار سان پرڻائي ڇڏيو جنهن جي پيت ۾ نانگ
 هو. پنهنجي پاڻ ئي سنشوش ڪري راجڪماري پنهنجي پتيءَ
 کي ساڻ ڪري ٻي ڪنهن ديس ڏانهن هلي ويئي. اتي شهر
 جي باهريان پوڄي پنهنجي پتيءَ کي ڪنهن ورڇ جي هيٺان
 ويٺاري ٻاڻ شهر ۾ کاڌي پيتي جو سامان خريد ڪرڻ ويئي.
 پوئتان راجڪمار ورڇ جي هيٺان لپتي پيو ته کيس ننڍ ڪٽي
 وئي. سندس وات مان نانگ منهن ٻاهر ڪڍي تازي هوا
 کائڻ لڳو. هوڏانهن ورڇ جي پاڙ ۾ به ڪو نانگ رهندو هوسو
 به ڦٽ ٻاهر ڪڍي تازي هوا کائڻ لڳو. هڪ ٻئي کي ڏسي
 ٻئي نانگ جوش ۾ اچي ويا. ورڇ جي پاڙ واري نانگ ٻي
 نانگ کي چيو ته ”اڙي بدمعاش، تون هن سندر راجڪمار

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

ٻر ٻر ويندو آهي. ان ڪري راجڪمار جو سرير ڏينهن ڏينهن
 ڏاڍو ٿيندو ٻي ويو. گهڻيئي سندس علاج ڪيا ويا. وڏن
 وڏن وادڪن شاسترن مان دوائون ڇاڇي کيس ڏنيون ويون پر ڦڪين
 فرق نه ڪيو. کيس ڪنهن به طرح آرام نه آيو. حياتيءَ مان
 بيمار ٿي راجڪمار ماءُ پيءُ جا محلات ڇڏي ٻئي ڪنهن شهر
 ۾ ڪنهن مندر ۾ وڃي رهيو ۽ بکيا پني پنهنجو گذر ڪرڻ لڳو.
 انهيءَ شهر ۾ ٻلي نالي راجا هو جنهن کي به جوان ڏيڻ
 هيون. اهي ٻئي هر روز صبح جو سڄ اُڀرڻ مهل پنهنجي پيءُ
 کي وڃي پرڻا ڪنديون هيون. هڪ کيس چوندي هئي ته
 ”مهاراج، توهان جي عيءَ هجي. توهان جي ڪرپا سان ئي
 اسان کي سڀئي سک ملندا ٿا رهن.“ ٻي چوندي هيس
 ته ”مهاراج، سڀڪو پنهنجي ڪئي جو ڦل ٿو پوڳي.“ هڪ
 ڏينهن ڪاوڙ ۾ اچي راجا پنهنجي منترِيءَ کي چيو ته
 ”هي منترِي، هن مغرور ڇوڪريءَ کي ڪنهن اهڙي پرديسيءَ
 سان پرڻائي ڇڏجن هيءُ پنهنجي ڪئي جو ڦل پوڳي.“ جا
 آڱيا ”ائين چئي منترِي به چار چٽا ساڻ ڪري انهيءَ ڇوڪريءَ
 کي انهيءَ راجڪمار سان پرڻائي ڇڏيو جنهن جي پيٽ ۾ نانگ
 هو. پنهنجي پاڻ تي سنشوش ڪري راجڪماري پنهنجي پتيءَ
 کي ساڻ ڪري ٻي ڪنهن ديس ڏانهن هلي ويئي. اتي شهر
 جي باهريان پهتي پنهنجي پتيءَ کي ڪنهن وڻ جي هيٺان
 ويٺاري پاڻا شهر ۾ کاڌي پيئي جو سامان خريد ڪرڻ ويٺي.
 اوتنان راجڪمار وڻ جي هيٺان لپتي پيو ته کيس ننڍ ڪٽي
 ويئي. سندس وات مان نانگ منهن ٻاهر ڪڍي تازي هوا
 کائڻ لڳو. هوڏانهن وڻ جي پاڙ ۾ به ڪو نانگ رهندو هوسو
 به ٿي ٻاهر ڪڍي تازي هوا کائڻ لڳو. هڪ ٻئي کي ڏسي
 ٻئي نانگ جوش ۾ اچي ويا. وڻ جي پاڙ واري نانگ ٻي
 نانگ کي چيو ته ”اڙي بدمعاش، تون هن سندر راجڪمار

نئون ايراني ۾ ڇڏي ڏنائين. گرهه ۽ سرديءَ ۽ برسات ۾
 پنهنجي تن کي تسيما ٻيو ڏيندو هو. ڪنهن ججهان شرڏا سان
 کيس ڪانه جي ويڙن جو جوڙو اچي دان ۾ ڏنو. وٽس اڳر
 گيهه تيل جو ۽ ٻيو اناج جو جهو هو. اهي شيون انهن ويڙن
 کي ڪارائي کين ٿاهو متارو ڪري ڇڏيائين. هڪ چور جي نظر
 انهن ويڙن تي وڃي پئي. دل ۾ ويچار ڪيائين ته وجهه وٺي
 انهن کي چورائجي. ويڙن کي چورائڻ جو ٻه پچائي نوڙي
 هٿ ۾ کڻي هو گهران سنيري نڪتو ته کيس رستي تي
 جهنگ ۾ هڪ خوفناڪ شڪل نظر آئي جنهن جي سڄي بدن
 تي وار هئا، سندس ڏند ٻاهر نڪتل ۽ جدا جدا هئا، سندس
 نڪ ٻڏهو ۽ اکيون ڳاڙهيون هيس، سندس بدن جون رڳون
 ظاهر نظر ٻيون اچن ۽ سندس ڏاڙهيءَ جو رنگ ٻاهه وانگر
 ڇهڪندڙ هو. هن کي ڏسي چور ٻڄي ويو ۽ کانئس پڇيائين
 ته ”تون ڪير آهين؟“ هن جواب ڏنو ته ”ستيه وچن نالي
 راکشس آهيان. تون به پنهنجي واڻيت ڪراءِ ته تون ڪير
 آهين؟“ چور جواب ڏنو ته ”مان ڪرور ڪرما (ظالم ڄا ڪر
 ڪندڙ) نالي چور آهيان. هڪ غريب براهمن جي ڏيڳن جو
 جوڙو چورائڻ هليو آهيان.“ سچ ڳالهائڻ ڪري ٻنهي جو پاڻ
 ۾ اعتبار ٻڌجي ويو. راکشس تنهن تي کيس چيو ته ”ڇڏو،
 مون کي ڏاڍي بک لڳي آهي. مان هلي انهيءَ براهمن کي
 کائيندس ۽ تون سندس ڏيڳا چورائي وڃجانءِ. ٻنهي جو ڪر
 ڪڏ هڪ هنڌ ئي ٿيندو.“ ٻئي براهمن جي گهر اچي پهتا ۽
 وقت جو انتظار ڪرڻ لڳا. جڏهن براهمن کي گهري نند اچي
 وئي تڏهن راکشس هن کي کائڻ لاءِ تيار ڪيس ٿيو ته چور کيس
 چيو ته ”اڳر جيڪڏهن براهمن کي کائڻ شروع ڪندين ۽ هو ڄاڳي
 پئي ته مون کي پچائي ڪيندو. تنهن ڪري مان ان جا ڏيڳا
 پٽوئين چورائي وڃان ٻوڙ تون کيس کائجانءِ.“ تنهن تي

۹. پوڙهي، سندس جوان زال ۽ چور جي آکاڻي
ڪنهن شهر ۾ ڪاماتر (ڪار بر دڪي ٿيل) نالي پوڙهو
واري رهندو هو. زال جي مري ويڃڻ تي ڪار بر وياڪل
تي ڪنهن غريب کي پيسا ڏئي سندس ڌيءُ سان شادي
ڪيائين. چوڪريءَ کي پوڙهو مڙس وٺندو ئي ڪونه هو.
ڏانهس اکر کڻي به نه نهاريندي هئي. چو چو:-

”ماڻهو ۽ جي مٿي جا وار اڇا ٿيا ته زالون کيس گهٽ
نظر سان ڏسنديون آهن. ٻڌي ماڻهو ۽ جا ٻاهر اڪل
هڏا ڏسي جوان زالون کانئس لئين پاسو ڪنديون آهن
جس ماڻهو اڇوتن جي ڪوهه کان.

”ٻڌايي ۾ بدن ڪيو ٿي پوندو آهي، گهمڻ وقت سرور
ٻيو ڪنبدو آهي، ڏند ڀڄي پوندا آهن، اکيون ڏرا
ڏئي نڪري اينديون آهن، شڪل هارجي ويندي
آهي، وات مان گگ پئي وهندي آهي، مت مائت
ڳالهايا کان چرڪندا آهن، زال شيوا ڪرڻ کان ڪو
کائيندي آهي ۽ پٽ ڪا ڳالهه ٿي نه ٻڌندا آهن. اهڙي
ٻڌايي کي ڌڪار آهي!“

هڪ ڏينهن ساڳيءَ ڪٽ تي پوڙهي کان منهن ڦيرائي
سندس نئين ڪنوار سڀي پئي هئي ته هڪ چور سندس
نور ۾ ڦهري آيو. چور کي ڏسي ڊپ وڇان پوڙهي جي نئين
زال کيس چٽڙي پئي. پوڙهي کي عجب وٺي ويو ته جيڪا
آڙين نيازين ڪرڻ تي به منهن کڻي نه نهاريندي آهي اها
آڇ باڻهي اچي چٽڙي آهي. ڪهڙو سبب آهي؟ هن هيڏانهن
هوڏانهن نهاريو ته کيس ڪند ۾ چور بيٺل نظر آيو. تنهن تي
هن بيٺل ڪيو ته هن چور جي ڪري ئي هيءُ منهنجي من
لاسا پوري ٿي آهي. انهيءَ ڪري هن چور کي چيو ته:-

”مون پاڻيءَ جي اڳيان تو هي آدرش سامهون رکيو آهي.“
هڪ مهائو ڪيوتر ڪنهن گهرجائو جي اڳيان پنهنجي
سرو جو ماس به ڏئي ڇڏيو.

”اڄ کان وٺي سڀني سڪن کي ڇڏي مان پنهنجي سرور
کي لائين سڪائي ڇڏيندس جتن اونهاري جي ٽپت ۾
ٿوري پاڻيءَ وارو ڏبو.“

”ٿڌ، هوا ۽ گرمي سڀئي ڪري هن ڏهري ۽ ڪندي سرور
کي بکون ڪڍائي، ورت. نير رکي اتر ڌرم جو پالن
ڪندس.“

لائن دل ۾ فيصلو ڪري لت، چاري ۽ پورو پڇي
ڪري شڪاريءَ ويچاريءَ غريب ڪيوٿريءَ کي آزاد ڪري
ڇڏيو. پنهنجي پٽيءَ کي باهه ۾ سڙيل ڏسي، هو هنڌون
هاري ورلاپ ڪرڻ لڳي.

”هي ناست، تون هليو وئين. هاڻي مان جي ڇا ڪنديس؟
پٽيءَ کانسواءِ ويچارين اڀلا استرين جي جيئڻ مان
ڪهڙو سود؟

”وڏو ٿيڻ تي من جي مغروري، مٿن ماڻهن ۽ گهر ۾
عزت ۽ نوڪرن ڇاڪرڻ تي حڪمراني لاهي سڀ ڳالهون
غائب ٿي وينديون آهن.“

اهڙيءَ طرح تمار دڪي تي اوچنگارون ڏئي، ورلاپ
ڪندي انهيءَ پٿور تي ڪيوٿريءَ باهه ۾ وٺي ٿيو ڏنو. انهيءَ
ڪاٺوءَ ڪيوٿريءَ پنهنجي پٽيءَ کي ڏنو ته سندس پٽي ومان
تي عزت ۽ آهي ۽ کيس ديوتائن جا وسترو ۽ زيور پيل آهن.
ڪيوٿريءَ کي به انهيءَ بد تي پهتل ڏسي سندس پٽيءَ
کيس ڪيو ته ”هن سڀ ڪنن واري ديوي، لاهو تو ڏاڍو سنو
ڪم ڪيو. منهنجي نونسان هلي آئين.“ منهنجي سرور

عد تائين. پر پتي جو ايترو ٿو ڏي جنهن جو ڪاٿو ئي نه
آهي ان جي پوڄا ڪهڙي استري نه ڪندي؟“
ڪمورائي وري به چيو نه:-

”هي پيارا پتي، تنهنجي پلائيءَ جي ڪا ڳالهه مان چوان
ٿي سا ڪرڻا ڪري تون ٻڌ. جيڪو شرط به آهي ان
جو پنهنجيءَ جان جو جوڪو کڻي به بچاءُ ڪجي.“

”هن شڪاريءَ ٿڌ ۽ پڪ به وياڪل ٿي تنهن جي گهر
به آهي اجهو ورتو آهي. تنهن ڪري تون سندس
آدرستڪار ڪر. ڇو جو چيل آهي نه:-

”شام جي وقت آيل مهمان جي پنهنجي وٽ آهر جيڪو
خاطر داري نٿو ڪري اهو مهمان ان کي پنهنجا پاپ
ڏئي سندس پچ کڻي ٿو وڃي.“

”تون هن آسرو رزئل شڪاريءَ کي متان ان ڪري ڏڪارين
نه هن پنهنجيءَ ڌرم پستيءَ کي قيد به قابو ڪيو آهي!
مان نه پنهنجي اڳل ڪرمن ڪري ٿي بند به ٿاڻي
آهيان.“

”غريبي، بيماري، ڏک، بند بڻائو ۽ آفتون اهي سڀ
برائين جي پنهنجي ڪيلن ڪرمن روپي وٺا جو ڦل آهن.
”تنهن ڪري تون منهنجي ٿاڻه جو خيال نه ڪري،
ڌرم جو ويچار ڪري وڌيءَ موجب هن مهمان جي
شيوا ڪر.“

پنهنجيءَ پستيءَ جون ڌار ڪ ڳالهون ٻڌي بنا ڪنهن
ڊپ ڊاءَ جي ڪمور شڪاريءَ وٽ وڃي کيس چيو نه: ”پيارا
سائين، ڀلي آئين، مان توهان جي ڪهڙي شيوا ڪريان؟ هي
پنهنجو گهر سمجهي ڪنهن به قس جو دل به ڏاڍو.“
هن ٻڪيءَ جون راڻي ڳالهون ٻڌي شڪاريءَ کيس چيو:-

تن کي ماري ڇڏڻ سان ڪنهن به ڪوشش کان سواءِ اسان جي راج مان سڀئي وڌڻ دور ٿي ويندا.

هنجي اڃا ڳالهه ٻڌي اٿن جي راجا ڪروڙاڪشن کان پڇيو ته ”هي ٻيڙا لڙڪي هن ٻاري ۾ ڇا ڇوڙو آهي؟“ تنهن تي هن جواب ڏنو ته ”هي ڏيو، رڪناڪش جيڪي ڇيو آهي سو سڀ بي قياسيءَ سان ڀريل آهي. ڇاڪاڻ ته جيڪو شرط ۾ آهي ان کي ڪڏهن به مارڻ نه جڳائي. ڇو جو چيل آهي ته:-

”ٻڌجي ٿو ته شتروءَ جي شرط ۾ اچڻ تي هڪ ڪپوٽر هنجي ٻوڙا ڪئي ۽ هنڪي پنهنجو ماس به کائڻ لاءِ ڏنائين.“

آرمڊن پڇيو ته ”اهو ڪٿن؟“
ڪ. ڪ. ڪ. ”اها ڪهاڙي آهي.“

براهمن جي بزرگيءَ وارن اتي ئي ڪاٺيون گڏ ڪري کيس
چڪيا تي ڇاڙهيو.

پتي ٿيڻن هنجو پيءُ موٽي آيو ۽ مٿن مائٽن کان پٽ جي
موتوءَ جو سماچار ٻڌي پٽ جي هلت تي ڏک ظاهر ڪري
ٿاڙڪه جي هلت واجب ٿهرائي چيائين ته:-

”جيڪو سنسار جي براڻين تي ڏيا نٿو ڪري ۽ پنهنجي
اڄهي هيٺ آيلن جو بچاءُ نٿو ڪري انهيءَ جون
ڪاميابيون لائين وئڙت وينديون آهن جتن ٻڌم ان ۾
هنس.“

مائٽن کائڻس پڇيو ته ”اھو ڪئن؟“
هن ڊٽ ڪيو، جيءُ ته ”نڌ، نه ٿا اٿا.“

ڪٽاڪش (ڳاڙهين اکين وارو)، ڪرور اڪش

ڪرڙين اکين وارو، ڊيپٽاڪش (تجائدار اکين وارو)،

ڪوٺاش (ڏنگي ڏک وارو) ۽ پراڪار ڪرڻ (اين ڪن وارو)

هي پنج سندس مکيه منتري هئا. پهريائين هن رڪتاڪش

سان چيو ته ”پيارا، هي دشمن جو وزير اسان جي هٿ پڙهي

رويو آهي. هن سان ڇا ڪجي؟“ رڪتاڪش چيو ته ”ڇا وري

ڇا ڪجي! سندس سسي هڪدم ڌڙ کان ڌار ڪري ڇڏجي.

انهيءَ مريچار ڪرڻ جو غرور ئي نه آهي. ڇو جو:-

”ننڍي دشمن کي به زور وٺڻ کان اڳڀر پورو ڪري

ڇڏجي. طاقت به اچي همت وارو ٿيو ته پوءِ کيس

جيتڻ محال آهي.“

ڇو جو جيڪو هٿ به آيل اچي ڪي سويڪار نه ڪندو آهي

ته اچي کيس سراپ ڏئي هلي ويندي آهي. اها عام چوڻي

آهي. ڇو جو:-

”موقعي ڳولهيندڙ ماڻهو وقت موقعو هڪ ئي دفعو ايندو

آهي. جيڪو موقعي جو فائدو وٺي هڪدم ڪم نه ٿو

ڪري ته کيس وري موقعو ڪونه ملندو.“

شمن به بدو اٿن ته:-

”پوئلڳ ڇڪيا ۽ منهنجيءَ ڏک لڳل ڦڻ کي ڏس. پهريائين

ٿل ۽ پوءِ چوڙيل پربت پري ڏيکارڻ سان نه وڌندي آهي.“

اُڀرڻ چيو ته ”اڃو ڪٿن؟“

رڪتاڪش چيو ته ”بد ته ٻڌايان.“

۶. براهمڻ ۽ نانگ جي آکاڻي

ڪنهن ستر برصرت نالي هڪڙو براهمڻ رهندو ه

ناليءَ محنت هڙوي ڪندي به کيس ڪيتي به پياڳ نه پراڻي

آيو تڏهن اٺو پکين جو راجا آرمون وٽ جي ٿاريءَ تي
 اچي رهيو. سندس خاصيائي کيس ٻڌائڻ لڳا ۽ هو چوڻ
 ڪو ته ”اڙي، هي ڪاٺو ڪهڙي رستي کان پکا آهن؟ انهيءَ
 رستي جي ڳولڻا ڪريو. اتي ڪنهن قلعي ۾ پناهه وڃي وٺڻ
 کان اڳڀر ئي انهن تي ڪڙڪي سندن نالو نشان ئي ميساري
 ٿيڻ جو جو چيل آهي ته:-

”ڪنهن گهيري جي اوٽ ۾ بيٺل دشمن کي به ماري
 نه سگهيو آهي. پر جي هو قلعي بندي ڪري پنهنجي
 رکيا جي اوجها ڪري ويندو هجي ته ان جي ڪهڙي
 نالهه ڪجي!“

انهيءَ باري ۾ مونکي جيڪي ڪجهه چڙو آهي سو تون
 ڏيان سان ٻڌ ۽ ان تي عمل ڪر. ميگه ورڻ ڇڏيو ته ”توهان
 پيشڪ آڻيا ڪريو، توهان جي ڪم کان سواءِ آڻ ڪي ڪين
 ڪندس.“ سترجيويءَ ڇڏيو ته ”پيارا، سار، داء، دند ۽ پيد
 لائون پڻ اڻان کان عاجزو مون هڪ ٻيو اڀاءُ سوچيو آهي.
 اهو هيءُ آهي. مونکي دشمن جو آدمي سمجهي مونکي گهٽ
 وڌ ٻالڻايندو رهج. ڪٿان رت آڻي منهنجي بدن کي لڳائي
 ڇڏجن دشمن جا جاسوس سمجهن ته تو مونکي آڏو مڙو ڪري
 ڇڏي ڏنو آهي. پوءِ مونکي هن ئي پڙ جي وٽ هيٺان ڦٽو
 ڪري تون پنهنجي سموري ڪٽنب، ٻوللڳن ۽ ٽوڪرن سميت
 رشيموڪ جبل ڏانهن هليو وڃج. تون اتي ئي ديو دماڻي
 ويهجي جيستائين مان دشمن ڀرويساهه جاڳائي، پاڻ ڏانهن ڇڪي
 سندن قلعي جي اندرئين پاڻي جي ڇاڇ ڪري ڏينهن جو
 اُٿڻ اڻو پڪين جو پوريءَ طرح خاتمو ڪريان. مون پنهنجي
 ڪم جي رٿا ڇڻيءَ طرح سوچي ڇڏي آهي. انهيءَ کانسواءِ
 پنهنجي مطلب سد ڪرڻ جو ٻيو ڪورستو آهيئي ڪونه. ٻاهر
 نڪرڻ جي رستي کانسواءِ قلع مورڳو پنهنجي وٺاش جو ڪارڻ
 نه بوندو آهي. جو جو ڇيل آهي ته:-

”جنهن قلعي کي ٻاهر نڪرڻ جو رستو هجي تنهن کي
 ئي نيتي ساستر جا ودوان رکيا ڪندڙ ڪوت چوندا
 آهن. قلعي ۾ جيڪڏهن ٻاهر ڀڄي نڪرڻ جو ڪو رستو
 نه آهي ته اهو هڪڙو قيدخانو آهي.“

مون تي ڏاڍا ڏيکارڻ جو ضرور نه آهي. جو جو ڇيل
 آهي ته:-

”پراڻن کان وڌيڪ پيارن، لاڏ ڪوڏ سان ٻالڻاڻن شيون
 کي نه چنگ جي وقت ۾ ٽڪي ڪائي ڪري سمجهڻ
 ڏهرجي.“

اُچا ٿورو اُڳتي وڌيو ته ٻئي لک سامهون اچي کيس ڇڏو ته ”اڙي مهاراج، هي مئل وڇڙو جيڪڏهن توکي اهڙو بيارو نه آهي ته به کيس نهن ڪلهي تي کڻي هاڻ توکي نه جڳائي ڇڏو جو چيل آهي ته۔“

”جيڪو مورڪو مئل ماڻهو، جانور يا ٻڪريءَ کي هٿ سان چيندو آهي اهو تڏهن پوتر ٿي سگهندو جڏهن چندرائڻ ورت رکندو يا پنج ٽويه (کير، ڌڻ، مڪڻ، ڳوٺ ۽ گاء جي ڇيٽي جي رس) جو گڏيل استعمال ڪندو۔“

انهيءَ تي ٻانڀڻ کيس ڪاوڙ مان جواب ڏنو ته ”اڙي، تون اُٺو آهين ڇا ڇو جيئري جاڳندي ٻڪر کي مئل وڇڙو ٿو سڏين؟“ لک نهن تي جواب ڏنس ته ”مهاراج ديوتا، مون ڀل ڪئي جو توهان سان ڳالهايم. ڪاوڙ نه ڪريو، جنهن توهان جي مرضي هجي تنهن ڪريو۔“ اُچا ٿورو اُڳتي هليو ته ٽيون لک کيس گڏيو. ان ڀڃيس ته ”اڙي مهاراج، هي ته ليڪ نه آهي جو گڏهه کي ڪنڌ تي کنيو پيو وڃين! هڪدم ڦٽو ڪريئس. ڇو جو چيل آهي ته۔“

”جيڪو ماڻهو ڄاڻي وائي يا ٻي خبريءَ وڃان گڏهه کي چيندو آهي ان کي پوتر ٿيڻ لاءِ ڪيترن سوڌو سمان ڪرڻا ڪبي۔“

ٻيو ڪو ڏسي ورتي نهن کان اڳڙي هيءَ ڪلڪ ٻاڻ ٿان هٽائي ڇڏو. ”براهمن سمجهيو ته هي ڪو روپ بدليندڙ بن يوص آهي جنهن کي آءٌ ڪلهي تي چاڙهي هليو آهيان. انهن من بر سوچي هن جيئي کي آڻي ڇڏي ڏنو ۽ ٽنهي لکڻ ملڻ ڪري جيئي جو جهڻاڪو ٻانو ۽ مڙج ڪرڻا لڳا.

نهن ڪري مان جوان ٿو ته ”جهڙيءَ طرح لکڻ جيئي جي ڪري بر هڪ براهمن کي بؤڪ ٺاهيو تنهن ڪيڏان ئي سمن جي

”جئن وٺ جو سار (اٽر ٿل) گل ۽ ميوا آهن، ڏٺ جو سار
مڪڻ، ٽرن جو سار ٿيل ٿيندو آهي تن منشن سرور جو
سار ڌرم آهي.

”جهڙيءَ طرح برهما پنهنجي ڪاٺا پيٽڻ، کاڌو پيئڻو ٻاهر
ڪڍڻ ۽ ٻين جي شيوو ڪرڻ لاءِ پيدا ڪيو آهي اهڙي
طرح ڌرم هيٺ ماڻهوءَ جي پيدائش به ٻين جي چاڪريءَ
لاءِ ئي ٿيل آهي.

”نيتي شاستر جا ودوان لائين اُپديش ڪندا آهن ته دنيا
جا ڪم ٻُڙي ٻُڙي ٻُڙي ٻُڙي سان ڪرڻا ڪن پر وگهنن جي
ڊپ کان ڌرم جا ڪم بنا سوچ وڃڻ جي ٿرت ڪري
چڏڻا گهرجن.

”وستار ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. مختصر لفظن
۾ مان توهان کي ڌرم جو ورن ڪري ٿو ٻڌايان ته
پراڻڪار ڪرڻ سان ٻچ پراپت ٿيندو آهي ۽ ٻئي کي
ٻيڙا ڏيڻ سان ڀاپ لڳندو آهي.

”توهان ڌرم جو ت ت ٻڌو ۽ سمجهو. سمجهي ڪري
هردي سان هنڊايو ته جنهن ڪم مان پاڻ کي نقصان
پهچي سو ٻئي جي لاءِ نه ڪريو.“

ان جو راءِ ڌرم جو اُپديش ٻڌي سهي چيو ته ”هي
ڪينجڻ، هي ڌرمالما ٿوسوي نديءَ جي ڪناري تي ويٺو
آهي. انهيءَ کان هاڻي ٿا نياءُ ڪرايون.“ ڪينجڻ چيو ته ”ٺيڪ
آهي. پر هي اسان جو سپاويڪ شترو آهي. تنهن ڪري هن
سان نريان پوي ڳالهيون ڪري. مٿان سندس ورت پر پنڪه
ٻڌي وڃي.“

”وي کان اٿي ٻنهي چئن کيس چيو ته ”ڌرم جو اُپديش
- ڌرم ٿيسوي! اسان ٻنهي جو ٻڌڻ پر تڪرار تي پيو آهي.“

ٽيس ٽنهن ڪري مون کيس لائين ڪرڻ کان نه روڪيو.
ڪجهه ڏينهن کانپوءِ ڪمپنجل (چانورن جون) ساريون کائي بدن
۾ مٽارو ٿي پنهنجو آڪيڙو ياد ڪري وري اُٿي هليو آيو. ڇو
تو رڳو اُهو ئي ڪم ڇڏي آهي ته:-

”ڪنگالپٽي ۾ به ڇڪو سڪ ماڻهوءَ کي پنهنجي ديس،
شهر ۽ گهر ۾ ملندو آهي سو کيس سرگه ۾ به نه رسندو
آهي.“

پنهنجي آڪيڙي ۾ سهي کي ويٺل ڏسي خنڪيءَ سان
کيس ڪمپنجل چيو ته ”هيءُ ته منهنجو گهر آهي. تون هتي
ڪئن اچي ويٺو آهين؟ هتان ٻاهر نڪري هليو وڃ.“ ٽنهن
ٽي سهي جواب ڏنس ته ”هي گهر منهنجو ئي ڇڪو آهي.“
هاڻي ٽنهنجو ڪو واسطو نه آهي. اُڃاڻو گرم نه ٿيءُ. ڇو جو
ٻيل آهي ته:-

[illegible]

-۱- کتب و کتابخانه

«... و از این جهت که در این کتاب،
در باب اول، فصل دوم، شماره یک، آمده است:

ᠲᠤᠨ ᠰᠣᠩᠭᠡ

زهر هجي يا نه پر ڦڻ نڪتل ڦوڪون ڏيندڙ نانگ جو
ڏڌڪو ئي خوفناڪ آهي.

ان ئي انهن سڀني چيو ته ”جيڪڏهن ائين آهي ته هنن
کي ڊيچارڻ جو هڪ زبردست آپاءِ آهي. پر ڊپ ڏيارڻ لاءِ
هڪ دوت (قاصد) جي ضرورت ٿيندي. اسان جو راجا
وجيه دت سهو چندرما پر واس ڪندو آهي. هڪ ٺٽي دوت
هاڻين جي سرڪري کي وڃي چوي ته مان وجيه دت وٽان
آيو آهيان ۽ چندرما ديوتا توکي هتي اچڻ کان منع ڪئي
آهي ڇاڪاڻ ته وجيه دت جي ڪٽنب جا ماڻهو هتي رهندا
آهن. اهڙين ڳالهين تي ويساهه ڪري شايد هو هتان هليو وڃي.“
ايتري ۾ بي چيو ته ”جيڪڏهن ائين آهي ته لمبڪرڻ
(ڊگهن ڪٺن وارو) نالي سهو جو سٺو ڳالهائيندڙ ۽ ڳالهين
ٺاهڻ ۾ هوشيار آهي ان کي انهيءَ ڪم لاءِ تيار ڪجي. ڇو جو:-

”شڪل جو ٺاهوڪو، نهسوارڻي، ڳالهين ٺاهڻ ۾ هوشيار،
شاسترن جو ڄاڻو ۽ ٻين جي ويچارن کي سمجهڻ وارو
راجدوت ٿيڻ جي لائق سمجهبو آهي.“

”بيوقوف، لاجي ۽ ڪوڙ ڳالهائيندڙ کان جيڪو قاصد
جو ڪم وٺندو آهي ان جون پوجنائون ويڙت وينديون
آهن.“

جيڪڏهن نوهان سڀني مصيبتن کان بچڻ ٿا چاهيو ته اهڙو
دوت ڳولهي ڪڍو.“ ان ئي بي چيو ته ”ائين نڪه آهي.
جيئري رهڻ لاءِ ان کانسواءِ ٻيو آپاءِ نٿو ٿي سگهي.“ آخر
سڀني پڪراءِ فيصلو ڪري لمبڪرڻ کي هاڻين جي سرڪري
ڏانهن موڪليو. لمبڪرڻ هاڻين جي لنگهه وٽ هڪ اهڙيءَ
آناهيءَ جاءِ تي اچي ويٺو جتي هاڻي پهچي نه سگهي. جڏهن
چتر دت اتان لانگهائو ٿيو تڏهن لمبڪرڻ کيس ڌمالي چيو

ڪريو لڳا ته ”آزي، اسين ته سڀ مري وياسون. هاڻين جو
 ٽي ڏينهن روز پيو ايندو جو جو پي ڪنهن هنڌ پاڻي آهيئي
 ڪونه. انهيءَ ڪري روز اسان سان ڏاڍي ويدن پئي ٿيندي.“
 جو جو:-

”هاڻي ڇهه سان ماري ڇڏيندو آهي، نانگ سنگهڻ
 سان ئي ماري ڇڏيندو آهي، راجا ڪلندي ماري ڇڏيندو
 آهي ۽ دشت بوش عزت ڏيندي ماري ڇڏيندو آهي.“

تمون ڪري هن مصيبت کان بچڻ جو ڪو اپاءَ سوچڻ
 ڪپي. ”ان ئي انهن سهن مان هڪ چيو ته ”پرو چا ٿو ٿي
 سگهي؟ هي هنڌ اسان کي ڇڏي هلڻو پوندو. جو جو منو
 مهاراج ۽ وياس چيو آهي ته:-

”سڄي ڪٽنب جي فائدي لاءِ هڪ کي ڇڏي ڏجي،
 نگر جي فائدي ۾ ڪٽنب جو تياڳ ڪجي، ديش جي
 پي لاءِ نگر کي قربان ڪجي ۽ پنهنجي ڀلائيءَ لاءِ پرڻوي
 ڏيڻي ڏجي.“

”راڻا کي ڪپي ته پنهنجي بچاءَ لاءِ ڪلياڻ ڪاري، هميشه
 اصل ڏيندڙ ۽ چؤپاڻن کي وڌائڻ واري پومي به بنا
 ڪونه سون واپار جي ڇڏي ڏي.“

”ڪٽنب جي لاءِ ڏن جو بچاءَ ڪجي، ڏن سان استريءَ
 جو بچاءَ ڪجي پر پنهنجيءَ رکيا لاءِ ڏن ۽ استريءَ جي
 نه پرواهه ڪجي.“

ان تي سمن سمن جو ته ”آزي، نه ڏاڏي جي بچاءَ
 هڪدم مري سگهي. تنهن ڪري هاڻين کي ڪو اهڙو
 نه ڏيڻو چوريءَ ۾ ڏن ورتي جو هٿ آيو جو غيل ٿي اوهي
 ڪونه. جو جو:-

”اهڙو ڪا سوال نه ڪرڻو ڪري توکين ڏيڻ ڪپي.“

پڪين پڇيو ته ”اهو ڪٿن؟“

تنهن تي ڪاڙو چيو ته:-

۲. سهي ۽ هاڻيءَ جي آکاڻي

ڪنهن جهنگل ۾ چتردنت (چئن ڏندن وارو) نالي
 پنهنجي جهنڊ جو سر ڪردو هڪ هاڻي رهندو هو. انهيءَ هنڌ
 ڪيترا ڏينهن برسات نه پئي جنهن ڪري تلاءُ ڏيڍون ۽ ڊها
 سڪي ويا. ان تي سڀني هاڻين پنهنجي سر ڪردِي کي چيو
 ته ”مهربان سائين، هاڻين جا ٻچا اڄ کان ستائجي موت جي
 ويجهو اچي رهيا آهن ۽ ڪي ته مري به ويا آهن. تنهن ڪري
 ڪنهن اهڙي پاڻيءَ واري هنڌ جي ڳولها ڪجي جتي ڍو
 ٿي پاڻي پي سگهجي.“ گهڻي سوچ ويچار کانپوءِ چتردنت
 چيو ته ”هڪڙي اڪيلائيءَ واري هنڌ هڪ پاڻيءَ جي ڍنڍ
 آهي جنهن ۾ هميشه هيٺان پاڻال گنگا مان پاڻي ايندو آهي
 ۽ منجهانئس پاڻي ڪڏهن به خلاص نه ٿيندو آهي. تنهن ڪري
 توهان سڀئي اتي هلو.“ اهو فيصلو ڪري پنج راڻيون پنڌ
 ڪندا سڀئي اتي هڪ ڀريات جو اچي پهتا. سڄو ڏينهن ان
 ۾ سنان ڪندا رهيا ۽ سڄ لڳي مهل پاڻيءَ مان ٻاهر نڪتا.
 انهيءَ ڏينڊ جي آس پاس نرم زمين ۾ سهن جا ڪيترائي ٻر
 هئا. انهن هاڻين جي هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙ ڪري سهن
 جا ٻر ڊڄي ويا. ڪيترن سهن جا پير، هٿ، ڪنڊ ٽٽي پيا.
 ڪيترا سها صفا مري ويا ته ڪي مرڻ جي ڪنڌيءَ تي
 اچي پهتا.

هاڻين جو جهنڊ سنان ڪري ٻاهر نڪري جهنگ ۾ کاڌي
 جي ڳولها ۾ ويو. ان کان پوءِ جن سهن جا ٻر ڊهي پيا هئا
 يا جن جا پير ٽنڊا ٿي پيا هئا، ڪنڊ مڙي ويا هئا يا رتو ڇاڙ
 ٿي ويا هئا سي سڀ هڪ هنڌ گڏجي پاڻ ۾ سوچ ويچار

تي رهيون آهن. هاڻي تون به پنهنجو رايو ظاهر ڪر. ڇڏو
 ٿيو جو تون تمام ڀرڙي وقت تي آچي واپس آهين. ”انهيءَ
 تي ڪانڊو کلي ڪري چيو ته ”آڙي، هيءَ ته نيڪ نه آهي.
 مور، هنس، ڪوئل، طاوڙي ۽ ٻيو ٻيو ڇوڙن پکين جي هوندي
 بد صورت آلود کي راجا ٿو بڻايو وڃي جو ڏينهن جو آندو
 هوندو آهي. ان لاءِ منهنجي راءِ هنجي برخلاف آهي. ڇو جو
 ”ڏينهن جو نه ڏسي سگهندڙ، ڪاوڙ ۾ نه هوندي به
 سندس ذڪر هميشه مڙيل هوندو آهي ۽ اکيون ڦوٽاري
 ٿينديون اٿس. اهڙيءَ حالت ۾ به خوفناڪ ۽ بد صورت
 ٿيو نظر ايندو آهي. پر ڪاوڙ ۾ خبر نه آهي سندس
 منهن جي صورت ڪئن بهندي؟

”قدرتي طرح تمام خوفناڪ ڏاڍي بھيل، ٺرڻي ۽ بدشڪل
 آلود کي راجا ڪرڻ سان آسان ڪي ٿاڻو ٿي ڪهڙو
 رسندو؟“

وري ڏرڙ جي هوندي هن ڏينهن جو آلي نور واري کي
 چيو ٿو راجا بڻايو وڃي؟ توهان شايد منجهس ڪي ڳڻ ڏنا هجن
 پر هڪ راجا جي هوندي ٻئي کي راجا مقرر ڪرڻ اڃوڻ
 ڪم آهي.

”هڪ ئي نيجسوي راجا ٻڙويءَ لاءِ هڪاري آهي.
 ٻوليءَ جي وقت ڳهڻا سورج جئن نقصانڪار ٿيندا آهن
 تن ڳهڻا راجا ٿي سگهن ٿا ڪارڻ ٿيندا آهن.“
 ڳوڙو چيو ٿو توهان پنهنجن دشمنن کي ڀڄائي سگهندا
 آهيو. چيو جو:-

”دشمن جي سامهون ايندي مالڪن ۽ وڏن جو رڳو نالو
 ڳڻيڻ سان ڪامياب حاصل ٿيندي آهي. چندرما جي
 نالي وٺڻ سان سڀا سڪ سان رهندا آهن.“

ڪل وارو ڏسي سڀني چيو ته ”هي آلو آسان سڀني جو
 اڃا ٿيندو. تنهن ڪري تاجپوشيءَ ۾ ڪم ايندڙ شپيئي شيون
 ميسر ڪريو.“ انهيءَ ئي گهڻن ئي تيرڻ جو جل آندو ويو.
 هڪ سؤ اٺ ٻوٽن جي پاڙن مان سامگري تيار ڪئي ويئي.
 سنگهاسن سينگارڻو ويو. ستن ٻيٽن واري زمين تي گهمندڙ
 چيتي جي ڪل وچائي ويئي. نون گرهن جا منڊل ٺاهيا ويا.
 سون جي دلي ۾ پهاڙن جا عجيب رتن وڌا ويا. ڏيٽو، واڃو،
 آئينو ۽ ٻيون شپ قل ڏيندڙ شيون تيار ڪيون ويئون. چارڻ
 گيت ڳائڻ لڳا. برهمڻ هڪ سر ۾ گڏجي ويد جو پاٽ ڪرڻ
 لڳا. سندر استريون منگل گيت ڳائڻ لڳيون. ڪرڪالڪا نالي
 پٽ راڻيءَ کي جڏهن آندو ويو ۽ آلوءَ کي جڏهن ئي تخت تي
 ويهاريو بي ويو، تڏهن ڪٿان نه ڪٿان ڪاڻو اچي اُٺي پرگهت
 ٿيو ۽ چوڻ لڳو ته ”هي پڪي هتي چاچي لاءِ گڏ ٿيا آهن ۽
 هي مياو ۽ جلسو چاچي لاءِ رچايو آڻيو؟“ هن کي ڏسي سڀني
 پڪين چيو ته ”آسان سڀني ۾ ڪاڻو سياڻو ٿيندو آهي ڇو جو
 چيل آهي ته:-

”ماڻهن ۾ حڪم، پڪين ۾ ڪاڻو، جانورن ۾ گدڙ، پٺيا سڀ
 ۾ اڃا ڪٿڙا پائيندڙ جيئن سادو چالاڪ ٿيندا آهن.“
 تنهن ڪري هن سان به صلاح ڪرڻ گهرجي. ڇو جو:
 ”ودوانن دوانن گهڻيءَ دفعا سوچيل ۽ چڱيءَ طرح
 تي بيهاريل پوجنائون ڪڏهن به وڻڻ نه وينديون آهن.
 ڪاڻو وري به ڪانئن پڇيو ته ”پڪين جا مدبر ڇا لاءِ
 گڏ ٿيا آهن ۽ هيءَ جلسي جي تياري ڇاڪاڻ ٿيل آهي
 ان تي هنن جواب ڏنو ته ”ٻڌ پائي، پڪين جو ڪو راجا آ
 ڪونه. تنهن ڪري آسان سڀني اهو فيصلو ڪيو آهي
 آسان جو راجا ٿئي. سندس راج تلڪ لاءِ هي سڀ

ڪرمجارين جا اندريان ڳجهو معلوم ڪري دشمن جو
اندازو لڳائي سگهندا آهن.

اهڙيءَ طرح منترين جي ڳالهه ٻڌي ميگه ورڻ ڇڏيو ته
مڪانن ۽ اُن جي وچر هميشه کان جو هيءَ ڄاڻي دشمني
هائدي ٿي اچي اُن جو ڪو سبب نه هوندو؟ تنهن تي
ايسٽر جيويءَ چيو ته:-

۱. ڪانون ۽ اُن جي وچر دشمنيءَ جي آکاڻي
هڪ دفعي هنس، طوطو، ٻگهه، ڪوئل، چاڪو، اُر، مور،
ڪبوتر، نر، جڪڙ وغيره پکي پاڻ ۾ گڏيا. مايوس ٿي هُو
سيئي ويچار ڪرڻ لڳا ته ”گُرڙ آسان سڀني جو راجا آهي پر
وڻندو ڀڳوان جي شيوا ۾ هٿ ڪري کيس آسان جي سنڀال
ڪرڻ جي نه پرواهه آهي ۽ نه فرصت. تنهن ڪري اهڙي
نالي مائو راجا مان ڪهڙو فائدو جو شڪارين جي چنبي ۾ اچڻ
تي نه آسان جي سنڀال نٿو ڪري سگهي؟ ڇو جو:-
”پن جي تڪليشن کان پيڙهندڙ ۽ ٻنل پراڻين جو جيڪو
بچاءُ نٿو ڪري اهو راجا جي روپ ۾ ڪال آهي. ان
۾ ڪو شڪ نه آهي.“

”جتي راجا چڱيءَ طرح اڳواڻي نه ڪندو آهي تنهن ملاح
کان سواءِ ٻيڙيءَ وانگيان برجا نشت ٿي ويندي آهن.
”ايديش نه ٿي بندڙ ٿرو، ويدن جي آڀاس کان سواءِ
براعظم، رکيا نه ڪندڙ راجا، ڪوڙو ڳالهائيندڙ ايسٽري،
سور ۾ رهندڙ ڌنار ۽ پن ۾ رهڻ جي سڌ ڪندڙ ڪچرو،
انهن چئن کي انهن ڇڏي ڏجي جيئن سمنڊ ۾ ڀڳل
جهاڙ کي.“

انهن ڪري آسان کي سوجي ويڙهي پئي ڪنهن پکي
کي راجا بنائڻ ڪيترجي. تنهن کان پوءِ اُٿو کي ٺاهوڪي

طرف جا آرڙهن ۽ پنهنجي طرف جا پندرهن تيرت ٿيندا آهن. ٽن ٽن جاسوسن دواران انهن تيرن جي ڪارگزارين جي جاڙ رکڻ ڪپي. راڻين ڪرڻ سان. ٻئي طرف پنهنجي ضابطي ۾ رهندا آهن. نارد ڀڄڻ شتر کي چيو هو ته:-

”ڇا توکي دشمن جي طرف جي آرڙهن ۽ پنهنجي طرف جي پندرهن تيرن ۽ هڪ ٻئي کان غير واقف ٿي جاسوسن جي خبر آهي؟ تيرت لفظ جي معنيٰ آهي راج جو اڌ ڪاري. انهن مان ڪو هڪ ۽ ڪپتيو هوندو ته راجا جي لاءِ مصيبت جو ڪارڻ ٿيندو. جيڪڏهن آهي سڀ سچياري آهن ته مالڪ جو ڏينهن ڏينهن وڌارو ٿيندو ويندو.“

دشمن جي طرف جا تيرت هي آهن:- منڇري، ٻروهي، سينا پتي، ٻوراڇ، دوار پال، رڻواس جو اڌ ڪاري، حڪم ناما جاري ڪندڙ، ٻڌڻان نياڻه اڏيش، ڍل وصول ڪندڙ، راج سپا ۾ داخلا ڏيندڙ، منصف، عريضيون ٻڌندڙ، گهوڙيسوارن جي مٿان حڪم ڪندڙ، هاڻين جي سوارن جو سرڪندو خزانچي، قلعو سنڀاليندڙ، جيل جي سنڀال ڪندڙ، حدن جي سنڀال ڪندڙ ۽ مالڪ جي سيوا ڪندي مڙڻ لاءِ به تيار سيوڪ. انهن ۾ قوت وجهڻ سان دشمن جلد وس ۾ اچي ويندو آهي. پنهنجي طرف جا هي تيرت آهن:- راڻي، راجا جي ماءُ، چوڊار، مالهي، سڀڻ سنڀاليندڙ، گپت چور، جوتشي، وڻدي، پاڻي ڀرڻ وارو، پان سوپاري آڻڻ وارو، آچار، انگ رڪيڪ، سينا پتي، مٿان چڻي جهلي ٻيهندڙ ۽ وڻشيا. انهن سان دشمني ڪرڻ ڪري پنهنجو طرف ست نه جهليندو آهي.

”جهڙيءَ طرح پير جي ماپ سان پاڻيءَ جي اونڌائيءَ جي خبر پوندي آهي، ساڳيءَ طرح هوشيار جاسوس

ڪورجي. باقي ٻين جي ڪمن ۾ ڊوڙي چال کان ڪر
وڃي.

”وڙاڻ ورتي ۽ وارا تياڻي مهاڻا ٽون سڀني سان هڪ رس
هان نه ان ۾ سندن جس آهي پر ڪامنائن سان ڀريل
سنساري ماڻهن ۽ خاص ڪري راجائن کي اهڙي حالت
نه سونهندي آهي.“

اهڙي طرح ڊوڙنگي چال کي اپنائي ٽون پنهنجي ماڳ
تي قائم رهي سگهندڙن ۽ لالچ جي طريقي سان دشمن جي
ٻاڙ پتي سگهندڙن. دشمن جي ڪنهن وقت ڪا اوڻائي نظر
آچي ته ان وقت ئي موقعي جو فائدو وٺجي. ”ميگه ورڻ چيو
نه ”مونکي دشمن جي رهڻ جي هنڌ جي به خبر نه آهي، پوءِ
مونکي ان جي اوڻاين جي چاڻ ڪئن ٿيندي؟“ استرجيويءَ
چيو ته ”جاسوسن جي معرفت هن جي رهڻ جي هنڌ توڙي
اوڻاين جو پتو لڳي سگهندو آهي. چو:—

”جائزور بانس سنگهڻ سان ڏسي سگهندا آهن، براهنڊ
ويڊن سان ڏسي سگهندا آهن، راجائون جاسوسن سان
ڏسي سگهندا آهن ۽ ٻيا ماڻهو ٻن اکين سان ڏسي
سگهندا آهن.“

”جيڪو راجا پنهنجي جاسوسن جي معرفت پنهنجي طرف
جي خاص ڪري دشمن جي طرف جي نيران (وڙڻ
عهديدارن) جي چاڻ نٿو رکي، اهو ڪنهن وقت وڏي
مصيبتي ۾ اچي ٿا سندن آهي.“

ميگه ورڻ چيو ته ”هي سردار، تيرت (وڙڻ عهديدار)
شڪنن کي نو سڏجي؟ انهن جو انداز ڪيترو آهي؟ جاسوس
ڪئن ٿيندا آهن؟ راجو ڪرڻ ڪري ٻڌايو.“ ان کي هن چيو
پنهنجي تارو مڃاڻا ٻڌيتر کي ٻڌايو هو ته دشمن جي

ڪنول گل جي پن تي پيل پاڻيءَ جي بوند موٽي ۽ مثل
نظر ايندي آهي.

تنهن ڪري ٻين جي مدد کان سواءِ بدلو وٺي نه سگهيو.
ٻين کان مدد وٺي جنگ ڪجي، منهنجو رايو اهو آهي. ”اهڙيءَ
طرح چرنجيوئي ۽ پنهنجي راءِ ڏني. هن جي چوڻ کانپوءِ راجا
ميگه ورڻ پنهنجي پتا جي جهوني پٺي منٿري ۽ اسٽرجيوئي
کي پرڻام ڪري ڏاڍي آدر سان کانئس پڇيو ته ”هي بابا،
توهان نيتي شاستر جو ڳوڙهو آپاس ڪيو آهي. توهان جي
هوندي جو هنن وزيرن کان رايا پڇيا ويا سو سندن پريڪيا لاءِ
مون لائين ڪيو. جيڪڏهن هنن جي ڳالهه نڪه هجي ته آگيا
ڪريو.“ هن جواب ڏنو ته ”هنن سڀني نيتي شاستر موجب ئي
ڳالهائون ڪيون آهن. پر اهي سڀ پنهنجي پنهنجي وقت تي
ڪم ڏينديون آهن. هن حالت ۾ دورنگي چال هلائي مناسب
ٿيندو. ڇو جو:-

”بلوان دشمن سان جنگ ڪبي يا صلح ڪبو ته ٻه ڪو
فائدو نه رسندو. دورنگي چال هلائي مان ئي فائدو
رسي سگهندو.“

اهڙي دشمن کي ڪڏهن وشواس، ته ڪڏهن آوشواس
ڏيکاري ختم ڪري سگهيو. ڇو جو:-

”خاتمي جي ويجهو ايندڙ دشمن کي ٻه سياڻا ماڻهو هوندا
دفعو مٿي چاڙهيندا آهن. ڳڙ کائڻ ڪري پهريائين
بلغم وڌي پوءِ پاڻيهي ڀرو ٿي ويندو آهي.“

”استري، شتر، ڪپڙي مٽيءَ خاص ڪري وئشپائن
جيڪو هڪ سرپڪو وشواس ڪندو آهي انهيءَ ماڻهوءَ
پنهنجي حياتيءَ تان هٿ ڌوئي ڇڏڻ کپن.“

”ديوتا، براهمن، گرو ۽ پنهنجو ڪم
شد پاوڻا سان

کي ٿيڻه ٻين ويڃارن ظاهر ڪرڻ لاءِ ڇڏيو. ان ئي هن ڇڏيو ته
”ٻين ڳڻن مان هونڪي سنشوري (بئي جو آسرو وٺڻ) سڀ کان
سٺو ٿو لڳي. جو جو.“

”سگهارو ۽ ليڄسوي ماڻهو به ٻئي جي مدد کانسواءِ ڇڏا ٿو
ڪري سگهي؟ عوا کانسواءِ پرندڙ ٻاهر به وسامي
ويندي آهي.“

”ماڻهو ۽ لاءِ پنهنجي طرفدارن جو ساٿ ضروري آهي
جو جو ٻين کان جدا ٿيل ان جو ڊاڏو ساو نه ڪندو.“

ٽنهن ڪري هتي رهي ڪنهن طاقت واري جو آسرو وٺي
هن آفت کان پاڻ کي بچائڻ گهرجي. جيڪڏهن توهان پنهنجي
ڄاڻ ڇڏي ڏيندءِ ته ڪنهن به حالت ۾ ٻيو ڪو توهان جي
مدد نه ڪندو. جو جو.“

”ٻاهر جيستائين جهنگ ڪي ساڙيندي آهي تيستائين هوا
کيس مدد ڪندي رهندي آهي پر اها ئي هوا ڏئي
ڪي وسائي ڇڏيندي آهي. ڪمزوريءَ ۾ ڪير مٿر
ٿيندو؟“

هڪ ئي ٻوان جو آسرو وٺڻ اهو به ڪو خاص ٺيهر نه
آهي. ڳڻن ئي ننڍن جو آسرو وٺي به پنهنجو بچاءُ ڪري
ٿو سگهي. جو جو.“

”ڳواڻن ٻانسن جي لڪڙن سان گهيرويل هڪ ٻانسن جي
لڪڙي کي ڇڻن ٻئي نه سگهو آهي ٽن ڪمزور راجا
کي نه جي ڳڻن جو ساٿ هجي ته کيس ڪو وٺي نه
سگهندو.“

پر جي ڳڻن ئي وڏن جو ساٿ هجي ته ڳالهه ئي ڪهڙي
ڪجي! جو جو.“

”وڏن جو ساٿ ڪنهن جو وڌارو نه ڪندو آهي؟“

چڏي ڏيندو آهي اهو آدمي اتي وري اچي وسي نه
سگهندو آهي.

”ڏندن کانسواءِ ڏانگ، مد کانسواءِ هاڻي ۽ پنهنجي ماڳ
کانسواءِ راجا، انهن تي ڪير به آسانيءَ سان حملو ڪري
ٿو سگهي.“

”پنهنجيءَ جاءِ تي بيٺل اڪيلو ئي سؤ دشمنن جو مقابلو
ڪري ٿو سگهي.“ تنهن ڪري پنهنجي جاءِ چڻ نه ڪئي.“
تنهن ڪري قلع کي بهادرن، شهر پناهه، ڪاهين ۽ رستن ۽
هٿيارن سان مڪمل ڪري جنگ جي لاءِ تيار ٿي اتي ئي
رهجي.“

”راجا جيڪڏهن جيئرو رهيو ته راج پوڳيندو ۽ جي جنگ
۾ مارجي ويو ته سرڳ ماڻيندو.“
”هڪ هنڌ تي بيٺل ولين جي جهڳٽي کي اُٻڙ هوا
ڪجهه نه ٿي ڪري سگهي.“ اهڙيءَ طرح هڪ ئي هنڌ
ڪپ ڪوڙي وينڊل ماڻهن کي ڪوبه دشمن نقصان نٿو
رسائي سگهي.“

”ڪهڙو به وڏو ۽ مضبوط وڻ جي اڪيلو هڪ هنڌ بيٺو
آهي ته زوردار هوا کيس ڪنهن وقت به پاڙون پٽي
چڏيندي آهي.“ پر ڪي به ننڍا وڻ جي باطن ۾ ميلاپ
ڪري هڪ هنڌ بيٺا هوندا آهن ته طوفان کين ڪجهه
نه ڪري سگهندو.“

”اهڙيءَ طرح جيڪڏهن ڪهڙو به بهادر جي اڪيلو
هوندو ته دشمن اٽس غالب پئجي ويندو ۽ کيس ماري
به چڏيندو.“

”اهڙيءَ طرح پرڇڙيءَ پنهنجا ويچار ظاهر ڪيا. هن ”آسرو
جي فائدي ۾ پنهنجا رايو ڏنا. ان کانپوءِ ميگه ورڻ چرنجيو.“

ن حالت ۾ پئتي هٽڻ ئي نيڪ آهي. ڇو جو:-

”دشت ۽ مريادا کان سواءِ طاقتور دشمن سان جنگ يا صلاح ڪرڻ کانسواءِ جان بچائي پڇي وڃڻ ئي سياڻپ جو قدم آهي.“

”پئتي هٽڻ ٻن قسمن جو ٿيندو آهي. هڪ ٻي جي حالت ۾ جان بچائڻ ۽ ڌرم جي رکيا لاءِ ۽ ٻيو سوڀ جي لاءِ دشمن کان گسائي هليو وڃڻ.“

”دشمن تي جيڪڏهن حملو ڪرڻو به هجي ته ڪٿي يا چيٽ جي مهني ۾ ڪجي. ٻي وقت اصل نه.“

”مصيبهت ۾ ڦاٿل ۽ گهڻن عيبن سان وڪوڙيل دشمن تي حملو ڪنهن وقت به ڪري ٿو سگهجي.“

”بھادر، وشواس جوڳن ۽ طاقت وارن جوڌن سان مقابلي ڪرڻ کان اڳ پنهنجو هنڌ مضبوط ڪري پنهنجا جاسوس اڳڀر دشمن جي ملڪ ۾ ٽپڙي پکيڙي پوءِ اٿس حملو ڪجي.“

”رستي، رسد، پاڻي ۽ اناج جي وسيلن کانسواءِ جيڪو دشمن جي ماڪ تي ڪاهه ڪندو آهي اهو وري پنهنجي ماڪ ۾ موٽي نه ايندو آهي.“

”تھن ڪري آسانجي لاءِ پوئتي موٽڻ ئي نيڪ آهي. ڇو جو: طاقت واري دشت سان نه وڙهڻ ڪجي ۽ نه ميل ميل ڪجي. ان مان ڪنهن به فائدي جي اميد نه سڃڻ.“

”بديمان ان کان پري ڀڄندا آهن.“

”گهڻو جيڪڏهن وڙهندي وڙهندي پوئتي هٽي ويندي آهي ته فقط وري زور سان ٽڪر هڻڻ واسطي. شي جيڪڏهن پنهنجي بدن کي سسائيندو آهي ته فقط ڪ...

”ڏاڍي نل ٿي. يا ليل م پاڻيءَ جا ڀنڊا وجهڻ سان
هيڪاري اهو وڌيڪ جوش م ايندو آهي. اهڙيءَ طرح
ڪاوڙيل ماڻهوءَ سان ٺاهه جون ڳالهون ڪرڻ سان هو
وڌيڪ ڪاوڙيو آهي.“

وري نوان پڪو ٺاهه دشمن طاقتور آهي تڏهن به ميل ميلاب
ٿي نٿو سگهي. چيو چو:-

”اٽسا. ۽ طاقت سان پرور نديو دشمن به وڏي ڪي
ماري مات ڪندو آهي. چئن شينهن هاڻيءَ ڪي ماري
پنهجو راڄ قائم ڪندو آهي.“

”پير سين عورت جو روپ ڌاري چئن ڪيچڪ ڪي
ماري وڌو تن چيڪو دشمن طاقت سان نه مري
سگهي ان ڪي ڪپت سان مارڻ گهرجي.“

”موت وانگيان سخت سزا ڏيڻ واري راجا جي وس م
دشمن رهندا آهن. دياڻو راجا ڪي دشمن گاهه يا ڪه
بن وانگيان سمجهندا آهن.“

”جنهنجو ٽيڇ ٻين ٽيڇوارن جي ٽيڇ ڪي جهڪو نٿو
ڪري، ۽ مالا جو جوڙين اڃاڻو وڃائي ٿو، اهڙي ماڻهوءَ
جي جهڻ مان ڪهڙو فائدو؟“

”جنهن راجا جي زمين تي شترن جي رڪ ۽ سندن زالن
جي ٽوڙهن سان چٽڪاءُ نٿو ٿئي ان جي جيئڻ جي
ڪهڙي ساڳي؟“

اهڙيءَ طرح سمجهي ڇڻڪ ڪرڻ جي صلاح ڏني. تنهن
ڪن ٿو ميڪو. ورڻا اڻجهيويءَ کان بچيو نه ”اڻجهيوي، ٿوڻ به پنهنجو
ڍاڻو ظاهر ڪر.“ اڻجهيويءَ چيو نه ”سوامي، هي دشت طاقت
م اسان کان وڌيڪ آهي ۽ مڙهس ڪا مرڻاڻا نه آهي. تنهن
ڪري هن سان نه ڪم ڪري سگهجي ۽ نه صلح. تنهن ڪري

ٿڙي ۽ طرح اڇيري ۽ ميلاپ ڪرائڻ واري ۽ سام نيتي ۽
 پيرائي ڪئي. اهو ٻڌي ميگه ورڻ سنجيوي ۽ کان اڇيو
 هي سنجيوي، هن باري ۾ مان تنهنجو رايو به ڄاڻڻ ٿو
 بان. ”انهي ۽ تي هن چيو ته ”هي مهاراج، دشمن سان ٺاهه
 ط جي فائدي ۾ دان نه آهيان. چو جو:-
 ”مڪيل ٺاهه جي شرطن سان به دشمن سان صلح نه
 ڪند. يا ۽ ڪي ڪيترو به ڪري گرم ڪجي ته به هو

”ڪمزور جي ٻوان سان لڙائي سندس موت جو ڪارڻ
ٿي پئجي. پٿر لکڻ سان جتن ڏاڍو ڀڄي ٻوندو آهي
سندس حالت به نيڪن ٿيندي آهي.“

”جنگ جا مکيه ٽي سبب آهن، پومپي، ڌن ۽ مٽر، انهن مان
جيڪڏهن ڪو به سبب نه هجي ته جنگ اصل نه ڪرڻا ڪبي.“

”پٿرن سان ڀريل ڪوئي جو ڀر ڪوٽڻ سان شينهن جي
ڀڄڻن جا نمون ڀڄي ٻوندا آهن ۽ ايتريءَ جڙاڪشيءَ
کانپوءِ به کيس رڳو هڪ ڪوٽو نصيب ٿيندو آهي.“

نمون ڪري جيستائين ڪو خاص فائدو نه ٿين وارو هجي
۽ رڳي جنگ ٿي ڪرڻي پوي ته رڳو ڪم نه ٿين ڏجي ۽ نه
ڪرڻا ڪبي.

”لچمي چاهيندڙ کي ڪبي ته جڏهن ڪو ٻوان عمار ڪري
ته ان جي اڳيان بيد جي لڪڻ وانگيان جهڪي آڻا
مجي. نانگ وانگيان ڦوڪون ڏين ته ڪين.“

”بيد جي لڪڻ وانگيان هلت ڪرڻ وارو هميشه، ان ڌن
سان ڀرپور رهندو آهي پر نانگ جي هلت وارو موت
جي منهن ۾ ايندو آهي.“

”عقل واري ماڻهوءَ کي ڪبي ته ڪيڏهن ۽ وانگيان پنهنجي
عضون کي سسائي ڏک سهندو رهي پر وقت اچڻ
تي ڪاريهر نانگ وانگيان عملي لاءِ تيار ٿي بيهي.“

”لڙائي سامهون ڏسي ان کي سار نيتي ۽ (صالح يا ناھ) سان
ٿارڻا ڪبي. سوڀ جي پوري خاطري نه هئڻا ڪري
هڪدم ان ۾ ٽپي پوڻ نه ڪبي.“

”ٻوان سان مقابلو ڪرڻا، رڳو ڪو آدرش ئي نه ٿو
سگهي. بدل ڪڏهن به اٿي ۽ هوا جو مقابلو نه ڪندو
آهي.“

چيو ته ”هي راجن، ٻارن سان جنگ نه ڪرڻا ڪپي. اُرمردن
ٻار دست ۽ وقت ڏسي حملو ڪندڙ آهي. ڇو جو:-

”وقت تي ٻارن جي اڳيان جهڪندڙ ۽ وقت ڏسي اُن
تي حملي ڪندڙ جي لڄي نديءَ جي وهڪري وانگيان
هميشه ڇالو رهندي آهي.“

”پنهجي حياتي خطري ۾ ڏسي ڪنهن جهنگلي ماڻهوءَ
سان به ٺاهه ڪرڻا ڪپي. پنهنجي حياتي بچائڻ سان ئي
ٻين جو بچاءُ ڪري سگهيو.“

”جيڪو دشمن ستيوادي، ذرماٿاء، ستريل، مٿن ماڻڻ
وارو، طاقتمند ۽ گهڻن تي سوڀ پائيندڙ هجي اُن سان
صالح ڪرڻا ڪپي.“

گهڻن جنگين ۾ سوڀ پائيندڙ سان نه خاص طرح ٺاهه
ڪرڻا ڪپي.

”گهڻن جنگين ۾ ڪاميابي حاصل ڪندڙ سان جيڪو
ميل ميلاب ڪندو آهي ته اُن جي اُتر ڪري پنهنجا
ٻيا دشمن به اچي پيش پوندا آهن.“

”برهسپتيءَ چيو آهي ته جنهن جي طاقت هڪ جيتري
هجي اُن سان به صالح ڪجي. ڇو جو جنگ جي ڪاميابيءَ
۾ هميشه شڪ هوندو آهي. تنهن ڪري اهڙو ڪم
ڪجي ته جنهن جي سڦلتن جي پوري خاطري نه هجي.
”جنگ ڪرڻا وارن جي سوڀ هميشه کٽي واري
ٿيندي آهي تنهن ڪري ٻيا ئي اپاءَ (سام، دام ۽ پيد)
استعمال ڪرڻا ڪن.“

”ايمان ۾ آندو ٿي جيڪو پاڻ جهڙي سان جنگي ٺاهه
نه ٿو ڪري اهو حملي وقت مٽيءَ جي ڪڇي ڏئي
وانگيان ٽڪر کائي ٻنهي طرفن کي نقصان هيٺ ٿو آئي.“

”بيدا ٺيڻ تي ئي جيڪو دشمن ۽ روڳ کي نابود ٿيو
ڪري اهو ٻلي ڪٽڙو به زور وارو هجي ته به دشمن
۽ روڳ وڌي وڃي ٿي ڪمڻ ٿاس ڪري ڇڏيندا.“

جڳ ڏينهن ڪانڌن جي راجا ميگه ورڻ پنهنجي سيني
منترين کي گهرائي چيو ته ”آسان جو دشمن زبردست، هڪٻئي
۽ وقت کي پروڙ بندڙ آهي. تنهن ڪري هو رات جو اچي
سدائين آسان کي مارڻ ۾ ڪامياب ٿو ٿئي. ان جو مقابلو ڪن
ڪجي؟ آسان رات جو ڏسي نٿا سگهون ۽ نه وري آسان کي
اڇائي خبر آهي ته هنجو قلعو ڪٿي آهي جنهن ڪري ڏينهن
جو وڃي ان تي حملا ڪيون. تنهن ڪري سنڌي (صاحب يا
ٺاهه) وگرهم (جنگهه) يان (همالو) آسن (پرسن چاٽي لڳائڻ)،
سنشريم (پني جي مدد وٺڻ) ۽ دويڌي پاءُ (پن دشمنن کي
ٺاڻ ۾ ويڙهائڻ) انهن راجنيتي جي ڇهن آباڻن مان ڪنهن جو
استعمال ڪيون؟“ هن جي منترين جواب ڏنو ته ”سائين جن
اهه ڏاڍو سٺو سوال پڇيو آهي. ڇو ڇو؟“

”هيا ڪن سواءِ منترين کي ڪڇ به نه ڇوڻ ڪبي. پر پڇڻ
ڪري ٿو ته ڪي ٻيا به ڪم ڪري سگهن ٿا.“

”ڪو سٺي نتيجي واري ٻالهي نٿو چوي
ڪري اهو منترين نه آهي پر شتر

آهي.“
”هي منترين آسان کي ٻاڻ ۾ صلاح مصالحت
ڪرڻ کپي، ڪم ڪري سگهن ٿا.“

”ميگه ورڻ
جيڪو روڳ ۽ چورن جي
دشمن آهي، ان کي به
ڪم ڪري سگهن ٿا.“

ڪاڪولڙ ڪيڊ

ڪاڪولڙ ڪيڊ (ڪانءُ ۽ آلو پڪي) نالي ٽيون تئس شروع

ٿئي جنهن جو پهريون شلوڪ هي آهي:-

”جنهن سان پهريائين جنگ ٿي هجي، اهڙي دشمن سان
دوستي ٿي وڃي ٿي به ان تي وشواس نه رکجي. آلو
پڪين سان پيريل غفا کي هڪ ڪانءُ جلائي ڇڏيو.“

ان ياري ۾ هٿن ٿو ٻڌڻ ۾ اچي:-

ڏاڏي ملڪ ۾ مهلا روپيد نالي هڪ شهر آهي. ان جي
پير سان گهاٽن پنن سان پيريل ۽ ڦهليل ٿارن وارو هڪ ٻڙ جو
وڻ هو. اُتي ميگهه وڻ (بادل جي رنگ وارو) نالي ڪانون
جو راجا پنهنجي گهڻن ئي ڪٽنب جي پاتين سان گڏ رهندو
هو. قلع بندي ٺاهي هو پنهنجي ساٿين سان گڏ اُتي گذاريندو
هو. آرمڊن (دشمنن کي زبرد ڪندڙ) نالي اُن جو راجا
به پنهنجي بيشمار ساٿين سان گڏ جبل جي غفا ۾ قلعي بندي
ڪري رهندو هو. رات ٿيڻ تي هو سدائين ٻڙ جي وڻ جي
چوڌاري چڪر پيو لڳائيندو هو. ڪوبه ڪاٺو کيس هٿ لڳندو
هو نه جهونيءَ دشمنيءَ جي ڪري اُن کي هو ماري ڇڏيندو
هو. اهڙي طرح اُتي هر روز اچي ڪانون جو شڪار ڪندو
هو جنهن ڪري اُن قلعي ۾ باقي ٿورا ڪاٺو وڃي بچيا. اهو
رائين ٿيڻو ٿي هو. ڇو جو:-

”جيڪو آليسي ماڻهو آزاديءَ سان وڌندڙ دشمن
بيماريءَ جي براهه نه ڪندو آهي ته اهي آهستي آهستي

کيس نهوڙي نيندا آهن.

تدتر تیون

کاکولۇک پپپ

وگهو آهي تنهن ڪري هن هرڻ کي هٿ ڪريان. ” اهو
 پيار ڪري شڪاري ڪڇڻون زمين تي رکي جڏهن هرڻ ڏانهن
 ڏي وڃي هرڻ کي پنهنجي تڪن ڏندن سان گاهه کي ڪٽي
 ڇڏيو ۽ منترڪ گاهه مان پاڻ ڇڏائي تلاءَ ۾ گهري ويو. چترانگ
 به شڪاريءَ جي بهڻ کان اڳ ئي ڪاٺو سوڌو وٺي پيو.
 شرم ۽ نااميديءَ وچان شڪاريءَ جڏهن پنهنجي نظر ڦيرائي ته
 ڏٺائين ته ڪڇڻون به غائب هو. پوءِ اتي ويهي شڪاري
 پنهنجا ڪرم ڪٽڻ لڳو ۽ هيٺيون شاوڪ پڙهيائين:-

”هڪ متارو هرڻ منهنجي چار ۾ ڦاٿو اهو تو کسي ورتو.
 پوءِ ڪڇڻون مليو اهو به تنهنجي حڪم سان غائب ٿي
 ويو. پنهنجيءَ زال ۽ ٻارن کان جدا ٿي مان هن بن ۾
 بک ۾ پاهه ٿي گهمي رهيو آهيان. هي ڪال ديوتا، هن
 کان وڌيڪ اڃا پيو به ڪجهه ڪرڻو هجي ٿي ته ڪري
 وٺ، مان ان جي سهڻ لاءِ تيار آهيان.“

ائين ڪرڪندو ۽ روئندو گهر ڏانهن هليو. شڪاريءَ جي
 پري هلي وڃڻ تي ڪاٺو، ڪڇڻون، ڪوٺو ۽ هرڻ چارڻي
 دوست وري اچي تلاءَ جي ڪناري تي مليا. هڪ ٻئي کي
 ڏسي ڏاڍو خوش ٿيا ۽ سمجهڻ لڳا ته ٽنهن جنم مليو آئون.
 وري اڳي وانگيان گيان گوشت ۽ روح رهاڻ ڪندا پنهنجو
 وقت آنند ۾ گذارڻ لڳا.

انهن ڳالهين تي غور ڪري ماڻهوءَ کي ڪپي ته پنهنجو
 دوست وڌائي ۽ ساڻن بنا ڪنهن ڪپت يا فريب جي ورتو
 ڪري. ڇو جو:-

”جيڪو ماڻهو مترتا وڌائيندو آهي ۽ مترن سان ڪو
 ڪانسواءِ ورتاءُ ڪندو آهي، اهو هن دنيا ۾ هيٺائين
 ڏسندو آهي.“

ڪو ئي دوا ڏسي آهي ته هوش کان ڪم وٺي
مشڪلات کي منهن ڏجي.

”صلاح مصاحبت اها ئي سٺي چڱي آهي جنهن ۾ رانهي
ٻالو، ٽي ويچار ڪيو وڃي ته گذريل وقت ۾ جيڪو
نائدو ٿيو آهي ان جو بچاءُ ڪجي، ايندڙ وقت ۾
لاڳاري ڪئن ٿي ۽ مشڪلات ۾ ڦاٿل جو چوٽڪارو
ڪئن ٿي.“

اهو ٻڌي کانو چيو ته ”جيڪڏهن ٽئين آهي ته منهنجي
ٻالو، ٻڌو، شڪاريءَ جي رستي ۾ ايندڙ ڪنهن تلاءُ جي
ڪناري تي چترانگ بيهوشيءَ جو ڍونگ ڪري سهي ٻوي.
مان سندس مٿي تي ويهي کيس ٺونگا هٽندس، جنهن مان
شڪاري سمجهندو ته هيءُ هرڻ مٿو ٻيو آهي، منترڪ کي
ڏسڻ تي رڳي هرڻ ڏانهن ڇڏندو، ايتري ۾ هرڻ کي ڪوئو
ٿاهه کي ڪٽي منترڪ کي آزاد ڪري ڇڏڻ هو، چاڌئي
ٻالو ۽ ٻه ٻيو وڃي.“ چترانگ چيو ته ”هيءُ تو تمام سٺو اڻڀاءُ
سوچيو آهي، منترڪ ٻڪ ٿي ٻڪ آزاد ٿيل سمجهي ڇو ڇو:-

”ڪم ٻورو ٿيندو يا نه اها ٻالو من جو اُتساهه بهريائين ٿي
ٻڌائي ڇڏيندو آهي، پر اها خبر رڳو ٻڌيمان پرش کي ئي
پوندي آهي، باقي ڪي نه.“

ننهن ڪري ٽئين ڪريو، سڀني ان جي پيروي ڪئي.
شڪاري جيئن اڳتي وڌيو ته ڏٺائين ته تلاءُ جي ڪناري تي
چترانگ هرڻ جي مٿان کانو ٺونگا ٻيو هٽي ۽ هرڻ ۾ ڪا به
خون ڏسڻ ۾ نه آئي، اڳتيءَ حالت ۾ کيس ڏسي شڪاري
پرش تي سوچڻ لڳو ته ”هي ساڳيو ئي هرڻ منهنجو چار چنائو
پڪو هو تڏهن به ڪٿي، جو ڏر جهلي نه سگهيو آهي ۽ هتي
آهي تڏهن ئي ڪري ٻيو آهي، هي ڪيڏون نه هائي باڪل

”نرتا ۾ مدد ڪندڙ، حياتيءَ جا ڳجه ساڻ وارو
مصيبت ۾ واهرو دوست ملڻ مشڪل آهي.“

هن کان وڌيڪ ٻيو ڪو منهنجو دوست نه آهي. هي
انا! منهنجي مٿان ڏکڻ جي ٻاٽن جي برسات جو وسائي
هي آهي؟ ڇو جو پهريائين نه منهنجي مال ملڪيت لڳي
ئي، ٻيو ڪنهن کان وڇوڙو، ٽيون ڏيس ڇڏي پرڏيس ۾
ڇڻ، تنهن جي مٿان وري هيءُ پياري متر جو هميشه لاءِ
ڪسجي وڃي. دنيا ۾ سڀني پراڻين سان اڙائي وڌڻ
لڀندي آهي. ڇو جو؟

”سرپر ڪن پنگر آهي. مال ملڪيت به اڪ چنپ ۾ پراڻي
ٿي پوندي آهي. ميلاپ سان وڇوڙو ڳنڍيل آهي. رهي
ڳالهين هن دنيا جي سڀني پراڻين سان لاڳو آهن.
”ڏک مٿان ڏک لڳندا ئي رهندا آهن. ڏن جي گهٽجڻ
تي بڪ وڌيڪ لڳندي آهي. مصيبت ۾ دشمن پيدا
ٿيندا آهن ۽ ڪمزوريءَ ۾ گهٽيءَ اُترت جاڳي پوندا آهن.
”ڊپ ۾ رکيا جو سرويپ ۽ پريم ۽ وشواس پاتر ’متر‘ اهو
بن اڪرن وارو لفظ ڪنهن جوڙيو آهي؟“

انهيءَ وچ ۾ چترانگ ۽ لگهو پٽڪ روئندا اُٿي آيا. هر ٻئي
ڪين چيو ته ”اڃائي روئڻ مان ڪهڙو غائدو؟ جيستائين منترڪ
اڪين کان غائب نه ٿيو آهي تيستائين ڪيس بچائڻ جو آسان
ڪي اپاءَ سوچڻ ڪپي. ڇو جو؟“

”مصيبت اچڻ وقت هوش کان ڪم نه وٺي جيڪو رڳو
هاءِ گهوڙا پيو ڪندو آهي اهو مشڪلات مان چٽندو
نه ڪونه. هيڪاري پنهنجو دڪ پيو وڌائيندو.“
”نيتي شاسترن جي پنڌن مصيبت مان چوٽڪاري جي

هاڙهي شڪاري اُسي اچي پهتو. هڪي ڏسندي ڪوئي سندس چار ڪتري ڇڏي ۽ پٿرائنگ پٺيان نظر ورائي چلانگه ماري وئي پڪو. لکيو پٿر وٺا تي چڙهي ويو ۽ هر ٿيڪ پاسي واري پور وڃي لڪو. هرڻ جي پڇي وڃڻ تي شڪاري پنهنجي محنت پراڻ ٽيندي ڏسي ڏاڍو ڏک ۾ پئجي ويو پر اڻان ڪپڙن کي وڙهيون پائيندو ڏسي خيال ڪيائين ته ”بيٿو ٿيڪ قسمت هٿ ۾ آيل هرڻ مون کان ڪسي ورتو آهي ته به پنهنجي قوت گذران لاءِ هن ڪڇي جو انتظام ڪري ڇڏيو اُٿس. هن جي ماس مان اُسان سيني گهرجي پائين جو اُهو ڪو ڏينهن نه ٿي ويندو.“ اهو ويچار ڪري ڪپڙن کي ڪاهه سان وڙهي پنهنجي ڪمان ۾ لڙڪائي ۽ ڪمان ڪلهي تي رکي گهر ڏانهن راهي ٿيو.

منٿر ڪي رئين هٿن مان ويندو ڏسي هر ٿيڪ ڏاڍي ڏک وڃان چوڻ لڳو ته ”هي ته اُسان سان وڏو وڻل ٿيو. ڇو جو:-“
”سمنڊ وانگيان اڃا هڪ مشڪلات مان مس پار پهتس ته هڪ مٿان ٻي اچي نازل ٿي آهي. هڪ دفعو ڪا گهر ڪهلائي ٿي ته محييتون هڪ ٻي پٺيان پيون اينديون.“
”رستي صاف هٿن تي ماڻهو سڌو پنهنجي منزل مٿس آيو وڃي پهچندو پر جي هڪ دفعو ٿاڀو کاڌائين ته قدر قدر ٿي ٻيو مشڪلات جو منهن ڏسندو.

”سڌو، زال، سڳي ماءُ ۽ پٽ پر به ايترو ويساهه نه هوندو آهي سمرو ٻڌائي دوست ره.“

هيئن سمرو سمرو ٻڌائي ملڪيت ٽرائي اُٿي ۽ مون کان اهو سمرو ٻڌي ورتو جو سمرو ٻڌي ٻيئي جي دور ۾ مون لڪل آهي سمرو ٻڌي ورتو. منٿر ڪي ٻيو وڃي ملڪ مشڪل آهي. سو سو:-

وڌاڻا لاءِ ۾ جيڪي اکر لکيا آهن انهن کي وڌا ڳيائي
پنڊت به ميساري ٿيڻا سگهن.

هو ائين ڳالهيون ڪري رهيا هئا ته پريان منترڪ ڪي
ريڙهيون پائيندي ايندو ڏٺائون. هن کي ڏسي هر ٽيڪ کي
لڳو پسڪ چيو ته ”اڙي هي ته نيڪ نه ٿيو.“ هر ٽيڪ چيو
ته ”شڪاري اچي پيو ڇا؟“ هن چيو ته ”شڪاريءَ جي ڳالهه
نه ڇڏي ڏي. هي ته منترڪ پيو اچي. هن ته بي سمجهيءَ جو
ڪم ڪيو آهي. جيڪڏهن شڪاري هتي پهچي ويو ته منترڪ
جي ڪري اسان سڀني جي بري گت ٿيندي. شڪاريءَ جي
اچڻ تي مان ته آسمان ۾ اڏامي ويندس، تون ڪنهن ٻر ۾
لنگهي ويندين ۽ چترانگ به تڪو ڊوڙي پاڻ بچائي سگهندو
پر هي پاڻيءَ جو هريل ڪچيون ڪيڏانهن ويندو؟ مان ان
ڪري فڪر ۾ پئجي ويو آهيان.“ ايتري ۾ منترڪ به اُتي
اچي پهتو. هر ٽيڪ کيس چيو ته ”هتي اچڻ سان تو مناسب
قدم نه کنيو آهي. تنهن ڪري جيستائين شڪاري اچي
تيستائين تون پٺتي موٽي وڃ.“ منترڪ چيو ته ”پيارا، مان
ڇا ڪريان؟ اڪيلائيءَ ۾ مان مٿر جي مصيبت جو ڪشت
سهي نه ٿي سگهيس. ان ڪري هتي هليو آيو آهيان.“ ڇو جو
چيل آهي ته:-

”پيارن جو وڇوڙو ڏن جو ناس ٿي وڃڻ ڪير سهي
سگهي ها جيڪڏهن اثرائتيءَ دوا وانگر ڪم ڏيندڙ
مٿرن جو ميلاپ نه هجي ها؟

”توهان جهڙن مٿرن جي وڇوڙي کان نه مري وڃڻ
بهتر آهي. باقي جنم ۾ حياتي نه ملندي پر توهان جهڙا
مٿر ملڻ مشڪل آهن.“
منترڪ ائين چئي رهيو هو ته ڪن ٿاڻين ڪمان جي ٿورو

لڏو ٿو اچان، ست پوڻ مشڪلات ۾ گهٽپراڻجي نه ويندا آهن.
چيل آهي ته:-

”جنهن ماڻهوءَ کي ٽن دؤلت ۾ وڏائي، مشڪلات ۾
پويشاني ۽ جنگ جي ميدان ۾ ڊپ نه ٿيندو آهي اهڙي
نڌي لوڪن جي سرور ۾ پٽ کي وري ماءُ چڙيندي آهي.“
اهڙيءَ طرح چترانگ کي دلداري ڏيئي جتي هرئيڪ ۽
منترڪ ويٺا هئا لڳو پٽڪ اُٿي آيو ۽ چترانگ جي قاسچو جو
سمورو مال کين ٻڌايائين. چترانگ جي چار ڪٽوڙ جو پڪو
لڙاڻو ڪري هرئيڪ کان ۽ جي پٺيءَ تي چڙهي ويٺو ۽ پٺي
جلدي چترانگ وٽ اچي پهتا. ڪوئي کي ڏسي هنڪي پنهنجي
اچڻ جي اميد جاڳي ۽ کيس چيائين ته:-

”مصيبه کي ٻار ڪرڻ لاءِ ٿي سڄو پڇو دوست ڪبو
آهي، جنهن کي دوست نه هوندو آهي ان جو مصيبت
مان چٽو محال ٿي پوندو آهي.“

هرئيڪ چترانگ کان پڇيو ته ”مٿس ٽون ته ڇڏي شاستر
ڪيئن ڏانهن آهين بسوءَ هن ڦٽڻ ڪٿن ٿاين؟“ ان تي
چترانگ چيو ته ”هن وقت جو وقت نه آهي. شڪاريءَ
نٿو ٿئي. انهن ٻنهي منهنجي پير ۾ اٽڪيل چار جلدي ڪٽري
هجن.“ هرئيڪ چيو ته ”منهنجي هٿي پهچي وڃڻ
نٿو سگهن، ڇو ڪو ڊپ نه ڪر. ٿو جهڙن ڏيئي شاستر
ڪن ٿاين هنن ٻنهي منهنجي عالمت ٿئي ته پوءِ ڇڏي شاستر
ڇڏي ڪٿو ڪٿو؟“ تنهن تي چترانگ کيس چيو ته:-
”مصيبه جي آسان علاج نه ڪندو آهي.“ پوءِ چيل
آهي ته:-

”دوست ڪو به ڪم نه ڪندو آهي ۽ قسمت اٿي ٿيندي
آهي ته وڏن پوڻ ۾ به ڪم ڪجي ويندي آهي.“

جهنگ ۾ هاڻو وڃي ته ان جي ڳالهه ئي ڪهڙي ڪجي!“
 منترڪ کانءَ کي چيو ته ”لگهو پٽڪ، مان ۽ هر ٻئيڪ هاءِ
 ڏي لا آهيون تنهن ڪري اسان ته سندس ڳولا ڪري نه
 گهنداسون. تون هيڏانهن هوڏانهن اڏامي جاچ ڪر ته چترانگه
 سلامت آهي يا نه.“ اهو ٻڌي لگهو پٽڪ اڃا ٿورو ئي پريرو
 اڏاڻو ته ڏٺائين ته چترانگه هڪ تلاءَ جي ڪناري تي چار ۾
 جڪڙيل بيٺو آهي. ان کي ڏسي کانءَ کيس ڏک وڃان چيو
 ته ”پيارا، هي ڇا؟“ کانءَ کي ڏسي چترانگه کي به ڏاڍو ڏک
 ٿيو. چو جو:-

”ماڻهوءَ جو شوڪ ڏرو ٿي ويو هجي يا صفا لهي ويو
 هجي ته به اڪثر پريتم جي درشن تي اهو وري پرڳهت
 ٿي پوندو آهي.“

لڙڪن بند ٿيڻ تي چترانگه لگهو پٽڪ کي چيو ته ”هي
 دوست، هاڻي ته منهنجو موت ويجهو اچي پهتو آهي. اهڙي وقت
 تي توهان ملاقات ٿي آهي اهو ڏاڍو نيڪ ٿيو آهي. چو جو:-
 ”گهڻن ڏينهن گذري وڃڻ تي ڀا گم ٿي وڃڻ کانپوءِ
 متر جو درشن ٿيڻ تي ڏک وري زمين سر جاڳندو آهي.“
 ”جان خطري ۾ هئڻ وقت جيڪڏهن دوست سان ملاقات
 ٿئي ۽ پوءِ مري وڃجي يا چيئرو رهجي ته به اها گذڻاڻي
 ڏاڍي سکڻائي ٿيندي آهي.“

پريتم سان وارتالاپ ڪندي مون ڪڏهن ڪجهه گهٽ وڌ
 ڳالهائڻو هجي ته اهو معاف ڪج. هر ٻئيڪ ۽ منترڪ کي
 منهنجي پاران اها ڳالهه چئج.
 اهو ٻڌي لگهو پٽڪ چيو ته ”هي پريتم، اسان جهڙ
 مثرن هوندي توکي به چڻ نه ڪجي. مان هر ٻئيڪ کي و

آهي. سڀني طرفن ڏانهن ٻيو نهار بندو آهي ۽ کيس
ڪٿي به شائبي نه ايندي آهي.

اهو ٻڌي چترانگه چيو ته ”اي منترڪ، منهنجي ٻپ جو
سبب تو برابر ڄاڻي ورتو. شڪاريءَ جي ٿيرون جي نشان
کان ڪٿن به ڪري پاڻ بچائي هتي آيو آهيان. مان توهان
جي شرط آيو آهيان. مهر ٻائي ڪري مون کي اهڙو هنڌ ٻڌايو
جتي شڪاري نه پهچي سگهي.“ اهو ٻڌي منترڪ چيو ته
”هي چترانگه، نيتي شاستر ۾ ڇيل آهي ته:-

”دسمن مٿان اچي ڪڙڪي ته ان کان بچڻ جا حيل آهن،
هڪ هٿ علائق ٻيو ٻيرون جي تيزي.“

نهن ڪري جيستائين دشت شڪاري هتي اچي پهچي
نيسٽنهن نون ٿيڻاڻي جهنگل ۾ گهڙي وڃي. ”ان وقت لڳهو پسڪ
کيس اچي ڏاڍو ته ”اي منترڪ، هو شڪاري، ماس جون
لڳو ٿيڻ ڏور ڏانهن هليا ويا آهن نهن ڪري هي چترانگه،
تون به ٻيرون سان، هو نڪري اچي.“ اهڙي طرح اهي چارئي
دوست ٻيرون جو ٺٽاءَ جي ڪناري تي وڻ جي هيٺان ويهي
حال احوال ڏسندي ويندي نهنجو وقت گذارڻ لڳا.

هڪ دفع هو ٻيرون جي وقت ٻيرون جو چترانگه غير حاضر
رهيو. ٽيئي دشت منترڪ ٻيرون لڳا ته اسان جو
دوست تو ڪين آيو آهي؟ ٻيرون جي وڻ ڇڙهي ويو آهي
۽ ڪنهن ڪريءَ جي ٿيرون جو نشان بڻيو آهي ۽ جهنگ
جي دشت ۾ سڀني طرفن ڏور ڏورن جي لالچ تي ڪٿي
نه ٻيرون ڏسڻ نه سگهيو آهي. تو جو:-

”دل ٻيرون تو ٻيرون جي سس ڏيڻ ۾ به ويندو آهي ته
نور ٻيرون جي سس ڏيڻ ۾ ٻيرون سنڪاڻون
آندون آهن. تو جي هو منترڪ ۽ دشت سان ٻيرون

”سريشت پوش ڪينهوڙي وانگيان هيٺ ڪري وري
مٿي چڙهندا آهن پر مورڪ مٿي جي چاٽي وانگيان
جتي ڪريا اتي ڪريا.“

هي پيارا، رهي ڳالهيون ڌيان ۾ رکي توکي سنتوش ڪرڻ
کڻي. منترڪ جون ڳالهيون ٻڌي ڪاٺو ڪوئي کي چيو ته
”پر ايترو، منترڪ جيڪي چيو آهي اهو سڀ توکي پنهنجي
هيٺئين سان هنڊائڻ گهرجي. ڇو جو:-

”هي راجا، هميشه منو پوئيندڙ ماڻهو دنيا ۾ گهڻي
ملندا پر فائدي واري اٽو ٽنڊڙ ڳالهه چونڌڙ ۽ ٻڌندڙ دنيا
۾ ورلي ٿيندا آهن.“

”فائدي واري ڳالهه جيتوڻيڪ اٽو ٽنڊڙ هجي ته جيڪو
چڻي ڏي اهوئي هن دنيا ۾ سڄو پيو دوست آهي.
پيا ته رڳو نالي جا دوست آهن.“

هو پاڻ ۾ ائين ڳالهيون ڪري رهيا هئا ته شڪارين کان
ديڄاريل چترانگم (چٽيل عضون وارو) نالي هرڻ انهيءَ تلاءَ
تي اچي پهتو. ان کي پريشانيءَ ۾ ڏسي لگهو پٽڪ وٺي
اڏامي ويو. هرڻيڪ ڪوٺو ٻوڙن ۾ وڃي لڪو ۽ منترڪ تلاءَ
۾ گهري ويو. لگهو پٽڪ هرڻ کي چڱيءَ طرح ڇاڇي منترڪ
کي چيو ته ”پيارا منترڪ، ٻاهر نڪري اچ. هيءُ اڄ جو
ستائيل هرڻ تلاءَ ۾ گهڙي ويو آهي. هيءُ ان جو آواز آهي
نه ڪنهن ماڻهوءَ جو.“ وقت ۽ هنڌ جو ويچار ڪري ان
منترڪ چيو ته ”لگهو پٽڪ، اڀا ساھ ڪٽندڙ ۽ اڪيون
پرائي پوئڻان نهاري ٿو هڻي هرڻ اڃايل نه آهي پر شڪارين
ي ڊپ کان پڳو آهي. تنهن ڪري تون اها خبر له ته هن
پوئڻان کي شڪاري اچي رهيا آهن ڇا؟ ڇو جو:-

”ڊپ جو شڪار ٿيل ماڻهو هر گهڙيءَ ڊگها ساھ ڪٽندو

وقت گذاريندا آهن. انهيءَ ڪري سنتوش ئي ماڻهو ۽
جو وڏو خزانو آهي.

”سنتوش جهڙي اُمرت سان تربت ٿيل ماڻهن کي جهڙو
من مڻ آندو هوندو آهي انهيءَ جهڙو آندو ڌن جي لالچ
۾ هيڏانهن هوڏانهن ڀٽڪندڙن ماڻهن کي ڪٿان ملندو؟

”سنتوش جهڙي اُمرت جي پيٽ سان ماڻهو مها آندو
۾ هوندو آهي پر اُسنٽوشي هميشه دڪ ۾ گذاريندو آهي.

”من کي وس ۾ ڪرڻ ڪري سڀ ٻيندڙن وس ۾ اچي
ويندڙن آهن. سورج بادان سان ڏيکجي وڃي ته
سندس سڀ ڪرڻائون به ڏيکجي وينديون آهن.

”شانتِيءَ وارا رشي مهرشي اڇائڻ کي روڪڻ ۾ ئي سڄو
سڪ سمجهندا آهن. باهه سيڪڻ سان جڻن اڄ نه لهندي
آهي تنهن ڀنسي سان خواهشون ختم نه ٿينديون آهن.

”ڌن جي لاءِ ماڻهو ڇا ڇا نه ٿو ڪري؟ جنهن جي ڪلا
نه ڪرڻ ڪپي تنهن کي گهٽ وڌ ويهي ڳالهائيندو ۽
جنهن جي واکاڻ ڪرڻ نه جڳائي ان جا ويهي گيت ڳائيندو.

”جيڪو ماڻهو دان ڪرڻ لاءِ پئسو ميٽڙ ٿو چاهي اُنجو
ڪرڻ به اُن ۾ ڇڏيو. ڇو جو گپ ۾ هٿ پوري پوءِ
ويهي ڏوڏجن تنهن کان نه ماڳهين گپ ۾ هٿ ڀرجن ٿي نه.

”دان جهڙو خزانو نه آهي، لوپ جهڙو هن دنيا ۾ ٻيو
ڪو دامن نه آهي، شانتِيءَ جهڙو ٻيو ڪو ڏور نه
آهي ۽ سنتوس جهڙو ڌن نه آهي.

”جنهن وٽ آدرپاءُ ۽ سمن جي ڪوٽ آهي اُنکي ئي
سڄيءَ صورت ۾ ڪنگال سمجهڻ گهرجي. شڪر مهاديو
وٽ توڙي ٻئي کانسواءِ ٻي ڪا مال مالڪيت نه آهي
نه ڪيس به مشور ڪري اوجھو آهي.

جي باري ۾ ٽون چنٽا نه ڪر. ڏن هوندي به جيڪڏهن ان جو ڪو فائدو نٿو وٺجي ته اهو نه هٽل جي برابر آهي. ائين ئي سمجهڻ گهرجي، ڇو جو چيل آهي ته:-

”گهر ۾ پوريل خزاني جي ڪري ڪنهن ماڻهوءَ کي جيڪڏهن شاهوڪار سمجهيو وڃي ته انهيءَ ڏن جي ڪري اسين به پاڻ کي شاهوڪار ڇو نه سڏايون؟

”تلاءَ جي بچاءَ لاءِ تلاءَ جي پاڻيءَ کي ٻاهر وهائي ڇڏبو آهي (جي ائين نه ڪبو ته پاڻي ڪنو ٿي ويندو) ساڳيءَ طرح دان ڪرڻ سان ئي ڏن جو بچاءَ ڪري سگهيو.

”ڏن سان دان ڪڍي يا ضروري گهرجون پوريون ڪجن، گڏ ڪري نه رکجي. ماکيءَ جي مکين جو گڏ ڪيل خزانو (ماڪي) ٻيا چورائي کڻي ويندا آهن.

”ڏن جون ئي حالتون ٿينديون آهن: دان، استعمال ۽ ناس. جو ڏن دان ۾ ڪم نٿو اچي يا ان جو استعمال نٿو ڪيو وڃي ته ڏن ضرور ٿينءَ حالت ۾ اچي ويندو يعني ان جو ناس ٿيندو.“

تنهن ڪري بديمان پرش کي گهرجي ته ڏن ڪنو ڪري رکڻ لاءِ نه ڪمائي. ڇو جو ان جو نتيجو ڏکڻائي ٿيندو آهي، ڇو جو چيل آهي ته:-

”جيڪو بيوقوف سڪه جي اميد رکي جان جوکي ۾ وجهي به ڏن گڏ ڪري ٿو رکي سو ڇڻ ته گرميءَ کان پريشان ٿي ٽاڏل جي لاءِ باهه جي ويجهو ٿو وڃي.“

”نانگه هوا تي گذر ڪندا آهن پر اهي ڪمزور نه ٿيندا آهن. جهنگلي هاڻي ڪڪ ٻن چري ٻلوان ٿيندا آهن. سرپشت رشي مٺي وٽن جون پاڙون ۽ ميوا کائي پنهنجو

کي دستن جي بيماري ٿي پيئي هئي ۽ ان ڪري کيس اهو
ڏينهن ابواس رکڻو پيو. سوملڪ به صبح جو اُتان نڪري
اڀيڪت ڏن جي گهر آيو. پريان ئي هن سوملڪ جو آدرپاءُ
ڪيو. کيس سنان پاڻي ڪرائي پهرڻ لاءِ نوان ڪپڙا ڏنائين
۽ پوءِ پريم سان پوڄن ڪرايائينس. رات جو انهيءَ ئي گهر
۾ سوملڪ هڪ سٺي پلنگ تي سهي پيو. اڌ رات جو هن
وري اهي ساڳيا ماڻهو پاڻ ۾ وارتالاپ ڪندا ڏٺا. انهن مان
هڪڙي چيو ته ”سوملڪ جي خاطريءَ ۾ اڀيڪت ڏن کي
گهڻو خرچ ڪرڻو پيو آهي. هاڻي تون ٻڌاء ته هن کي ڪن
مدد ڪجي؟ هيءُ سڀ مال اڄ موديءَ وٽان اُڌار وٺي آيو
آهي.“ ٻي چيو ته ”هي ته منهنجو ڪم آهي پر نتيجو تنهنجي
اختيار آهي.“ صبح ٿيڻ تي راجا جي ماڻهوءَ جهجهوئي انعام
آڻي اڀيڪت ڏن کي ڏنو. اهو ڏسي سوملڪ ويچار ڪرڻ
لڳو ته ڏن نه هڪڙي به اڀيڪت ڏن، گهٽ ڏن کان سرس
آهي. ڇو جو:-

”ويد جو ڦل اڳي هوتر آهي، شاستر جو ڦل سداچار ۽
سٺي هلت آهي، استريءَ جو ڦل پريم ۽ سنتان آهي
۽ ڏن جو ڦل دان ۽ پوڳ آهي.“

نهن ڪري مونکي اڀيڪت ڏن ٻڌاء. مونکي گهٽ ڏن
نه ڏيڻو آهي. ان کانپوءِ سوملڪ ڏن کي خرچڻ ۽ دان ڪرڻ
۾ لڳايو.

منترڪ چيو ته انهيءَ ڪري مان چوان ٿو ته:-

”ڏهائي جهنگ ۾ پهچي سوملڪ کي چئن طرفن جو پتو
نه پيو تن ڏن ڪمانڊ کان پوءِ به پنهنجي ڪم آڻي
نٿو سگهجي.“

نهنڪري هي هرڻيڪ، انهن ڳالهين تي غور ڪري ڏن

”هي پياري، ڊگها ۽ لڙڪندڙ هي ماس جا ٿياها
ڪرندا يا نه انهيءَ اميد ۾ مان پندرهن ورهيه سندس
پٺيان گهمندو رهيس. هاڻي هي اصل نه ڪرندا، تنهن
ڪري اسان کي پنهنجي ماڳ موٽي هلاڻ کپي.“

ماڻهو ڪوريءَ کي چيو ته ”جيڪڏهن اها ڳالھ آهي
ورڌمانپور وڃ. اتي به واپاري رهندا آهن. هڪ جو نالو
پيڪ ڏن (ڳجهي خزاني وارو) آهي ته پتي جو اُپيڪٽ ڏن
(ناٽي مان مڙج وٺندڙ) آهي. انهن ٻنهي جي حالت ڏسي
اڄ ۽ پوءِ اچي مون کان وڙ گهر. توکي جيڪڏهن استعمال
کان سواءِ ڏن جي ضرورت هوندي ته توکي گپت ڏن
ڀڙائيندس. دان ۽ مڙج بهار سان رهڻ لاءِ جيڪڏهن ڏن
جي ضرورت ٿيندڙ ته توکي اُپيڪٽ ڏن ڀڙائيندس. ائين
چئي اهو ماڻهو انٽرڊيان ٿي ويو.

عجب ۾ پئجي ’سوملڪ‘ وري ورڌمانپور ويو. هو ٿڪجي
شام جي وقت انهيءَ شهر ۾ پهتو ۽ گپت ڏن جو گهر پڇائيندي
مشڪلات سان سڄي لهرڻ مهل وٽس اچي پهتو. گپت ڏن
جي رخ نه ڏيڻ تي به هو سندس گهر ۾ زور سان گهري
وڃي ويهي رهيو. کاڌي جي وقت ڏاڍيءَ بي عزتيءَ سان
کيس ٿورو گهڻو کائڻ لاءِ ڏنو ويو. کاڌي کانپوءِ سمهي پوڻ
تي اڌ رات جو هن ڏنو ته اُهي پتي ساڳيا ماڻهو پاڻ ۾ صلاح
ڪري رهيا هئا. انهن مان هڪڙي چيو ته ”هي ڪرنا،
گپت ڏن جي لاءِ تو هن خرچ ڪرڻ جو پربند چو ڪيو جنهن
مان سوملڪ کي کاڌو ڏئي سگهيو. اهو تو نيڪ ڪم نه ڪيو
آهي.“ پتي جواب ڏنو ته ”هي ڪم، ان ۾ منهنجو ڏوهه
نه آهي. مون کي ته ماڻهو ۽ کي فائدو پهچائڻو آهي. پر ان
جو نتيجو تنهنجي هٿ آهي.“

صبح جو جڏهن سوملڪ اُٿيو تڏهن ڏنائين ته گپت ڏن

کان وڌيڪ هڪ ڪوڏي به هجي اهو مان سهي نٿو سگهان. تنهن ڪري تون پنهنجي گهر وڃ. مان تنهنجي همت ڏسي خوش ٿيو آهيان. تنهنجي ڏرڻ جو به توکي ڦل ملندو. تنهن ڪري عالي جيڪا تنهنجي خواهش هجي ان موجب وردان ڏيو. ”سولائيڪ ڇو نه“ جيڪڏهن راتين آهي ته ”اهڙيون حالتون پيدا ٿين جتي مون وٽ جهجهو ڏن هجي.“ هن جواب ڏنو ته ”جيڪو ڏن ڪنهن ڪم ۾ آڻي نٿو سگهجي ان مان ڪهڙو فائدو؟ کاڌي ۽ ڪپڙي لٽي کان وڌيڪ ڏن تنهنجي پاڻ ۾ لڪيل ئي نه آهي.“

سولائيڪ ڇو نه ”پلي ڏن ڪنهن ڪم نه آهي پر مون وٽ جهجهو ئي جمع ٿيل هجي. ڇو نه؟“

”پنهنجي وٽ پنسو جمع ٿيل هوندو آهي اهو پلي ڪنهن وس هجي يا گهٽ گهرائي ڇو هجي ته به هن سنسار ۾ گهڻي مالوهر سندس خاطر ڌاري ڪندا آهن.“

”هي باري، ڏکيا ۽ اڙڪندڙ هي ماس جا ٽيلا ڪرندا پان، راتين، اميد ۾ هڪ گذر بند رهن ورهيه سندس بيان ڪيمندو رهيو.“

مالوهر ڇو نه ”راڻو ڪن؟“ سولائيڪ ڇو نه؟

۶. ڊگهي جي پوئتان گوهندڙ گذر

ڪنهن شهر ۾ ٽيڪسٽ وائيل (نڪن سگن وارو) نالي هڪ ڊگهو سارو ڊگهو رهندو هو. رست پست هٿ ڪري هو پيشه جو. پنهنجي پنهنجن سگن سان انديءَ جي ڪنارن کي کوليڻو ڇو نه هٿو ساڻو ڪاهه جهڙو جهنگ ۾ گهٽيل ڳو. ان جهنگ ۾ پراڻيڪ ”اچي“ نالي هڪ گذر رهندو هو. هڪ ڏينهن هڪ پنهنجيءَ زال سان گڏ نري سان انديءَ جي ڪناري تي ويٺو هو ته ايتري ۾ ڊگهي جا ٽيڪسٽ وائيل ڪنوس

ن ڪجهه ڏيندس. ان کان پوءِ جو نتيجو پنهنجي هٿ ۾ آهي.
 ڪوريءَ نند مان ڇاڳي پنهنجي ڳوٺري ڌني تہ سونا
 ڪا ندارد! تنهن ڪري هو تمام ڊڪي ٿي ويچار ڪرڻ لڳو
 ”اڙي، هي ڇا ٿي ويو! ڏاڍي جتن سان ڪمايل ڌن ڪٿن
 اوچتو گم ٿي ويو؟ منهنجي تہ محنت ئي برباد ٿي ويئي.“
 هاڻي هن غريبيءَ جي حالت ۾ پنهنجي زال ۽ مٿن مائٽن کي
 ڪهڙو منهن وڃي ڏيکاريندس؟
 اهو ويچار ڪري هو وري ساڳئي شهر ۾ موٽي آيو.
 هن ٻيڙي هڪ سال ۾ پنج سؤ مهرون ڪمائي وري پنهنجي
 شهر ڏانهن موٽيو. رستي تي گهاٽو جهنگ آيس. سڄ لهي
 ويو. رات ٿي پر هو ڪٿي بہ ترسيو نہ. کيس ڊپ پي ٿيو
 تہ مٿان نند اچي وڃيم ۽ اڳي وانگيان گنيون گم ٿي وڃن.
 جتن اڳتي وڌيو تن کيس ساڳيا بہ ماڻهو ڳالهيون ڪندا نظر
 آيا. هڪڙي چيو تہ ”اي ڪرنا، تو هن کي پنج سؤ مهرون
 جو ڌنئون آهن؟ توکي خبر نہ آهي تہ هن جي پاڳ ۾ کاڌي
 پيشي کان وڌيڪ ڪجهه لکيل نہ آهي؟“ ٻئي چيو تہ ”اڙي
 ڪر، محنتي ماڻهن کي تہ مان ضرور ڪجهه ڏيندس. ان
 کان پوءِ جي جوابداري نوتي آهي. مون کي تون هروڀرو
 ڌ مالين جو ٿو؟“ اهو ٻڌي سوملڪ جتن پنهنجي ڳوٺري کولي
 تن ڏٺائين تہ گنيون غائب هيون. انهيءَ تي هو ڏاڍو پريشان
 ٿي خيال ڪرڻ لڳو تہ ”هن نموني ڪنگال ٿي حياتي گذارڻ
 مان ڪهڙو فائدو؟ انهيءَ ڪري هن ٻڙ جي وٽ ۾ قاسم
 لٽڪائي پاڻ کي ختم ٿو ڪري ڇڏيان.“ ائين پڪو ارادو
 ڪري گاهه مان نوڙي وٺي وٽ تي لٽڪائي، پنهنجيءَ ڳوٺ
 ۾ قاسم وجهڻ وارو ٿي هو تہ آڪاش مان کيس آواز ٻڌڻ
 آيو. ”اڙي سوملڪ، ائين مٿان ڪيو آئيئي! تنهنجو
 ڪسٽ وارو مان آهيان. تروٽ کاڌي ۽ لٽي ڪپڙي جي

”اُدھر گھنڈو شیوہتس کی اچھی ملندی آئی۔ سب
کچھ بائہ سان ملندو، رائیں کانٹو مائو چوندو رهندا
آئن۔ لہین گری قسمت جو خیال نہ گری بندھتی
طاقت موجب بشارت گئی۔ جتن کرط لی نہ جی
کامیابی نہ حاصل تھی نہ ان رکنہجو ڈوہ پھرو؟
”سب کمر محنت سان لی پورا تیندا آئن۔ رگڑ پورن
بیانیان کی کین ورنندو۔ آرام بر لیتیل شینون جی
واک بر هرط بالیہی کو نہ وجی بوندو آئن۔

”جی باری! اُدھر کانسواہ منو کامناون پوراون نہ تیندیون
آئن۔ جیکو ٹیٹو خونڈو سو تیندو، اچا پوٹلی بی ہمت
مالون جی آئی۔

”بندھتی پوری طاقت سان تھرک واپا گری نہ جیک گڈھن
کامیابی نہ ملی نہ اُنہی، لاء مائو جوابدار نہ آئی۔
رائی، حالت برائیں سمجھو گھو جی نہ زبردست ہتھمت لی
جتن اسفل کیو آئی۔

لہین گری مان ضرور پردیس ویندس۔“ اُٹھی، طرح
جو بکو مرادو گری ورد مانپور ر وجی لی سال رھیو،
لی سو سوامون مہرون بیانی گھو موٹیا لاء تیار نیو، اُد رستی
لی عن کی عک گھائی جھنگ مان لنگوٹلو بیو، جھنگائی پانورن
جی دت کان جو عک شاہن تر جی ورط لی پڑھن گروندرو
من لند گرو لگو، اُد واک جو من سین ر شوفاک شکل
وارا بہ مائو، پان پر من نامونی کشکو کندا ڈلا، حکری پور
نہ ”ای گھو، لوک اچا غور نہ آئی نہ من سولک جی پاپ
مر کاڈی، لہن گھری کن وڈیکے کن بیانی پکنا لکیل نہ
آئن، لو من کی لی سو مہرون یوہ جو نامون آئن؟“ جی
پور نہ ”جی گھو، مسکو محنت گھنڈو لہین کی ضرور

چيل آهي نه :-

”پکين جو آسمان ۾ اڏامڻ توڙي زمين تي هيٺ لهي
اچڻ به سندن اڳئين جنم ۾ ڪيل ڪرم جو ڦل آهي.
پاڳ کانسواءِ ڪا به شيءِ ملي نه سگهندي آهي.“

”جيڪي نه ٿيڻو آهي سو اصل نه ٿيندو. جيڪي ٿيڻو
آهي سو جتن کانسواءِ به پاڻيهي ٿيندو. جنهن جو ملڻ
پاڳ ۾ لکيل نه آهي اهو هٿ جي ٿريءَ تي اچي به
هليو ويندو.“

”جهڙيءَ طرح هڪ هزار گالن ۾ به وڇڙو پنهنجيءَ ماءُ
کي ڳولهي لهندو آهي تنهن ڀورب جنم ۾ ڪيل ڪرم
به ماڻهوءَ جي ڪڍ لڳو رهندو آهي.“

”ماڻهوءَ جو اڳئين جنم جو ڪيل ڪرم سمهڻ واري سان
گڏ سمهندو آهي، هلاڻ واري جي ڪڍ پيو هلندو آهي،
جيڪڏهن هو بهي رهندو نه ڪرم به ساڻس بهي
رهندو آهي.“

”جتن پاڇو ۽ روشني هڪ ٻئي سان ڳنڍيل آهن تنهن
ڪرم ۽ ڪرنا هڪ ٻئي کان جدا ٿي نه ٿا سگهن.“

تنهن ڪري تون هتي ئي ڪوشش ڪر.“ ڪوريءَ چيو ته
”پياري، تنهنجو چوڻ ئيڪه نه آهي. آدم کانسواءِ ڪرم به
ڦل نه ڏيندو آهي، جو جو چيل آهي نه :-

”جتن هڪ هٿ سان ٽاڙي نه وڃندي آهي تنهن آدم
کانسواءِ ڪرم جو ڦل نه ملندو آهي. اهو سمرئين جو
چوڻ آهي.“

”ڪاڏي کان وقت پنهنجي ڪرمن اڻوسار مليل پوڄن به
هٿ هلائڻ جي آدم کانسواءِ واٽ ۾ پاڻيهي نه وڃي
پونڌو آهي.“

وانگېلې نه آهېن، خو خړه.

"خمس واوې، مگر ر لږ نه وچېندو، خوشيار، اړين
عادلان کان پري، بيا دوه، كيل پلائي مچېندو ۽ گهاڼو
پوښ وکندو ماڼيو وټ اچي پلايوي چرچر کندي
ايندي آهي، ځن معامل تي به مگر نصيبي ۽ کان هڅن
مان شامو او وځي، هيترا ځينون اهو ځن نهښتو هو.
پوښا شي، لږهڅي نه آهي ان کي هک کن به ماڼي
نه سگھېدېن، ادا شي ۽ جي پلايوي ملي وچيئي نه قسمت
ادا کسي به شي سگھي.

"گهاڼي جهنگ ر پوځي 'سومک' کي چټن طرفن جو پټو
نه لږ لښ ځن گهاڼا کان پوه به پنهڅي مگر آلي
نښو سگھي."

هر لښت رهيو نه "لږهڅي؟" منځرک چيو نه.

۵. سومک ۽ اکل خزانې جي آکاڼي

کښن ستر ر سومک نالي هکڙو کوري راهندو هو.
هو شمشير، راجان پټي لږو لاق ځوټن لي قسمن جا ريشمي
چمڙا تيار کړندو هو، پوښ ځوټي به کيس آمدني رځي
اينوي لښدي هڅي، پوښ کاذبي نيش ۽ لښي کپوتي جي شوچ
هکورا کڼو ۽ کس پټي کښو نه نيندي هڅي، پيا چيکي
تڼو کښو اښاد معمولي درجي جا کوري هوا آهي کافي
نښو دځو لي پيا هڅو، لښن کي ځس هڅ پنهڅي ۽ ځال کي
پوښ "ځس لښو، پيو کښو اښاد ځن لښو لښو
پوښ کي ځس، مان هڅ هڅه ځال ځس لښو سگھيان تڼي
پوښ کي ځس ځس ځس گهاڼا پوښا ځس" سندس ځال
پوښ "ځس لښو، پيو کښو اښاد ځن لښو لښو آهي
پوښ کي ځس، مان هڅ هڅه ځال ځس لښو سگھيان تڼي

”جهڙيءَ طرح ماس کي پاڻيءَ ۾ مڇيون، زمين تي جهنگلي جانور، ۽ آسمان ۾ پکي کائيندا رهندا آهن تنهن ڏٺوان کي به ماڻهو سڀ هنڌ پيا پڙهندا آهن.“

”ڏٺوان ماڻهو ڪو ڏوهه نه ڪندو آهي نه به راجا کيس ڪنهن ڏوهه ۾ آڙائي ڇڏيندو آهي ۽ غريب ڏوهه ڪندي به سڀ هنڌ بي ڪٽڪي پيو گهمندو ڦرندو آهي.“

”ڏن ڪمائن ۾ تڪليف ٿيندي آهي. ڪمائل ڏن جي سنڀال ڪرڻ ۾ تنهن کان وڌيڪ تڪليف ٿيندي آهي. وري جي اهو ڏن خلاص ٿي وڃي يا هٿان هليو وڃي ته تهاڻين وڌيڪ ڪشت ٿيندو آهي. تنهن ڪري ڪشتن جي پندار — هن ڏن کي سراسر ڌڪار آهي.“

”ڏن جي چاهنا ڪرڻ وارو مورڪ جيتريون تڪليفون ٿو سهي ان جو هڪ پاڻي سؤ حصو به جيڪڏهن مڪتيءَ جي واسطي سهي ته کيس هڪ سان ٽرواڻ پڌ ملي پوي.“

پرديس ۾ رهڻ جو به توهان کي ڌڪ ٿيڻ نه ڪهي ڇو جو ٻڌيمان ۽ ودوان لاءِ جهڙو ديس تهڙو پرديس. هو جتي به رهي ته پنهنجي عقل جي زور تي سوچ پائيندو رهندو آهي. شينهن ڪهڙي به ٻن ۾ رهي ته پنهنجي ڏندن، ٽنهن ۽ پنهنجي هٿيارن سان وڏن وڏن هاڻين کي ماري سندن خون سان پنهنجي پياس بجھائيندو آهي.

پرديس ۾ جيڪڏهن ڪير غريب به وڃي پر جي هو ٻڌيما هوندو ته کيس ڪا به تڪليف نه رسندي. ڇو جو —

”طاقتمند ماڻهن لاءِ وڏو بوجھو ڪهڙي ڳالهه آهي؟ واپار لاءِ ڪوئي ملڪ پري نه هوندو آهي. ودوانن لاءِ ڪا پرديس نه آهي ۽ مٺي ڳالهيندڙ لاءِ ڪوبه ڌاريو ديس نه آهي ۽ تون ته وري سياڻپ جو پندار آهين. عام رواجي ما

”ڪنهن به دوست جو رڳو ائين ٿيڻ چاهي ٿو جيئن پرڳڻا ڪندو آهي،
 ائين مٿس جي پرڳڻا لاءِ وڏو ڀڃڻو آهي. اڃا گس علاج
 ٻڌايا آهن.“

”هن ڪالاف اچڻ تي به جيڪو دوستي جاري ٿو رکي
 اهو ئي سچو ڀڃڻو مٿس آهي. مال ملڪيت هوندي ته
 عام رواجي ماڻهو به دوست ٿي رهندو آهي.“

نئون ڪري مون کي هن لکيو پتنگ جي باري ۾ پورو
 وسواس آهي. ڇو جو ماس ڪائيندڙ ڪاڙو جي پاڻي ۾
 رهندڙ برائين سان دوستي نيتي شاستر جي برخلاف آهي.
 هيءُ ڳالهه نڪ پيل آهي ته:-

”ڪو به ڪنهن جو نه چاڻي دشمن آهي ۽ نه ڪنهن جو
 چڱو دوست آهي. ڪنهن کي ته دوست ٿي نقصان
 پهچائيندو آهي، ته ڪڏهن وري دشمن به بچاءُ جو سبب
 ٿي بوندو آهي.“

انهن ڪري توهين پلي آيا. هن تلاءُ جي ڪناري تي
 سهڻي گهر وانگيان رهڻو. پنهنجي مال مڏي ڇڏي توهان
 کي برداس راءِ ٻيو، ان ڳالهه جو ڪو فڪر نه ڪريو. ڇو جو:-
 ”دنيا جي چانو، دست ماڻهو ۽ جي صحبت، رڌل کاڌو،
 انهن جي ڏن انهن سڀني جو مزو ٿورو وقت ٿي
 سڄو سڳهو آهي.“

هن ڪري هن کي ٻڌڻ تي غابطو آهي آهي پٿرن جي
 لاءِ راءِ آهي. هو جو پيل آهي ته:-

”ڪنهن به راج ۾ ڪم، سهڻي برائين وانگيان بچاءُ ڪيل،
 نه هوندي ته ڪڏهن به راج نه ڪيل بيهڪار ڏن کي
 سڄو سڳهو وارو ٿيو ڪڏهن مري ويندو آهي
 هن ڪري هن کي ٻڌڻ تي غابطو آهي ته هوندو آهي.“

”ديوتائون به ان ۾ زڪاوت نٿا وجهي سگهن.“
 سپاهيءَ جي ڌيءَ جا پٽ ڀرسان بيٺي هئي تنهن به اهو
 ٻڌي راحت وارو گذرو وواهه ياد ڪري چوڻ لڳي ته:-
 ”تنهن ڪري مونکي نه غم آهي ۽ نه عجب ٿو اچي.“
 اهو ٻڌي سٺ جي ڌيءَ چيو ته:-

”جيڪي منهنجو آهي سو پتي جو ٿي نه ٿو سگهي.“
 سڀني کي ڏوهه معاف ڪرڻ جو انجام ڏئي هر هڪ کان
 جدا جدا بيان وٺي راجا ”جيڪي ملڻو“ کي زير، ٺوڪر ۽
 هڪ هزار ڳوٺ ڏاج ۾ ڏيئي ڏاڍيءَ عزت سان پنهنجي
 ڌيءَ جي شادي ساڻس ڪرائي. راجا کي پٽ ڪونه هو
 تنهن ڪري ”جيڪي ملڻو“ ئي پنهنجو وارث مقرر ڪري
 ڇڏيائين. سپاهيءَ به گهڻيءَ سوغاتون ۽ ڏاج ڏيئي پنهنجي
 ڌيءَ ساڻس پرڻائي. تنهن کان پوءِ ”جيڪي ملڻو“ پنهنجي
 ماءُ پيءُ ۽ ٻين ڪٽنبين کي به پاڻ وٽ گهرائي ورتو ۽ آئند
 سان وقت گذارڻ لڳو.

هر ٿيڪ چوڻ لڳو ته ”هي منترڪ، اهڙيءَ طرح گهڻيءَ
 لاهيون چاڙهيون ڏسي اٿي وڌيڪ وقت رهڻ واجب نه
 سمجهي پنهنجي دوست سان گڏجي ٿو. وٽ آيو آهيان. اهوئي
 منهنجيءَ اداسيءَ جو سبب آهي.“

منترڪ چيو ته ”پيشڪ هيءُ کانءُ تنهنجو سچو ڀڄو متر
 آهي، ڇو جو بک ۾ ترقيندي به رستي تي هو توکي کائي نه
 وٺو، هيڪاري پنيءَ تي ويهاري اڏامندي توکي سلامتيءَ
 سان هتي پهچايو اٿس. ڇو جو چيل آهي ته:-

”جنهن خانداني دوست جو من پيشو ڏسي به لڏي نٿو،
 اهو هميشه متر ٿي رهندو. ان کي ئي پنهنجو سٺي
 ۾ سٺو متر سمجهڻ گهرجي.“

اڪيلي اتي ئي رهجي ويئي. ”جيڪي ماڻهو“ ڏانهس وڌي
 آيو کيس آت ڏئي چوڻ لڳو ته ”تون ڊج نه. مان تنهنجو بچاءُ
 ڪندس.“ راتين چئي سندس ساڄو هٿ پنهنجي هٿ ۾
 جهلي منڊپ مان هڪ ڪاو پتي همت رکي هاڻيءَ کي مارڻ
 لڳو ته هاڻي هڪدم شانتيءَ ۾ اچي ويو ۽ چپ چاپ ۾ اُٿان
 هاريو ويو. وهانو جي مهروبت گذري وڃڻ کانپوءِ ورڪي رتي
 به پنهنجي دوستن سان گڏجي موٽي آيو ۽ ڏٺائين ته سندس
 وٺي پٽي کي هٿ کان جهليو بيٺي آهي. هن پنهنجي سهرري
 کي چيو ته ”مڱڻو مون سان ڪري، ڏيءَ پٽي کي ڏني اُٿيئي؟
 اهو تو وڏو اُٺت جو ڪم ڪيو آهي.“ سهرس چيو ته ”مان
 به ته هاڻيءَ جي ڊپ کان پڇي ويو هيس ۽ توهان سان گڏ ئي
 هتي موٽيو آهيان. منهنجي پٺيان ڇا ٿيو آهي تنهن جي مون کي
 ڪا خبر نه آهي.“ راتين چئي هن پنهنجي ڏيءَ کان پڇيو
 ته ”هيءُ تو ڪهڙو ڪم ڪيو آهي؟“ هن چيو ته ”هن همت
 ڪري پنهنجي جان جو کي ۾ وجهي مون کي بچايو آهي.“
 تنهن ڪري جيستائين مان جيئري آهيان تيستائين پيو ڪو
 منهنجو پتي ٿي نه ٿو سگهي.“ اهڙيءَ طرح بحث ڪندي
 رات گذري ويئي.

صبح جو رانهيءَ روٽداد جي خبر سڄي شهر ۾ ڦهلائي
 ويئي. گهڻائي ماڻهو اچي گڏ ٿيا. راجا به راجڪماريءَ سان
 گڏجي اتي آيو. پوليس وارو به ڏيءَ سان گڏجي تماشو ڏسڻ
 اتي آيو. راجا ”جيڪي ماڻهو“ کي پاڻ وٽ سڏي کائڻس
 پيئڻ نه ”تون سمورو حال احوال سچ سچ ٻڌاء ته آخر هي
 آهي ڇا؟“ تنهن تي هن چيو ته ”ماڻهوءَ کي جيڪي ماڻهو
 آهي سو کيس اوس ملندو.“

راجڪماريءَ جڏهن اهي لفظ ٻڌا تڏهن کيس رات واري
 گهٽيا ياد آئي ۽ چوڻ لڳي ته:-

ساڳي ۽ نروڙي ۽ تان ڏکي ڪڍي ڇڏيائين. انهيءَ تي
 ”جيڪي ماڻهو“ ڀرسان ڪنهن جهوني مندر ۾ وڃي رات جو
 سمهي پيو.

انهيءَ مندر ۾ هڪ پوليس واري هڪ فاحش عورت
 سان ملڻ جو انجام ڪيو هو. هو جڏهن اُتي آيو تڏهن ٻئي
 ماڻهو ۽ ڪي سمهيل ڏسي ڳالهه ظاهر ٿيڻ جي ڊپ کان کيس
 ڇپائين ”هيءُ مندر ته ماسٽر آهي. پرواري ٻئي گهر ۾
 ٿون وڃي سمه. انهيءَ پوليس واري جي ڪناريءَ تي ۽
 ونيوئيءَ وري پنهنجي ڀرپور سان اُتي ملڻ جو انجام ڪيو
 هو. ”جيڪي ماڻهو“ جڏهن اُتي ويو تڏهن رات جي اوندھ
 ۾ ونيوئي کيس پنهنجو ڀرپور سمجهي ساڻس گذرو وهاڻو
 ڪري ڇڏيو. پلنگه تي ويهاري ونيوئيءَ کيس چيو ته ”مون
 سان آڃ ڳالهائين ڇو نه ٿو؟“ اهو ٻڌي ”جيڪي ماڻهو“ چوڻ
 لڳو ته ”ماڻهو ۽ ڪي جيڪي ماڻهو آهي سو کيس اوس ملندو.“
 اهو ٻڌي ونيوئي ڏاڍي فڪر ۾ پئجي ويئي ۽ چوڻ لڳي
 ”بنا بچاري جو ڪري سو پاڇي پچتاءُ واري حالت مون
 سان اچي بڻي آهي.“ ٻين چئي کيس ٻاهر هڪالي ڪڍيائين.
 ”جيڪي ماڻهو“ ٻاهر گهٽيءَ ۾ وڃي رهيو هو ته ڏٺائين
 ته ٻي ڪنهن شهر مان ورڪيڙي نالي هڪ گهوت جي
 ساڻ ڪري ڏاڍي پيڪي سان دهان دماڻ سان شادي
 ڪرڻ پيو وڃي. هيءُ به ڇڄ سان گڏجي هلڻ لڳو. ڪناري تي
 سينٽ به منڊپ ٺهرائي سڀ قسم جي تياري ڪري ڪنو
 ڪي منڊپ ۾ آڻي ويهاريو هو. ڇڄ منڊپ ۾ پهتي مس
 هڪ مستانو هاڻي پنهنجي ماهوت کي ماري چٽائي وئي پڳ
 رستي تي ماڻهن کي پريشان ڪندو انهيءَ شاديءَ وار
 منڊپ ڏانهن رخ رکيائين. سڀئي چاچي گهوت پيءُ ڪن
 پيءُ ۽ پٽ گهوت سڀئي جان بچائڻ لاءِ وٺي پڳا ڪن

آهي ۽ اهو نياپو ڏٺو اٿس ته جيڪڏهن توهان مونسان جلد ملاقات نه ڪندا ته منهنجا پٺاڻ هليا ويندا." اهو ٻڌي هن چيو ته "جي ملاقات ڪرڻي آهي ته ڪٿي ۽ ڪٿن تي سگهندي؟" تنهن تي ساهيڙيءَ چيو ته "محلات جي ٻاهران ٻن ڏين سان مضبوط رسو رات جو لڙڪندو رهندو ان جي وسيلي مٿي چڙهي اندر هليو اچجانءِ." تنهن تي راجڪمار چيو ته "جيڪڏهن توهان جي مرضي آهي ته راتين تي ٿيندو." اهڙيءَ طرح پڪ ڪري سگهيو ۽ چنڊ روتِيءَ کي خاطري اچي ڏني. رات ٿيڻ تي راجڪمار پنهنجي من ۾ ويچار ڪرڻ لڳو ته "هي تمام اڻسها ٿيندو ڪم ٿيندو." چو جو:-

"گوروءَ جي ڌيءَ، مٿر جي رستريءَ يا مالڪ ۽ ٺوڪر جي گهر واريءَ سان جيڪو ناچاڙ رستو ٿو رکي ان کي برهم هتيا جو پاپ ٿو لڳي.

"جنهن ڪم ڪرڻ ڪري اڄس ملي، هار کائڻي پوي، سرڳ مان نيڪالي ملي اهڙو ڪم نه ڪرڻ کپي."

اهو خيال ڪري هو راجڪماري وٽ ويو ٿي ڪونه. انهيءَ وچ ۾ رات جو گهمندي ڦرندي محلات جي ڀرسان ٿلهو نروڙ لڙڪندو ڏسي "جيڪي ماڻهو" تعجب وچاڻا ان تي چڙهڻ لڳو. راجڪماري کيس ساڳيو راجڪمار سمجهي سندس ڏاڍي خاطري ڪري چوڻ لڳي ته "جڏهن کان تنهنجو درشن ٿيو آهي تڏهن کان تنهن جي پريم ۾ قاسمي مون پنهنجو سرير ٺوڪي اڀڙ ڪري ڇڏيو آهي. هن کان پوءِ من ۾ به ڪنهن ٻئيءَ جو خيال به نه ايندو. پر تون مون سان ڳالهائين ڇو نه ٿو؟" تنهن تي هن چيو ته "ماڻهو ڪي جيڪي ماڻهو آهي سو کيس اوس ملندو." اهو ٻڌي راجڪماريءَ کي خاطري ٿي ته هي ڪو ٻيو ماڻهو آهي تنهن ڪري کيس

۾ لکيل هو ته:-

”ماڻهوءَ کي جيڪي ملڻو آهي سو کيس اوس ملندو
ديوتائون به ان ۾ رڪاوٽ وجهي نه سگهندا آهن تنهن
ڪري مان غم نٿو ڪريان ۽ نه مونکي عجب ٿو لڳي.
جيڪي منهنجو آهي سو پٽي جو ٿي نٿو سگهي.“

ڪتاب ڏسي ساڳو دت پنهنجي پٽ کان پڇيو ته ”پٽ،
هيءَ ڪتاب گهڻي خريد ڪيو اٿي؟“ پٽ چيو ته ”سؤ
روپي ۾.“ اهو ٻڌي ساڳو دت چيو ته ”اڪه لعنت هجيئي،
بيوقوف! جيڪڏهن تون سؤ روپي ۾ رڳو هڪ لکيل شلوڪ
ٿو خريد ڪرين ته ڌنڌي ۾ ڌوڙ ڪمائيندين؟ تنهن ڪري اڄ
کان وٺي منهنجي گهر ۾ ٺوڪي پير پائڻ جو اڌڪار نه آهي.“
اهڙيءَ طرح هن کي ڌمالي پنهنجي گهر مان ڪڍي ڇڏيائين.
هو به اداس ٿي پٽي ڪنهن شهر ۾ اچي رهڻ لڳو. اُتي
ڪنهن ماڻهوءَ کانئس پڇيو ته ”تون ڪٿان آيو آهين؟ تنهنجو
نالو ڇا آهي؟“

هن جواب ڏنو ته ”ماڻهوءَ کي جيڪي ملڻو آهي سو کيس
اوس ملندو.“ ٻين جي پڇڻ تي به هن کين ساڳيو ئي جواب
ڏنو. انهي ڪري هو ”جيڪي ملڻو“ نالي سان مشهور ٿي ويو.
هڪ ڏينهن چندروتيءَ نالي خوبصورت ۽ جوان راجڪماري
پنهنجيءَ ساهيڙيءَ سان گڏ ڪنهن جاسي ڏسڻ لاءِ شهر ۾
نڪتي. اُتي هن هڪ سندر راجڪمار ڏٺو، جنهن کي ڏسڻ
سان ئي سندس من ڏانهس ڇڪجي ويو. انهيءَ ئي پنهنجيءَ
ساهيڙيءَ کي چيائين ته ”هي سڪي، تون ڪا اهڙي تهڙو
ڪر جيئن هن راجڪمار سان منهنجي ملاقات ٿي سگهي.“
اهو ٻڌي سندس ساهيڙي هن وقت وڃي نڪڙو نڪڙو کيس
چيو ته ”راجڪماري چندروتيءَ مونکي توهان وٽ موڪليو

”جيڪڏهن ڪو مفلس ماڻهو ڪنهن جي گهر ڪجهه ڏيڻ يا وٺڻ نه ويندو ته ماڻهو سمجهندا ته ڪجهه وٺڻ ئي آيو آهي. اهڙي مفلسيءَ کي هر ٻار لعنت هجي.“

خزاني آڻڻ ڪري جيڪڏهن منهنجو موت به اچي وڃي ته پرواهه نه آهي ڇو جو چيل آهي ته:-

”پنهنجو ڌن چوري ٿيندو ڏسي جيڪو پنهنجي ساهه جو سانگو ٿو ڪري ان جو ڏنل پاڻي سندس پتر به قبول نه ڪندا آهن.“

”ڪانءِ واسطي، براهمن واسطي، استريءَ يا ڌن جي چوريءَ جي بچاءَ ۾ جنهنجي حياتي هلي وڃي تنهن کي هميشه سرڳ لوڪ ۾ پرمگت حاصل ٿيندي آهي.“

اهڙيءَ طرح من ۾ پڪو ارادو ڪري رات جو مندر ۾ وڃي ٻائي جي سمهي پوٽ تي مان پيٽيءَ کي ٽنگ ڪرڻ شروع ڪيو. پر ايتري ۾ ئي اهو سنڀاسي جاڳي پيو ۽ پنهنجي چيريل بانس سان اهڙو ته ڪو وٺي ڌڪ هنيائين جو منهنجو مغز ڦاٽي پيو. پاڳ ۾ عمر ڪجهه بچيل هئي تنهن ڪري ڀڄي نڪتس ۽ مري نه ويس. ڇو جو:-

”ماڻهوءَ کي جيڪي ماڻهو هوندو سو اوس ملندو. ديوتائون ان ۾ رڪاوٽ وجهي نٿا سگهن. تنهن ڪري مان غم نٿو ڪريان. جيڪي منهنجو آهي سو ٻئي جو ٿي نٿو سگهي.“

ڪانءِ ۽ ڪڇئون ٻڌيو ته ”اها ڪيئن؟“ تنهن تي هر ٿيڪ ٻڌيو:-

۴. واپاريءَ جي پٽ جي آزمائي

ڪنهن شهر ۾ ساگر دت نالي هڪ واپاري رهندو هو. ان جي پٽ سؤ روپئي ۾ وڪامندڙ هڪ ڪتاب خريد ڪيو.

هت نظر سان ڏسڻ لڳا.

وري به مان اڌوگاڙيءَ ۽ ننڊ پر ويچار ڪرڻ لڳس ته ”هن
جي ايمان ساڌو ۽ جي مندر ۾ وڃي کيس گهري ننڊ اچڻ تي
مان پنهنجي خزاني جي پيتي جا سندس ڪنڌ جي هيٺان وهائي
جي جاءِ تي رکيل آهي اها ترڪائي پنهنجي قلعي ۾ ڪٿي اچان
جنهن ڪري انهيءَ خزاني جي ڪري وري منهنجو دٻڊو
قائم ٿي وڃي.“ ڇو جو:-

”غريبي ماڻهو لاءِ اهڙو نه بي عزتي ڪندڙ ڏک آهي
جنهن جي ڪري مت مائت به جيئري ٿي کيس مٿل
سمجهندا آهن. غربت جو ڏنگيل ماڻهو مصيبتن جو
ماڳ، نرادر پوڳيندڙ ۽ سڀ جي قتل لعنت سهندڙ
ٿيندو آهي.“

”جنهن وٽ ٺاڻو ڪونهي ان جو مائت سڏائيندي ماڻهن
کي شرم ايندو آهي، ساڻس لڳ لاڳاپو ماڻهو ظاهر نه
ڪندا آهن، سندس دوست به دشمن ٿي پوندا آهن.
”ڪنگالپو موت جو هم معنيٰ لفظ، بي عزتيءَ جي موروث
۽ مصيبتن جو منزل گاهه آهي.“

”پڪريءَ جي پيرن مان اڏامندڙ ڌوڙ ۽ بهاري پاڻ مان
اٿيل مٽيءَ کان پاڻ ڏيئي جي روشنيءَ تي ابي ٿيل
ڪت جي پاڇيءَ کان جڻ ماڻهو ڪنارو ڪندو آهي، ته
غريب جي ويجهو اچڻ به ڪير ڪونه چاهيندو آهي.
”جاءِ ضرور مان ٿي هٿن ملڻ لاءِ مٽي به ڪم ايندو
آهي پر نرڌن ماڻهو ڪنهن به ڪم جو نه ٿيندو آهي.“

”رات جو ڪو ماڻهو مرنڊو آهي ۽ اُتي وقت جي مسافر
لاش ڪٿي نه وڃيو آهي ته هڪ ڪت اڏ ڏيئي انهيءَ لاش
جي اڳيان ڏيئو ٻاري رکيو آهي. ان جو پاڇو اُپسڻ ليکيو آهي.“

به نرتن کي چڙي هليو ويندو آهي. نرتن پرش جون
اڇائون جاڳي جاڳي گرم ٿي وينديون آهن. وڏو استريءَ
جي چاتيءَ جيان هنجا منورث من ٿي من اندر دٻجي
ويندا آهن.

”هن دنيا ۾ هميشه غريبيءَ جي اوندهه سان وڪوڙيل
ماڻهو ڏينهن ڏٺي جو سامهون آيو ٿي بهي ته به کيس
ڪوبه نه ڏسندو آهي.“

اهڙيءَ طرح دل ۾ وسامندو پنهنجو خزانو سنڀاسيءَ جي
ڪنڌ جي هيٺان وهائي جي شڪل ۾ ڏسي همت هاري
صبح جو پنهنجي قلعي ۾ آيس. منهنجا پوئلڳ هيڏانهن هوڏانهن
ايندي ويندي ڪنن ۾ سس پس ڪرڻ لڳا ته ”اڙي هي اسان
جو هاڻي پيت پري نه سگهندو. هن جي پوئتان هلا ڪري ٻلي
وغیره جي آفت اچي ٿي ڪڙڪي. هن جي شيوا ڪرڻ مان
پوءِ ڪهڙو فائدو؟“ چو جو:-

”جنهن مان ڪو فائدو نه پوي، رڳو محبت جا پهاڙ
پيا نازل ٿين ته نوڪرن کي ڪپي ته پريائين اهڙي مالڪ
کان ڪنارو ڪري وڃن.“

انهيءَ نموني هنن جون ڳالهيون ٻڌندو مان پنهنجي قلعي
۾ ڪهڙيس. جڏهن ڪوبه نوڪر منهنجي ڀرسان نه آيو تڏهن
مان ويچار ڪرڻ لڳس ته ”هن غريبيءَ کي ڏکار آهي.
چو جو ڇيل آهي ته:-

”غريب ماڻهوءَ جو جنم نشٽل آهي، منتان کان سواءِ
سادي نشٽل آهي، ويد ٻائي براهمن کانسواءِ سراءِ
نشٽل آهي ۽ ڏکڻ کانسواءِ يگيه نشٽل آهي.“

مان ائين ويچار ڪري رهيو هيس ته منهنجا شيوڪ مونکي
چڙي وڃي منهنجي دشمن جا چاڪر ٿيا. مونکي اڪيلو ڏسي

ملڪيت واري ماڻهوءَ کي ئي سڀئي پڙهيل پڙهيل ڪري
ليکيندا آهن. ملڪيت کانسواءِ هيءُ ڪوئو به پنهنجي
ذات جي ٻين عام رواجي ڪوئن وانگيان ٿي پيو آهي.
هاڻي تون ڪنهن به ٽرني کانسواءِ نٿو ڪر. هن جي
عهاڙون هٿ جو چيڪو مول ڪارڻ هو سو آسان جي هٿ
۾ اچي ويو آهي. ڇو جو:-

”ٿڌن کانسواءِ جڏهن نانگ ۽ مد کانسواءِ جڏهن هاڻي،
ٺاڻي کانسواءِ جڏهن ماڻهو رڳو نالي ۾ ماڻهو آهي.“
اهو ٻڌي مون من ۾ ويچار ڪيو ته ”مون ۾ هڪ آڱر
جيتريءَ وڌيڪ ئي به ٿئي ٿي جي طاقت نه بچي آهي. تن
کانسواءِ جيئن ٿي ٿڪار آهي.“

”ٿڌن ماڻهو جيڪي به ڪم هٿ ۾ ڪندو سي رڻين
جڏهن نه ڪندا جڏهن اونهار ۾ برسات جي پاڻيءَ تي
وهندڙ نديون.“

”ٿڌن آدميءَ ۾ ڪيترا به گڻ هجن ته به هن جي شوييا
نه ٿيندي آهي. جڏهن سورج دنيا کي پرڪاش ٿيندو
آهي تڏهن لڳي ڳڻن کي پرڪاش ڪندي آهي.
”ڄاڻي ڄم کان ڪنگال ماڻهو اهڙو ڏکي نه ٿيندو آهي،
جهڙو سڪن ۾ پليل ٿڌوان ماڻهو پٽسي جي تنگيءَ وقت
ڏکي ٿيندو آهي.“

”اهو سڪل وڻ جنهن کي ڪينٽان ڪاٽيندا هجن، سڀني
طرفن کان جنهن کي باهه ساڙي ڇڏيو هجي ۽ جو
ڪلارائي زمين ۾ بيٺل هجي انهيءَ وڻ جو به جنم تنگيءَ
وچان پنڌ واري کان بهتر آهي. ڪنگالپٽو جنهن ۾
ماڻهوءَ جو پرتاب گهٽجي ويندو آهي سو گهٽجي اڏيڻ
جو ڪارڻ ٿي پوندو آهي. اڀڪار ڪرڻ لاءِ آيل پرنس

ڪٽڪي سمهي سگهندين. هن پوريل خزاني جي گرميءَ ڪري
 ئي هي ڪوئو تنهنجي نند حرام ڪندو هو. ”لائين چئي اهو
 خزانو ڪٿي بڻي مندر ڏانهن روانا ٿيا. مان به جڏهن پوريل
 خزاني جي جاءِ تي آيس تڏهن مان انهيءَ بدزبانيءَ ۽ ويران
 جاءِ کي ڏسي به نه ٿي سگهيس. مان ويچار ڪرڻ لڳس ته
 ”هاڻي مان ڇا ڪريان؟ ڪيڏانهن وڃان؟ منهنجي من کي
 شائتي ڪن پراپت ٿيندي؟“ لائين پور پڇائيندي ڏاڍيءَ
 مشڪلات سان ڏينهن گذاريم. سڄ لهر کانپوءِ بي همت ۽
 دلگير ٿي پنهنجي سائين سان گڏ مندر ۾ گهڙيس. تامر چوڙ کي
 اسان جي اچڻ جي ڪڙڪ پڇي ويئي. هن وري پنهنجو بانس
 جو اڏ ڇيريل لڪڙو سنڀاليو ۽ ڪرمندل کي ڪڪ ڪرڻ لڳو.
 انهيءَ تي مهمان چيس ته ”مهاتما تون اڃا بي ڪٽڪي چو نٿو
 سمهين؟“ تامر چوڙ چيو ته ”مهاراج، وري اهو بد معاش
 ڪوئو پنهنجيءَ ٽوليءَ سميت آيو آهي. ان جي ڊپ کان هيءُ
 ڪڪ ڪري رهيو آهيان.“ انهيءَ تي مهمان کلي چيو
 ته ”متر، تون ڊج نه. هن ڪوئي جي ٿوڻ جي همت خزاني
 سان ڪا ادا ٿي وئي. دنيا ۾ سڀني جي اها حالت ٿيندي
 آهي. جو جو عمل آهي ته:-
 ”ماڻهوءَ جو هميشه همت سان رهڻ، ٻين کي ٺيڪو نواڻ ۽
 خنڪيءَ سان هلڻ، اهو سڀ ڏن جي زور تي ٿيندو
 آهي.“
 اهو ٻڌي جوش وڃان مان ڪرمندل طرف وٺي ٿيو ڏٺو
 پر اُتي پهچڻ کان اڳ ئي ڌرتيءَ تي ڪري پيس. منهنجي
 ڪرڻ جو آواز ٻڌي منهنجو اهو دشمن کلي ڪري تامر چوڙ
 کي چوڻ لڳو ته ”اڙي، هي تماشو ته ڏس. ڪوئو ڪيئن
 ٻيو ڦٽڪي! چيل آهي ته:-
 ”سڀئي ماڻهو ملڪيت جي ڪري ٻاوان ٿيندا آهن

اڻسپ ڪرڻ جي ڪري مقرر ٿيل آئينده کان آگاهه ڪري ڇڏينديون آهن. مور جو ٻچو جنهنڪي آيا ڪانگي پيدا نه ٿي آهي اهو جڏهن تلاءُ تان موٽندو آهي تڏهن سندس هال جي نموني مان ئي ظاهر هوندو آهي ته هي مور آهي.“

تڏهن مان ٻچي ڪري پنهنجي سائين سان گڏ قلعي جو رستو ڇڏي ٻئي رستي کان وڃڻ لڳس. پوئوڳن سان گڏ جڏهن مان اڳتي وڌيس ته هڪ ٿلهو متارو پلو ايندو ڏٺو. ڪوئن جو ميڙ ڏسي هو منجهن ڪاهي پيو. پوءِ ته سڀئي ڪوئا مونکي گهٽ وڌ ڳالهائڻ لڳا ته ڪهڙي نامراد رستي تان اسان کي وٺي آيو آهين. ڪيترا ڪوئا ته انهيءَ نموني مري ويا باقي بچيل ڌرتيءَ کي رت سان آلو ڪندا انهيءَ قلعي ۾ گهڙي ويا. ڪهڙي نه ئيڪ ڳالهه چيل آهي ته:-

”بند ٻچي، شڪاريءَ جي ڦٽڻ کان پاڻ بچائي، چار کي زور سان چٽي، جهنگ ۾ لڳل باهه جي چيٽن کان پري ٻچي، شڪارين جي ٻاٽن جا نشان گسائي، زور مان ٻوڙندڙ هرڻ وڃي هڪ ڪوهه ۾ ڪريو. جتي قسمت اهڙي ڏنگائي هلي اتي آدم پلا ڇا ڪندو؟“

ان کانپوءِ مان اڪيلو ئي پاسي هليو ويس. باقي ٻيا ڪوئا بيوقوفي ڪري انهيءَ قلعي ڏانهن ويا. انهيءَ وقت اهو دشت سنڀاسي به رت جي بوندن سان رڳيل زمين جو رستو وٺي قلعي جي ڦاٽڪ وٽ اچي حاضر ٿيو. اتي هو خزانن جي ڳولا ڪرڻ لڳو. کوٽيندي کوٽيندي کيس اهو ڌن ملي ويو جنهن جي مٿان مان هميشه رهندو هيس ۽ جنهن جي گرميءَ جي ڪري مان تمام ڏکين هٿن تي به وڃي پهچندو هيس. مهمان ڏاڍو خوش ٿي تارچوڙ کي چيو ته ”مهائما، هاڻي تون بنا

انهيءَ نموني ڪير تر بدل سڌل ڪري نه ٿيندو؟
 مان جنهن گهر مان بکيا وٺڻ ويس انهيءَ ساڳئي گهر ۾ اها
 براهمني تر بدلائڻ آئي ۽ چوڻ لڳي ته ”اڻ چليل ڪارن ترن
 جي بدران هي چليل اڇا تر وٺو.“ انهيءَ گهر جي مالڪ
 ترن جي بدلي ڪرڻ لاءِ تيار ٿي ته سندس پٽ ڪامندي
 نيتي شاستر ڏسي چيو ته ”ماتا، هي تر ڪم آڻڻ جوڳا نه
 آهن. اڻ چليل ڪارن ترن جي بدران چليل اڇا تر جو هيءَ
 براهمني ٿي ٿئي ان ۾ ضرور ڪو سبب هوندو.“ تنهن ڪري
 تر بدلائڻ نه ڪيڻ.

لئين چئي برهت سڱ ڪامريڙو کان پڇيو ته ”هن ڪوئي
 جي اڇڻ جي رستي جي ڀلا خبر اٿئي؟“ ڪامريڙو چيو ته
 ”سوامي، اها خبر به مونکي آهي ڇو جو هو اڪيلو نه ايندو
 آهي. منهنجي ڏسندي بي انداز ڪوئن جو جهنڊ وٺي هيڏانهن
 هوڏانهن ڊوڙندو ايندو ويندو آهي.“ مهمان پڇيس ته ”ڪا
 ڪوڏر اٿئي؟“

ڪامريڙو چيو ته ”هيءَ لوهه جي ڪوڏر آهي.“ مهمان
 چيو ته ”صبح جو سوڀر ماڻهن جي پير پوڻ کان اڳ هن
 ڪوئي جو پيرو ڪڍي هاڃي.“ مون به سندن وارتالاپ ٻڌي
 خيال ڪيو ته ”هاڻي پڪ ٿي پڪ منهنجي بربادي ٿيندي،
 ڇاڪاڻ ته هنن جو ڳالهائڻ ورنڌار ٿي لڳو. منهنجي خزانن جي
 هنن کي خبر پئي ته منهنجو قلعو به کانئن ڳجهو نه رهندو.
 ڳالهائڻ مان سندن مطلب اهو پي ٿو. ڇو جو:-

”آدميءَ کي هڪ دفعو ڏسڻ سان ٻڌيمان سندس طاقت
 جو اندازو لڳائي سگهندو آهي. سياڻو ماڻهو هٿ جي
 وزن سان ڪنهن شيءَ جي تور معلوم ڪري سگهندو آهي
 ”من جون اڇائون ماڻهو جي تور جي جنم جي شي

”ٻڌيمان ڀرڻ کي پنهنجي ڪمايل ڌن جو رساين وانگر
ڌري ڌري استعمال ڪرڻ گهرجي. کيس جلدي نه
ڪرڻ کپي.“

اها من ۾ ويچار ڪري ڏنڻ جي ڌنگي پڇڙي پنهنجي
وانت ۾ وجهي جڏن ڏور کائڻ کي لڳي ويو تن ڪمان جي
ٻي ڪنڊ ٺڪ وڃي سندس تارونءَ کي لڳي ۽ مڃاڻو چيري
سندس ڪاپار مان وڃي نڪتي. ڦاٽ ٿي گذر آئيني ڪري
پيو ۽ مري ويو. تنهن ڪري مان چوان ٿو ته تمام گهڻي لالچ
نه ڪرڻ کپي. بي حد لالچي ۽ جي چوڻيءَ ۾ ڪاپاري ڏک
لڳندو آهي.

براهمن وري براهمڻيءَ کي چيو ته ”اڙي براهمڻي، تو ٻڌو
نه آهي نه:-“

”عمر، ڪرم، ڌن، وڌيا ۽ موت اهي پنهنجي ماڻهوءَ لاءِ
انهيءَ وقت ئي مقرر ٿي ويندا آهن جڏهن اڃا هو
ماءُ جي پيٽ ۾ ئي هوندو آهي.“

براهمن جي ايتري سمجهاڻي تي براهمڻيءَ چيو ته ”جي
رائين آهي ته گهر ۾ ٿورا تر پيا آهن. اهي تر چنڊي صاف
ڪري پيهين ان مان براهمڻ کي پوڄڻ ڪرائينديس.“ اها
ٻڌي براهمڻ صبح ٿيڻ تي ٻئي ڳوٺ ڏانهن هليو ويو.
براهمڻيءَ انهن ترن کي گرم پاڻيءَ ۾ ڌوئي سندن چلڪا جدا
ڪيا ۽ پوءِ اُس ۾ سڪا لاءِ رکي ڇڏيائين. هو پنهنجي
گهر وڪر ڪار کي لڳي ته هڪڙو ڪٽو اڇي انهن ترن ۾ پيشاب
ڪري ويو. اهو ڏسي هن ويچار ڪيو ته ”ڌنگيءَ قسمت جي هيءَ
ڪهڙي نه چالاڪي آهي جو هي تر کائڻ کان رد ٿي پيا.
انهيءَ ڪري مان هي ڪٽي ٻئي ڪنهن جي گهر وڃي هنن چليلن
ترن جي بدران اُن چليل ڪارا تر بدلي ۾ وٺي ٿي اچان.“

نه ڏجي. بي حد لالچيءَ جي چوڻيءَ ۾ ڪاپاري ڌڪ
لڳندو آهي.

براهمڻيءَ چيو ته ”اِهو ڪٿن؟“ براهمڻ چيو:-

۳. پيل، سوئر ۽ گدڙ جي آکاڻي

ڪنهن ٻن ۾ هڪ پيل رهندو هو. شڪار ڪرڻ لاءِ هو
ٻن ڏانهن ويو. گهمندي ڦرندي هن ڪڇل جهڙو ڪارو سوئر
ڏٺو. ڪن تائين ڪمان جي ڏور ڪٿي پنهنجي تير سان پيل
سوئر کي گهاٽل ڪري ڇڏيو. سوئر به جوش ۾ اچي پنهنجو
ڏند وٺي پيل جي پيٽ ۾ ٽنبيو جنهن ڪري سندس پيٽ
ڦاٽي پيو ۽ اُتي جو اُٺي زمين تي ڪري پيو ۽ مري ويو.
شڪاريءَ جي مرڻ کانپوءِ تير جي چيٽ ڪري سوئر به سندس
پاسي ۾ ڏيڙي ٿي پيو. هڪ گدڙ کي ٿي ڪٽي ڪٽي سو به
کاڌي جي ڳولا ۾ اُتي اچي نڪتو. پيل ۽ سوئر جا لاش ڏسي
بود ۾ اچي چوڻ لڳو ته ”اڄ مڙيوئي قسمت زور آهي. پنهنجو
ڀاڻ ئي هيترو کاڌو اچي منهنجي اڳيان ميسر ٿيو آهي. اِهو
نيڪ ڇيل آهي ته:-“

”محنت نه ڪرڻ تي به اڳئين جنم ۾ ڪيل ڪرم جو
سنو توڙي خراب ڦل ماڻهوءَ کي هن جنم ۾ نصيب سان
ملندو آهي.“

”جنهن ملڪ ۾، جنهن وقت ۽ جنهن عمر ۾ ڪوبه ڇڱو
با مندو ڪم ڪيل هوندو ان جو نتيجو انهيءَ نموني
پوڳڻو پوندو آهي.“

تنهن ڪري هنن لاشن کي مان اهڙيءَ طرح کائيندس
جئن گهڻي وقت تائين منهنجو گذارو ٿي سگهي. پهرين ٻنهن
ڪمان ۾ ڪڙيل (ڇمڙي جي) ڏور کي لقمو بڻايان. ڇو جو
اِهي ته:-

تہ مون ڪو سڪ نہ ڏٺو آهي. نہ کاڌي جو سواد نہ بهرڻ جو مزو. ڪڏهن ڪو هٿ پير جو ڏيوار بہ نہ ٺهرائي ڏنو ائيني.“
 اهو ٻڌي براهمن ٻڃندي ٻڃندي چيو تہ:-

”هڪ گره مان بہ اڌ گره ڪنهن بکڻي ڏکڻي کي ڏجي.
 مرضيءَ موجب ڌن تہ ڪنهن کي ملندو ئي نہ آهي.“

”مون ٻڌو آهي تہ شاھوڪار ماڻهو گهڻي ڌن دان ڪرڻ
 سان جيڪو ڦل پراپت ڪندو آهي، اهو ئي ڦل غريب
 ماڻهوءَ کي ڪوڏي دان ڪرڻ سان ملندو آهي.“

”دان ڪرڻ وارو ننڍو ماڻهو بہ سڀ کي وٺندو آهي پر
 هڪ وڏو رئيس ڪنڇوس هجي تہ ڪنهن کي نہ وٺندو آهي.“

”ننڍو ڪوھ جو پاڻي ڏيندو ٿو رهي سڀ کي سڪ
 ٿو ڏي پر سمنڊ جو پاڻو وٽ پاڻي رڳو ڪنو ٿو ڪري
 اهو ڪنهن جي بہ آڇ نٿو لاهي.“

”جنهن پين کي دان ڏئي پنهنجو جس نہ وڌايو آهي اُن
 کي آڃايو راج راجيشور يا مهاراجا ڪير چوڻ مان
 ڪهڙو فائدو؟ ديوتائن جي خزاني جي سنڀال ڪندڙ
 ڪير کي مهيشور نہ چوندا آهن پر شڪر کي مهيشور
 چئبو آهي. (ڇاڪا تہ هو سڀ ڪجهه پگتن کي ڏئي
 پاڻ وٽ ڪجهہ نہ رکندو آهي).“

انهيءَ ڪري غريب ماڻهوءَ کي بہ کپي نہ وقت بہ وقت
 ڪنهن لائق ماڻهوءَ کي دان ڏي.“

”دان وٺڻ وارو لائق انسان هجي ۽ ڏاڍيءَ شرڌا سان
 موقعو ۽ هنڌ ڏسي دان ڏنل هجي تہ انجو ڦل بلڪل
 اتر ٿيندو آهي.“

”تمام گهڻي لالچ نہ ڪرڻ کپي پر لالچ بلڪل ڇڏي بہ

المارا ڏيئي پاڻ بچائي ويندو آهي.

برهت سڻڪ کيس چيو ته ”توڪي خبر آهي ته انهيءَ ڪوئي جو پر ڪٿي آهي؟ تامر چوڙ چيو ته ”مونکي پوري خبر نه آهي.“ هن چيو ته ”پڪ ٿي پڪ هن جو پر ڪنهن خزاني جي مٿان آهي. ان جي گرمائش ڪري ٿي هي نجي ٿي ۽ ڪڏي ٿو. چو جو چيل آهي ته:-

”ڏن جي رڳو گرمي ٿي ماڻهوءَ جو ٽيچ وڌائي ڇڏيندي آهي. وري جي اهو ڏن دان پيچ ۾ ڪم آڻي عيش عشرت به وٺجي ته ان جي ڳالهه ٿي ڪهڙي ڪجي! هي ماڻا، شانديلي براهمڻي اوچتوئي ڌوئل ۽ چليل اچا تر، ڪارن اڻ چليل ترن سان بدلائڻ ٿي چاهي. انهيءَ ۾ ضرور ڪو سبب هوندو.“

تامر چوڙ چيو ته ”اِهو ڪئن“. تنهن تي هن چيو ته:-

۲. شانديلي براهمڻيءَ جي آکاڻي

برسات جي موسم ۾ چؤماسي جو ورت پوري ڪرڻ لاءِ مون براهمڻ جي گهر ۾ رهڻ لاءِ کيس پراڻا ڪٿي. منهنجي ڳالهه مڃي انهيءَ براهمڻ منهنجي شيوا ڪٿي ۽ ديوتا جي پوڄا ڪندي مان اُتي آندڙ وقت گذارڻ لڳس. هڪ ڏينهن سوروئي جاڳي مان ڪن لائي براهمڻ ۽ براهمڻيءَ جي گفتگو ٻڌڻ لڳس. براهمڻ چيو ته ”هي براهمڻي، صبح جو مڪ سنڪرات آهي تنهن ڪري دان ڪرڻ جو ڏاڍو مهاڻو آهي مان دان وٺڻ لاءِ بي ڳوٺ ڏانهن ويندس. تون پڳوان سورو ديوتا جي نمت ڪنهن براهمڻ کي ڪا مڙيوئي کاڌي جي شيءِ ڏج.“ اِهو ٻڌي براهمڻي کيس چڙ مان چوڻ لڳي ”تو جهڙي ڪنگال کي پوڄن ڪٿان ملندو؟ لائين چوند توکي لڄ نه ٿي اچي؟ جڏهن کان تنهنجي گهر ۾ آئي آهي

پيو نهاري ٿو آهي يا ڪنڌ هيٺ ڪٽي ڪندو آهي ان
جي گهر جيڪو ويندو آهي اهو بن سڱن کان سواءِ
ڊڳو آهي.

”جتي اڳتي وڌي آڏو ڀاءُ نٿو ڪيو وڃي، جتي سنيون
۽ مٺيون ڳالهائون نه ٿيون ڪيون وڃن ۽ نه ڳڻ ۽ اوڳڻ
ٿا ويچار هيٺ آندا وڃن، اهڙي محلات ۾ به وڃڻ
نڪ نه آهي.“

تو ڪي هڪ مندر مليو آهي تنهن ۾ ئي مٿو ٿري ويو
اٿي ۽ مترن جو ڀر ڀريو ساري ڇڏيو اٿي. پر توکي اها ڳالهه
ياد رکڻ کپي ته اهڙيءَ هلت هلا ڪري تو پاڻ کي نرڪ
جو ڀاڳي بڻايو آهي. ڇو جو:-

”جيڪڏهن توکي نرڪ ۾ وڃڻو آهي ته هڪ سال پروھت
(چچمان تي آڏار رکندڙ براهمن) جو ڪم ڪر، پر جي
ان کان جلد تڪڙو نرڪ ۾ وڃڻو هجي ته رڳو ئي
ڏينهن ڪنهن مٽ يا مڙهيءَ جي سنڀال ڪر.“

تنهنڪري تنهنجو هي گهمند معاف ٿي نٿو سگهي، مان
تنهنجو مندر ڇڏي هيٺ ٿي ٻئي هنڌ هليو ٿو وڃان.
اهو ٻڌي نامرچوڙ ٻڄي ويو ۽ نمڙا سان کيس چيائين
ته ”مهاراج، ائين نه چئو. توهان جهڙو پيو ڪو منهنجو پوڄي
متر نه آهي. پر توهان هن هلت جو سبب به نه ٻڌو. هي
دشت ڪو ٿو مٿي ڪليءَ ۾ ٽنگيل ڪرمندل تي ٽپ ڏئي
چڙهي ٿو وڃي ۽ منجهس پيل سڀ شيون کائي ٿو وڃي.
ان خلاص ٿي وڃڻ تي صبح جو مندر ۾ بهاري به نه ٿي
پئجي سگهي، تنهن ڪري ڪوئي ڪي ڊيچارڻ لاءِ هرگهڙيءَ
هن نموني نڪ نڪ ڪرڻي ٿي پوي. ٻيو ڪو سبب نه آهي.
هيءَ ڪو ٿو اهڙو ته دشت آهي جو ٽپيءَ ۽ باندر کان به

آخر منهنجي حرڪتن کي روڪڻ لاءِ هن هڪ نچوڙ سوچي.
 ڪي اڌ چيريل بانس جو لڪڙو هٿ ڪري سڄي رات سمهي.
 ڪري به پيو ان سان ڪرمنڊل کي ٺڪ ٺڪ ڪرائيندو هو
 مان به ان جي ٻپ کان ويجهو نه وڃي سگهندو هوس پر
 وڃهه وٺڻ جي ڪوشش پيو ڪندو هوس. اهڙي طرح سڄي
 رات هن سان تڙائي چالو رهندي هئي.
 هڪ دفعي انهيءَ مندر ۾ برهت سڱڪ (وڏي بلور جي
 رنگ وارو) نالي هنجو متر سنڀاسي تيرت ياترا تي نڪتل
 سندس مهمان اچي ٿيو. تامر چوڙ ڏاڍي آدرپاءُ سان هنجي
 مهماني ڪئي. رات جو ٻئي ساڳئي ڪمري ۾ هڪ ٻي جي ڀرسان
 سمهي گيان چرچا ڪرڻ لڳا. تامر چوڙ ڪوئن جي ٻپ کان
 بانس جي لڪڙي سان ٺڪ ٺڪ ڪندو ٿي رهيو ۽ پنهنجي
 متر جي ڳالهين جو جواب رڳو ”هون هون“ چوڻ سان ڏيندو رهيو.
 سندس سڄو ڌيان ڪرمنڊل ڏانهن هو تنهن ڪري وات سان ڪجهه
 چئي نه پيو سگهي. انهيءَ تي برهت سڱڪ کي ڏاڍي مٺيان
 لڳي ۽ کيس ڪاوڙ مان چيائين ته ”تامر چوڙ، مان سمجهان
 ٿو ته تون منهنجو سڄو متر نه آهين. ڪل خوشيءَ سان منهنجيءَ
 ڪنهن به ڳالهه جو جواب نٿو ڏين. مان هاڻي رات جو ئي
 هيءَ مندر ڇڏي ٻئي ڪنهن آشرم ۾ ٿو هليو وڃان. چوڙو
 ”اي آيا، جيءَ آيا. ٺڪ ته پڇو، هيءَ ويهڻ لاءِ آسڻ
 آهي. گهڻن ڏينهن کان پوءِ درشن ڏنو اٿو! ڇا خبرچا
 آهي؟ ڏاڍا ڪمزور ٿي ويا آهيو. خوش نه آهيو نه؟
 توهان کي ڏسي ڏاڍي خوشي ٿي آهي. انهيءَ نموني
 گهر ۾ آيل آهين، جو جيڪو آدر ستڪار ڪري کيس
 آندو ڏيندو آهي، انهيءَ وٽ ئي هميشه ڪنهن
 مرندي کانسواءِ وڃي.“
 ”جنهن گهر جو مالڪ مهمان کي آيل ڏسي هيڏانهن هوڏانهن

پر گهڻو ڪجهه ٻڌاڻو آهي. تنهن ڪري اتي هلي ٻڌائيندس.“
انهيءَ ڪري هن مونکي به ڪجهه نه ٻڌايو آهي. پيارا هر ٿيڪ،
هاڻي تون اسان ٻنهي کي پنهنجيءَ اداسيءَ جو سبب ٻڌاءِ.
هر ٿيڪ چيو:-

۱. سنڌياسيءَ ۽ ڪوئي جي آکاڻي

ڏکڻ طرف مهلاروپيم نالي هڪ شهر آهي. ان کان ڪجهه
پريرو شڪر پگوان جو هڪ مندر هو. اتي تانرچوڙ (گاڙهيءَ
چوڻيءَ وارو) نالي هڪ سنڌياسِي ٻائو رهندو هو. هو شهر
مان بکيا ڪري پنهنجو گذر ڪندو هو. کاڌي کان پوءِ بکيا
واريون شيون جيڪي اچي پونديون هئس سي پنهنجي ڪرمندبل
پر وجهي اهو ڪليءَ ۾ لٽڪائي سمهي پوندو هو. اهو اچيل
کاڌو يعني ڏينهن تي مزورن کي ڏئي کائڻ بهاري لپيو پارائي
پيو صفائي جو ڪم ڪرائيندو هو. هڪ ڏينهن منهنجي ساٿيءَ
مونکي چيو ته ”مندر ۾ ڪوئن جي ڊپ کان تيار ٿيل کاڌو
ڪرمندبل ۾ پيل هميشه ڪليءَ ۾ پيو لڙڪندو آهي. اسين اتي
پهچي ٿا سگهون. توهان کي ٿپيءَ ڪڍڻ جو گهڻو آزمودو
آهي. توهان جي واسطي اتي پهچڻ وڌي ڳالهه نه آهي. هيڏانهن
هوڏانهن ٻاهر پيا پٽڪون ٺهن کان چو نه توهان جي ڪر پا
سان انهيءَ ٻائي جي مال سان اڄ آئند مٺايون!“ اهو ٻڌي
مان پنهنجي سڀني سيوڪن سميت اتي آيس ۽ ٿپ ڏيئي
ڪرمندبل تي چڙهي ويس. ان مان شيون ڪڍي پنهنجي
سائين کي ويا. اهي ڏنم ۽ مون به ڏوڙ تي کاڌيون. پوءِ سڀئي
پنهنجي گهر موٽياسين.

اهڙي طرح روز مان هن جون شيون کائي ڇڏيندو هوس.
سنڌياسِي به ڏاڍي خبرداري ڪندو هو. پر هڪي جتن نند
ايندي هئي تڏهن مان پنهنجي ڪارروائي شروع ڪندو هوس.

مان ٻاهر آيو ۽ پنهنجي مٿر کي ڏسي سندس اکين ۾ آنند جا
آنسو ٻوڙجي آيا. گڏ گڏ ٿي پنهنجي مٿر کي چيائين ته ”پلي
آئين، جيءُ آئين! مون سان پاڪر نه پاء. گهڻو وقت گذري
ويو ڪري مون توکي پوريءَ طرح نه سڃاڻو تنهن ڪري
اندر پائيءَ ۾ گهڙي ويس. ڇو جو؟“

”برههستيءَ ڇيو آهي ته جنهنجي طاقت، خاندان ۽ همت
ڇلت جي خبر نه هجي ان سان سنگهه نه ڪجي.“

هنجي رئين چوڻ تي لگهو پٽنڪ وٽ تان هيٺ لهي آيو
۽ مٿس سان پاڪر پائي مليو. هيءُ ڳالهه، بلڪل نڪ آهي ته:-

”سريز کي اميرت جي ڌارائن سان سنان ڪرائجي ته به
ان مان اهڙو آنند نه ايندو جهڙو گهڻن ڏينهن کانپوءِ
مٿر جي ميلاپ مان. ان جو ته ملهه ئي ڪونهي.“

اهڙيءَ طرح ٻئي گڏ گڏ ٿي هڪ ٻئي سان ملي وٽ جي
مٿس وڃي پنهنجو پنهنجو حال احوال ٻڌائڻ لڳا. هر ٻئي کي
مٿس کي نمستي چئي پاسي کان ٿي ويندو. هنکي ڏسي
مٿس لگهو پٽنڪ کان پڇيو ته ”هي ڪوڻو ڪير آهي؟ هيءُ
ڪوڻو ڪير آهي؟“ تون کيس پنهنجيءَ پٺيءَ تي ويهاري
ڏيئي چئي ”هن ۾ ته ڪو ڏاڍو راز ٿو ڏسجي.“
”هيءُ لگهو پٽنڪ ڇيو ته“ هيءُ هر ٻئي کي نالي ڪوڻو آهي.
”هيءُ ڪوڻو ڪير آهي؟“ ٻي ٻي ڪوڻو آهي. وڌيڪ ڇا ٻڌايان؟
”هيءُ ڪوڻو ڪير آهي؟“ ٻي ٻي ڪوڻو آهي. وڌيڪ ڇا ٻڌايان؟
”هيءُ ڪوڻو ڪير آهي؟“ ٻي ٻي ڪوڻو آهي. وڌيڪ ڇا ٻڌايان؟
”هيءُ ڪوڻو ڪير آهي؟“ ٻي ٻي ڪوڻو آهي. وڌيڪ ڇا ٻڌايان؟

”هيءُ ڪوڻو ڪير آهي؟“ ٻي ٻي ڪوڻو آهي. وڌيڪ ڇا ٻڌايان؟

”هيءُ ڪوڻو ڪير آهي؟“ ٻي ٻي ڪوڻو آهي. وڌيڪ ڇا ٻڌايان؟

”هيءُ ڪوڻو ڪير آهي؟“ ٻي ٻي ڪوڻو آهي. وڌيڪ ڇا ٻڌايان؟

اھو ٻڌي ڪاٺو ڏاڍو خوش ٿيو ۽ کيس چيائين ته ”جيڪڏهن
 اها ڳالهه آهي ته مان پاڻ کي ڏاڍو پياڻن وارو ٿو سمجهان.
 ڇو جو اتي به تنهنجي صحبت مون کي ملندي. مون کي اڏامڻ جا
 اٺ نمونا ايندا آهن. تنهن ڪري تون منهنجيءَ بانيءَ تي
 چڙهه ته مان توکي بنا ڪنهن تڪليف جي تلاءَ تي وٺي هلاان.
 هر ٿيڪه چيس ته ”اڏامڻ جا اهي اٺ نمونا ڪهڙا آهن؟
 لکھو پسنڪ چيو ته:-

”آهستي آهستي اڏامڻ، اوچتو اڏامڻ، زور سان اڏامڻ،
 اڏامندي اڏامندي هيٺ لهي اچڻ، وڙوڪڙ ڪري
 اڏامڻ، ڏنگو ٿي اڏامڻ، ڦٽائيءَ سان اڏامڻ ۽ ايو تي
 اڏامڻ. اهي اٺ اڏامڻ جا طريقا آهن.“

اھو ٻڌي هر ٿيڪه هڪدم ڪاٺو تي سرار ٿي ويٺو. ڪاٺو
 به آهستي آهستي اڏامندو اڏامڻ جو بهريون نمبر طريقو اختيار
 ڪري تلاءَ تي اچي پهتو. ڪوئي ڪي ڪاٺو تي سرار نيل
 ڏسي کيس ڪو عجيب ڪوٺو سهجي منتر ڪ ڪدم ٻائي
 ۾ گهري ويو. ڪناري تي بيٺل وڻ جي ڌرم هر ٿيڪه کي
 ويهاري لکھو پسنڪ هڪ ٿاريءَ تي ويهي اونجي آواز ۾ چوڻ
 لڳو ته ”اڙي منتر ڪ، ٻاهر نڪر. مان لکھو پسنڪ نالي ڪاٺو
 تنهنجو دوست گهڻن ڏينهن کانپوءِ توهان ملڻ آيو آهيان.
 تون مون سان اچي مل. ڇو جو:-

”ڪافور سان مايلا چندن ۽ ٿڌي برف متر جي سرار
 کي جهڻ جي سورهيڻ حصي جيتري ٿاڌل به نه
 ڏينديون آهن. مصيبتن کان بچائيندڙ، ڏک ۽ غم کي
 هٽائيندڙ دوا، اميرت جي سمان ”متر“ اهي به ٿي
 اکر ڪنهن ٺاهيا آهن؟“

اھو ٻڌي لکھو پسنڪ کي چڱيءَ طرح سڃاڻي منتر ڪ پاڻيءَ

پنڇتنتر

ڏاکڻي رستي تي هڪ گهاٽي جهنگ جي وچ ۾ هڪ وڏو آهي. اُتي توکان به وڌيڪ گهرو دوست منٿرڪ (يلو ٻڙ) نالي ڪچڙون رهندو آهي. هو مونکي مڇين جي ماس جا ڏيندو رهندو جنهن سان اُدر پورنا ڪري سگهيس. گوشت ڪندي مڙي سان پنهنجو وقت گهاريندس. هتي ئي مان پکين جو چارڻ قاسم ڏسي سهي نٿو سگهان. ڇو جو:-

”هي ڀاءُ، برسات جي نه پوڻ ڪري، ملڪ جي ويران ٿي وڃڻ تي، اُن جي غالب ٿيڻ تي به جيڪي ماڻهو پنهنجي ملڪ جي برباديءَ ڪٽنب جو ناس ٿيڻ اکين سان نه ٿا پس آهن جا ڏن پاڳ آهن.“

”رشت پشت بدن واري لاءِ ڪوبه ٻار گهڙو نه آهي.“
 ”مڃتي ماڻهوءَ لاءِ ڪجهه به ڏورانهين پنڌ تي نه آهي.“
 ”ودوان لاءِ ڪوبه پرديس نه آهي ۽ مٺي ڳالهائيندڙن لاءِ ڪوبه ڌارڀر نه آهي.“

”وڏو، جو ٻل ۽ شهنشاهي دٻدٻو هڪ جهڙا نه ٿا ٿي سگهن.“ راجا جي عزت رڳو پنهنجي ملڪ ۾ ٿيندي آهي پر ودوان جتي ويندو اُتي سندس پرڄا ٿيندي.“

”هر ٻئي ڪيس نه“ جيڪڏهن ائين آهي ته مان به توسان هر ٻئي ڪيس، مونکي به ڏاڍو آزار آهي.“ ڪاڙو چيس ته ”تو کي وري ڪهڙو آزار آهي؟ اهو ته ٻڌاء.“ هر ٻئي ڪيس نه ”اڻي ۽ جو وڏو وستار آهي. اُتي هلي وڃو سان ٻي ڪجهه به اڻيندو سان.“ ڪاڙو چيس ته ”مان ته آسمان جي رستي اُڏاڏي اُتي پهچي سگهان ٿو. تون مون سان گڏ ڪئن رستي اُڏاڏي؟“ ڪوئي چيو ته ”جيڪڏهن تو منهنجي نالي سان سڳو نه ٿو چاهين ته پنهنجيءَ پٺيءَ تي ويهاري مونکي سڳو نه ٿو چاهين ته مان اُتي پهچي ڪين سگهندس.“

”دوستي تيسٿائين نيٺه رهندي جيستائين ڪجهه ڏبو رهيو. کير گهٽيل ڏسي وڇڙو به ڳانءِ کي ڇڏي ڏيندو آهي.“

”سوکڙي پاڪڙي ڏيڻ جو اهڙو ته سنو ۽ جلد نٿو ڇو نڪرندو آهي جو دشمن به دوست ٿي پوندو آهي.“

”مان ته لائين ٿو مڃان ته دان جو اکر اڳيان پسن تي به پٽ کان به وڌيڪ ٿو پوي. ڇو جو کڙ ڪتر ڏيڻ سان مينهن پنهنجي پاڙي جو به خيال نه ڪري وڌيڪ کير ڏيندي آهي.“

”ڪوئي ۽ ڪاڻو نهن ۽ ماس وانگيان پاڻ ۾ اُٿت ۽ گهاٽو پرڻم ڳنڍي آسپاويڪ مٿر ٿا قائم ڪئي.“

اهڙيءَ طرح کانءِ جي خاطرداريءَ سان خوش ٿي ڪوئي جو منجهس ايترو ته اعتبار ٻڌجي ويو جو هو ڪاڻو جي ٻن ۾ لڪي ساڻس پرڻم وٺيندو هو.

هڪ ڏينهن اکين مان لڙڪ وهائيندي ڪاڻو ڪوئي کي گهٽيل آواز ۾ چيو ته ”پيارا هرڻيڪ، هن ملڪ ۾ مان بيزار ٿي پيو آهيان تنهن ڪري ٻئي ڪنهن هنڌ وڃڻ جو وڃار ڪري رهيو آهيان.“ هرڻيڪ چيس ته ”پيارا، بيزار ٿيڻ جو ڪهڙو سبب آهي؟“ لگهو پئسڪ چيو ته ”برسات نه ٻوڏ ڪري هن ملڪ ۾ ڏڪر پئجي ويو آهي. پوري کاڌي نه ملڻ ڪري ماڻهو ڪاڻو جو گرھ به کائڻ ڪين. پيو ته بڪ ۾ پاڻه ٿيندڙ ماڻهو جتي ڪٿي پڪين کي قاسائڻ لاءِ پنهنجا جارا وڇائي ويٺا آهن. مان به اهڙيءَ جاري ۾ ڦاسي پيو هيس پر زندگي اڃا باقي رهيل هئي تنهن ڪري اٿان پاڻ کي بچائي نڪتس. بيزار ٿيڻ جو سبب اهوئي آهي. ٻئي ملڪ ۾ وڃڻ لاءِ تيار ٿي تو جهڙي مٿر کان وڇڙ ڪري روئي رهيو آهيان.“

هرڻيڪ پڇيس ته ”تون وڃين ڪيڏانهن ٿو؟“ لگهو پئسڪ چيو

تہ ”ست پرش پاڻ ۾ ست پير گڏجي کڻن تہ سندن مٿر تڻي
 ويندي آهي.“ انهيءَ سڌانت موجب تون منهنجو مٿر تڻي
 چڪين. باقي ٻي منهنجي ڳالهه ٻڌ. جيڪڏهن مون تي وشواس
 نٿو ٻڌجي تہ پنهنجي ٻر واري قلعي ۾ آندو ويندي تڻي مون
 سان راجنيتيءَ جون ڳالهيون ۽ ٻيون ڪٿائون وارثا تون ڪندو رهه.
 اهو ٻڌي هر ٿيڪ دل ۾ خيال ڪيو تہ ”هيءُ ڪانءُ ڳالهائڻ
 ۾ هوشيار ۽ دل جو سچيار ٿو نظر اچي تنهن ڪري هن سان
 دوستي ڳنڍڻ مناسب آهي.“ اهو ويچار ڪري هن لکھوپٽنڪ
 کي چيو تہ ”جي رئين آهي تہ تنهنجي ۽ منهنجي مٿر تڻي ڪڍندي.
 پر تون ڪڏهن بہ منهنجي قلعي ۾ آندو پير نہ پائيندين. چوڄو:-
 ”دشمن بهريائين آهستي آهستي ٻڄندو ڌرتيءَ تي پير
 رکندو آهي پر پوءِ جلدي رئين اڳتي وڌي ويندو آهي
 جڏهن پيار ڪندڙ پرش جو هٿ پرائيءَ استريءَ ڏانهن
 بهريائين آهستي پوءِ تڪڙو وڌندو آهي.“
 اهو ٻڌي ڪانءُ چيو تہ ”پيارا، رئين ئي ٿيندو.“ انهيءَ
 ڏينهن کان وٺي ڪوئو ۽ ڪانءُ ٻئي ڳالهيون ٻوليون ڪري
 روح رهاڻ ڪندا هئا ۽ هڪ ٻئي جي گھڻن ئي نمونن سان
 مدد ڪندا هئا. لکھوپٽنڪ بہ ماس جا ٽڪر، ڪاڍارن جي
 بچت، مٺايون ۽ ميوا هر ٿيڪ جي واسطي کڻي ايندو هو.
 هر ٿيڪ بہ رات جو گڏ ڪيل چانور ۽ ٻيون کاڌي جون شيون
 لکھوپٽنڪ لاءِ سندس آڇ جي وقت تيار ڪري رکندو هو.
 ٻنهي جي لاءِ رئين ڪرڻ لاپڌائڪ هو. چوڄو:-
 ”ڌرتيءَ وٺڻ، ڳجهيون ڳالهيون ڪرڻ ۽ حال احوال پڇڻ
 کائڻ ۽ ڪارائڻ اهي پير جون خاص وصفون آهن.
 ”خاڻداري ڪرڻ کانسواءِ ٻريٽ قائم نہ رهندي آهي. ڏي
 تي بہ جڏهن رساد چاڙهيو آهي تڏهن سڪا پوري ٿيندي آهي

”ديوتائون به وشواس پيدا ڪرڻ کان سواءِ شترن کي وس نه ڪري سگهندا آهن. وشواس جو فائدو وٺي اندر

دٽيءَ جي گرپ کي چيري ڇڏيو هو.
”جيڪو پنهنجو واڌارو، وڏي عمر ۽ سڪ چاهي انهيءَ
سياڻي ماڻهوءَ کي ديوتائن جي گورو ۽ ورهسپتيءَ تي
به وشواس نه ڪرڻ کپي.“

”پاڻيءَ جي لهر جتن آهستي آهستي پيڙيءَ ۾ گهڙي
کيس ٻوڙي ڇڏيندي آهي تنهن تمام سنهي سوراخ مان
اندر گهڙي دشمن ڪم لاهي ڇڏيندو آهي.“

”بي ويساهيءَ تي نه ڪڏهن به ويساهه نه ڪجي. جنهن
۾ ڪجهه ويساهه هجي ان تي به گهڻو اعتبار نه ڪجي.“
”وشواس مان پيدا ٿيل ڊپ پاڙون پتي ڇڏيندو آهي.“
ويساهه نه رکندڙ ڪمزور ماڻهوءَ کي به طاقت وارو ماري
نه سگهندو آهي پر ويساهه ۾ آيل بلوان کي به ڪمزور
ماري ڇڏيندو آهي.“

”نيتي شاسترن جي ناهيندڙن تي سڌانت مقرر ڪرڻ
آهن. وشطوگپت جي چوڻ موجب ’ست ڪرم‘، پارگ
جي مت موجب ’مترتا وڌائڻ‘ ۽ برهسپتيءَ جي راءِ
موجب ’ڪنهن تي به وشواس نه ڪرڻ‘.

”پاڻ سان پريم نه رکندڙ استريءَ تي ۽ دشمن وٽ گهڻو
ڌاڻو جمع ڪري جيڪو انهن تي وشواس ٿو ڪري
ان جو موت اُتيئي ئي ٿئي.“

اِهو ٻڌي لگهو پٽڪ لاجواب ٿي پيو. هرڻيڪ
هوشياريءَ، پختائيءَ ۽ نيتي شاستر جي گيان تي کيس
وٺي ويٺي. انهيءَ ڪري پاڻ دوستيءَ رکڻ لاءِ کيس
ايملائي کيس چيائين ته ”هي هرڻيڪ، ودوانن جو چور

”عامر ماڻهن جي دوستي ڪنهن پلائيءَ جي ڪم ڪرڻ سان ٿيندي آهي. جانورن ۽ پکين جي به ڪنهن سبب ڪري مٿر ٿيندي آهي. بيوقوف ٻڌ ۽ لالچ جي ڪري دوست ٿي رهندا آهن پر سرشت پرشن جي مٿر ڊڳو درشن ڪرڻ سان ٿيندي آهي.“

”کوئي ماڻهوءَ جي دوستي مٿيءَ جي دلي وانگيان آسانيءَ سان ٿئي ٿي ٻوندي آهي ۽ وري ڳنڍجي نه سگهندي آهي پر ست پرشن جي مٿر ٿي سون جي دلي وانگيان ٿيندي آهي جا اڳر نه ٿيندي ڪونه، جي ٿئي به نه آسانيءَ سان ڳنڍجي سگهندي.“

”ڄڻ ڪمند جي لٺ ۾ منڍ کان وٺي پڇڙي تاءَ هڪ هڪ ڳريءَ ۾ ميناج وڌندو ويندو آهي تنهن سٺي ماڻهوءَ جي دوستي به ڏينهن پوءِ وڌندي ۽ گهائي ٿيندي ويندي آهي پر کوئي ماڻهوءَ جي مٿر ٿي ان جي اٻڙ پهرائين گهائي پوءِ گهٽي ويندي آهي.“

”کوئي ماڻهوءَ جي دوستي صبح جي چانو وانگيان پهرائين وڌندي پوءِ گهٽي ويندي. سٺي ماڻهوءَ جي مٿر ٿي پهرن جي چانو وانگيان پهرائين ٿوري ٿيندي آهي پوءِ آهستي آهستي وڌندي ويندي آهي.“

مان سڄڻاڻ ۾ وشواس رکندڙ آهيان. وري به ديوتائن جا قسم کڻي مان توکي خاطري ڏيندس.“

هر ٿيڪ ڇيو ته ”مونکي تنهنجي قسم تي اعتبار ڪونهي.“

۽ چيو:-

”قسم کڻي به دشمن مان صاح ڪيل هجي ته به ان تي ويساهه نه آهي. مٿر ٿي جو قسم کڻي به اندر ورتراسر ڪي ماري ڇڏيو.“

نهن کي جيتوڻيڪ ڪوبه نقصان نه پهچايو هجي ته به
 ٻئي کي پيا ستائيندا.
 کان ۽ چيو ته ”اها دشمني بنا سبب جي آهي. منهنجي
 ٻڌ:-

”ڪنهن سبب جي ڪري ئي متر تا ٿيندي آهي ۽
 ڪنهن سبب جي ڪري ئي دشمني. تنهن ڪري
 ٻڌيمان کي پنهنجا متر ٺاهڻ کپن ۽ نه دشمن.
 تنهن ڪري متر ٽر جي ناتي تون مون سان ملاقات ڪر.“
 هر ٽيڪ چيو ته ”تو سان منهنجي دوستي ڪئن ٿي سگهندي؟
 تون نيٽي شاستر جو سار ٻڌ:-

”هڪ دفعو دوست ٿي وري دشمن ٿيو هجي ته ان
 سان ٺاهه ڪرڻ وارو خچريءَ جي گرپ ٽارڻ ڪرڻ
 وانگيان موت جي منهن ۾ پوندو آهي.“
 يا ماڻهو ائين سمجهي ته مان ڳڻوان آهيان تنهن ڪري
 مون سان ڪو دشمني نه ڪندو، اها ڳالهه به ممڪن نه آهي.
 چو جو:-

”ويا ڪرڻ جي رچيندڙ پاڻي مٺيءَ جي پياري حياتي
 هڪ شينهن وٺي ڇڏي. ميانسا شاستر جي جوڙيندڙ
 جڻمئي مٺيءَ کي هڪ هاڻيءَ اوچتو پيرن هيٺان لٽائي
 ماري ڇڏيو. چند شاستر جو پهريون ٻڌرو ڪندڙ
 پنگل مٺي سمند جي ڪناري تي ويٺو هو ته کيس
 هڪ مانگرهچ ڳرڪاڻي ويو. جن جي من تي اڳيان جو
 ٻڌو ڏنل آهي اهڙن شوخ ۽ ڪروڙي پسڻ ۽ پڪين
 جي ڳڻن ويچارڻ مان ڪهڙو فائدو؟“
 کان ۽ چيو ته ”جيڪي تو چيو سو برابر آهي. پر تڏهن به:-

واري سان دوستي ٿو رکي اهو پنهنجي کل ڪرائيندو
آهي.”

انهيءَ ڪري تون هليو وڃ. ”ڪانءَ چيو ته ”اڙي هر ٿيڪ
مان تنهنجي ٻر جي ٻاهران ويندو آهيان. جيڪڏهن تون مون سان
مترتا جو ناتو نٿو رکين ته هت ئي اُن جل واپرائڻ ڇڏي ڏيندس،
۽ پوان تياڳيندس. هر ٿيڪ چيس ته ”تو دشمن سان مان ڪن
دوستي ڳنڍيان؟“ چو جو:-

”پريم سان ٿيل صلح جي شرطن هوندي به دشمن سان
ناھ اصل نه ڪجي. پاڻي ڪري ڪيترو به تٽل هجي
ته به باهه کي وسائي ڇڏيندو.“

ڪانءَ چيس ته ”مون سان ته ڪڏهن تنهنجي ملاقات به
نه ٿي آهي پوءِ دشمنيءَ جو سوال ڪن ٿو جاڳي؟“ هر ٿيڪ
چيو ته ”دشمني ٻن قسمن جي ٿيندي آهي. هڪ سپاويڪ،
ٻي نقلي. تون منهنجو سپاويڪ ويري آهين. چيل آهي ته:-

”نقلي دشمني نقلي سببن جي ڪري ختم ٿي ويندي
آهي پر سپاويڪ دشمني مرڻ کان سواءِ نه ويندي آهي.“

ڪانءَ چيو ته ”ٻن قسمن جي دشمنيءَ جا مان تفصيل
ٻڌڻ ٿو گهران. مهرباني ڪري مونکي ٻڌاء.“ هر ٿيڪ چيو ته
”ڪنهن سبب کان پيدا ٿيل دشمني بناوڻي وڃي آهي. انهيءَ
سبب دور ٿيڻ تي وڃي پاءُ هليو ويندو آهي پر سپاويڪ
دشمني ڪڏهن به نه ويندي آهي. جڏهن ٺوڙ ۽ نانگ جي،
گاهه کائيندڙ ۽ ماس کائيندڙ جانورن جي، پاڻيءَ ۽ باهه جي،
ديوتائن ۽ دڻيٽن جي، ڪٽي ۽ ٻليءَ جي، رئيس ۽ رنڪ جي،
ٻن ٻهاجن جي، شينهن ۽ هاڻيءَ جي، شڪاريءَ ۽ هرڻ جي،
ويدن کي مڃيندڙ ۽ ناستڪ جي، موروڪ ۽ پنڊت جي، پتورڻا
۽ ويچارڻيءَ جي، سني ۽ ٻري ماڻهوءَ جي. انهن مان ڪنهن

جو چيل آهي ته:-

”ودوان ڪهڙو به ڪامل هجي ته به کيس متر ٺاهڻ ڪپن.“

سمند ڪيترو به ڀريل آهي ته به وڌيڪ (وڌيڪ ڇاڙهڻ) لاءِ

چنڊ جي اُڀرڻ لاءِ پيو وڃي ٿو ته به ڪيترائي ڏينها آهن.“

اها ويچار ڪري هو وٽ تان هيٺ لٿو ۽ ٻر جي منهن وٽ اچي چترگريو جنهن نموني سڏ ڪيو هو ان جو نقل

ڪري هن هرڻيڪ کي سڏ ڪيو. ”اڙي هرڻيڪ، اڄ، اڄ“

ٻاهر نڪر.“ اهو آواز ٻڌي هرڻيڪ خيال ڪيو ته ”ڇا اڃا

ڪو ڪبتو ڦاٿو پيو آهي جو وري سڏ ٿيو آهي؟“ انهيءَ

ٿي هن اندر ان آواز ڏٺو ته ”تون ڪير آهين؟“ کانءُ چيو

ته ”مان لگهو پٽنڪ نالي کانءُ آهيان.“ اهو ٻڌي هرڻيڪ ٻر ۾

ڪجهه اندر ڀرو وڃي کيس چيو ته ”هتان هڪدم هليو وڃ.“

کانءُ چيس ته مان تو وٽ ڪنهن خاص ضروري ڪم سان

آيو آهيان. تون مون سان ملاقات ڇو نه ٿو ڪرين؟“ هرڻيڪ

چيو ته ”تو سان ملاقات ڪرڻ جي مون کي ضرورت ڪهڙي

پيئي آهي؟“ لگهو پٽنڪ چيو ته ”چترگريو جا تو جڏهن بند

خلاص ڪيا اهو سڀ مون ٻي ڏٺو. انهيءَ ڪري منهنجو تو

۾ پريم ٻڌجي ويو آهي؛ شايد مان به ڪنهن وقت ڦاسي پوان

ته تو وٽ اچي پاڻ کي آزاد ڪرائي سگهندس. انهيءَ

ڪري تون مون سان متر ٿا ٻڌي.“ هرڻيڪ چيو ته ”اڙي،

تون شڪاري، ته مان ٽنهنجو شڪار! پوءِ تون سان منهنجي متر

ڪئن ٿي سگهندي؟ تنهن ڪري ڀڄي هليو وڃ. دشمن سا

دوستي ڪئن ٿي سگهندي؟ ڇو جو:-

”جن جي ڏن دولت ۽ خاندان هڪ جهڙو هوندو آهي

انهن جي ئي پاڻ ۾ دوستي ٿي سگهندي ۽ نه ڪمزور

۽ ٻلوان جي.“

”جيڪو مورڪ پاڻ کان هڪدم وڌي يا گهٽ ٿي

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

کے لئے جو کہ اس کے لئے ہے

[illegible]

۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲
 ۴۹۳
 ۴۹۴
 ۴۹۵
 ۴۹۶
 ۴۹۷
 ۴۹۸
 ۴۹۹

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

از این کتاب که در دسترس است و به نام "کتابخانه" است.

وہی کہ جس نے اسے دیکھا ہے وہی کہ جس نے اسے دیکھا ہے

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

၁။ ဤသို့ အစွဲအနာမည်များကို ရှိရာမှ ပြုလုပ်ရန် လိုအပ်သည်။

"وہ کہتا ہے کہ میں نے اس کو دیکھا ہے"

کتابخانه عمومی آستان قدس
کتابخانه عمومی آستان قدس

[illegible]

۱۰۰

[illegible]

"(۱) شایسته است که در این کتاب، علاوه بر توضیح و تفسیر، به بیان سبک و فن نگارش نیز پرداخته شود."

شکر و سپاس: بزرگواران! بزرگواران! بزرگواران!

تو که در آن شب به آن کوه می رفتی

و آن کوه را از آنجا می دیدی که

در آن کوه یک کوهستان بود که

در آن کوهستان یک کوهستان بود که

در آن کوهستان یک کوهستان بود که

در آن کوهستان یک کوهستان بود که

در آن کوهستان یک کوهستان بود که

در آن کوهستان یک کوهستان بود که

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

بسم الله الرحمن الرحيم (الحمد لله رب العالمين)

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible][illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible]

செய்து கொடுக்கப்படுகிறது:-

[illegible]

خجیر کشتی - کپڑے

کتابخانه - کتب

تاریخ

آهسته آهسته

به شوق و دلخواه و در هر حال که بود

نمی توانست که این همه را در دلش نگذارد

:- در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

آهسته آهسته

به شوق و دلخواه و در هر حال که بود

نمی توانست که این همه را در دلش نگذارد

:- در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

آهسته آهسته

به شوق و دلخواه و در هر حال که بود

نمی توانست که این همه را در دلش نگذارد

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

آهسته آهسته

به شوق و دلخواه و در هر حال که بود

نمی توانست که این همه را در دلش نگذارد

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

در آن روز که در آن روز که در آن روز که

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

...הוא הנהיג את המלך

هتي ۾ سارا جي ۽ ٻين جي ڪري ڪو به ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي ۽ ائين هڪ ٻئي کي ڏيکاري ٿو.

ٻي ڀيري به ائين ٿيو. هتي به ڪو به ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي ۽ ائين هڪ ٻئي کي ڏيکاري ٿو. (جنهن جي ڪري هن شهر ۾ ڪنهن به ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.)

هي ڳالهه ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

ڪي به ڪري ٿو ۽ ٻين جي ڪري ٿو ڪم نه ٿي ٿو ڪري سگهي.

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

۱. در مورد اهمیت و ضرورت این کار تحقیق کنید.
 ۲. در مورد روش‌های مختلف انجام این کار تحقیق کنید.
 ۳. در مورد ابزار و وسایل مورد نیاز این کار تحقیق کنید.
 ۴. در مورد مراحل انجام این کار تحقیق کنید.
 ۵. در مورد نتایج و دستاوردهای این کار تحقیق کنید.

“: ۱۱۰۰ و ۱۱۰۱

[illegible]

”آه! رستگار کی بیخاک کی

[illegible]

ਗੁਰਮਤਿ : ਹੁਕਮ ਹੈ .

۱. در این کتاب که در این روزها
 در این کتاب که در این روزها
 در این کتاب که در این روزها

အောက်ဖော်ပြပါအတိုင်း ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။

[illegible]

آهسته آهسته رفته رفته
 تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود

تری خدی که ایستاده بود

تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود

تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود

تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود

تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود

تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود

تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود
 تری خدی که ایستاده بود

۱۱۲

پوشش آهني نه اهو ٿي نه آهي. ڇو جو نقصان نه
ٿي ٿو ته ٿاڻي سگهندو آهي نه ٿاڻي سڳو نه ڇو جو سگهندو

آهي ٿي نه ٿي نه آهي سگهندو آهي نه ٿي نه آهي
آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

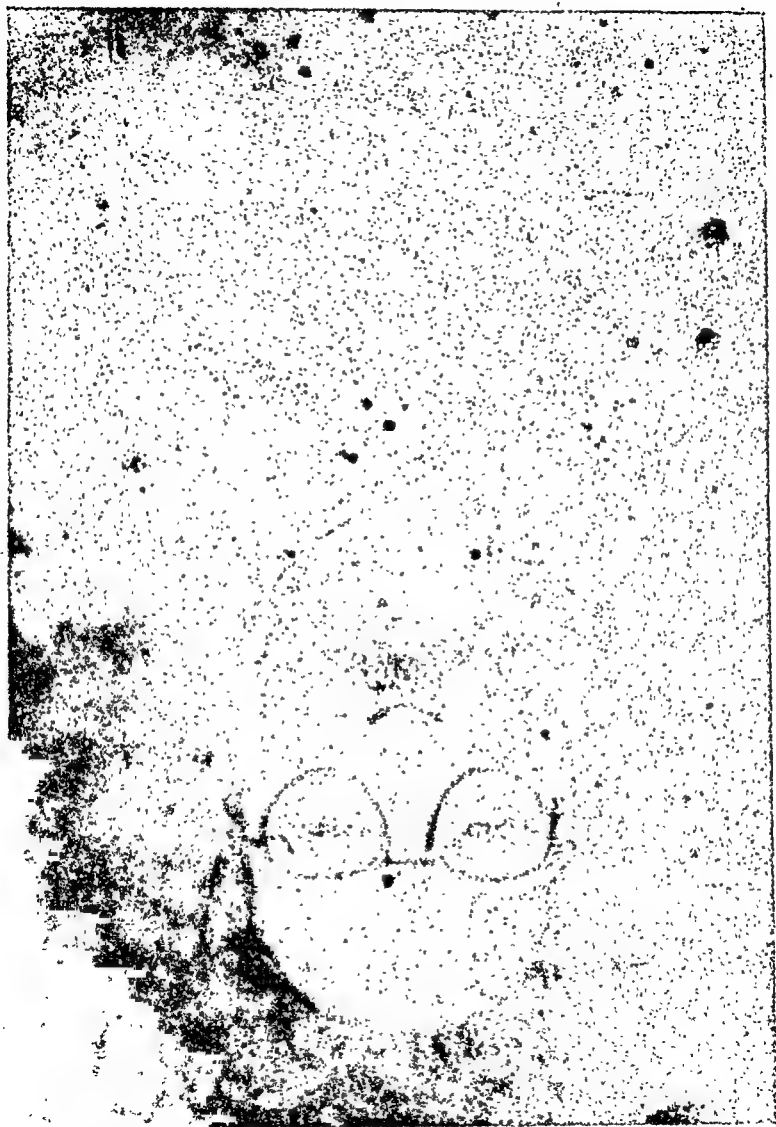
آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي نه ٿي نه آهي

[illegible]

آهسته آهسته
دوت شمس در آبی کریز پیران خانی
کاله، کاله، کاله

پنجشنبه

Bhai ManakRam Ajmer
Bhai KewalRam
Sind Kandiyarewala

Ghanshyamdas Bhai KewalRam
Distributor

کے ساتھ ساتھ ہی ایک اور چیز بھی یاد آئی ہے۔ وہ ہے کہ جب میں نے اپنے گھر میں ایک کتے کو لایا تھا تو اس نے میری بہن کو بہت پسند کیا۔ وہ اس کے ساتھ بہت کچھ کھیلتی تھیں۔

[illegible][illegible]

دوت دختس په "دای" کړي، پلوران څي نو اځه کلن هن
 اهرې ځاله په کښې آهي. اهر په بڼه په پلوران بهرځو کچه
 انسان کتر آهي؟ "دای" کړي څو په "سمنډ" څو پلوران څو کهر
 آهي، بهن انسان څي پښتور څو آهي د پلوري د پښتور څي
 په ځان سمنډ ستو په آهش. اهر بهرځو کچه و پلوران
 څي ځای وځي وځي په بڼه." په

آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید
آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید

آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید
آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید

آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید
آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید

آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید
آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید

آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید
آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید

آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید
آهسته آهسته رانده است و در آنجا که می رسید

• श्री श्री गुरुभ्यो नमः

१५५५

၁၆၆၆ ခု ဇူလိုင်လ ၁၆ ရက်နေ့

[illegible][illegible]

سلسلہ ہونی چاہیے کہ حضرت علیؑ کو بھی یہ سب کچھ معلوم ہو گا۔

وَقَدْ كُنَّا مِنْ أَفْوَاجٍ
مُتَفَرِّقِينَ

[illegible][illegible][illegible]

۱۰۰

وہاں سے آکر اپنے گھر پہنچا۔

১৯৩৬ সালের ১৫ই আগস্ট তারিখে
 জাতিসংঘের সাধারণ পরিষদে
 প্রবেশ করা হয়।

[illegible]

၁၂။ နတ်တို့ ၊ နတ်တို့ ၊ နတ်တို့ ၊ နတ်တို့ ၊

[illegible]

«نیکوکاران» «کمال» «مستقیم» «کوشش»

စာအုပ်အား နှစ် ၇၅၅ နှစ်

[illegible]

१२५

[illegible]

۱۰. قضا و قدری است یا نه؟ اگر نه، چرا؟

۱۰۰ - در وقت خورشید

[illegible]

[illegible]

کتابخانه ملی افغانستان

آواز کت و تانا خدھن آھي لفظ پيدا ٿدھن جڙ ۾ مٿان
 آواز کي ٻڌي. هن سڀني مڃڻ کي مڃڻ ۾ آھي ڪنهن ڪنهن ۾ ھلڻ
 آواز کي ڪڍي ٻڌي. هن سڀني مڃڻ کي مڃڻ ۾ آھي ڪنهن ڪنهن ۾ ھلڻ
 آواز کي ڪڍي ٻڌي. هن سڀني مڃڻ کي مڃڻ ۾ آھي ڪنهن ڪنهن ۾ ھلڻ

[illegible][illegible]

آهسته و آهسته

[illegible]

اسی لئے اہم اہم اور جگہ جگہ پر ختم ہونے والی ختم ہونے والی

وښته وې. "لږ ډېر ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 وښته وې. "لږ ډېر ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 وښته وې. "لږ ډېر ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 وښته وې. "لږ ډېر ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟

۱۱. ښه ده

"ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟

"ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟

"ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟
 "ښه ده" آيا نه چې څه ډېر ښه ده؟

mb

و ڪڍڻ ۾ ٿيڻ لڳا ۽ ان سان ٻيو ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۰ ۽ آڏو ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

۽ ان ڪري ڪم ڪرڻ ۾ ڪو به ڪم نه ڪيو. ”

54-55

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

[illegible]

„...
 „...
 „...
 „...
 „...
 „...

[illegible]

“...
...
...
...
...
...
...”

[illegible]

پایه پنجم

[illegible]

مجلس شورای ملی

[illegible]

۱۰۴۸

مستور و حمایا، یکصد و بیست و نه نفر

[illegible]

۱۰۰. «...»
 ۱۰۱. «...»
 ۱۰۲. «...»
 ۱۰۳. «...»
 ۱۰۴. «...»
 ۱۰۵. «...»
 ۱۰۶. «...»
 ۱۰۷. «...»
 ۱۰۸. «...»
 ۱۰۹. «...»
 ۱۱۰. «...»

۱۱۱. «...»
 ۱۱۲. «...»
 ۱۱۳. «...»
 ۱۱۴. «...»
 ۱۱۵. «...»
 ۱۱۶. «...»
 ۱۱۷. «...»
 ۱۱۸. «...»
 ۱۱۹. «...»
 ۱۲۰. «...»

۱۲۱. «...»
 ۱۲۲. «...»
 ۱۲۳. «...»
 ۱۲۴. «...»
 ۱۲۵. «...»
 ۱۲۶. «...»
 ۱۲۷. «...»
 ۱۲۸. «...»
 ۱۲۹. «...»
 ۱۳۰. «...»

۱. این کتاب را در سال ۱۳۰۲

در شهر تهران در روز دوشنبه ۱۳۰۲
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران

در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران

در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران

در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران

در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران

در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران
در روز دوشنبه ۱۳۰۲ در شهر تهران

✓

۱. **کتابخانه** : کتابخانه عمومی شهر تهران
 ۲. **کتابخانه** : کتابخانه شخصی آقای دکتر
 ۳. **کتابخانه** : کتابخانه عمومی شهر تهران
 ۴. **کتابخانه** : کتابخانه شخصی آقای دکتر
 ۵. **کتابخانه** : کتابخانه عمومی شهر تهران
 ۶. **کتابخانه** : کتابخانه شخصی آقای دکتر
 ۷. **کتابخانه** : کتابخانه عمومی شهر تهران
 ۸. **کتابخانه** : کتابخانه شخصی آقای دکتر
 ۹. **کتابخانه** : کتابخانه عمومی شهر تهران
 ۱۰. **کتابخانه** : کتابخانه شخصی آقای دکتر

66

16

၂၁-၁၁-၁၉၄၆

4

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

— ۱۲۶ —

၇၇၆၃ ခု ခုနှစ် ခုနှစ် ခုနှစ် ခုနှစ် ခုနှစ်

— ၂၆၆ —

۱۵۰۰ لایحه

لایحه ۱۵۰۰ و ۱۵۰۱ در باره...

لایحه ۱۵۰۲ و ۱۵۰۳ در باره...

۱۵۰۴

لایحه ۱۵۰۵ و ۱۵۰۶ در باره...
لایحه ۱۵۰۷ و ۱۵۰۸ در باره...
لایحه ۱۵۰۹ و ۱۵۱۰ در باره...
لایحه ۱۵۱۱ و ۱۵۱۲ در باره...
لایحه ۱۵۱۳ و ۱۵۱۴ در باره...
لایحه ۱۵۱۵ و ۱۵۱۶ در باره...
لایحه ۱۵۱۷ و ۱۵۱۸ در باره...
لایحه ۱۵۱۹ و ۱۵۲۰ در باره...
لایحه ۱۵۲۱ و ۱۵۲۲ در باره...
لایحه ۱۵۲۳ و ۱۵۲۴ در باره...
لایحه ۱۵۲۵ و ۱۵۲۶ در باره...
لایحه ۱۵۲۷ و ۱۵۲۸ در باره...
لایحه ۱۵۲۹ و ۱۵۳۰ در باره...
لایحه ۱۵۳۱ و ۱۵۳۲ در باره...
لایحه ۱۵۳۳ و ۱۵۳۴ در باره...
لایحه ۱۵۳۵ و ۱۵۳۶ در باره...
لایحه ۱۵۳۷ و ۱۵۳۸ در باره...
لایحه ۱۵۳۹ و ۱۵۴۰ در باره...
لایحه ۱۵۴۱ و ۱۵۴۲ در باره...
لایحه ۱۵۴۳ و ۱۵۴۴ در باره...
لایحه ۱۵۴۵ و ۱۵۴۶ در باره...
لایحه ۱۵۴۷ و ۱۵۴۸ در باره...
لایحه ۱۵۴۹ و ۱۵۵۰ در باره...
لایحه ۱۵۵۱ و ۱۵۵۲ در باره...
لایحه ۱۵۵۳ و ۱۵۵۴ در باره...
لایحه ۱۵۵۵ و ۱۵۵۶ در باره...
لایحه ۱۵۵۷ و ۱۵۵۸ در باره...
لایحه ۱۵۵۹ و ۱۵۶۰ در باره...
لایحه ۱۵۶۱ و ۱۵۶۲ در باره...
لایحه ۱۵۶۳ و ۱۵۶۴ در باره...
لایحه ۱۵۶۵ و ۱۵۶۶ در باره...
لایحه ۱۵۶۷ و ۱۵۶۸ در باره...
لایحه ۱۵۶۹ و ۱۵۷۰ در باره...
لایحه ۱۵۷۱ و ۱۵۷۲ در باره...
لایحه ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴ در باره...
لایحه ۱۵۷۵ و ۱۵۷۶ در باره...
لایحه ۱۵۷۷ و ۱۵۷۸ در باره...
لایحه ۱۵۷۹ و ۱۵۸۰ در باره...
لایحه ۱۵۸۱ و ۱۵۸۲ در باره...
لایحه ۱۵۸۳ و ۱۵۸۴ در باره...
لایحه ۱۵۸۵ و ۱۵۸۶ در باره...
لایحه ۱۵۸۷ و ۱۵۸۸ در باره...
لایحه ۱۵۸۹ و ۱۵۹۰ در باره...
لایحه ۱۵۹۱ و ۱۵۹۲ در باره...
لایحه ۱۵۹۳ و ۱۵۹۴ در باره...
لایحه ۱۵۹۵ و ۱۵۹۶ در باره...
لایحه ۱۵۹۷ و ۱۵۹۸ در باره...
لایحه ۱۵۹۹ و ۱۶۰۰ در باره...

[illegible]

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

... ۱۳۰۰ ...

1876. 10. 10. 1876. 10. 10.

1757 36.

[illegible][illegible]

"...የሚገኝበት ሁኔታ ይመስለኛል።"

1006 11-1

[illegible][illegible][illegible]

قوله في قوله تعالى

— ۱۰ —

کتابخانه عمومی

|| ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ||

وہاں سے آکر کراچی پہنچے اور کراچی میں مقیم ہو گئے۔

۱۰۰

செய்து கொடுத்திருக்கிறார்கள். இதைப் பற்றி நான் சொல்ல விரும்புகிறேன்.

۱۰۰. "بسم الله الرحمن الرحيم"

سید علی محمد یزدانی

[illegible]

کتابخانه عمومی

செய்து கொடுத்திருக்கிறார்கள்.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

[illegible]

وہابیہ کی رائے (مسئلہ) کا جواب یہ ہے کہ

ကျွန်ုပ်တို့၏ အသံကို နားထောင်ပါ။

وہابیہ کی تائید کے لئے لکھی گئی ہے۔

Qm

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

[illegible][illegible]

— १५३ —

[illegible][illegible]

«
...
...
...
...
...
...
...»

[illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

لست انا الذي اكتب هذه الرسالة بل هو الذي كتبها

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

والله اعلم بالصواب

في سنة ١٢٠٠

...
...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

...
...

[illegible]

آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه

آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه

آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه

آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه
آه ای که در این راه

“*وہی ہے جس نے*“

$\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i = \bar{x}$

କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ମୋର ଶ୍ରେୟ ଶାନ୍ତି । ମୋର ଶ୍ରେୟ ଶାନ୍ତି । ମୋର ଶ୍ରେୟ ଶାନ୍ତି ।

[illegible][illegible][illegible]

சென்னை, 19.05.2019

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

✓ 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 84

1. General

1890

قسم قیامیہ اور قیامیہ

5th July 1945.

۱۶۱۶ قمری ۱۹۹۷ شمسی

၁။ နေပြည်တော်၊ မြန်မာနိုင်ငံတော်

၁၂၁၂ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၁၀ ရက်နေ့

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible]

—

6. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 8

১০০০ টি পুস্তক
 ১০০০ টি পুস্তক

”خدا جویی تبتلو، وئی کا کترو بچیتلو وئی“

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible][illegible]

15th July.

[illegible]

کتابخانه عمومی

1671-1680.

۱۰۰

[illegible]

کیریتو

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

«...»

[illegible]

زندی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

آیتی بدی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

آیتی بدی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

آیتی بدی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

آیتی بدی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

آیتی بدی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

آیتی بدی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

آیتی بدی و خدی های آیتی بدی بکلی سال خدی

میتو - میتو

میتو میتو

۱. در این کتاب که در این کتاب است
 ۲. در این کتاب که در این کتاب است
 ۳. در این کتاب که در این کتاب است
 ۴. در این کتاب که در این کتاب است
 ۵. در این کتاب که در این کتاب است
 ۶. در این کتاب که در این کتاب است
 ۷. در این کتاب که در این کتاب است
 ۸. در این کتاب که در این کتاب است
 ۹. در این کتاب که در این کتاب است
 ۱۰. در این کتاب که در این کتاب است

“*የግንባታ ስራ ላይ*”

[illegible]

۱. ۲. ۳. ۴. ۵. ۶. ۷. ۸. ۹. ۱۰. ۱۱. ۱۲. ۱۳. ۱۴. ۱۵. ۱۶. ۱۷. ۱۸. ۱۹. ۲۰. ۲۱. ۲۲. ۲۳. ۲۴. ۲۵. ۲۶. ۲۷. ۲۸. ۲۹. ۳۰. ۳۱. ۳۲. ۳۳. ۳۴. ۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. ۴۰. ۴۱. ۴۲. ۴۳. ۴۴. ۴۵. ۴۶. ۴۷. ۴۸. ۴۹. ۵۰. ۵۱. ۵۲. ۵۳. ۵۴. ۵۵. ۵۶. ۵۷. ۵۸. ۵۹. ۶۰. ۶۱. ۶۲. ۶۳. ۶۴. ۶۵. ۶۶. ۶۷. ۶۸. ۶۹. ۷۰. ۷۱. ۷۲. ۷۳. ۷۴. ۷۵. ۷۶. ۷۷. ۷۸. ۷۹. ۸۰. ۸۱. ۸۲. ۸۳. ۸۴. ۸۵. ۸۶. ۸۷. ۸۸. ۸۹. ۹۰. ۹۱. ۹۲. ۹۳. ۹۴. ۹۵. ۹۶. ۹۷. ۹۸. ۹۹. ۱۰۰.

۱- در صورتی که در یک سال دو بار یا بیشتر از آنکه در یک سال
 ۲- در صورتی که در یک سال دو بار یا بیشتر از آنکه در یک سال
 ۳- در صورتی که در یک سال دو بار یا بیشتر از آنکه در یک سال

—۱۵۲—

۱. در این کتاب که در این کتاب است
 ۲. در این کتاب که در این کتاب است
 ۳. در این کتاب که در این کتاب است
 ۴. در این کتاب که در این کتاب است
 ۵. در این کتاب که در این کتاب است
 ۶. در این کتاب که در این کتاب است
 ۷. در این کتاب که در این کتاب است
 ۸. در این کتاب که در این کتاب است
 ۹. در این کتاب که در این کتاب است
 ۱۰. در این کتاب که در این کتاب است

• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64
• 64	194	• 64

تتکرات

• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61

تتکرات - 2

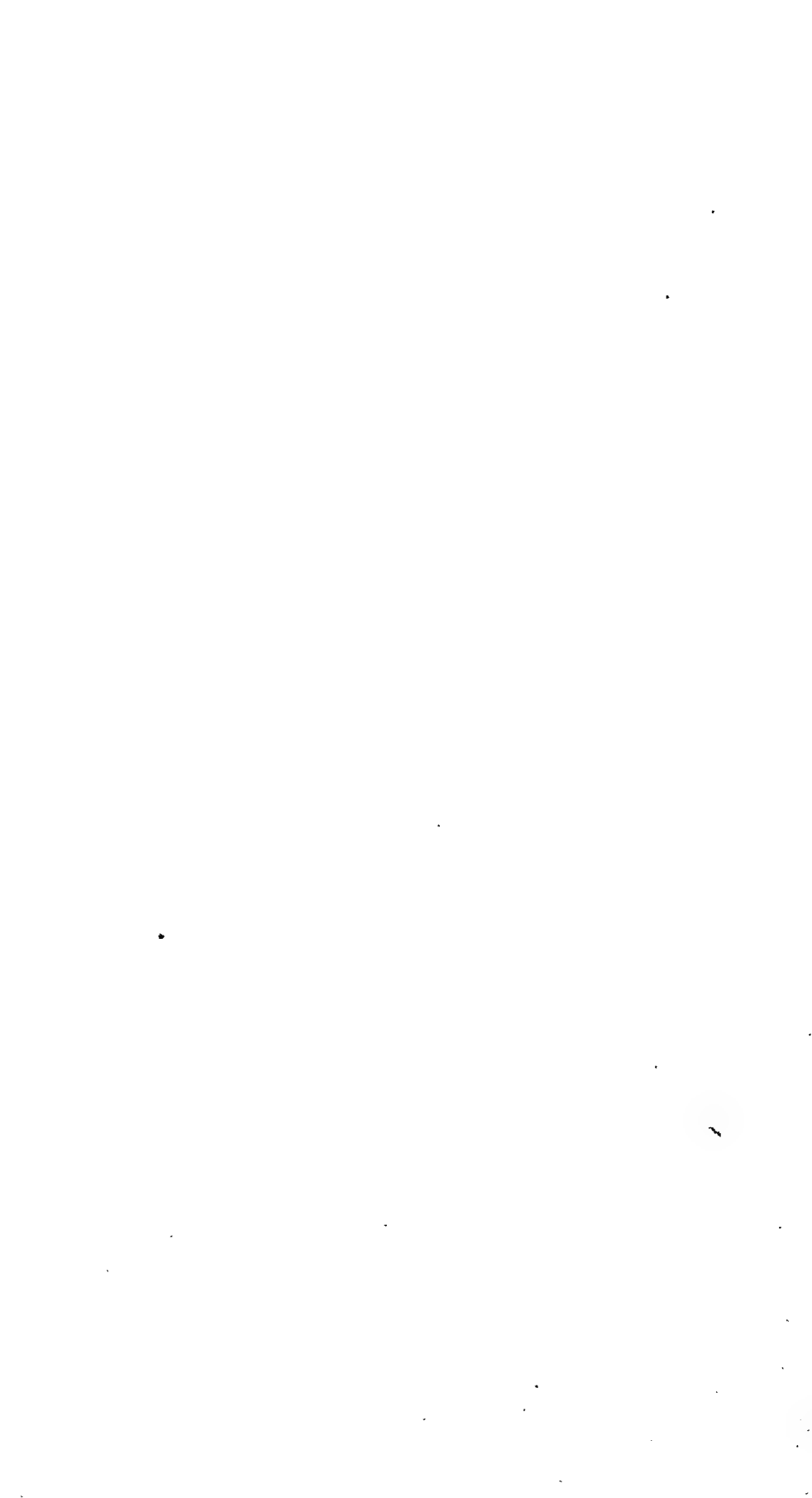
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61
• 61	194	• 61

گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۶۸۱
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۸۸۱
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۶۱۱
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۷۰۱
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۲۰۱
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۴۰۱
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۰۰۱
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۴۶
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۳۷
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۱۷
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۱۸
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۷۶
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۶۶
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۸۵
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۴۴
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۳۳
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۵۴
گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور ۷۱۰	۱۱

۱۰ - میر-شیر

۱۰ - میر-شیر

گزارش در بارهٔ وضع کلی کشور

۵۰	"	پرخون	-	آلکلیست	کار	۵۳۷۱
۶۰	"	چو لری	-	لیند لری	پاشی	۶۷۸
۷۰	"	لیری	-	کار	لیری	۸۰۷
۸۰	"	لیری	-	سمو	لیری	۱۴۵
۹۰	"	لیری	-	لیری	لیری	۵
۱۰۰	"	لیری	-	لیری	لیری	۱

شوشو شوشو

[illegible]

[illegible]

Printed by Mansing Chuhermal at the Navrashtia Press,
23, Hamam Street, Fort, Bombay-1 & Published by him for the
Hindustan Sahitya Malla, 13 Hamam Street, Fort, Bombay-1.

۱۔ سلام سیرت، پورٹ نمبر ۱۳
۲۔ سلام سیرت، پورٹ نمبر ۱۳

۳۔ سلام سیرت، پورٹ نمبر ۱۳

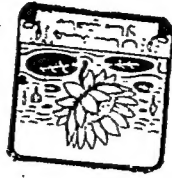
۴۔ سلام سیرت، پورٹ نمبر ۱۳

۱۹۵۷ء جنوری تا جنوری ۱۹۵۸ء

۱۔ سلام سیرت، پورٹ نمبر ۱۳

تجربہ - ۱۱ - سالہ سائنس دان

اختیار / سائنس دان / تجربہ کار
: تجربہ کار

کریکٹ و شوتنگ
: تجربہ کار

تجربہ

